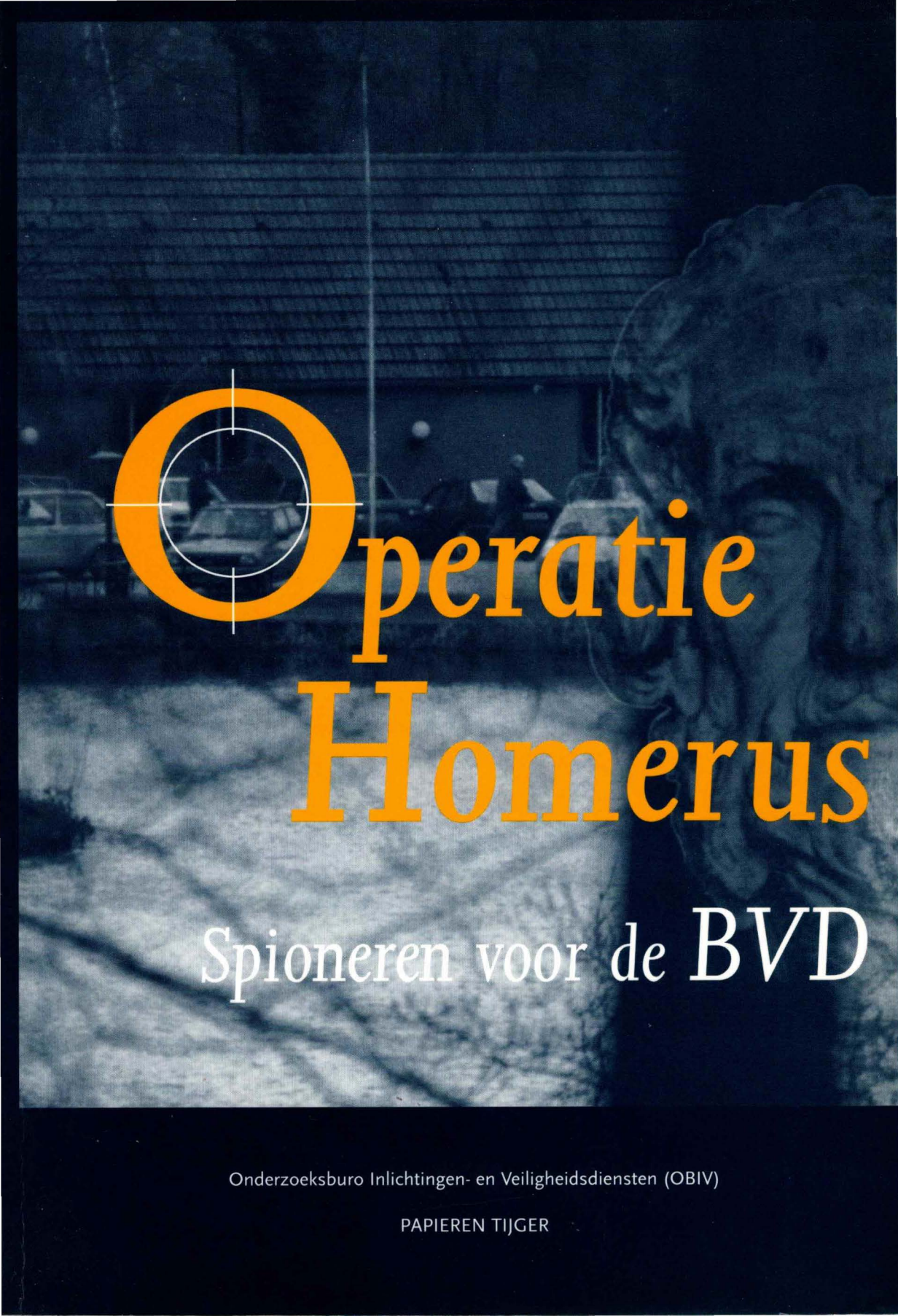

Operatie Homerus

Spioneren voor de BVD

Onderzoeksburo Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (OBIV)

PAPIEREN TIJGER

Operatie Homerus

Operatie Homerus

Spioneren voor de BVD

Onderzoeksburo Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

Papieren Tijger

Binnenwerk: Zefier, Breda
Omslag: Om, tekst en vorm, Utrecht

Copyright © 1998 Stichting Uitgeverij Papieren Tijger
Postbus 2599
4800 CN Breda
tel./fax 076-5228375

ISBN 90 6728 100 X
NUGI 661

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Inleiding	7
Hoofdstuk 1	
De BVD in Nijmegen	11
Hoofdstuk 2	
Cees van Lieshout, een criminele informant	39
Hoofdstuk 3	
Van Lieshout als infiltrant-provocateur binnen het Rood Verzetsfront	55
Hoofdstuk 4	
Van Lieshout als agent-provocateur in "de beweging"	91
Hoofdstuk 5	
Filmen voor de vijand	125
Hoofdstuk 6	
Verdacht en verhoord	135
Hoofdstuk 7	
De Russen	147
Hoofdstuk 8	
Het einde van een informant	165
Hoofdstuk 9	
Nabeschouwing	189
Epiloog	
De BVD en openbaarheid	209
Bijlagen	213
Gebruikte afkortingen	223
Noten	225
Register	233
Over de auteurs	237

INLEIDING

Op 30 januari 1993 verschijnt in dagblad *De Gelderlander* een opmerkelijk artikel. Het betreft een verslag door rechtbankjournalist Martin Gommers van een gesprek met ene "Rob Kamphuis". Deze Kamphuis zit op dat moment een gevangenisstraf uit van een jaar. Hij had in maart 1992 twee postagentschappen overvallen. Volgens Kamphuis was hij tot die overvallen gedreven door wanhoop: zijn uitkering was stopgezet en werd niet meer hervat. En dat terwijl hij toch vijftien jaar lang het vaderland had gediend. Kamphuis was, zo onthulde hij via journalist Martin Gommers, al die tijd *undercover*-agent geweest, zowel voor Criminele Inlichtingendiensten als voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD).

Het artikel in *De Gelderlander* zet een wat zielige figuur neer die, na jaren stress vanwege zijn vele dubbelrollen, halsoverkop Nederland had moeten verlaten. Met een GAK-uitkering en de vriendelijke groeten van de BVD zocht hij een veilig heenkomen in Griekenland.

Gommers schrijft in *De Gelderlander*: "Hoe kon hij na een verleden van bijna vijftien jaar als *undercover*-agent (codenaam 'Homerus') zo het onderscheid tussen goed en kwaad uit het oog verliezen? Doorgedraaid na vijftien jaar stress? Een roep om hulp? Hij schreef het van zich af in een verslag getiteld: 'Zomaar een rapport.'

Dan volgt in de krant een opsomming van activiteiten van de man. Het begint met zijn benadering door de Nijmeegse politie. Voor de Criminele Inlichtingendienst (CID) infiltreert Kamphuis in verschillende criminele milieus. Daar op een gegeven moment afgebrand, maakt hij vervolgens de overstap naar de Plaatselijke Inlichtingendienst (PID), een onderafdeling van de BVD.

Voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst zou Kamphuis met name in het Rood Verzetsfront (RVF) geïnfilteerd hebben, een linkse organisatie die zich ten doel stelde "mensen die zich in een onderdrukte of uitgebuite positie bevinden te steunen in hun verzet". Daarnaast zou hij volgens het artikel ook te maken gehad hebben met "de RAF, met Palestijnen, Russen, (...) en de kraakbeweging".

Het artikel sluit af met een tevreden, maar tegelijk teleurgestelde terugblik door Kamphuis zelf: "Toch ben ik trots op wat ik heb kunnen doen. Ik heb veel erge dingen kunnen voorkomen. Ik vertel dit verhaal niet uit rancune tegen 'de dienst'. Maar ik ben wel teleurgesteld. Vijftien jaar is voor een *undercover*-agent veel te lang. Van begeleiding en nazorg is nooit ene ruk terecht gekomen."

Met het verhaal onmaskert hij zichzelf - ondanks de schuilnaam - definitief. "Rob Kamphuis" is, zo blijkt uit een snel rondje navraag, in werkelijkheid Cees (alias Caesar) van Lieshout.

Ontredderde BVD-er pleegt overvallen

Van psychische begeleiding undercover-agenten komt niets terecht

Door Martin Gommers

ARNHEM - Bijna een jaar geleden, op 16 maart, draait BVD-agent Rob Kamphuis van de ene minuut op de andere finaal door. Geheel ontredde en in volslagen paniek pleegt hij achter elkaar twee overvallen. In het Maas en Waalse Puiflijk en in het Brabantse Reek. Hij zet een slachtoffer een pistool op het hoofd, terwijl hij als ex-undercover-agent toch moet weten hoe dat aanvoelt. Hij wordt gepakt en door de Arnhemse rechtbank tot achttien maanden gevangenisstraf veroordeeld.

Een deel van de zitting wordt achter gesloten deuren gehouden. Gesloten deuren? Dat komt toch hooguit een enkele keer voor bij een zedenzaak? De overval is weliswaar al wel 40 jaar oud, maar verder is er aan deze rechtszaak niets apart te ontdekken. Staats-geheimen, zo gaat het gerucht. Overval? Rob Kamphuis heeft zijn straf er - met afreken van voorlopige invrijheidsstelling - binnenkort opzitten. Het werd in het gevang een jaar van veel piekeren. Hoe kon hij na een verleden van bijna 15 jaar als undercover-agent (codenaam 'Homerus') zo het onderscheid tussen goed en kwaad uit het oog verliezen? Doorgedraaid na 15 jaar stress? Een roep om hulp? Hij schreef het van zich

af in een verslag getiteld: 'Zomaar een rapport'.

Kraakbeweging

Pas nu, in een huis van bewaring buiten de grenzen van Gelderland, durft hij te praten. Want angst beheerst nog steeds het leven van de man, die als undercover-agent vooral in Gelderland werkte. Maar die ook te maken had met de RAF, met Palestijnen, Russen, het Rood Verzetfront en de kraakbeweging. Rob Kamphuis zal hij in dit verhaal heten, zo spreken we af. Een verhaal, waarin hij tot de conclusie komt dat het gebrek aan nazorg en begeleiding na zijn BVD-periode hem waarschijnlijk fataal is geworden.

Het begon in 1977 toen Kamphuis tijdelijk bij vrienden in een café werkte. Hij kreeg bezoek van twee Nijmeegse rechercheurs, die hem voorstelden inlichtingen te geven over criminele cafébezoekers. Kamphuis ging werken voor de politie en infiltreerde in criminele kringen. Hij startte zijn dubbelleven. Sommige criminelen hadden hem door en er werden aanslagen op zijn auto en huis gepleegd.

Terreurorganisatie

Niet lang daarna werd Kamphuis door de PID, de politieke inlichtingendienst gevraagd om voor deze dienst te gaan werken. Die politieafdeling viel rechtstreeks onder de

BVD. Hij stemde toe en infiltreerde onder meer in de celstructuren van het Rood Verzet Front. Een club pamflettenplakkers, die zich tot een terreurorganisatie ontwikkelden en die uiteindelijk over wapentuig en bommen bleek te beschikken. Een boerderij in Hoogeveen was de thuisbasis van het Front. Moeiteloos noemt Kamphuis de namen van een serie leden van het Front.

In het met opzet laten mislukken van een aantal terreuraanval heeft Kamphuis de hand gehad, zegt hij. Zo is een CDA-bijeenkomst met Van Agt in Blerick-Venlo door zijn toedoen niet geëindigd in een bloedbad. De echte bommen werden vervuld van stinkbommen.

Jenever

Hij liet ook een aanslag op een tentoonstellingstent in Nijmegen mislukken. Hij en zijn mede-Frontleden werden op heterdaad betrapt en tot gevangenisstraffen veroordeeld. Ook Kamphuis ging het gevang in, maar kreeg daar - omdat de directeur van de inrichting was ingeslemd - een uitstekende behandeling.

Kamphuis kon de BVD ook melden dat een bom aanslag op het huis van de toenmalige hoofdofficier van justitie mr. Schampers zou worden gepleegd. 'Zelfs het tijdstip was doorgegeven. Maar de be-

wakers in het huis zaten aan de kaas en de jenever, de hele voorruit vloog eruit', stelt Kamphuis met enige verbittering vast. Kort daarop overleed de hoofdofficier. Kamphuis denkt dat het plotselinge overlijden (door een hartinfarct) met de aanslag te maken had en hij acht de bewakers van het huis daar indirect voor verantwoorde-lijk.

Brandbom

Ze er herkenbaar beschrijft Kamphuis ook hoe in die begin tachtiger jaren een aanslag met een brandbom op het militaire vierdaagse-tentenkamp in Nijmegen kon worden voorkomen. Een jongeman, fietsend met een plastic tas aan het stuur, werd door de politie staande gehouden omdat hij zonder brandend achterlicht reed. De fietsers keken tegen de zin van de fietser in zijn plastic tas en ontdekten daar de bom.

De fietser, die met de bom een aanslag op het kamp had willen plegen, werd later vrijgesproken. Onrechtmatig verkregen bewijs, de politie had niet in de tas mogen kijken. Een landelijke rel was geboren. Het aanhouden van de fietser vanwege dat rode lichtje was geen toeval, onthult Kamphuis nu. Het Rood Verzet Front had banden met de RAF, de CCC in België en de Italiaanse Brigate Rosso.

Kamphuis moest ook eens een boodschap in Parijs afgeven en wist op het nipertje te ontsnappen uit een door de politie omsingelde wijk, waar kort daarop de RAF-leden Inge Vieth en Adelheid Schultze werden gearresteerd.

Te bekend

Na bijna 15 jaar politieke infiltratie moest het wel een keer fout gaan. Kamphuis speelde een rol in de Dodewaard-rellen en de 'linkse activist' Kamphuis was bij de kraakbeweging een te bekende verschijning geworden. In 1990 verscheen een door anonieme auteurs uitgegeven boek met onthullingen, waarin politiemensen, die voor de PID werkten, werden genoemd. Ook Kamphuis was enigszins herkenbaar beschreven en gefotografeerd.

Dat was het einde van undercover-agent Homerus. Hij kreeg een GAK-uitkering en vertrok hals over kop naar Griekenland. Onder politiebegeleiding kon hij thuis nog wat spullen ophalen. En weg was hij. Tootdat de uitkering in het voorjaar van '92 ineens werd stopgezet. Kamphuis kwam naar Nederland en kreeg de dag voordat hij weer terug zou gaan te horen dat hij definitief geen uitkering meer kreeg. 'Ik had echt geen ene cent. Hoe moest ik nu terug naar Griekenland?'

„Die paniek. Je van God en iedereen verlaten voelen. Niet meer weten wat je doet, een blackout”, zo beschrijft Kamphuis de gemoedsgesteldheid, waarin hij nog dezelfde dag de twee overvallen achter elkaar pleegde. Er volgde bij de rechtbank een psychiatrisch onderzoek. Maar helaas, zo constateerde advocaat mr. R. Teekens, voelde de psychiater zich niet geroepen om te onderzoeken of de overvallen mogelijk een voedingsbodan vonden in bijna 15 zenuw-slopende jaren bij 'de dienst'.

Kamphuis zelf weet het ook niet. Het is voor hem een raadsel waarom hij ineens die overvallen, waarvoor hij zich diep schaamt, heeft gepleegd. Maar het moet haast wel iets met zijn dubbelleven te maken hebben gehad. Een leven dat zijn tol heeft geëist. Zijn relatie, die acht jaar duurde, ging er aan kapot en zijn familie wilde de 'linkse activist' niet meer kennen. In psychisch opzicht kreeg hij ook een deuk. „Je leeft zo schizofreen als de pest.”

„Toch ben ik trots op wat ik heb kunnen doen”, zegt de man die binnenkort weer naar Griekenland wil vertrekken. „Ik heb veel erges kunnen voorkomen. Ik vertel dit verhaal niet uit rancune tegen de dienst. Maar ik ben wel teleurgesteld. Vijftien jaar is voor een undercover-agent veel te lang. Van begeleiding en nazorg is nooit ene ruk terecht gekomen. In juni 1990 zijn door het Kamerlid Wolfersperger vragen gesteld over de psychische begeleiding voor burger-informanten en undercover-agenten. Maar een afdoend antwoord is nog nooit gegeven.”

Voor ons vormde het artikel de start van een langdurig onderzoek. Een onderzoek naar vragen als: Wat is de rol van deze informant in maatschappelijke en politieke organisaties geweest? Is die beperkt gebleven tot informatievergaring, of heeft de man ook geprovoceerd en geïnitieerd? Heeft de BVD via deze informant linkse actiegroepen en -bewegingen gemanipuleerd? Met name deze laatste twee vragen speelden voor ons een belangrijke rol. Zoals we ook in het eerste hoofdstuk van dit boek nog zullen zien, komt het regelmatig voor dat BVD-agenten bepaald geen onschuldige rol spelen in de actiegroepen waarover ze informatie vergaren. In dat hoofdstuk zullen we de min of meer bekende verhalen de revue laten passeren.

We stelden ons ten doel een zo volledig mogelijk overzicht te maken van de handel en wandel van de man. We schreven zijn advocaat een brief waarin we deze verzochten om een exemplaar van het verslag van Rob Kamphuis. Dit verslag, dat in het artikel in *De Gelderlander* "Zomaar een rapport" werd genoemd, zou immers een goed overzicht kunnen geven van 's mans activiteiten voor Hare Majesteits geheime dienst. Inzage in dit verslag en contact met Kamphuis werd door diens advocaat rigoureuus afgewezen. Waar het in het krantenartikel nog leek dat Kamphuis het een en ander aan de kaak wilde stellen, bleken zijn bedoelingen nu anders.

Vervolgens kozen we voor een andere aanpak. We begonnen zelf aan een reconstructie. Door mensen op te sporen die in het verleden met Van Lieshout te maken hadden gehad en deze te interviewen, hebben we geprobeerd deze reconstructie zo volledig mogelijk te maken. Uiteindelijk zouden we tientallen mensen interviewen. Behalve op de neerslag van deze interviews, is ons verhaal gebaseerd op enkele documenten, waaronder "het rapport" dat we toegespeeld kregen en de nodige (kranten)artikelen, boeken en andere openbare bronnen. Daarnaast hebben we een kijkje op Kreta genomen, waar Van Lieshout na zijn verblijf in een Nederlandse gevangenis weer woont, en hem daar opgespoord.

In het voorliggende boek willen we op een rijtje zetten wat er werkelijk gebeurd is. Geen makkelijke opgave. Complicerende factoren zijn het lange tijdsverloop geweest sinds de periode waarin Van Lieshout infiltreerde in politieke groeperingen en bewegingen, en de rijke fantasie van Van Lieshout.

Veel mensen die wij geïnterviewd hebben of die anderszins geholpen hebben bij ons onderzoek, hebben aangegeven dat ze anoniem wensten te blijven. De redenen waren divers: sommigen waren bang voor represailles door de BVD of Cees van Lieshout zelf, anderen vreesden voor een weerslag op hun huidige carrière of leven. Weer anderen hadden er domweg geen behoefte aan om in de kijker te staan of journalisten over de vloer te krijgen. Er waren ook mensen die geen enkel bezwaar hadden tegen vermelding van hun naam. We werken in dit boek dan ook met zowel werkelijke als gefingeerde namen. Waar het gefingeerde namen betreft wordt dit in de tekst aangegeven.

Op deze plaats willen we alle mensen die op een of andere wijze bij ons onderzoek en de totstandkoming van dit boek hebben geholpen hartelijk danken.

De auteurs

HOOFDSTUK 1

DE BVD IN NIJMEGEN

"Wij zijn geen provocateurs", aldus voormalig BVD-directeur A. Docters van Leeuwen in een uitzending van *Brandpunt Special Report*.¹ Aanleiding voor die stelling was het relaas van Han Dekker, voormalig BVD-agent en als zodanig geïnfiltreerd in verschillende, met name antimilitaristische, actiegroepen. Dekker vertelde in de uitzending hoe hij - met goedkeuring van de BVD - twintig autobanden van legervoertuigen had lek gestoken. Op een vervolgvraag van Brandpunt-verslaggever De Poel of een BVD-agent geweld kan gebruiken om in de "harde kern" van een actiegroep door te kunnen dringen, blijft de BVD-chef het antwoord schuldig: "Daar geef ik geen antwoord op." Toch nog een tipje van de sluier opheffend vervolgde hij: "Tot nog toe heb ik het idee: het valt wel mee."

Het inzetten van agenten, burgers die gecoacht door de BVD in actiegroepen en (politieke) partijen en organisaties infiltreren, heeft door de jaren heen aan de nodige kritiek blootgestaan. Agenten werden ontmaskerd of gaven er zelf de brui aan en hun verhalen werden vervolgens geopenbaard. Telkens bleek dan weer dat groepen of bewegingen geïnfiltreerd werden, die - gezien de wettelijke taakstelling van de BVD - niet geïnfiltreerd mochten worden. Die taakstelling immers is opgehangen aan de redelijk zware term "de veiligheid van de staat".

Veel van de infiltraties door BVD-agenten die bekend geworden zijn, werden begeleid door *runners*² van de Plaatselijke Inlichtingendienst (PID) in Nijmegen. Tussen 1980 en 1996 werden in Nederland, voorzover wij kunnen overzien, zo'n tien infiltraties bekend in linkse maatschappelijke groeperingen en actiegroepen, die min of meer gedocumenteerd zijn. Van de betreffende tien agenten werden er zeven benaderd en gerund door de PID/RID (Regionale Inlichtingendiensten) in Nijmegen. Daarnaast werden ten minste twee infiltraties binnen extreem-rechts bekend. In diezelfde periode zijn er in Nijmegen tientallen mensen benaderd door PID/RID en BVD om agent te worden. De meesten weigerden.

De woorden van BVD-chef Docters van Leeuwen ten spijt, moet geconstateerd worden dat in de meeste bekend geworden gevallen de betreffende BVD-agenten wel degelijk aan gewelddadige acties deelnamen. In veel gevallen zetten zij daar zelfs toe aan. Dat aanzetten tot gewelddadige actie kan voor de BVD verschillende redenen hebben.

De dienst kan, door actiegroepen in een bepaalde richting te manoeuvreren, maatschappelijke processen en ontwikkelingen willen sturen. Men kan op verdeeldheid aansturen binnen grote actiebewegingen. Men kan ook juist op bepaalde (repressieve) wetgeving uit zijn en die forceren door zelf escalatie van geweld teweeg te brengen.

Het laten deelnemen aan of provoceren van geweld kan ook een poging zijn de geloofwaardigheid van de betreffende agent te vergroten en zo zijn informatiepositie te verbeteren. Een andere reden is de hoop op deze manier actiegroepen te criminaliseren en ze vervolgens uit te schakelen. Door criminalisering zal de groep immers aan aanhang inboeten of die helemaal niet verkrijgen. Bovendien kan de groep harder aangepakt worden en kunnen leden van de groep vervolgd worden.

Ook kan het deelnemen aan gewelddadige acties en daartoe aanzetten het initiatief van de agent zelf zijn. Feit is dat het met grote regelmaat gebeurt is.

De BVD en de "binnenlandse vijand"

De Binnenlandse Veiligheidsdienst is in 1949 uit de Centrale Veiligheidsdienst (CVD) ontstaan. De CVD op haar beurt ontstond drie jaar daarvoor, als opvolger van het Bureau Nationale Veiligheid (BNV), de eerste naoorlogse nationale veiligheidsdienst.

De BVD werd op 8 augustus 1949 opgericht bij geheim koninklijk besluit. Pas in 1972 werd aan de taakstelling en werkwijze van de dienst een openbaar besluit ten grondslag gelegd. Een werkelijk wettelijke grondslag kreeg het inlichtingen- en veiligheidswerk in Nederland met de inwerkingtreding van de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (WIV) van 3 december 1987. Op dit moment wordt die wet grondig herzien: een nieuw wetsvoorstel is in februari 1998 naar de Tweede Kamer gestuurd.

Volgens de WIV heeft de BVD een driedelige taakstelling. Naast het verrichten van veiligheidsonderzoeken en het uitvoeren van beveiligingsmaatregelen is dat "het verzamelen van gegevens omtrent organisaties en personen welke door de doelen die zij nastreven, dan wel door hun activiteiten, aanleiding geven tot het ernstige vermoeden dat zij een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde, dan wel voor de veiligheid of andere gewichtige belangen van de Staat".³ Bij de totstandkoming van de wet zijn deze vage definities behoorlijk aangescherpt. Zo mag de BVD zich alleen maar met lokale openbare ordeverstoringen bezighouden als die ernstig zijn, heimelijk voorbereid worden, en bovendien een politiek oogmerk hebben, te weten: politieke instabiliteit teweegbrengen. Het begrip "gewichtige belangen van de staat" dient bovendien gelijkwaardig met het zware begrip "de veiligheid van de staat" geïnterpreteerd te worden.⁴ Na deze, op nadrukkelijk verzoek van het

parlement restrictieve omschrijving van de begrippen, heeft zich een ware wildgroei voorgedaan in taken die de BVD zich heeft toegeëigend. De vage omschrijvingen in de wettekst bieden de BVD, de mooie woorden tijdens de parlementaire behandeling van de WIV ten spijt, de mogelijkheid grote groepen kritische burgers in de gaten te houden.

Een belangrijke doelgroep binnen de door de BVD gedefinieerde "binnenlandse vijand" is lange tijd het communisme geweest. Vanaf met name midden jaren zeventig verschoof de aandacht echter naar andere binnen- en buitenlandse oppositie en verzetsgroepen. Gebleken is dat een zeer breed scala aan politieke partijen (CPN, PSP, SP, SAP) en actiegroepen en -bewegingen de aandacht van de dienst heeft mogen trekken. Het resultaat in 1990 was een overvloed aan persoons- en zaakdossiers: de BVD beschikte toen over enkele honderdduizenden persoonsdossiers.⁵ Het waren er inmiddels, ook voor de BVD zelf, te veel geworden. De dienst kondigde een grote schonings- en vernietigingsoperatie aan.

Tegen deze rigoureuze vernietiging van stukken rees prompt verzet. Burgers wensten, alvorens hun dossier voorgoed in de papierversnipperaars te verdwijnen, inzage in die stukken. Zo hopen honderden mensen voor eens en voor altijd te weten of het nu werkelijk de BVD is geweest die hun carrière geknakt heeft. Of dat het de BVD is geweest die voor ruzies en conflicten zorgde in actiegroepen en partijen. Of dat het misschien de inlichtingendienst was die provocaties deed. Voor allen geldt dat ze eenvoudigweg willen weten wat er in het geheim over hen is geregistreerd. Al was het maar als genoegdoening voor de inbreuken op hun privacy, die gepaard zijn gegaan met het verzamelen en registreren van gegevens door de dienst. Ook historici en journalisten wensen behoud van de dossiers, die immers een belangrijke bron voor onderzoek naar politieke en maatschappelijke ontwikkelingen vormen.

De dienst was beduidend minder enthousiast over deze roep om openheid. Men hield de dossiers liever dicht en zag zich gesteund door het pertinente geheimhoudingsregime van de wet. Een kentering leek te komen in juni 1994, toen de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State, de hoogste bestuursrechter in Nederland, oordeelde dat die wet op belangrijke onderdelen in strijd was met het Europese mensenrechtenverdrag.⁶ Inmiddels strijden honderden mensen, gebundeld in de Utrechtse Vereniging Voorkom Vernietiging (VUV) en het Nijmeegse Steunpunt Inzage PID-Nijmegen (SIP), al meer dan zeven jaar voor inzage in hun eigen dossier en openheid met betrekking tot BVD-operaties uit het verleden. Tot op heden, als gevolg van halsstarrige tegenwerking door de verschillende inlichtingendiensten, met gering resultaat. Binnen die diensten worden bovendien veel stukken vernietigd. Dit ondanks herhaalde toezeggingen van de verschillende verantwoordelijke ministers in de Tweede Kamer dat voorlopig niet vernietigd zal worden.⁷

Het door BVD-chef Docters van Leeuwen in 1990 gegeven televisie-interview

en de vanaf 1991 verschijnende jaarverslagen van de dienst geven meteen de grenzen van de openbaarheid aan. Die grenzen zijn minimaal opgerekt. De medewerking door Docters aan de uitzending van *Brandpunt Special Report* had veel weg van een publiciteitsstunt, waarin het voortbestaan van de dienst werd gelegitimeerd. De jaarverslagen komen niet verder dan het intrappen van open deuren: wat toch al bekend en gepubliceerd is wordt daar nog eens magertjes overgedaan.

Dat niet iedereen zo gediend was van de wijze waarop de BVD schijnopenheid gaf bleek in 1990, toen een BVD-medewerker op PR-tour gestuurd werd. Staf-medewerker P. Keller bezocht op 4 juli van dat jaar de gemeenteraad van Wageningen om daar uitleg te geven over de werkwijze en belangstelling van de BVD. Aanleiding vormde de benadering door de BVD van een student uit die plaats. Veel opzienbarends had Keller, onder het motto "We hebben niets te verbergen, maar wel een aantal geheimen te bewaren", niet te melden.⁸ Na dit optreden in Wageningen liet burgemeester Van Thijn van Amsterdam weten geen behoefte te hebben aan een soortgelijke vertoning. Hij voelde er weinig voor om "een platform te creëren voor een PR-offensief van de BVD". Volgens de burgemeester was tenslotte niemand iets wijzer geworden van het verhaal van Keller in Wageningen: "De BVD-medewerker kwam op weergaloze wijze de wet uitleggen en was verder niet bereid om enige opening van zaken te geven." Deze pseudo-openheid over de BVD was volgens Van Thijn niet gewenst.⁹

In 1993 werd het "nieuwe-openheidsoffensief" van de BVD afgerond met het instellen van een klankbordgroep. Een uitgelezen gezelschap dat, aldus de dienst, bestaat uit "personen die representatief zijn voor diverse sectoren van de samenleving" en de dienst een "onafhankelijk oordeel en advies moet geven over wat de samenleving van een dienst als de BVD verwacht".¹⁰ Een gezelschap zonder enige status of bevoegdheid dat vrijblijvend mag babbelen over algemene lijnen. Het diende dan ook geen ander doel dan het bestaan van de geheime dienst te legitimeren.

Een belangrijke bron waaruit geput kan worden om een beeld te krijgen van de belangstelling van de BVD voor (binnenlandse) oppositiegroepen zijn de resultaten van (journalistiek) onderzoek en de bladen en geschriften van politieke partijen, actiegroepen en -bewegingen. Bij gebrek aan beter is dat ook de beste bron. De BVD blijkt dan, vanaf de jaren zeventig en tachtig tot op heden, belangstelling te hebben voor een groot aantal groeperingen op het gebied van antimilitarisme, studentenactivisme, uitkeringsstrijd, huisvestings- en kraakstrijd, antiapartheid, antifascisme, anti-imperialisme en internationale solidariteit. Et cetera, et cetera.

De Plaatselijke Inlichtingendiensten

De eerste moderne inlichtingendiensten in Nederland waren de Plaatselijke Inlichtingendiensten (PID's). Al in de vorige eeuw werd door de politie lokaal informatie verzameld. In 1919 werd door de regering besloten dat lokale politieke inlichtingenwerk beter te organiseren. Vóór de Tweede Wereldoorlog werd in 47 steden een lokale inlichtingendienst opgezet die voor haar informatie onder meer gevoed werd door "burgerlijke vertrouwenspersonen". Werklozencomités en activisten werden in de gaten gehouden en er werd een centraal bestand opgebouwd met de namen van tienduizend socialist¹¹. Ook in die tijd richtte veel van het (lokale) inlichtingenwerk zich op (vermeende) communisten. Naar nog niet zo lang geleden bleek uit archiefstukken uit de voormalige DDR, werden de gegevens van zowel plaatselijke als de nationale inlichtingendiensten over onder meer communisten gedeeld met de inlichtingendienst van nazi-Duitsland, de Gestapo.¹² Blijkbaar achtte men de communisten bedreigender dan de nazi's.

Artikel 18 van de huidige WIV regelt de samenwerking tussen de politie en de BVD. Die samenwerking liep tot 1994 via de PID's. De Plaatselijke Inlichtingendiensten waren tot die tijd een onderdeel van gemeentelijke politiekorpsen. Zij zijn bij de regionalisering van de politie in 1994, samen met de Districts Inlichtingendiensten (DID's) van de voormalige rijkspolitie, opgegaan in Regionale Inlichtingendiensten (RID's). In dit boek hanteren we desondanks de oude benaming: PID. Onder die afkorting zijn de diensten bekend en - voor sommigen - berucht geworden. Bovendien dateren de meeste beschrijvingen in dit boek van vóór de regionalisering van de politie.

De PID's houden zich in het algemeen met twee taken bezig. Enerzijds hebben ze een inlichtingentaak op het gebied van de lokale openbare orde. Het betreft een politietaak bij de uitvoering waarvan zij ook politie- en dus opsporingsbevoegdheden hebben. Anderzijds verrichten zij, via artikel 18 van de WIV, werkzaamheden ten behoeve van de BVD. Als PID'ers die werkzaamheden verrichten hebben ze geen politiebevoegdheden.

De keuze om de BVD geen opsporingsbevoegdheden toe te kennen is vlak na de Tweede Wereldoorlog gemaakt, met de Duitse Gestapo nog vers in het geheugen. Via de PID's zijn die bevoegdheden echter onmiddellijk via een achterdeurtje alsnog binnengehaald.¹³

De PID's zijn in feite altijd de plaatselijke BVD-afdelingen geweest. Zij waren primair verantwoordelijke voor de lokale informatievergaring. Zij benaderden agenten en informanten en onderhielden het contact met hen. Zij maakten ook de brokken. In de jaren tachtig werd herhaaldelijk vastgesteld dat het met name de PID's waren waar de fouten gemaakt werden. Het waren de PID-medewerkers die een te ruime taakstelling zagen en te fanatiek waren. In 1990 deed niet de eerste de beste een boekje open over illegale PID-activiteiten.

Sjoerd Bos, van 1972 tot 1983 werkzaam bij en enige tijd hoofd van de PID-Zaanstad, klapte uit de school in de *Nieuwe Revu*.¹⁴ Bos:

"Terugkijkend op de jaren dat ik het inlichtingenwerk heb gedaan moet ik tot mijn spijt concluderen, dat het aan de controle schort. En door de aard van de werkzaamheden is die juist dringend noodzakelijk. De BVD, en dat geldt ook voor de PID, is een staat-binnen-de-staat geworden."¹⁵

In zijn uitgebreide verhaal vertelt hij vervolgens onder meer over schending van het briefgeheim, inbraak door agenten van de BVD, het illegaal af luisteren van telefoons, het verstrekken van persoonsgegevens aan grote bedrijven, en de chantage van informanten en agenten.

Ook minister Dales constateerde de oncontroleerbaarheid van met name PID'ers en kondigde begin jaren negentig maatregelen aan om de politiemedewerkers die voor de BVD werken meer in het gareel te dwingen. Het was een enigszins hypocriete reactie van de BVD-minister. De PID'ers ontplooiden hun activiteiten immers in opdracht van de BVD. De dienst maakte bovendien maar al te graag gebruik van die te fanatiek vergaarde informatie. En de druk, ook vanuit Den Haag, om te scoren zal niet gering geweest zijn. Daar kwam nog bij dat de wetgever de politiemensen met een in feite onmogelijke opdracht had opgezet: tegelijk politiewerk en BVD-werk verrichten zonder dat die twee met elkaar vermengd mochten worden.

Omvang van het inlichtingenapparaat

Vaak wordt gesteld dat het in Nederland wel meevalt met het geheime gesnuffel door de overheid. Het aantal medewerkers van de geheime dienst is immers beperkt. Het is inderdaad zo dat de BVD op dit moment sec over "slechts" zo'n 550 medewerkers beschikt. Eind jaren tachtig waren dat er negentig meer. Daar komen de PID'ers nog bij: zo'n vijfhonderd rond 1990, verspreid over 148 korpsen van gemeentepolitie en zeventien rijkspolitiedistricten. Ook dit laatste aantal is, bij de regionalisering van de politie, danig ingekrompen, tot zo'n 130 fulltime medewerkers. Het inlichtingenwezen is echter uitgebreider. De intensief met de BVD samenwerkende Militaire Inlichtingendienst (MID) telde in 1990 nog zo'n 750 medewerkers. Naast deze klassieke inlichtingendiensten wordt er in Nederland ook nog van staatswege aan politiek inlichtingenwerk gedaan door de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) en de Criminele Inlichtingendiensten (CID's) bij de verschillende politiekorpsen. Ondanks de nodige naijver tussen het klassieke en het justitiële circuit, vindt tussen beide circuits uitwisseling van gegevens plaats. Iedere politiemann of -vrouw is bovendien verplicht om voor de BVD interessante

informatie (via de PID) aan die dienst door te geven. De BVD onderhoudt daarnaast vaste contacten met andere opsporingsdiensten en beveiligingsafdelingen en -diensten van grote bedrijven.¹⁶

Bovenop dit reguliere informatienetwerk komen nog de vele tientallen agenten en honderden informanten.

Agenten zijn de door de BVD benaderde, opgeleide en gestuurde burgers die in de volksmond vaak (ten onrechte) "informant" genoemd worden. Agenten zijn mensen die vanwege hun positie of profiel geselecteerd worden om actief informatie te vergaren. Het gaat dan om hun positie binnen een organisatie of ten opzichte van een persoon waar de BVD informatie over wil hebben. Voor het geschikte profiel van een beoogd agent is geen strak omlijnde invulling te geven. Als iemand over een geschikt profiel beschikt is het niet zozeer van belang of zo iemand al de juiste positie of "achtergrond" heeft. Het gaat dan meer om karakter en benaderbaarheid, in veel gevallen eventueel chantabele positie. Een "achtergrond" en introductie in groepen waarover informatie verzameld moet worden, wordt vervolgens door de BVD verzorgd. Agenten gaan een langdurig, betaald en intensief "gecoacht" samenwerkingsverband aan met de BVD.

Informanten daarentegen verstrekken eenmalig of met grote tussenpozen informatie aan de dienst. Het zijn de vele honderden mensen die af en toe eens benaderd worden over hun buurman, werknemer of -gever, neef of nicht, et cetera. Voor die informatie kan ook betaald worden, maar dan even incidenteel als de informatie verstrekt wordt en over het algemeen is de vergoeding geringer dan bij agenten.

Kenmerkend verschil tussen agenten en informanten is dat de eersten intensief gerund worden en over het algemeen vooraf niet over een informatiepositie beschikten. Informanten worden niet gerund en beschikken over het algemeen juist al wel over de gewenste informatiepositie. Zowel agenten als informanten zijn burgers, en niet medewerkers van de dienst zelf; een manier van werken waarin de Nederlandse inlichtingendiensten verschillen van de buitenlandse zusterdiensten. Nederland beschikt en beschikte niet over *007's* die, in dienst van Hare Majesteit en met of zonder een *licence to kill*, in binnen- of buitenland infiltreren. Gewone mensen hebben altijd dat vuile werk voor de diensten opgeknapt.

Een dergelijke manier van werken heeft twee voordelen. Bij ontmaskering lijkt het spionagewerk minder serieus en bedreigend. Wie gelooft er nou werkelijk dat een voormalig poetsvrouw bij de Nijmeegse politie geheim agente binnen een organisatie als het IRA had moeten worden? Bovendien houdt deze manier het officiële geheimedienstleger schijnbaar klein van omvang.

Gezien het feit dat in de volksmond de term "informant" gebruikt wordt waar over het algemeen "agent" bedoeld wordt, gebruiken wij de termen in dit boek door elkaar.

Naast het runnen van agenten, het ondervragen van informanten en het raadplegen van andere (politie)diensten, beschikt de BVD over een breed scala aan inlichtingenmiddelen. De Nederlandse inlichtingendienst loopt internationaal voorop in openbronnenonderzoek.¹⁷ Het gaat dan om het bijhouden van kranten en tijdschriften, blaadjes van actiegroepen, het bijwonen van bijeenkomsten, maar ook het nagaan van gegevens op Internet. Daarnaast observeert de BVD, luistert ze telefoonverkeer af, heeft ze toegang tot allerlei registers en worden woningen en gebouwen afgeluisterd. Ten slotte werkt de BVD samen met de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van bevriende en minder bevriende landen.¹⁸

Als je dit alles op een rijtje zet blijkt het Nederlandse inlichtingenwezen omvangrijker te zijn dan vaak voorgesteld wordt, vooral als men het slechts over het aantal vaste medewerkers van de BVD heeft. Behalve dat men de omvang van het Nederlandse inlichtingenapparaat nog wel eens wil bagatelliseren, wordt over het algemeen aan de "blunders" van de dienst de conclusie verbonden dat zij eigenlijk niet serieus te nemen is. Een beeld dat bepaald bijstelling behoeft, waartoe Tomas Ross, een Nederlandse schrijver van spionageromans, een poging deed in een artikel getiteld "Onze veel te fantastische BVD".¹⁹ Met een veelzeggende ondertitel - "geen betere dekmantel dan lachwekkendheid" - zet hij in het stuk uiteen dat juist het feit dat over het werk van de BVD - in tegenstelling tot dat van veel buitenlandse zusterdiensten - zo weinig uitlekt, de kwaliteit van dat werk illustreert. Ross is wel enigszins getrouwd met de dienst: zijn vader is voormalig BVD-medewerker.

Voorzover er in Nederland over inlichtingendiensten geschreven wordt, gebeurt dat óf onder auspiciën van de overheid zelf, óf door actiegroepen die zelf door de diensten in de gaten worden gehouden en door enkele journalisten. Die laatste twee groepen worden al snel niet serieus genomen. Voorzover hun verhalen overgenomen worden, wordt er al snel lacherig over gedaan of krijgt men verwijten overdreven paranoïde te zijn.

Kenmerkend voor het werk van de Nederlandse inlichtingendiensten is dat er zelden werkelijke ophef over ontstaat en dat bijna nooit (noemenswaardig) van binnenuit gelekt wordt. Ross:

"Wat je ook kunt zeggen van de Nederlandse veiligheidsdiensten, als er 'overlopers' zijn geweest, dan weten we ook daar niets van. Niet alleen omdat het kaderpersoneel beter dan in de Verenigde Staten of in Engeland werd 'gescreend' (doorgaans gerecruiteerd uit betrouwbare politieambtenaren, zeg maar de loyale Bromsnor-typen, in tegenstelling tot de Britse 'intelligentsia' - je zou bijna zeggen: 'Hoe dommer, hoe loyaler'), maar vooral omdat elke poging daartoe afdoende in de kiem moet zijn gesmoord. En ook daar wisten en weten we niets van."

Behalve dat er vanuit de Nederlandse diensten niet uit de school geklapt

wordt, is ook de openbare controle - door onder meer onkunde en goedgelovigheid van parlementariërs - een wassen neus. Ross over de vernietiging versus behoud van dossiers van de BVD:

"Veiligheidsdiensten zullen daar gek zijn om Leoni Sipkes of Jan Marijnissen werkelijk op de hoogte te stellen. Natuurlijk zal de BVD gehoorzaam voldoen aan het verzoek [van minister Dijkstal van Binnenlandse Zaken de dossiers langer te bewaren]; natuurlijk zullen 'historisch belangwekkende' dossiers bewaard blijven voor wetenschappelijk onderzoek, maar wie weet wat er ligt, en waar? En wat er al verdonkeremaand werd? Persoonsdossiers. Natuurlijk geven ze die, met plezier, want er staat niets (meer) in. Maar de echte dossiers? De operaties en acties, de infiltraties en arrestaties, de samenzweringen, de internationale contacten, de volgopdrachten, de chantages, de eliminaties?"

De PID-Nijmegen

De Plaatselijke Inlichtingendienst van Nijmegen is, ten minste in de afgelopen twintig jaar, de meest besproken PID van Nederland. Ook recent is de dienst nog regelmatig in het nieuws geweest. Ook na de regionalisering van de politie, en daarmee het ontstaan van de RID's (Regionale Inlichtingendiensten). De RID van de politieregio Gelderland-Zuid, met als kerngemeente Nijmegen, is in feite de voortzetting van de vroegere PID-Nijmegen. Zij staat onder leiding van het oude hoofd van die PID, Herman Oolbekkink. Het gewicht van de PID-Nijmegen en haar chef mag onder meer blijken uit het feit dat Oolbekkink de enige PID'er is geweest die deel uitmaakte van de zogenaamde Commissie-Bakker. Die commissie bracht in juni 1991 een rapport uit over de toekomstige samenwerking tussen BVD en politie. De aanleiding voor het formuleren van een nieuwe opzet voor die samenwerking vormden de bijna gelijktijdige reorganisaties bij zowel BVD als politie.²⁰

De nieuwe RID in Nijmegen is momenteel, gerelateerd naar korpssterkte, de grootste van Nederland. In absolute cijfers is de dienst de grootste buiten de vier grote steden.²¹

Het is niet helemaal zeker of er in Nijmegen al voor de Tweede Wereldoorlog een PID bestond. Het is wel waarschijnlijk, gezien de grootte van de stad, de politieke situatie, en het gegeven dat voor het uitbreken van de oorlog in 47 Nederlandse steden plaatselijke inlichtingendiensten werkzaam waren.²² Vanaf de bevrijding in september 1944 duikt voor het eerst een politieke recherche op bij de Nijmeegse gemeentepolitie. Deze Politieke Recherche Afdeling (PRA) was speciaal in het leven geroepen om het eigen apparaat te zuiveren van "foute" politiemensen.²³ In september 1945 ontvingen alle korpschefs van politie een geheim schrijven van mr. Louis Einthoven, chef van het

Bureau Nationale Veiligheid (BNV). Hij gaf in de brief opdracht de plaatselijke inlichtingendiensten nieuw leven in te blazen. De PID's dienden informatie te verzamelen over "stromingen die gevaarlijk zouden kunnen worden voor de rust, orde of veiligheid van de staat". De vergaderingen van deze groepen moesten worden bijgewoond en hun geschriften moesten worden nagekeken op staatsondermijnende artikelen. Belangrijke doelgroep voor het naoorlogse inlichtingenwezen vormden de communisten.

Het eerste openbare jaarverslag van de Nijmeegse politie dateert van 1958. Aanvankelijk worden de activiteiten van de PID niet apart genoemd. Tot 1976 verschijnen opmerkelijke politieke gebeurtenissen als "bijzonderheden" in het jaarverslag. De onder die noemer (en later onder het kopje "Bureau Inlichtingen") gepubliceerde informatie heeft allereerst betrekking op de openbare ordetaak van de PID. Het geeft echter wel een beeld van de algemene interesse van de dienst. Bovendien blijken werkzaamheden ten behoeve van het lokale openbare ordebeleid en die voor de BVD vaak naadloos in elkaar over te lopen. Aanvankelijk is de inlichtingendienst van de Nijmeegse politie, net als bij zoveel korpsen, samen met de vreemdelingendienst ondergebracht in één bureau. In 1958 bestaan beide diensten uit twee personen: een hoofdagent en een brigadier. De brigadier van de vreemdelingendienst heeft de algehele leiding over het bureau. In 1963 wordt de inlichtingendienst uitgebreid met een administratieve kracht. In 1974 zijn vreemdelingendienst en inlichtingendienst samen tot dertien personen uitgegroeid. Weer zes jaar later omvat het personeelsbestand veertien mensen. In 1990 bestaat de PID-Nijmegen uit zes mannen. Op de voor de BVD interessante politieke situatie in het Nijmegen vanaf de jaren zeventig gaan we nader in, in het hoofdstuk over de Nijmeegse "beweging"²⁴ (hoofdstuk 4).

In het eerste openbare jaarverslag van de PID in Nijmegen (dat van 1976) wordt het volgende gesteld:

"Het vergaren van informatie blijft in een stad als Nijmegen met zijn universiteit en zijn gemêleerde bevolking een zaak van betekenis, wil men voorbereid zijn en tijdig kunnen inspelen op maatschappelijke verschijnselen en beroeringen."

De PID-Nijmegen in de openbaarheid

Er is een aantal redenen te geven voor het feit dat over de PID-Nijmegen in de afgelopen twintig jaar zo veel bekend is geworden. De Nijmeegse inlichtingendienst was in die jaren, zeker buiten de randstad, een van de grotere en actievare lokale inlichtingendiensten van Nederland. Dat heeft veel te maken met de plaatselijke politieke en maatschappelijke omstandigheden. Zoals we verderop nog zullen zien, ontstond in Nijmegen in de jaren zeventig en tachtig

een gevarieerde verzameling actiegroepen en -bewegingen die een deels regionale en zelfs landelijke uitstraling had. Een belangrijke katalysator van die activiteiten vormde de Nijmeegse studentenbeweging. De buitenparlementaire beweging in Nijmegen was groot en gevarieerd, en daardoor ondoorzichtig. Bovendien had ze de neiging te radicaliseren. Dit verklaart een navenant grotere inspanning van overheidswege om een en ander te doorgronden. De ligging van Nijmegen, aan de Duitse grens, zal ook een reden zijn waarom in deze stad een relatief grotere inlichtingendienst zit. Ook in Duitsland was immers, al eerder, een grote buitenparlementaire beweging ontstaan. Bovendien waren in dat land verschillende gewapende groeperingen actief en verdient grensoverschrijdend verkeer - in de ogen van de overheid - *überhaupt* de aandacht.

De PID-Nijmegen heeft vaak vooropgelopen in nieuwe ontwikkelingen. Zo onderhandelden in 1989 verschillende PID's én de BVD met de PID-Nijmegen over de aanschaf van een bij de Nijmeegse inlichtingendienst ontwikkelde applicatie waarmee het hele bestand van de diensten geautomatiseerd kon worden.²⁵ Zoals aangegeven vervulde de Nijmeegse PID-chef Oolbekkink, als enige PID'er van Nederland, begin jaren negentig een rol bij het opzetten van een nieuw model voor samenwerking van die diensten met de BVD. Het was ook Oolbekkink die later, in 1995, naar Groot-Brittannië afreisde om daar de actiemethoden van milieuactivisten te bestuderen. De RID-Nijmegen voerde in datzelfde jaar, in samenwerking met de afdeling FINPOL²⁶ van de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI), een groot opgezet integriteitsonderzoek uit naar (delen van) de Nederlandse bouwwereld. Aanleiding vormden de aanbestedingen ten behoeve van de bouw van een nieuw politiebureau in Nijmegen. Ook dat onderzoek werd gezien als vernieuwend, een *pilot*.

De status van de PID-Nijmegen kan misschien ook afgemeten worden aan de positie van haar chef Oolbekkink. Naar verluidt heeft burgemeester C.I. Dales, die later als minister van Binnenlandse Zaken verantwoordelijk werd voor de BVD, eind jaren tachtig een eind willen maken aan de BVD-activiteiten van Oolbekkink. Dat zou mislukt zijn doordat de PID-chef bescherming genoot van de BVD-top.²⁷

Een andere belangrijke reden waardoor zo veel bekend is geworden over de activiteiten van de Nijmeegse PID, zijn de openbaringen vanuit de beweging zelf. Vanaf de tweede helft van de jaren tachtig is het nodige ondernomen om de activiteiten van de PID-Nijmegen, en daarmee de BVD, in de openbaarheid te brengen. Er is geen stad in Nederland waar dat zo intensief gebeurd is als in Nijmegen. Een en ander resulteerde onder meer in de ontmaskering van een informant in de Nijmeegse kraakbeweging in 1989 en het verschijnen van het boek *De tragiek van een geheime dienst* in 1990.

Op 12 februari 1992 werd het Steunpunt Inzage PID-Nijmegen (SIP) opgericht. Met zo'n zeventig leden, waaronder zeventien Nijmeegse organisaties (onder meer GroenLinks-Nijmegen, Stichting Anti Militaristisch Buro, Aktie Komitee Kritiese Universiteit, NVIH-COC-afdeling Nijmegen en boekhandel De Feeks), strijdt het SIP tot op de dag van vandaag voor openheid met betrekking tot (persoons)dossiers bij de PID en BVD in Nijmegen.

Een en ander leidde herhaaldelijk tot aanvaringen met korpsbeheerder d'Hondt van de regiopolitie Gelderland-Zuid, onder wiens verantwoordelijkheid de PID/RID werkzaam is.²⁸ De meningsverschillen gingen over de werkwijze van de PID en het al dan niet bestaan van persoonsregisters bij de dienst. Daarnaast speelde de, volgens het SIP gebrekkige, scheiding bij de PID tussen BVD-registers en politiegegevens een rol. Hoe ruim de Nijmeegse BVD-afdeling haar taken opvat bleek onder meer toen leden van het SIP inzage kregen in enkele BVD-dossiers. Bij herhaling bleek dat de PID-Nijmegen veel langer dan toegestaan informatie verzamelde over CPN-leden.²⁹ Naar aanleiding van deze inzagen werden meermaals kamervragen gesteld.³⁰ Op 6 november 1992 maakte het SIP bekend dat een 42-jarige vrouw die in het kader van de banenpoolregeling werkzaam was bij de rijkspolitie in Nijmegen, daar ontslagen werd na een bezoek op de werkplek door een BVD-medewerker. De BVD'er stelde de vrouw vragen, in het bijzijn van haar chef, over een telefoongesprek dat zij had gevoerd met een Amsterdams comité voor uitgeprocedeerde vluchtelingen. De vrouw kon meteen haar spullen pakken.³¹ Toen zij de Vereniging SIP om steun had gevraagd, kwam daar volgens de rijkspolitie nog een reden bij: "Bovendien bestond de vrees dat personen in de sfeer van het gewelddadig activisme via haar informatie zouden kunnen verkrijgen over de samenstelling van de Plaatselijke Inlichtingendienst te Nijmegen."³² BVD-minister Dales weigerde na vragen over de kwestie iedere opheldering.³³

De informanten van de PID-Nijmegen

Zoals aan het begin van dit hoofdstuk al opgemerkt is, zijn in Nijmegen aardig wat verhalen over informanten bekend geworden. Hieronder zullen we de meeste van die zaken kort de revue laten passeren. Zij vormen stuk voor stuk een illustratie van de belangstelling van de BVD en PID. Bovendien maken ze duidelijk wat voor mensen worden benaderd en met name op welke wijze dat gebeurt.

Arnold

In januari 1982 werd voor het eerst vanuit de Nijmeegse beweging uitgebreid aandacht besteed aan het werk van de PID-Nijmegen en daarmee de BVD. De bekentenis - even voor Kerstmis 1981 - van een medewerker van het Anti

Militaristisch Buro (AMB), dat hij voor de PID werkte, vormt de aanleiding voor een uitgebreid verhaal in het blad *De Schoffel*.³⁴

Zijn medeactivisten schrijven, onder de titel "'n Spion in ons midden":

"Een paar weken geleden krijgen we een levensgrote verrassing, of beter een ijskoude douche te verwerken op de wekelijkse vergadering van het Anti Militaristisch Buro: iemand vertelt, dat hij al de tijd dat hij actief was binnen het AMB (gelukkig maar een paar maanden, maar toch...) als politespion bij ons gefunctioneerd heeft. Zo'n mededeling, of noem het maar 'bekentenis', komt als een donderslag bij heldere hemel. Iedereen is verbijsterd, maar ook goed link."

In het artikel wordt vervolgens uitgebreid ingegaan op de voorgeschiedenis van de benadering van de jongen, Arnold, en zijn werk voor de PID.

Arnold blijkt in maart/april 1981 door de PID benaderd te zijn. In die tijd zijn zijn persoonlijke en financiële problemen - onder andere na een verschrikkelijke militaire dienstdienst, een strafbepaling op zijn uitkering en ontslag - hoog opgelopen. De PID-medewerkers blijken hiervan op de hoogte en bieden hem "nuttig werk" aan: politie/BVD-spion worden. Arnold is op dat moment niet actief in de actiebeweging en hij heeft, zo zegt hij, geen verstand van politiek. Voor hem is belangrijk dat de PID'ers hem willen helpen bij zijn problemen: hij kan te allen tijde bij hen terecht voor een babbel. De PID'ers suggereren zelfs dat hij zich geen zorgen hoeft te maken over zijn uitkering of sollicitatieplicht.

Om in de beweging binnen te komen, gaat Arnold naar een café waar veel actievoerders komen en koopt hij in een linkse boekwinkel wat literatuur over kraken en antimilitarisme. Zijn PID/BVD-runners, Dolf van Raay en Herman Oolbekink, instrueren hem: waar naar toe te gaan, op wie en wat te letten. Arnold zegt daar later over dat hij door zijn runners is "afericht". De ontmoetingen met zijn runners vinden plaats in een zijkamertje van de kapel van het provinciaal Ursilinen, een nonnenklooster aan de Scheidingsweg, aan de rand van Nijmegen. Arnold wordt via de deelneming aan onder meer kraakacties bij het AMB binnengeloodst. Als belangrijkste reden waarom hij stopt met zijn BVD-werk geeft hij op dat hij de mensen die hij moet verraden te aardig is gaan vinden: hij wil een goede, en voor zichzelf dus eerlijke kerst. Arnolds medeactivisten deden nog wat meer onderzoek naar diens PID-runners, waarvan de voormalig agent alleen de voornamen kende. Zo kwamen ze achter de achternamen van de PID'ers en hun woonadressen. De gegevens werden gepubliceerd in *De Schoffel*.

In de jaren na de onthulling door Arnold werden meer dan twintig Nijmegenaren door de BVD, en met name ten behoeve van die dienst door de PID, benaderd om in een grote diversiteit van (actie)groepen en bewegingen te infiltreren.³⁵ We hebben het dan alleen over mensen die hun verhaal daarover

naar buiten brachten. Een greep uit de groepen waar de BVD belangstelling voor bleek te hebben: een Turkse arbeidersvereniging, de wandelgroep "Is het hier oorlog?", werklozencentrum Unitas, voordeurdelersactiegroepen, de anti-militaristische actiegroep Onkruid, IKV-kernen, de studentenbond AKKU, kraakpanden en -groepen, de Koerdische afscheidsbeweging PKK, diverse vredesgroepen, antiapartheidsactivisten.

Dave Nobel

Op 13 januari 1989 werd de naam van nog een BVD-informant bekend: Dave Nobel. Hij werd, nadat medeactivisten bewijs hadden verkregen van zijn dubbelrol, onderworpen aan een acht uur durend "verhoor" en zo ontmaskerd. Nobel was zo'n twee jaar lang informant in de Nijmeegse (kraak)beweging. Hij werd in 1987 benaderd door PID-medewerker Pim van der Veer. Dave was ruim voor zijn benadering actief geweest in de kraakbeweging. In die tijd had hij ook deelgenomen aan verschillende acties. Daarbij waren strafbare feiten gepleegd waar hij nooit voor gepakt was. Op een gegeven moment belandde Dave in de Nijmeegse drugscene, ging dealen en werd daarvoor gearresteerd. In januari 1987 werd hij daarvoor veroordeeld tot negen maanden gevangenisstraf, met een proeftijd van twee jaar. Vervolgens werd hij, in eerste instantie telefonisch, benaderd door Van der Veer. Deze dreigde Dave dat als hij niet mee wilde werken en agent van de BVD zou worden, er een strafvervolgning tegen hem gestart zou worden wegens de in zijn "kraaktijd" gepleegde strafbare feiten. Dave twijfelde en kreeg een gesprek met Van der Veer in een café buiten Nijmegen. Bij dat gesprek was, naast Van der Veer, PID-chef Oolbekkink aanwezig. Deze dreigde, in zijn politiehoedanigheid van hulpofficier van justitie, nogmaals strafvervolgning tegen Dave te starten. Nobel zwichtte onder druk van deze chantage en werd BVD-agent. Hij informeerde de BVD, tot zijn ontmaskering in 1989, over een grote diversiteit aan onderwerpen. Hij infiltreerde met name in de kraakbeweging.³⁶

Chantage blijkt bij benaderingen door de PID-Nijmegen geen ongebruikelijke methode te zijn. Zo werd een Turkse asielzoeker op 31 oktober 1988 door de gemeentepolitie uitgenodigd voor een gesprek in het politiebureau. Op diezelfde dag had hij te horen gekregen dat hij de behandeling van zijn asielverzoek niet langer in Nederland mocht afwachten. Toen hij twee dagen later op het politiebureau verscheen, werd zijn tolk door twee - hem onbekende - politiemensen weggestuurd. De twee bleken werkzaam te zijn voor de BVD. Zij verlangden van hem dat hij informatie zou gaan verstrekken over allerlei Turkse groeperingen en met name de Koerdische PKK. Het zou goed met hem gaan als hij mee zou werken, maar daarentegen slecht met hem aflopen als hij zou weigeren. Na zijn weigering bleven de PID'ers nog drie uur op de man inpraten. Bij een tweede afspraak nam de man zijn advocaat mee. Toen deze de PID'ers in de hal van het politiebureau aansprak, weigerden zij hun

naam te noemen en kozen ze het hazepad. De BVD bevestigde later in een brief aan de advocaat de poging diens cliënt te benaderen.³⁷

Joop de Boer

Het verschijnen van *De tragiek van een geheime dienst*, in het najaar van 1990, bracht een schok teweeg bij zowel de BVD als de politie in Nijmegen. In het boek werden nog eens drie informanten "uitgeschakeld". Bovendien werd de gehele PID in Nijmegen aan de anonimiteit onttrokken. Ook de manier van werken van de dienst werd uitvoerig beschreven: de locatie van zogenaamde *safehouses*³⁸, beschrijvingen van het wagenpark, de werkplek, "slimme manoeuvres"³⁹ en zelfs foto's van het interieur van een observatiebus van Nijmeegse inlichtingendiensten werden gepubliceerd. Het verschijnen van het boek noopte tot een grondige reorganisatie van de dienst. Een medewerker van de BVD verklaarde later dat in maart 1991 een operatie afgerond zou zijn waarbij de PID-Nijmegen helemaal opnieuw werd opgezet.⁴⁰ Politie, justitie en burgemeester van Nijmegen overlegden, meteen na het verschijnen van het boek, over strafrechtelijke vervolging van de (overigens anonieme) auteurs en een verbod van het boek zelf. Na enkele dagen werd besloten niet die koers te kiezen, maar de PID'ers te steunen in een kort geding. In dat kort geding werd een verspreidingsverbod van het boek geëist vanwege de erin opgenomen persoonlijke gegevens. Op 16 november 1990, tien dagen nadat de verspreiding van het boek was gestart, verbood de rechter verdere verspreiding.

President van de rechtbank in Arnhem mr. L. van der Wey in zijn vonnis:

"Het doel van het boek - misstanden in een overheidsdienst aan de kaak stellen, de PID-Nijmegen tijdelijk stilleggen en openbaarheid over de BVD - heiligt niet de middelen die daarvoor zijn gebruikt. Het staat verre van vast dat de PID maatschappelijk onaanvaardbaar is en een vijand is die bestreden moet worden. Voor uitschakeling van de PID is geen genoegzame rechtvaardiging en dus is een verspreidingsverbod op zijn plaats."

Het viel tijdens het kort geding op dat de PID'ers, als eisers in het geding, alleen protesteerden over het openbaren van hun privé-gegevens. Er werd niet geklaagd over of kritiek gegeven op de beschuldigingen van chantage, intimidatie en het aanzetten tot strafbaar handelen in het boek.

De rechter verbood in zijn vonnis - zoals ook gevorderd door de PID'ers - slechts een aantal verspreiders, waaronder hoofddistributeur uitgeverij Ravijn, verdere verkoop van het boek. Omdat geen algemeen verspreidingsverbod werd afgekondigd, bleef het boek dan ook in de verkoop. In korte tijd werden duizenden exemplaren verkocht. Op zaterdag 24 november werd in Nijmegen, onder het motto "Stop de snuffelstaat", door enkele duizenden mensen gemonstreerd tegen het antidemocratische karakter van geheime diensten. De

politie kondigde van tevoren aan op te zullen treden als het omstreden boek bij de demonstratie zou worden verkocht. Onder het toezicht van meer dan honderdvijftig politiemensen en ME'ers werden toch enkele honderden exemplaren verkocht. De demonstranten werden opvallend gefilmd en gefotografeerd door de politie.

De onthulling in *De tragiek van een geheime dienst* die misschien wel de meeste onrust veroorzaakte, was de ontmaskering van BVD-agent Joop de Boer. De 57-jarige De Boer bleek meer dan negen jaar lang voor de BVD geïnfilteerd te hebben in met name actiegroepen en bewegingen die actief waren op het gebied van antimilitarisme en kernenergie. Hij werd op 20 oktober 1990 door een aantal mensen langdurig aan de tand gevoeld over zijn werkzaamheden voor de BVD. Het verslag van dat gesprek is opgenomen in *De tragiek van een geheime dienst*. De Boer vertelde dat hij in 1981, na de tweede "Dodewaard gaat dicht"-actie werd benaderd door Herman Oolbekkink en later met name gerund werd door Pim van der Veer. De Boer verklaarde voor de BVD te zijn gaan werken uit zijn politieke overtuiging. "Van huis uit ben ik KVP'er, altijd geweest. En later CDA." Zijn bedoeling zou zijn geweest om, samen met de BVD, een totalitair regime te voorkomen:

"...ik heb over de hele wereld gezworven (...), ik ben in veel landen geweest waar een totalitair regime heerste, hè, Indonesië, India, Pakistan, waar de mensen gewoon neergeknuppeld werden. (...) Toen heb ik gezegd, dat mag nooit bij ons gebeuren in Nederland. Dat is voor mij een politieke overtuiging. Nooit niet. Ik heb in Dodewaard⁴¹ gezien wat een massa teweeg kan brengen. En door de massa zegt een overheid, doordat de massa tegenover elkaar komt te staan, krijg je op een gegeven moment een escalatie naar een totalitair bestuur. Een totalitair systeem. De agent die mij benaderde zei: 'Dat kan allemaal niet en wij denken dat jij dat ook vindt.' Nou, dat klopte, dat vond ik ook."

De Boer ging vervolgens negen jaar lang, gestuurd door de BVD, deel uitmaken van een groot aantal groeperingen en meedoen met hun acties. Vaak verzorgde hij de voorwaarden om acties - ook strafbare - te laten slagen. Hij verzorgde de actievoerders, zocht de ligging en inrichting van actiedoelen uit en verzorgde de financiering. Een woordvoerder van de North Atlantic De-Fence Movement⁴² verklaart in *de Volkskrant* over zijn rol: "Zonder Joop zouden we sommige acties niet hebben kunnen uitvoeren." Een ander, woordvoerder van de antimilitaristische wandelgroep Is het hier oorlog?: "We zullen hem nog missen." De Boer verzorgde niet alleen het personenvervoer van de groep, maar stippelde bij de Vierdaagse van Nijmegen ook alternatieve wandelroutes uit en had een flinke vinger in de pap bij het bepalen van de actiedoelen - meestal kazernes en munitieopslagplaatsen - die onderweg zouden worden aangedaan. De Boer was ook betrokken bij sabotageacties, zoals het onklaar

maken van de landingslichten op een militaire vliegbasis op 1 november 1985.⁴³

Naar aanleiding van het verschijnen van *De tragiek van een geheime dienst* en het gesprek met De Boer van 20 oktober, werd door de BVD - samen met de voormalig agent - aangifte gedaan. Volgens BVD-chef Docters van Leeuwen werd door justitie vervolgens een gerechtelijk vooronderzoek ingesteld naar de makers van het boek en de gesprekspartners van De Boer.⁴⁴ Op 7 november 1990 werd in Amsterdam een 24-jarige medewerker van het Landelijk Anti-kernenergie Archief (LAKA)⁴⁵ aangehouden op verdenking van wederrechtelijke vrijheidsberoving.⁴⁶ Hij zou De Boer naar de plek gelokt hebben waar het gesprek plaatsvond. Pas na een week werd de man weer vrijgelaten.⁴⁷

Een tweede agent waarvan de identiteit bekend werd gemaakt betreft een Nijmeegse student, die bijna een jaar lang tweewekelijks contact had met zijn runner van de PID-Nijmegen. Die contacten vonden plaats in een safehouse in Oosterhout. Hij verklaarde later dat hij nog "in opleiding" was met het oog op infiltratie. Hij diende zich onder meer uitgebreid in te lezen. De man meldde zich in maart 1990, voor zijn ontmaskering en dus mogelijk in opdracht van de BVD, wel bij het linkse Nijmeegse tijdschrift *Lekker Fris* aan.⁴⁸

De derde agent die het verder werken onmogelijk gemaakt werd is Van Lieshout.

Een laatste incident dat samenhangt met het verschijnen van *De tragiek van een geheime dienst* deed zich voor op 11 januari 1991. Twee medewerkers van de PID-Nijmegen, Rob Paulis en Koos Barten, mishandelden toen een vrouw die een voorstelling bezocht van de cabaretgroep "Snering en Inslag". Een van de leden van die groep is PID-chef Oolbekkink. Het stond de heren Paulis en Barten niet aan dat de vrouw - een bekende uit de beweging - de voorstelling bezocht. Barten meende bovendien dat de vrouw te dicht bij hem stond. Na een woordenwisseling werkte hij de vrouw, met hulp van Paulis, de zaal uit. Bij de EHBO in het Canisius-ziekenhuis in Nijmegen werden verschillende kneuzingen en schaafwonden vastgesteld. Een veertigtal Nijmeegse organisaties eiste vervolgens, op initiatief van het "Komitee Stop de Snuffelstaat", ontslag en strafvervolgning van de betrokken PID'ers. De korpsleiding van de gemeentepolitie Nijmegen noemde de actie van de PID'ers in eerste instantie "begrijpelijk". Later liet korpschef J.J.Th. Stoutjesdijk weten "dat er wel degelijk een woordje is gewisseld met de PID'er in kwestie".⁴⁹ Door de rijksrecherche werd vervolgens een onderzoek ingesteld wegens mishandeling door beide PID'ers. De hoofdofficier van justitie meende uiteindelijk dat te twijfelen viel over de opzet tot mishandeling. Bovendien meende hij bij zijn beslissing tot niet-vervolgung rekening te moeten houden met het verschijnen van *De tragiek van een geheime dienst*. Fungerend hoofdofficier H.W. Overbosch in zijn brief aan de advocaat van de mishandelde vrouw:

"De verschijning van dat boek, maar ook de daaraan voorafgaande 'observatie-werkzaamheden' hebben in het politiekorps te Nijmegen de nodige emoties veroorzaakt. Uw cliënte had dat kunnen en moeten weten."

"Iris"

Op 14 september 1993 kwam het verhaal naar buiten van een 26-jarige Nijmeegse die tenminste twee jaar voor de BVD had gewerkt. "Iris", zoals haar BVD-codenaam luidde, diende voor de dienst in het Noord-Ierse IRA te infiltreren. Als opstap naar dat einddoel werd het Nijmeegse Ierland Komitee Nederland (IKN) gebruikt, een organisatie die onder meer het *Ierland Bulletin* uitbrengt, een blad over de situatie en ontwikkelingen in Ierland. De vrouw was benaderd in het najaar van 1989, toen zij als uitzendkracht schoonmaakwerkzaamheden verrichtte in het Nijmeegse politiebureau. De labiele vrouw, die onder psychiatrische behandeling stond, werd door de PID'ers onder leiding van Herman Oolbekkink - zoals ze het zelf uitdrukte - "ingepakt" en misleid. Toen Oolbekkink en BVD-medewerker Cor van de Have van haar verlangden dat ze een relatie aanging met een Noord-Ierse Republikein, stopte "Iris" met haar werk. Vervolgens werd ze door de PID-chef regelmatig lastiggevallen omdat hij haar niet zomaar wilde laten gaan.⁵⁰

Joris M.

Op 28 oktober 1996 werd het verhaal van de 21-jarige Nijmegenaar Joris M. bekend. Hij had voor de BVD/RID vier maanden lang geïnfiltreerd in milieu-groepen. Als opstapje diende de Voedselcoöperatie in het Nijmeegse kraakpand De Grote Broek. Joris, afhankelijk van een studiebeurs, kreeg als aanvangssalaris driehonderd gulden per maand. Voordat hij benaderd werd speelde hij als burger-gastmuzikant bij de Nijmeegse Politiekapel. Hij vertelde voor de BVD te zijn gaan werken uit nieuwsgierigheid, voor de spanning en voor het geld. Na enkele maanden kreeg Joris door dat hij in feite mensen die hem vertrouwden aan het verraden was. Op 16 oktober 1996 maakte hij zijn runners zijn beslissing bekend te stoppen met voor hen te werken.⁵¹ In de jaren 1993 tot en met 1996 zijn overigens nog meerdere mensen benaderd om informatie te vergaren over onder meer milieu-, kraak- en andere actiegroepen in Nijmegen.

Provocaties en deelname aan geweld door BVD- en PID-agenten

"Wij zijn geen provocateurs", aldus voormalig BVD-directeur A. Docters van Leeuwen. Zo begonnen we dit hoofdstuk. Hij zei ook: "Het aanzetten tot geweld is ondenkbaar." Het zijn mooie woorden en ze zijn ook vele malen en

in verschillende varianten herhaald door BVD-chefs en ministers van Binnenlandse Zaken. De aanleiding was er dan ook meestal naar. Wanneer infiltraties bekend werden, bleek meer dan eens dat BVD-agenten wel degelijk aan geweld deelnamen en daartoe aanzetten. Het gebeurde ook meer dan eens dat de BVD gewelddadige activisten niet liet oppakken, maar acties gewoon liet doorgaan. Het lijkt de BVD dan ook meer om informatie dan om arrestaties te doen.

Provocaties in de Rode Jeugd

Voor een berucht voorbeeld van provocatie door de BVD gaan we even terug in de tijd. In het begin van de jaren zeventig maakte de dienst jacht op de in de zomer van 1966 opgerichte maoïstische jongerenorganisatie Rode Jeugd.⁵² De Rode Jeugd had enkele honderden leden verspreid over afdelingen in verschillende steden. De organisatie wees geweld als middel niet af en claimde verschillende bomaanslagen in 1971 en 1972. In het najaar van 1971 werd Rode Jeugd-lid Geert Paulussen door de Eindhovense politie als infiltrant en provocateur geworven. Paulussen bleek echter "dubbelagent" te zijn en maakte bandopnamen van gesprekken waaruit bleek dat de politie niet vies was van uitlokking. Toen hij zelf om een vuurwapen vroeg om iemand te compromitteren, ging dat de agenten echter nog te ver.

Op 16 december 1972 werden verschillende Rode Jeugd-leden gearresteerd, waaronder de Eindhovenaar Theo Engelen. In zijn zwarte Volkswagen zou een pistool gevonden zijn. Engelen beschikte echter noch over een rijbewijs, noch over een auto.⁵³ Kort daarna verscheen de BVD ten tonele. Op 22 januari 1973 benaderde een BVD-medewerker, die zich - heel creatief - "J. de Roo" noemde, de achttienjarige Danny Mulders. Mulders zat financieel aan de grond en er liep een strafvervolgning tegen hem. Hij ging in op het verzoek om regelmatig en tegen vergoeding informatie door te spelen over de Rode Jeugd. Het bleek de BVD met name te doen om de secretaris van de afdeling Breda, Evert van de Berg. Op 18 augustus 1973 had Mulders - codenaam Hagedoorn - zijn 27ste en laatste contact met "De Roo". De afspraak vond plaats in de stationrestaurant in Tilburg. Eerder had de BVD'er Mulders geld gegeven om een pistool te kopen. De opdracht aan Mulders was ervoor te zorgen dat de vingerafdrukken van Van de Berg op het wapen kwamen en het vervolgens aan de BVD te geven. Een perfecte manier om, aldus "De Roo", Van de Berg "erbij te naaien". Danny Mulders ontpopte zich als dubbelspion en overhandigde de BVD'er, in plaats van het felbegeerde pistool, een bundeltje zakdoekjes (om uit te huilen) en verdween. De BVD'er bleef verbouwereerd en vierhonderd gulden armer achter. Hij werd gadegeslagen door zes, achter kranten verscholen, Rode Jeugd-leden en twee fotografen.

Mulders had zich volgens "De Roo" geen zorgen hoeven te maken dat er iets misging. Degene die eerder Rode Jeugd-lid Lucien van Hoesel er zo "bijge-

naaid" had liep ook nog steeds vrij rond. Bij Van Hoesel, die in 1972 in dezelfde nacht als Engelen aangehouden was, werden onder het bed twee pakketten aangetroffen. Het ene pakket bevatte een revolver met munitie, het andere chemicaliën. Op grond van de Wapenwet kreeg Van Hoesel uiteindelijk twee jaar gevangenisstraf, ondanks aanwijzingen dat er sprake was van een opzet.⁵⁴

De ontmoeting tussen "J. de Roo" (links) en Danny Mulders inde stationsrestaurant in Tilburg.

John Wood, alias Gardiner

Een meer recent maar even berucht voorbeeld van provocatie door een BVD-agent vond plaats in het begin van de jaren tachtig. John Phillip Wood, alias John Gardiner, dook begin december 1983 op in het Vredesactiekamp (VAK) in Woensdrecht, een min of meer permanent actiekamp tegen de komst van kruisraketten naar de daar gelegen militaire basis.⁵⁵ In een zaak tegen de Staat der Nederlanden is Wood op 3 oktober 1984 door de rechter-commissaris in Den Haag gehoord. In dat getuigenverhoor verklaarde hij onder meer het volgende:

"Begin 1984 ben ik geruime tijd geweest in het zogenaamde Vredesactiekamp te Woensdrecht. Ik ben daar naar toe gegaan naar aanleiding van een opdracht die ik in december 1983 in Frankfurt had ontvangen van Amerikaanse autoriteiten. Naar aanleiding van deze opdracht heb ik mij daarna gemeld bij de Amerikaanse ambassade in Den Haag. Er werd mij toen gezegd dat met mij contact opgenomen zou worden door mensen van een NATO-inlichtingendienst. Ik begreep dat dit Nederlandse ambtenaren van een NATO-inlichtingendienst zouden zijn. Enige tijd later werd telefonisch met mij contact opgenomen en naar aanleiding

daarvan vond een ontmoeting plaats buiten het station van Bergen op Zoom begin februari 1984."

Vanaf dat moment werd Wood gerund door medewerkers van de BVD. Toen Wood in december 1983 in het VAK opdook, vertelde hij daar het verhaal dat hij na een actie Duitsland was ontvlucht. Hij was nu op weg naar een vredeskamp in Engeland, maar door ziekte gestrand in Nederland. Hij had verzorging nodig en vroeg onderdak in het VAK. Dat onderdak kreeg hij in de vorm van een aan hem in bruikleen gegeven caravan. Wood begon meteen deel te nemen aan acties, wat gezien zijn ziekte - een gezwel in de nek - bewondering afdwong bij de kampbewoners. Wood was fanatiek: hij knipte hekken rond de basis door en stal eens een Nederlandse vlag op een van zijn tochten. Al snel verwierf hij zich, als doorgewinterde activist, een centrale positie. Wood tijdens het getuigenverhoor:

"De opdracht die ik in mijn eerste contacten met de BVD kreeg, hield het vergaren van informatie in omtrent namen en adressen van deelnemers aan het kamp, ontmoetingen van deelnemers aan het kamp en wat die deelnemers van plan waren aan acties te gaan voeren. Voorts was mijn opdracht om uit te vinden wie bereid en/of in staat was deel te nemen aan gewelddadige activiteiten. Bij het geven van de opdracht is mij niet gezegd dat ik moest proberen de deelnemers aan het kamp ook medeplichtig te laten worden of deel te laten nemen aan allerlei gewelddadige acties. Echter, voor het uitvoeren van de opdracht om na te gaan wie bereid en/of in staat was om aan gewelddadige activiteiten deel te nemen, moet men naar mijn mening trachten gewelddadige acties te organiseren, omdat men anders niet achter de bereidheid van iemand kan komen. Ik wil hierbij opmerken dat bij een van mijn ontmoetingen met mijn BVD-contact is gezegd dat als ik iets ging uitvoeren, ik dit tijdig moest melden, zodat kon worden ingegrepen; mocht ik in een dergelijk geval gearresteerd worden, dan zou ervoor gezorgd worden dat ik weer in vrijheid zou worden gesteld."

Wood probeerde, indachtig zijn opdracht, aan te zetten tot hardere acties. Dit onder het motto *"I am not a pacifist, I am an activist."* Hij maakte rookbommen voor de actievoerders en vroeg of ze het zagen zitten een soort commandotraining te volgen. Het liefst, zo zei hij, wilde hij het militarisme bestrijden met goed getrainde mensen en de middelen die het militarisme zelf ook gebruikte. Wood organiseerde de bezetting van een zendmast van de basis door twee personen. De BVD, die hij van tevoren op de hoogte had gesteld, zorgde ervoor dat de actie ongestoord kon plaatsvinden. De door Wood meegeorganiseerde bezetting van een communicatiegebouw op de basis, een week na de mastklimactie, ging niet door. De actie, waar een groot aantal mensen aan deel zou nemen, bleek uitgelekt: de actievoerders kwamen niet verder dan de eerste prikkeldraadversperring. Wood nog eens over gewelddadige acties:

"Als ik erachter wilde komen of mensen bereid en in staat waren gewelddadige acties uit te voeren, meende ik dat ik daar onder meer achter kon komen door dergelijke acties te stimuleren. Ik heb mijn instructie opgevat, als het erachter komen door middel van alle middelen oftewel *'by any means at all'*."

Uiteindelijk zou Wood een provocatie plegen met een internationaal tintje. Tijdens zijn voorlopig getuigenverhoor vertelde hij daarover het volgende:

"Op een gegeven moment werd ik uitgenodigd voor een ontmoeting met de vredesbeweging in Leuven. In overleg met mijn BVD-contacten ben ik naar Leuven gegaan en heb ik daar enige dagen verbleven. Ik heb toen mijn BVD-contacten gebeld dat er een actie zou plaatsvinden op een luchtmachtbasis in België. In de middag van 29 maart 1984 ben ik met een aantal actievoerders naar die Belgische luchtmachtbasis gegaan. In mijn melding tevoren aan mijn BVD-contact, had dit contact gezegd dat zij de Belgische autoriteiten zouden waarschuwen en dat ik de actie zo rustig mogelijk zou laten verlopen. Wij zijn die basis binnenge-drongen en gegaan naar een deel van die basis waar explosieven waren opgesla-gen. Vanaf die basis hebben wij vier kisten munitie gestolen. Met drie andere mensen heb ik die kisten meegenomen naar het vredesactiekamp in Woensd-recht. Toen onderweg getankt moest worden, heb ik een en ander gemeld via de telefoon aan mijn BVD-contact. Onderweg naar Woensdrecht reden wij over een weg waar iedere auto werd gecontroleerd, doch onze auto werd niet gecontro-leerd en kon zomaar doorrijden. Later heb ik in Woensdrecht weer contact opgenomen en heb ik afgesproken een van de BVD-contactpersonen, genaamd Hans, te ontmoeten bij het station te Roosendaal en daar Hans alle munitie te overhandigen. De volgende dag bleek mij dat ik dertien granaten was vergeten. Ik heb dit gemeld aan mijn BVD-contact, die zei: 'Behoud die granaten... en pro-beer na te gaan wie in staat en bereid is daarvan bommen te maken.'"

Vervolgens begon Wood op het kamp met de granaten te leuren. Hij vertelde dat hij er meer gehad had, maar die weggebracht en verstopt had. De bewo-ners die weet kregen van de aanwezigheid van de granaten eisten van Wood dat hij ook de laatste dertien granaten weg zou brengen. Voor andere bewo-ners verzwegen zij de aanwezigheid van de granaten om te voorkomen dat een en ander naar de pers zou lekken en het kamp gecriminaliseerd zou worden. Gardiner ging verder met leuren en stelde mensen voor de explosieven te gebruiken om op 1 mei een museumvliegtuig op de basis op te blazen. Door zijn voorstellen groeide het wantrouwen tegen Wood. Vervolgens biechtte Wood op de ochtend van 18 april 1984 aan een van de kampbewoners op dat hij een geheim agent was van de Amerikaanse National Security Agency (NSA) en "verbonden aan de NAVO-inlichtingendienst". Hij verklaarde contact te onderhouden met de in Den Haag gestationeerde BVD-medewerkers "Hans" en "Pieter".

Het contact tussen Wood en de BVD werd door minister Rietkerk van Binnenlandse Zaken toegegeven. Hij draaide echter de zaken verrassend om. Rietkerk suggereerde dat achter de infiltraties door Wood mogelijk een "Nederland niet-welgezinde inlichtingendienst" zat met als doel de BVD in diskrediet te brengen. De minister: "Ik heb daar geen informatie over, maar ik sluit zoiets niet uit. Het is denkbaar."⁵⁶

Waar de discussie in de Tweede Kamer zich overigens onder meer op richtte was de vraag of de Nederlandse vredesbeweging nu wel of niet onderwerp van onderzoek door de BVD was. Dat is door verschillende ministers altijd ontkend. De vredesbeweging als zodanig zou niet door de BVD onderzocht worden, hoogstens enkele personen die tot geweld in staat geacht werden. De praktijk van het BVD-werk heeft herhaaldelijk anders geleerd. Vele ontmaskerde BVD-agenten infiltrerden in een groot aantal vredesgroepen. Zij gaven alle informatie die ze krijgen konden over al die groeperingen en mensen binnen die groepen door aan hun opdrachtgevers.

Han Dekker

Een andere agent binnen (geweldloze) vredesgroepen en antimilitaristische groepen was de eerder genoemde Nijmegenaar Han Dekker. Ook hij infiltreerde in het VAK, maar dan in de latere - mobiele - variant: het VAK-mobiel.⁵⁷ Bovendien infiltreerde hij in de antimilitaristische wandelgroep Is het hier oorlog? Twee groepen waarin ook "superinformant" Joop de Boer actief was.

De groepering waar Dekker eerst in infiltreerde kwam uit een andere hoek: het Netwerk Uitkeringsgerechtigden (NU). In mei 1989 stelde Dekker op een landelijke vergadering van het NU voor om ruiten in te gaan gooien bij Sociale Diensten. Een woordvoerder van het netwerk daarover, toen bekend werd dat Dekker BVD-agent was:

"We vonden het toen al een beetje vreemd. We hadden die figuur nog nooit op een vergadering gezien en daar werd ineens gepraat over het ingooien van ramen. We hebben gezegd: 'Dat ligt niet in onze lijn', en dat was dat."⁵⁸

Een andere zaak waar Dekker in gemoeid was zou meer ophef wekken. Naar eigen zeggen had hij met goedkeuring van zijn runners deelgenomen aan een actie op het terrein van de Lunetten-kazerne in Vught. In de nacht van 3 op 4 maart 1990 knipte hij samen met een echte actievoerder het hek kapot, betrad het kazerneterrein en stak daar meer dan twintig banden lek van legervoertuigen. Bovendien werden door de twee leuzen gekalkt op gebouwen op het terrein. Dekkers runner van de PID-Nijmegen, William, complimenteerde hem later. "Nu komen we tenminste ergens", had hij gezegd.⁵⁹ Vóór zijn deelneming aan het VAK-mobiel had William gezegd dat Dekker mee moest doen

aan acties: "Zie dat je erbij komt." William wist, evenals Dekker, dat het bij acties van het VAK-mobiel niet ongebruikelijk was dat vernielingen werden aangericht.

Naar aanleiding van een interpellatie van GroenLinks-kamerlid Willems over de kwestie zette minister Dales uiteen hoe de BVD - idealiter - om dient te gaan met het deelnemen door agenten aan gewelddadige acties.⁶⁰ De minister:

"Het is onvermijdelijk dat iemand die wordt gevraagd, informatie te verzamelen over gewelddadige acties, ook op enig moment en op enigerlei wijze met dat geweld in aanraking kan komen. De volgende beleidslijn wordt dan gehanteerd. Informanten krijgen de uitdrukkelijke opdracht geen initiatieven te nemen tot het plegen van strafbare feiten. Voor het overige dienen zij zich te conformeren aan het binnen de groep geldende gedrag. Indien dit het deelnemen aan strafbare feiten met zich zou brengen, wordt er gezocht naar een oplossing - en die wordt veelal gevonden - waarbij de actie kan worden voorkomen dan wel de informant zich daarvan kan terugtrekken. Lukt dat allemaal niet dan geldt het volgende.

- a. informanten wier betrouwbaarheid nog niet vaststaat, ontvangen op voorhand een verbod om daaraan mee te doen
- b. met betrekking tot informanten, wier betrouwbaarheid inmiddels is gebleken, wordt zoveel mogelijk per geval beoordeeld of deelgenomen kan worden. De informant ontvangt vervolgens nauwkeurige instructies met betrekking tot zijn opstelling."

Mooie woorden van de minister, maar komen ze ook overeen met de praktijk? In hoeverre wordt de betrouwbaarheid van een informant getoetst en is dat mogelijk? Naar aanleiding van de affaire-Wood meldde de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken, Rietkerk, aan de Tweede Kamer dat de antecedenten en achtergrond van de man niet nagegaan waren. Volgens de minister deed dat er ook niet toe. Zijn informatie was immers goed, aldus de minister, en dat was waar het om draaide.⁶¹ Wood was bepaald niet de eerste de beste. Ondanks dat hij wegens drugsmisdrijven en diefstallen in een dozijn landen is vervolgd, heeft hij een indrukwekkende staat van dienst als geheim agent. Als voormalig crimineel werkte hij tot zijn intreden in het vredesactiekamp voor onder meer de Amerikaanse Drugs Enforcement Administration (DEA) en National Security Agency (NSA). In 1978 werd hij door de Engelse Special Branch ingezet tegen het IRA.⁶²

Han Dekker behoorde blijkbaar tot Dales' categorie-b, de betrouwbaar gebleken informanten. Hij mocht immers in beginsel aan gewelddadige acties deelnemen. Toch speelt zich op dit punt iets merkwaardigs af op het moment dat de BVD zelf ter verantwoording wordt geroepen.

Dekker en zijn medeactivist gaven in het VPRO-radioprogramma *Het Gebouw*

toelichting op hun actie op het kazerneterrein Lunetten in de nacht van 3 op 4 maart 1990.⁶³ Frank en vrij vertelden zij over de door hen gepleegde vernielingen. Aanvankelijk leidden de openlijke bekentenissen niet tot strafvervolgning. Pas naar aanleiding van uitlatingen door Dekker in een televisieprogramma in november 1990,⁶⁴ werd een onderzoek ingesteld door de rijksrecherche.⁶⁵

De rijksrecherche onderzocht de betrokkenheid van Dekker en zijn medeactivist bij de vernielingen, eventuele steunfraude - vanwege de vergoedingen van de BVD - door Dekker en de betrokkenheid van de PID/BVD bij de vernielingen. Het onderzoek werd met een 36 pagina's tellend proces-verbaal afgesloten op 4 februari 1991. Op 11 september 1992 volgde een rechtszitting waar de rechtbank in Den Bosch besloot de zaak terug te verwijzen naar de rechter-commissaris. Deze diende drie medewerkers van de PID-Nijmegen, de twee rijksrechercheurs en VPRO-journalist Hans Simonse te horen.

Door de ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie werd op respectievelijk 19 januari en 25 oktober ontheffing verleend van hun geheimhoudingsplicht aan runners William en Gerard en PID-chef Oolbekkink om te getuigen bij de rechter-commissaris. Die ontheffing was nodig omdat antwoorden door de PID'ers zicht konden geven "op het actueel kennisniveau, de bronnen en werkwijze van de BVD", aldus de ministers. Zelfs de identiteit van de PID'ers was een staatsgeheim. Als voorwaarde voor het verschijnen van de PID'ers werd dan ook door de ministers gesteld, dat de rechter-commissaris garandeerde dat "zowel de identiteit als de fysieke verschijning" van de PID'ers - behalve tegenover de rechter-commissaris zelf - geheim zou blijven. William en Gerard werden vervolgens gehoord op 21 april 1993, Oolbekkink op 17 november 1993. De rechter-commissaris, mr. C.M. Aarts, deed er alles aan om de PID'ers te beschermen: "Teneinde de anonimiteit van de getuige te waarborgen en teneinde een confrontatie tussen de getuige en de verdachte en diens raadsman te vermijden, heb ik de verdachte en diens raadsman opgedragen om in een ander lokaal plaats te nemen." Het lokaal waar het verhoor van de getuigen plaatsvond en het lokaal waar de verdachte en diens raadsman zich bevonden stonden met elkaar in verbinding via een geluidsinstallatie, waarin een stemvormer was opgenomen. Bovendien meldde de rechter-commissaris dat in het proces-verbaal van het verhoor de PID'ers zouden worden aangeduid in de mannelijke vorm, om zo in het midden te kunnen laten of William en Gerard man of vrouw waren.

Was de totstandkoming van het verhoor al opmerkelijk, de inhoud van het verklaarde was dat temeer. Volgens runner William had hij Dekker er meermaals op gewezen dat de vernielingen op het Lunetten-terrein veel te ver gegaan waren. Dit stond lijnrecht tegenover de verklaringen van Dekker, bij de rijksrecherche en in diverse kranten en radio- en televisieprogramma's, dat zijn runners niet alleen instemden met zijn deelname aan de actie maar hem ook hadden gecompimenteerd. Dekker had meermalen verklaard dat William

hem gezegd had deel te nemen aan acties, en dat het goed zou zijn - omwille van zijn geloofwaardigheid - als hij eens opgepakt zou worden. Als dat laatste mocht gebeuren dan zou men hem vijftig gulden per vastgezeten dag betalen. Bovendien zou William gezegd hebben dat Dekker "een bovenste beste knul" was en dat "we nu tenminste ergens komen" toen Dekker hem vertelde over zijn deelname aan de vernielingen. Bij de rechter-commissaris wist William zich pertinent zeker te herinneren dat hij de deelname aan de actie juist had afgekeurd. Maar hij wist niet meer te vertellen of hij Dekker kort voor de actie gezegd had dat het goed zou zijn als hij zich op liet pakken. Zowel Gerard als Oolbekkink lieten zich overeenkomstig de woorden van William - de vaste runner van Dekker - uit. Ze kwalificeerden Dekker alle drie als leugenaar. Dezelfde Dekker op wiens informatie de BVD, in de periode dat hij nog voor de dienst werkte, afging als juist. Dezelfde Dekker, die in de b-categorie van minister Dales viel: betrouwbaar gebleken.

Pas op 22 februari 1994 werd de strafzaak tegen Dekker en zijn medeactivist hervat. De zaak liep met een sisser af: het Openbaar Ministerie werd niet-ontvankelijk verklaard wegens overschrijding van de redelijke termijn van vervolging. Inhoudelijke zaken kwamen zo uiteindelijk niet meer aan bod.⁶⁶

Het betreft geen uitzonderingen

In dit geval werden de activist en de BVD-agent vervolgd, terwijl dat eigenlijk niet de bedoeling was. Dat de informatiepositie van de BVD vaak belangrijker is dan het pakken van "vernielers" blijkt ook uit andere voorbeelden. De in januari 1989 ontmaskerde informant in de Nijmeegse kraakbeweging Dave Nobel, nam in opdracht en met goedkeuring van zijn runners deel aan kraakacties, bezettingen, het kladden van leuzen, verzet tegen ontruiming, vernielingen bij Shell-stations, et cetera. Voor de strafbare feiten die bij sommige van die acties plaatsvonden werd nooit iemand aangehouden, hoewel bij de BVD bekend was wie eraan deelgenomen hadden. Hoe ver de BVD gaat met het laten plaatsvinden van strafbare feiten mag ook blijken uit de gang van zaken, midden jaren tachtig, rond het Rood Revolutionair Front (RRF). Al vanaf februari 1986 wisten politie en BVD welke mensen waarmee bezig waren. Toch liet men het RRF nog negen maanden lang bomaanslagen plegen, die overigens allemaal "toevallig" mislukten. Toen bij een aanslag op 19 november 1986 op het Rotterdamse kantoor van American Express de bom wel afging, raakte een politieman uit die stad gewond. De Rotterdamse politie forceerde vervolgens een ingrijpen omdat zij langer afwachten onverantwoord vond.⁶⁷

Dat de BVD het plegen van strafbare feiten incalculeert nog voordat een informant aan de slag is gegaan, bleek bij de benadering van Ruud van Aken, een Wageningse student plantenkunde. Hij werd in april 1990 benaderd door BVD-medewerkster Tilly Rooduijn. Van Aken diende te infiltreren in groepen

als de "Ziedende Bintjes", een groep die zich richtte tegen biotechnologie en genetische manipulatie. De beoogd agent nam een gesprek met Rooduijn op. De BVD-medewerkster schetste een planning van de infiltratie, zoals de dienst die voor zich zag. Op de vraag van Van Aken of het nu alleen om biotechnologie ging zei ze:

"Dat kun je niet zo zeggen. Het is dus een breder terrein, omdat je dan zou opvallen. Het is dus ook een beetje Shell-activisme, maar dat moet je puur zien om bij een groep te komen. Eerst het algemene, om dan bij een groep te komen die bijvoorbeeld slangen snijdt. En dat kan best een hele tijd duren."⁶⁸

Uit een laatste voorbeeld mag niet alleen nog eens blijken dat BVD-agenten strafbare feiten plegen en daartoe aanzetten, maar ook dat de dienst daar mensen voor aanzoekt die bepaald geen blanco strafblad hebben.

Op 11 januari 1991 werd in Amsterdam de toen 32-jarige Lex Hester ontmaskerd als informant van verschillende inlichtingendiensten.⁶⁹ Het enige directe bewijs dat Hester werkelijk voor onder meer de PID-Zaanstad/BVD heeft gewerkt bestaat overigens uit het verhaal van voormalig PID-medewerker Sjoerd Bos. Deze vertelde onder meer over Hester in de serie artikelen in de *Nieuwe Revu* waarvan hij coauteur was.⁷⁰ Hester heeft zijn betrokkenheid bij inlichtingendiensten ontkend. Hester, meermaals vervolgd wegens verkrachting, brandstichting, mishandeling en inbraak, heeft - ook volgens voormalig PID-chef Bos - meerdere jaren voor de BVD gewerkt. Dat zou zijn geweest van 1978 tot 1985. In 1985 zou hij doorgeschoven zijn naar de Bijzondere Zaken Centrale - zeg maar de antiterreurafdeling - van de Centrale Recherche Informatiedienst. In zijn BVD-periode heeft Hester onder meer in opdracht van de dienst ingebroken in een kraakpand om daar papieren weg te halen. In diezelfde periode moest hij een gevangenisstraf uitzitten wegens andere inbraken. Volgens PID-chef Bos werd hij wel eens door hen opgehaald om vergaderingen te kunnen bezoeken van groepen waarvoor de BVD belangstelling had. Op verzoek van Hester liet men hem dan ook nog even "een uurtje zijn gang gaan". "Onder het toegeknepen oog van zijn begeleiders gebruikt de jongen drugs en alcohol en brengt hij bezoeken aan prostituées. Daarna wordt hij weer keurig afgeleverd bij de strafgevangenis", aldus Bos. Later, in zijn CRI-periode, leurde Hester onder actievoerders met valse paspoorten, wapens en kneedbommen. Hij diende zo in opdracht van die dienst uit te zoeken wie bereid en in staat waren deze te gebruiken. Hester kreeg nul op het rekest.

Conclusies

Van veel agenten van de BVD staat vast dat zij deelgenomen hebben aan strafbare feiten. Vrijwel al deze agenten hebben ook - vaak bij herhaling - aangezet tot dergelijke acties of de uitvoering ervan bevorderd. Dat blijkt uit hun eigen verhalen en die van medeactievoerders of andere mensen uit hun directe omgeving. De BVD ontkent steevast, maar die ontkenningen komen niet erg geloofwaardig over. Ze worden ook nooit onderbouwd. De BVD wil zich immers niet uitlaten over de operationele aspecten van zaken. Dat die operationele aspecten dan al breed uitgemeten in de pers zijn verschenen, vaak mede door toedoen van de voormalig informant, lijkt de dienst niet te deren. Het argument van geheimhouding lijkt gezocht. Van de BVD wordt immers, indien om commentaar wordt gevraagd, niet verwacht dat zij nieuwe feiten geeft, maar haar visie op de door de bringers van het nieuws gestelde zaken.

De geheimhouding die door de dienst betracht wordt neemt vaak groteske vormen aan. De minister van Binnenlandse Zaken blijft ontkennen dat bepaalde mensen voor de BVD als agent gewerkt hebben, terwijl dat feit - vaak door de agenten zelf - al onthuld is. Bij de eerder genoemde inzageprocedures door leden van de Vereniging Voorkom Vernietiging en het Steunpunt Inzage PID-Nijmegen wordt, telkens wanneer verzoekers om informatie uit algemeen bekende bronnen/informanten vragen, gesteld dat op die vraag niet kan worden ingegaan omdat de BVD de identiteit van haar informanten niet mag onthullen. Dat gebeurde bijvoorbeeld in het geval van Joop de Boer, terwijl het hoofd van de BVD - zoals we gezien hebben - in een televisie-uitzending uitgebreid heeft toegegeven dat de man voor hem werkzaam was. Ook met betrekking tot Han Dekker werd het informantschap verzwegen, terwijl men het eerder toegaf - om hem vervolgens voor leugenaar uit te maken. Over Dave Nobel gaf de politie van Nijmegen in 1989 een persbericht uit, waarin gesteld werd dat hij BVD/PID-agent was. Nu wil de minister zich daar niet over uitlaten. De cirkelredeneringen die in dit soort gevallen door de BVD worden gehanteerd lijken eigentijdse vertalingen van die uit Joseph Hellers *Catch-22*.

In de navolgende hoofdstukken zal het verhaal van Cees van Lieshout een uitgebreide en diepgaande illustratie vormen van wat we hiervoor gezien hebben. Ook Van Lieshout had een criminele achtergrond. Ook hem kunnen we niet aanmerken als een betrouwbare bron. Toch liet de BVD ook hem deelnemen aan veel - soms strafbare - acties. Zoals we zullen zien vonden de meeste gewelddadige acties op zijn voorstel of door zijn bijdrage plaats.

HOOFDSTUK 2

CEES VAN LIESHOUT, EEN CRIMINELE INFORMANT

Cees van Lieshout wordt op 26 augustus 1952 geboren in Oss. Naar eigen zeggen¹ heeft hij een normale jeugd als een van de negen kinderen van een hardwerkend echtpaar. Vanaf zijn zesde jaar doet hij aan turnen en neemt hij af en toe deel aan uitvoeringen van de plaatselijke balletschool. Hij zegt op zijn tiende ontdekt te hebben dat hij een "afwijking" heeft: zijn homoseksuele geaardheid. Zijn eerste seksuele ervaring heeft hij met een jongeman die door de Voogdijraad bij het gezin Van Lieshout is geplaatst. Deze laatste wordt daarop door de politie aangehouden en Van Lieshout wordt door de politie gehoord. Van Lieshout is - nog steeds naar eigen zeggen - een voorbeeldig leerling en erg populair in zijn middelbareschoolklas, waar hij het al snel tot klassevertegenwoordiger schopt.

Twaalf jaar oud heeft Van Lieshout een weekendbaantje in het café-restaurant van een sporthal, dat eigendom is van een jong echtpaar. Van Lieshout gaat dit uit Haarlem afkomstige echtpaar meer en meer als zijn pleegouders beschouwen. Dit mede omdat zij meer begrip kunnen opbrengen voor zijn homoseksuele geaardheid dan zijn eigen ouders.

Op zijn veertiende belandt hij met een halswervelfractuur voor zes maanden in het ziekenhuis, het gevolg van een mislukte achterwaartse salto tijdens de Nederlandse kampioenschappen turnen voor junioren. Van Lieshout merkt in zijn rapport op dat hij in dat ziekenhuis een ervaring opdoet die een deel van zijn latere gedrag zal verklaren: hij wordt door een verpleger meermalen misbruikt, terwijl hij door de gewichten waaraan hij ligt geen kant op kan. Volgens Van Lieshout verklaart dit waarom hij zich later zelf nooit met gedwongen sex bezig zal houden. Waarom Van Lieshout dit zo nadrukkelijk opmerkt is ons niet helemaal duidelijk. We hebben tijdens ons onderzoek van meerdere mensen te horen gekregen dat Van Lieshout zich bezig heeft gehouden met het vervaardigen van (kinder)porno en wel degelijk onvrijwillige sex heeft gehad met jongeren. Mogelijk dekt hij zich hier - ook naar zichzelf - in.

Al snel komt het vervolgens tot aanvaringen met zijn ouders, die de homoseksuele geaardheid van hun zoon niet willen accepteren. Na een vechtpartij met zijn vader verlaat Cees het ouderlijk huis en neemt hij zijn intrek bij de moeder van de vrouw van het sporthalcafé, in Zandvoort. Van Lieshout komt op zijn vijftiende te werken in het restaurant "De Oude Geleerde Man" in Bennebroek, onder Haarlem.

Al snel bezoekt Van Lieshout voor de eerste keer een "nichtenkit", "Willy's Bar" in Zandvoort, waar hij zijn eerste echte liefde tegen het lijf loopt. Hij gaat frequenter uit en raakt zo ook verzeild in "Het Uilennest" in Haarlem, waarvan Van Lieshout stelt dat hij de exploitatie heeft overgenomen.

Als Van Lieshout goed achttien jaar oud is komt er een keerpunt in zijn leven, zo zegt hij: zijn oudste broer komt te overlijden. Daarop trekt Van Lieshout weer in bij zijn ouders en koopt zijn vader een cafeetje voor hem. Aan zijn drankbehoefte wordt zo makkelijk voldaan.

Na het overlijden van zijn vader verliest Van Lieshout iedere interesse in zijn bedrijf. Het werk laat hij al snel over aan het personeel; zelf houdt hij zich met name bezig met het aflopen van de etablissementen van zijn concurrenten. Na verloop van tijd verkoopt hij het café weer en besluit hij bij zijn zus in Den Bosch te gaan wonen, waar hij zich in het homonachtleven stort en zo'n beetje stamgast wordt in de club "Chez-Nous".

Zijn uitbundige levensstijl kan hij niet erg lang volhouden. Bovendien blijkt zijn zus een ongewenst koppelaarster. Na deze korte tussenstop in Den Bosch vertrekt Van Lieshout dan ook naar het Nijmeegse, waar hij werk kan krijgen. In "Park Tivoli", in Berg en Dal bij Nijmegen, vindt hij een baan als tweede kok. Naast een redelijk salaris levert het hem een woning op. Na afloop van het hoogseizoen werkt hij als beheerder van een "*counterservice*" en neemt hij zijn intrek in een bovenwoning in de Ziekerstraat, in het centrum van Nijmegen. Vanaf dat moment - we hebben het nu over de eerste helft van de jaren zeventig - gaat Van Lieshout de kroegen van Nijmegen frequenteren. Stamkroeg wordt het café "Du Commerce", een kleine honderd meter van zijn woning. Volgens Van Lieshout "de plek waar mijn leven drastisch zou veranderen".

In zijn stamkroeg krijgt Van Lieshout, zoals hij zelf beweert, een beroerte ten gevolge van een bloedprop in zijn linkerhersenkamer. Tot negen dagen na de operatie, waarbij de prop verwijderd wordt, verkeert hij in coma. Bijgekomen blijkt Van Lieshout volledig verlamd, zo zegt hij. Een tweede bloeding volgt en de familie wordt gealarmeerd: men vreest voor zijn leven. Van Lieshout overleeft echter en verblijft de twee jaar daarop in een revalidatiecentrum in Utrecht. De eigenaresse van Du Commerce kan zich het gebeuren nog goed herinneren:

"Die Van Lieshout woonde op kamers in de Ziekerstraat. Op een gegeven moment begon hij ons café te bezoeken. Hij vertelde dat hij geen familie meer had en deed zich wat zielig voor. Op een zondag zat hij om half een aan de bar. Plotseling viel hij van zijn kruk. Onze barman trok nog eens aan hem, maar hij bleef onbeweeglijk liggen. We dachten dat ie dood was. Mijn man heeft toen nog de hele nacht bij hem gezeten in het ziekenhuis. Hij had een hersenbloeding gehad en bleek aan beide benen verlamd. In het ziekenhuis bleek overigens wat

een leugenaar hij was, want in een van de volgende dagen verscheen daar zijn moeder aan het bed. Van Lieshout is ter revalidatie naar een instelling in of bij Utrecht geweest. Op een gegeven moment belde hij of hij een weekend bij ons mocht komen. Dat hebben we toen gedaan. Hij is er later wel weer bovenop gekomen. Toen liep hij weer als een kievit."

Deze ziekte en revalidatietijd zijn volgens Van Lieshout traumatisch voor hem geweest. Toch kan hij, als hij weer op de been is, maar moeilijk afstand nemen van de rolstoel waar hij lange tijd aan gekluisterd zou zijn geweest. Opmerkelijk is overigens dat verschillende mensen uit zijn directe omgeving van destijds zeggen dat de lange revalidatietijd met name aan psychische oorzaken te wijten was. Sommigen hebben het zelfs over pure aanstellerij:

"Van Lieshout stelde zich altijd aan. Met name als hij klem kwam te zitten met zijn leugens en verzinsels. Als niets hem meer hielp dan ging hij dood, had hij een ernstige ziekte."

Een ander:

"Cees vertelde eens in tranen dat hij een hersentumor had en niet lang meer te leven had. Het gesprek hierover, met veel tranen, duurde de hele nacht. Hij kwam hier later nooit op terug en nergens bleek uit dat hij werkelijk wat had."

Terug in Nijmegen gaat Van Lieshout in café "De Stoof" werken, op dat moment nog eigendom van de eigenaren van stamkroeg Du Commerce. Tegelijkertijd studeert hij voor fotograaf-cameraman. Een vak dat, hoe slecht hij het ook onder de knie gekregen heeft - zoals later zou blijken uit zijn producties op dit vlak - goed van pas zal komen bij zijn latere werkzaamheden voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst.

Benaderd door de CID

In 1976 wil Van Lieshout café De Stoof kopen. Althans, hij benadert iemand uit de horecawereld om dat met hem te gaan doen. Hij organiseerde er eerder feestjes in de kelder onder de vlag van een homo-emancipatiegroep. Het had er echter meer van weg dat die feestjes er waren om zijn eigen zak te spekken. De toenmalige eigenaresse van De Stoof:

"Op een gegeven moment zochten we een nieuwe bedrijfsleider voor het café. Van Lieshout heeft dat toen tijdelijk waargenomen. Ik moet zeggen dat hij daar wel goed in was, horeca. Met name mijn man was er overigens niet zo enthousiast."

siaast over Van Lieshout in het café te halen. Hij had hem niet zo hoog zitten. Dat bleek overigens later wel. Ik krijg nog steeds 495 gulden van hem: onbetaalde drankrekeningen."

Via zijn werk in De Stoof komt Van Lieshout in contact met een drietal Italianen, waarvan hem blijkt dat zij verantwoordelijk zijn voor een aantal overvallen op juweliers door heel Nederland. Van Lieshout zegt zelf dat hij met deze informatie niet naar de politie gaat uit angst. Dat is ook niet zo'n probleem, want de politie komt al snel naar hem. Hij wordt op zekere dag aangesproken door twee heren van de Nijmeegse recherche, die hem vragen informatie te verstrekken over de bewuste groep Italianen. Van Lieshout stemt toe op voorwaarde dat dit anoniem kan. Kort daarop wordt hij voorgesteld aan de chef van de Nijmeegse Criminele Inlichtingendienst (CID), W.K.²

Van het Italianen-verhaal zoals Van Lieshout het vertelt hebben wij geen bevestiging kunnen krijgen. Wel is duidelijk dat de Nijmeegse CID zich intensief heeft beziggehouden met een bepaalde groep criminele Italianen. Pas in 1982 meldt het jaarverslag van de gemeentepolitie echter de arrestatie van een groep van zestien criminele Italianen:

"Op 1 april werden in samenwerking met andere politie-instanties bij een overval op een postagentschap in Oosterhout (Gld.) drie Italianen op heterdaad aangehouden. Uit het dezerzijds ingestelde onderzoek, waarin de CID een specifieke rol speelde, bleek dat deze verdachten deel uitmaakten van een groep van 16."

De groep pleegde tot het moment van oprollen acht overvallen. Of Van Lieshout in zijn verhaal twee zaken door elkaar haalt, of dat het gewoonweg om verschillende groepen criminelen gaat, weten we niet. Wel staat vast dat Van Lieshout ook lang na de tweede helft van de jaren zeventig nog informatie doorgeeft aan de Nijmeegse CID. Opmerkelijk aan Van Lieshouts verhaal is nog wel dat hij door de Italianen bestraft zou zijn voor zijn verklikkerswerk. Men zou een bom in Van Lieshouts huis geplaatst hebben. De ontploffing zou "slechts" tot materiële schade hebben geleid. Die bomontploffing dateert Van Lieshout nadrukkelijk eind jaren zeventig. Een echte bevestiging voor dit verhaal hebben we niet kunnen krijgen uit Van Lieshouts toenmalige omgeving.

CID-chef W.K. laat Van Lieshout na zijn werving als informant in 1976 weten dat men zijn antecedenten heeft nagetrokken. Het zit wel goed: Van Lieshout heeft geen strafblad en komt uit een goede familie. Dat wil tenminste het verhaal van Van Lieshout zelf. Van Lieshout voelt zich vereerd door het feit dat hij als informant benaderd wordt en meent eindelijk eens wat nuttigs te kunnen doen voor de samenleving. Een goede bekende van Van Lieshout vertelt iets anders: Van Lieshout heeft voordat hij door de CID werd benaderd, zelf in

harddrugs gehandeld en zou er zelfs een eigen "bende" op na hebben gehouden. Weer anderen zien Van Lieshout hier overigens niet voor aan. Zo'n held zou hij nu ook weer niet geweest zijn.

Van W.K. zegt hij veel geleerd te hebben. Bovendien ziet hij in deze man de vaderfiguur die hij nodig meent te hebben. Door W.K. en het vertrouwen dat deze hem geeft, herkrijgt Van Lieshout zijn gevoel voor eigenwaarde. Van Lieshout begint zijn dubbelleven door voor de Nijmeegse CID te infiltreren in criminele milieus.

Van Lieshout meent zelf behoorlijk succesvol te zijn geweest in zijn CID-werk. Aan de andere kant betreurt hij het dat familie, vrienden en kennissen slechts zien dat hij steeds verder in de criminaliteit verzeild raakt. Anderen, "crimine-len" en die vrienden en kennissen, zien dit anders. Van Lieshout wordt door de meesten beschouwd als een onbeduidende zuiplap die zichzelf uit eigen winstbejag en zucht naar avontuur inliet met kleinere criminaliteit: wat hand- en spandiensten voor koppelbazen, wat handel in soft- en mogelijk harddrugs, en oplichting en diefstal. Door verschillende mensen uit het criminele milieu van destijds wordt hij ook gezien als een onbetrouwbare alcoholist die er maar wat graag bij wilde horen, al was het maar om aan gratis drank of om aan geld voor drank te komen. Opmerkelijk is dat door die mensen er toen al van uitgegaan werd dat Van Lieshout een van die velen is die voor wat geld informatie doorgeeft aan de politie. Tegelijkertijd zou hij nooit over meer informatie beschikt kunnen hebben dan de gemiddelde kroegbezoeker. De voormalig eigenaresse van café De Stoof kan zich moeilijk voorstellen dat Van Lieshout voor inlichtingendiensten gewerkt heeft:

"Die Van Lieshout was wel van alle markten thuis en volgens mij liep hij ook eens een tijd met een revolver rond. Liegen kon hij als de beste en schulden maken ook. Maar dat hij voor de politie of een inlichtingendienst heeft gewerkt, dat kan ik me moeilijk voorstellen."

En:

"Ik ben hem jaren later nog eens tegengekomen, in de winkelpassage Molenpoort. Hij stond daar met twee jongens te filmen, met een camera op zo'n driepoot. Toen hij me zag ging hij er als een haas vandoor en liet de camera staan. Zo bang was hij van me. Waarschijnlijk omdat ie me dat geld nog schuldig is."

Van Lieshout zelf zegt over zijn intrede in de CID-wereld:

"Ik ging infiltreren in het kriminele milieu. Vanaf dat moment begon ik een dubbel-leven te leiden. Voor mezelf en een kleine groep ingewijden weten dat ik aan de goede kant stond, voor familie, vrienden, kennissen steeds meer afglijdend

naar het criminele milieu. Steeds meer mensen keerden zich van mij af, en wat ervoor in de plaats kwam waren in mijn ogen het woord mens eigenlijk niet waard. Zo begon ik van toen af aan een leven op te bouwen gebaseerd op leugens en bedrog. Een schizofreen leven, voor het grootste deel toneelspel, en alleen als ik verslag uitbracht en er overlegt moest worden, kon ik alleen nog maar echt mezelf zijn als ik alleen was."

Criminele handel en wandel: drugshandel en koppelbazerij

Zoals gezegd beweert Van Lieshout het criminele milieu in Nijmegen zware klappen te hebben toegebracht. Hij noemt dan zelf: "....de Italianen, het drugscircuit, alsmede andere criminelen uit Nijmegen en omstreken".

Op instigatie van de CID gaat Van Lieshout werken in een cafetaria waarvan de eigenaar in de drugshandel zou zitten. Feitelijk dient het werk als opstapje naar de drugsscene en rond 1977 stapt hij over naar homocafé "Het Bakker-tje", waar hij als portier gaat werken. Maar ook daar wordt hij met wantrouwen gezien. Dit wantrouwen bestond niet alleen in zakelijk, maar ook in persoonlijk opzicht. Velen beschrijven hem als een ziekelijke fantast en als een intrigant. Een voorbeeld van Van Lieshout als intrigerende kleine crimineel vormt de wijze waarop Van Lieshout omgaat met een incident in Het Bakker-tje. Op een gegeven moment wordt de portefeuille van het café met daarin een groot geldbedrag gestolen. Van Lieshout blijkt de enige die verantwoordelijk kan zijn voor die diefstal, maar hij probeert deze in de schoenen te schuiven van een van de eigenaren van het café. Hij gaat bij de man langs in het gezelschap van twee "kleerkasten" en probeert hem een bekentenis af te dwingen. Voor betrokkenen neemt hij met deze actie het laatste restje twijfel weg. Als hij later eens zo goed als met zijn hand in de kassa betrapt wordt, wordt hij het café uitgegooid. Omdat hij onder meer zijn rekeningen slecht betaalt, wordt hem in die periode de toegang tot meer cafés ontzegd. Voor een door-gewinterde informant is dit bepaald geen verstandige manier van doen. Door zijn eigen drankzucht, gecombineerd met crimineel handelen, verliest hij immers zijn informatieposities.

Cors de Graaf

Een van de redenen - van de CID uit gezien - om Van Lieshout in Het Bakker-tje te laten werken, is om in de buurt te komen van een van de grootste softdrugshandelaren van Nijmegen op dat moment, de inmiddels overleden Cors de Graaf. Van Lieshout beweert de "drugsmaffia" van deze man een zware klap te hebben toegebracht. Betrokkenen vertellen dat hij inderdaad

verwoede pogingen heeft gedaan bij De Graaf in de buurt te komen, maar dat hem dat nooit gelukt is. Het verst schopt Van Lieshout het als hij eens een van de roemruchte feestjes van De Graaf bezoekt. Op dergelijke feestjes verschijnen honderden gasten en een bron van informatie zijn ze nooit geweest. Van Lieshout kan zijn runners niet meer vertellen dan wie een aantal van de andere aanwezigen waren. Niets nieuws voor hen: zoals te doen gebruikelijk waren ook enkele politiemensen ter plaatse om de kentekens van de buiten geparkeerde auto's te noteren. Van Lieshout probeert vervolgens via een wat kleinere softdrugshandelaar informatie over De Graaf te krijgen, maar dat levert ook niets op. Deze handelaar moet zelf immers niet veel van Van Lieshout hebben en omschrijft hem later als "een zuipende miezer". Deze persoon vervolgt met:

"Hij heeft zelf meerdere malen gezegd dat hij voor de politie werkte en kende ook verschillende politiemensen. Ik beschouw hem als een klein verklikkertje dat snel naar de politie rende als hij dacht iets te weten. Hij wist echter nooit meer dan wat iedereen wel wist uit het kroeg- en babbeltcircuit."

Hoe weinig schade Van Lieshout heeft toegebracht aan het zakenimperium van Cors de Graaf mag ook blijken uit het levensverhaal van de laatste, dat bij wijze van "crimineel testament" in *De Telegraaf* van 23 juli 1988 verscheen. Het stuk, onder de titel "Laatste biecht van een drugsplayboy", laat zich lezen als een *successstory* van een jonge zakenman. De enige dissonant in het verhaal vormt de handelswaar: softdrugs, en die (groot)handel is en was verboden in Nederland.

Dat de Nijmeegse CID met deze handelaar in haar maag zat lijdt geen twijfel, maar dat ze weinig succesvol is geweest in het aanpakken van de man lijdt evenmin twijfel. De Graaf richt in 1967 samen met anderen het jongerencentrum "Doornroosje" op, waarvoor hij van de gemeente Nijmegen een half miljoen gulden subsidie lospeutert. In dat jongerencentrum ontpopt hij zich al snel als huisdealer. Vanaf zijn negentiende handelt De Graaf, naast softdrugs, in onroerend goed. Twee jaar later koopt hij zijn eerste winkelcentrum: 36 winkels en zeventig woningen aan de Oude Molenweg. Met zijn winst uit het onroerend goed zet hij vervolgens zijn softdrugshandel groter op. Volgens een politiemans laat De Graaf zich niet in met de doorsnee penoze, waardoor hij lang aan het zicht van de politie onttrokken blijft. Het gaat pas opvallen als De Graaf een complete vloot laat bouwen ten behoeve van zijn drugstransporten. Toch zal het nooit tot een succesvolle vervolging komen van De Graaf, laat staan door toedoen van Van Lieshout. Een persoon uit de top van de organisatie van De Graaf hierover desgevraagd:

"Van Lieshout was een zuiplap die door niemand vertrouwd werd. Hij kwam nog niet in de buurt van Cors. Laat staan dat hij ook maar iets kon weten."

LAATSTE BIECHT VAN EEN DRUGSPLAYBOY

*Cors de Graaf
vertelt op zijn
sterfbed hoe
hij enorme
hasj-transporten
organiseerde*

EXCLUSIEF

■ CORS DE GRAAF, een van de grootste organisatoren en financiers van drugstransporten, verdween in het begin van de jaren tachtig naar Hollywood, waar hij zich vestigde in een droomvilla en wekelijks grote champagnefeesten organiseerde. Als eenentwintigjarige was het langharige jochie in spijkerpak en ziekenfondsbrilletje al miljonaar....

Op z'n eenentwintigste miljonair, op zijn vijfendertigste gaat hij dood aan aids

...In de miljoenenwereld van de drugs blijven de grote mannen achter de schermen anoniem en ongrijpbaar. Dit is echter het nog nooit eerder vertelde verhaal van een man die op zijn sterfbed voor de eerste en laatste keer wilde praten over het drugs- en onroerend-goedimperium waarmee hij multi-miljonair werd. En hoe hij, ver buiten het traditionele criminele milieu, vrijwel ongrijpbaar bleef voor de politie in een voorname wereld van ballet, show en chique homofielen...

Een reportage van HENNY KORVER en RON GOVAARS.

De Telegraaf 23-07-1988

Toch beweert Van Lieshout dat hij zó gevaarlijk was voor De Graaf dat die laatste een tijdbom in de Citroën DS van Van Lieshout liet ontploffen. Dat verhaal is niet erg geloofwaardig, temeer omdat niemand van zijn vrienden uit die tijd die wij gesproken hebben zich het incident herinnert. Dit terwijl Van

Lieshout beweert op het moment van de ontploffing met vrienden in zijn auto te hebben gezeten. Slechts één bekende van Van Lieshout herinnerde zich iets over een bommetje onder de auto, maar dan als verhaal van Van Lieshout zelf. Die zou destijds gezegd hebben dat het concurrenten betrof. De door ons geïnterviewde topman uit de organisatie van De Graaf over dit incident:

"Grote onzin. Dergelijke dingen deden wij niet. We wisten amper hoe een pistool eruitzag."

Ook een intieme vriend van de in 1988 op 35-jarige leeftijd overleden De Graaf, benadrukt dat het onmogelijk is dat Van Lieshout wat voor belangrijke informatie dan ook aan zijn broodheren kan hebben doorgegeven.

Max Joosten

Dat Van Lieshout in criminele kringen verkeerd heeft is overigens juist. Hij komt vanaf midden jaren zeventig in de cafés in Nijmegen waar veel mensen uit het criminele milieu komen. Hij gaat vriendschappelijk om met verschillende kleinere en grotere criminelen. Of die vriendschap even wederzijds is als Van Lieshout doet voorkomen, is maar zeer de vraag. Of hij zakelijk vertrouwd wordt is eigenlijk geen vraag. Toch wordt, jaren later, mogelijk mede door toedoen van Van Lieshout een andere bekende Nijmeegse crimineel aangehouden. Onder de kop "Max en de tranen van 'Sambal'" verschijnt het verhaal over deze actie in het maandblad *Panorama*.³ Centrale persoon in het verhaal is de Nijmeegse crimineel Max Joosten. Volgens het artikel is de titel "Koning van de Nijmeegse onderwereld" te veel eer voor deze man, maar zit hij wel in de buurt van de troon. Joosten - eerder bekend als Nijmeegse zanger Max Rozewater - vat met een aantal vage kroegkennissen het plan op om de giro op te lichten. De kroeg is overigens de plek waar Max Joosten over het algemeen te vinden was. Uit dat circuit kende hij ook Van Lieshout, die nog eens een kamer bewoond heeft boven een van Joostens horecagelegenheden. Samen met twee kennissen, evenals Joosten bekenden van de Nijmeegse politie, en een medewerker van het girokantoor in Arnhem, ontwikkelen zij hun plan. Deze giromedewerker heeft geen strafblad, maar wel voor zeventigduizend gulden aan schulden. Hij leent geregeld geld van zowel Joosten als een van de andere deelnemers in de naderende oplichting. In café "'t Stuupke" oppert de giromedewerker, die naar de bijnaam "Sambal" luistert, op een gegeven moment het idee om de giro op te lichten. "Sambal" levert voor deze oplichting de expertise. Het plan wordt verder uitgevoerd door Joosten en twee anderen, die in het artikel in *Panorama* figureren onder de namen "Bach" en "Herfst". Het plan is simpel - zoals de giro en politie later zullen zeggen: té

simpel. Bach doet zich voor als "de heer Mulder". Mulder is gemachtigde van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP) en bevoegd tot het doen van (grote) telefonische overboekingen. Sambal heeft de heren van deze informatie voorzien. Bach geeft in zijn hoedanigheid van Mulder de giro telefonisch opdracht zeshonderdduizend gulden van de rekening van RIJP over te maken naar de rekening van de heer Herfst te Zwolle. Bach en Herfst hebben deze rekening kort daarvoor geopend. Ondanks enig tegenstribbelen door de giro wordt het geld overgemaakt en kunnen de heren gaan innen. Bij dat innen, door Herfst, kiest deze het hazepad omdat hij niet meer tegen zijn opspelende zenuwen bestand is. Korte tijd later doet Herfst, na zich een weekend de tijd te hebben gegeven om op adem te komen, een nieuwe poging. Hij wordt dan echter aangehouden. Volgens de giro zou hij ook bij zijn eerste poging het geld te innen aangehouden zijn, als hij het geld maar aangenomen zou hebben. Een dag na de aanhouding van Herfst meldt de politie zich ook bij Max Joosten, Bach en Sambal. Volgens Joosten - in zijn interview in *Panorama* - was de hele actie een grap en een soort test om te laten zien hoe makkelijk de giro op te lichten is. Hij en Bach zouden het overgrote deel van het geld hebben willen terugstorten of overmaken naar de Hartstichting. Herfst zou zestigduizend gulden gekregen hebben en Sambal tienduizend gulden. Met name die laatste, de giromedewerker, heeft voor die grap een zwaar gelag moeten betalen: zijn baan na vijftien jaar trouwe dienst kwijt, de gevangenis in en de schulden nog steeds niet afbetaald. De eigenaar van een Nijmeegs café waar de zaak destijds voor grote hilariteit zorgde:

"Max heeft een straf van anderhalf jaar moeten uitzitten. Van Lieshout, die aan de actie heeft deelgenomen, heeft er nooit voor vastgezeten."

Koppelarij

Max Joosten hield zich onder meer bezig met koppelbazerij, voor insiders "de koppelarij". Dit is ook een van de criminele kringen waarin Van Lieshout in de tweede helft van de jaren zeventig actief is. In zijn rapport zwijgt Van Lieshout hierover. Volgens verschillende mensen die hem in die tijd gekend hebben is dat echter het milieu waarin hij, zoals zovelen, wat probeerde te schnabbelen.

Van Lieshout runt van 1976 tot 1978 een artiestenbureau: "Caesar Productions Nijmegen", Theater- en managementsbureau, "het boekingsadres voor non-commerciële muziek". Aanvankelijk houdt hij kantoor aan huis aan de Ziekerstraat 49. Later verhuist hij naar de kelder van de "San Remobar" in de Bloemerstraat. Hij bouwt in die kelder een kantoortje en zit er vaak te telefoneren en zaken te regelen. Hij boekt inderdaad enkele optredens, maar veel

heeft het niet om het lijf. Volgens een zeer nauw betrokkene uit die tijd is het theaterbureau in hoofdzaak een dekmantel voor drugshandel door Van Lieshout. Van Lieshout wurmt zich ondertussen in het koppelbazenmilieu in de San Remobar en andere cafés. Hij doet dit door met mensen aan te pappen met zijn snelle babbel. Volgens verschillende mensen is Van Lieshout altijd op zoek naar handel. Het lukt Van Lieshout aardig, volgens een bron die zelf erg veel in de San Remobar kwam, om in de wereld van de koppelbazen door te dringen. Van Lieshout doet uiteindelijk wat werk als geldkoerier tussen Nederland en Duitsland.

Uit de jaarverslagen van de gemeentepolitie van eind jaren zeventig blijkt dat men toen intensief bezig was met grote koppelbazenzaken. Evenals het jaarverslag van de politie over 1977, verhaalt het dagblad *De Gelderlander* op 9 november van dat jaar over de ontrafeling van een miljoenenzwendel in vakantiebonnen. In een gezamenlijke actie van de Nijmeegse Rijks- en Gemeentepolitie en de Kriminapolizei van Duisburg wordt een zwendel met vakantiebonnen ter waarde van achtereenhalf miljoen gulden ontrafeld. De politie komt deze zwendel op het spoor door de aanhouding van een wagen tijdens een verkeerscontrole nabij de Duitse grens. In de auto worden valse vakantiebonnen aangetroffen. De Duitse politie doet later invallen in de drukkerij in Duisburg, waar nog meer vakantiebonnen in beslag worden genomen. Weer later worden twee drukkerijen in Rimini (Italië) opgerold. Daar liggen op dat moment de drukplaten en drukproeven voor een bestelling ter waarde van 35 miljoen gulden aan valse vakantiebonnen klaar. Bij de zwendel is een vermaarde Nijmeegse koppelbaas betrokken: Toontje E. Volgens een nauwe kennis van Van Lieshout schepte deze er destijds over op met de aanhouding tijdens de verkeerscontrole van doen te hebben gehad. De "verkeerscontrole" is inderdaad een veelgebruikte methode om zogenaamd toevallig een verdachte tegen het lijf te lopen - en tegelijkertijd een informant af te schermen.

Tot in het begin van de jaren tachtig zal de Nijmeegse politie zich intensief met de koppelbazerij blijven bezighouden. In februari 1980 alleen al vinden 35 huiszoekingen plaats en worden in totaal zeventien bedrijven onderzocht. Het aantal verhoren loopt op tot 96. Voor de uitvoering van deze activiteiten tekent een speciaal voor de koppelbazenaffaire geformeerd team, bestaande uit een twaalfstal korpsleden, dat in voortdurend contact staat met de overheid en particuliere diensten.⁴ Behalve het geval van de vakantiebonnen hebben we van verschillende kennissen van Van Lieshout uit die tijd soortgelijke verhalen gehoord. Van Lieshout zou met name in de wereld van de koppelbazen actief zijn geweest en daar hebben gezorgd voor verschillende aanhoudingen. Voor het overgrote deel betreft het verhalen die uit de mond van Van Lieshout zelf komen. Vanuit de wereld van de koppelbazen zelf hebben we geen bevestiging van deze verhalen kunnen krijgen.

Overige criminele activiteiten en contacten

Onze bron uit de San Remobar vertelt ook dat Van Lieshout naar zijn idee wat met drugshandel deed. Volgens een ander zette Van Lieshout in die tijd inderdaad enkele softdrugshandeltjes op vanuit zijn keldertje onder de San Remobar. Ook in de kraakbeweging, waarin Van Lieshout later voor de BVD actief zal worden, wordt bekend dat Van Lieshout in de jaren zeventig in verschillende cafés op kleine schaal in softdrugs heeft gehandeld. Onze bron uit de San Remobar heeft ons ten slotte verteld dat er in de jaren zeventig geruchten rondgingen dat Van Lieshout zich bezighield met kinderporno. Ook veel later, in 1990, na zijn gedeeltelijke ontmaskering, zouden verschillende mensen constateren dat Van Lieshout zich met kinderporno bezighoudt.

Feit is dat Van Lieshout in ieder geval vanaf half jaren zeventig over een vuurwapen beschikte. Hij schoot er eens mee door een slaapbank, rakelings langs zijn vriendje dat het gewaagd had te twijfelen aan de echtheid van het wapen. Gewelddadig was Van Lieshout sowieso, getuige het eerder aangehaalde vervolg op de verdwenen portefeuille in Het Bakkertje en andere verhalen die wij van direct betrokkenen hebben gehoord. Zo verbrak een vriend van Van Lieshout in 1980 de vriendschap wegens bedreiging. Aanleiding hiervoor was het feit dat Van Lieshout de partner van die vriend wat wilde aandoen, als die laatste bleef weigeren te vertellen van wie hij te weten was gekomen dat Van Lieshout schulden had in café "De Plak". De Plak was niet de enige kroeg, instelling of persoon waar Van Lieshout in die tijd schulden had. Drank, schulden, leugens en verzinsels leken de rode draden door het leven van Van Lieshout te zijn geworden.

Volgens Ineke Zijlmans, destijds een goede kennis van Van Lieshout, had deze al vanaf 1975 contacten in de "softe onderwereld": koppelbazen en softdrugshandel. Zijlmans:

"Van Lieshout had in die tijd goede contacten met de destijds beruchte criminele familie Van de Liefvoort, uit Den Bosch. Bovendien was hij zeer bekend met verschillende criminelen uit Nijmegen en Arnhem. Zo ging hij amicaal om met Janie van de Berg, de 'Keizer van het Spijkerkwartier' in Arnhem."

Zij vervolgt:

"Rond 1977 woont Van Lieshout boven café 'Palermo' aan de Nijmeegse Smetiusstraat. Café en huis branden op een gegeven moment uit. Van Lieshout zou hiermee te maken gehad hebben, zo willen de verhalen uit die tijd. Er bestaan verschillende verhalen over wat er gebeurd is. De ene versie is dat Van Lieshout nog geprobeerd heeft de eigenaar/zetbaas van het café, die erboven woonde, te redden. De andere versie is dat het een uit de hand gelopen verzekeringskwestie betrof, waar Cees mede de hand in zou hebben gehad."

Per oktober 1977 ging het café over in handen van Van Lieshouts kennis en vooraanstaand crimineel Max Joosten.

De overstap naar de BVD

Hoe controversieel de aanpak van W.K. ook was geweest, toch had deze man nooit zijn vertrek verdient wat hij gekregen heeft.

Voor mij is het nog steeds een van de markantste figuren die ik in mijn leven heb meegemaakt.

En nog steeds met trots kan ik zeggen dat zowel de Italianen, het drugsircuit, alsmede andere criminelen uit Nijmegen en omstreken, gevoelige klappen kregen uitgedeeld.

Een fragment uit "Zomaar een rapport" (Cees van Lieshout, 1992).

In 1978 stapte Van Lieshout over van de CID naar de Plaatselijke Inlichtingendienst (PID). De PID is ook een politiedienst die echter voor een belangrijk deel werkzaamheden verricht voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Van Lieshout hierover:

"Achteraf beseft ik pas dat W.K. me aan het klaarstomen was voor iets totaal anders. Dat bleek toen hij op een gegeven moment, na eerst een afspraak te hebben gemaakt, aankondigde met iemand langs te komen die ik niet kende. Dit vond ik op zich heel vreemd, daar de afspraak was dat niemand, buiten de H.C. [hoofdcommissaris] dan, van mijn functioneren binnen het team op de hoogte was. Het tijdstip van de ontmoeting werd zo uitgekozen dat er niemand in huis aanwezig was en ik ook geen bezoek te verwachten had. Op die middag zag ik T.M. voor het eerst. Hij was een paar jaar ouder dan ik en kwam op mij over als eerlijk en betrouwbaar. Hij gaf ook direct een gevoel van wederzijds vertrouwen. Natuurlijk wist ik dat ik met een politie ambtenaar te doen had. W. vertelde me dat T.M. verbonden was aan een andere afdeling op het bureau. Hij bleek te horen tot de afdeling Politieke Inlichtingen Dienst, en deze dienst viel rechtstreeks onder de Binnenlandse veiligheids dienst in Den Haag. De verbindingsman met den Haag werd 'de Bolle' genoemd, een man waar ik later, na wat 'aanloopmoeilijkheden', toch enorm goed mee op kon schieten, en die zelfs een beetje de plaats van W.K. ging overnemen."

De vaste runner van Van Lieshout bij de PID-Nijmegen wordt dus de door hemzelf als "T.M." aangeduide Theo Mulder. Mulder kwam in 1965 bij de Nijmeegse politie in dienst. Op het moment dat hij Van Lieshout runt heeft hij de rang van brigadier. In 1984 neemt hij afscheid van de Nijmeegse politie. Vanaf dat moment gaat hij werken voor de rijksrecherche in Arnhem en zal in

PID-runner Mulder.
Foto uit het Jaarverslag gemeentepolitie
Nijmegen 1984.

die hoedanigheid Van Lieshout later weer tegenkomen. Heden ten dage werkt Mulder nog altijd bij de rijksrecherche, maar dan in Den Bosch. Van Lieshout vervolgt:

"De chef van T.M. was Dhr. K. met (toen) als 2e man H.O. (later is H.O. de verantwoordelijke man op de afdeling geworden.) Het bleek dat men dringend op zoek was naar iemand die zou kunnen infiltreren binnen een als 'Ultra linkse' beschreven groep."

De tweede man, Van Lieshout geeft de initialen "H.O.", is Herman Martin Oolbekkink. Oolbekkink, die we in het eerste hoofdstuk al tegenkwamen, is later - in 1990, als *De tragiek van een geheime dienst* geschreven wordt - degene die in hotel "De Plasmolen" contact onderhoudt met Van Lieshout. Oolbekkink is ook degene die voor velen vanaf half jaren tachtig het "gezicht" van de PID-Nijmegen is. Herman Oolbekkink is in de beginjaren van Van Lieshouts BVD-werk brigadier van politie. Hij werkt al minstens vanaf 1973 voor de PID. In dat jaar benadert hij een student.

Enkele conclusies

Als we de geluiden uit de doelgroepen van de CID-Nijmegen mogen geloven, is Van Lieshout met zijn infiltratiewerkzaamheden in de criminele wereld nooit zo succesvol geweest. Zoals we gezien hebben wordt hij in die kringen niet vertrouwd en zuipt hij te veel om serieus aan de weg te kunnen timmeren. Bij Van Lieshout lijken twee zaken permanent door elkaar te lopen. Zeker in de periode van zijn criminele inlichtingenwerk gaat het om crimineel handelen voor eigen gewin en om crimineel handelen ten behoeve van zijn CID-werk. Het zal zeker zo zijn dat Van Lieshout door de CID gestimuleerd is zelf in drugs te gaan handelen om zijn geloofwaardigheid te vergroten. Aan de andere kant lijkt hij het geld ook zelf hard nodig te hebben gehad. Ondanks een naar verluidt behoorlijke toelage voor zijn CID-werk, had Van Lieshout altijd

PID-runner Herman Oolbekkink.
Foto afkomstig uit *De tragiek van
een geheime dienst*.

grote schulden en onbetaalde rekeningen bij een groot aantal cafés. Een stabiel en uitgekiend infiltrant is hij dan ook zeker niet te noemen, hoe graag hij zichzelf ook zo zag. Een welkome aanvulling op de stukjes en beetjes aan informatie die de CID verzamelt, zal hij toch wel geleverd hebben.

Blijkbaar verwachtte men in 1978 dat hij voor de PID/BVD van meer nut kon zijn. Het initiatief voor die overstap kwam van de politie in Nijmegen en de Binnenlandse Veiligheidsdienst.

Alles overziend kun je je zelfs afvragen of het met Van Lieshout niet zo gesteld was als met meer informanten in het criminele milieu. Zelf kleine crimineel, kwam Van Lieshout op de plekken waar hij dacht dat de "grote jongens" kwamen. Het feit dat hij zich in dezelfde ruimte bevond als die "grote jongens" deed hem al groeien. En wat is er spannender dan vervolgens ook nog eens een dubbelrol te spelen, dé grote politespion te zijn, zeker als dat ook nog wat geld opbrengt?

Zo gezien is Van Lieshout dan ook allesbehalve een waardevolle CID-informant geweest. Ook uit zijn eigen woorden is af te leiden dat hij pas vanaf het moment dat hij voor de PID gaat werken, serieus gerund wordt. Hij zegt onder meer over zijn eerste echte afspraak met die club:

"En zo nam T.M. na enkele dagen kontakt met me op voor een ontmoeting buiten Nijmegen. Alle ontmoetingen geschieden van toen af aan in z.g. 'safe-houses' in of buiten Nijmegen."

Als Van Lieshout voor de CID zo belangrijk is geweest als hij zelf zegt, dan zouden ook die contacten in safehouses plaatsgevonden hebben. Ook het feit dat Van Lieshout tegen in ieder geval één persoon uit die kringen gezegd heeft dat hij voor de politie werkte lijkt bepaald niet op het gedrag van een belangrijke CID-informant.

De periode waarin Van Lieshout - zoals zovelen - regelmatig contact had met de CID, heeft naar ons idee voor die dienst eerder gediend om een beeld te krijgen van de inzetbaarheid van Van Lieshout. Na de *switch* naar de PID/BVD blijft Van Lieshout de CID overigens wel van informatie voorzien. Volgens een van onze bronnen, die vanaf vrijwel het begin betrokken was bij Van Lieshouts infiltratiepraktijken, is Van Lieshout op meerdere vlakken actief gebleven: op verschillende criminele terreinen en vanaf 1978 dan ook op politiek gebied.

Blijkbaar heeft men geconcludeerd dat hij beter voor het politieke inlichtingenwerk geschikt was dan voor het criminele. Zijn homoseksuele geaardheid zal daarbij zeker een rol gespeeld hebben. Die insteek wordt namelijk gekozen als Van Lieshout zich meldt bij het Rood Verzetsfront, het hoofddoel in het traject dat de PID-Nijmegen voor hem heeft uitgestippeld.

HOOFDSTUK 3

VAN LIESHOUT ALS INFILTRANT-PROVOCATEUR BINNEN HET ROOD VERZETSFRONT

Van Lieshout stapt dus over naar de Plaatselijke Inlichtingendienst, in dit geval als Nijmeegse afdeling van de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Zijn hoofdtak zal zijn te infiltreren in het Rood Verzetsfront (RVF). In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de achtergronden van die organisatie. Bovendien bekijken we Van Lieshouts rol binnen het RVF.

Van Lieshout zelf over zijn overstap naar het politiek activisme:

"Tot die tijd had ik me weinig of nauwelijks met politiek ingelaten. Ik voelde me een beetje links-liberaal, maar was niet partij-gebonden. Ik had zo mijn eigen opvattingen over politiek; wat goed is moet blijven en wat slecht is moet de wereld uit. De oude hippie idealen spraken me wel aan. Love and peace. Ik was geen vriend van de Amerikaanse buitenlandpolitiek, en besepte ook wel dat het hier in Nederland ook wel aan een en ander schortte.

Ik kreeg een poosje bedenktijd, die ik ook wel nodig had, want ik was best wel gehecht aan ons eigen team [van de CID]. Wel had ik het gevoel om in het diepe gegooit te worden, maar tevens ervaarde ik het ook als een uitdaging en een erkenning. Na nog een aantal lange gesprekken met W.¹ heb ik toegestemd om 'over' te gaan. Een punt van doorslaggevende aard was dat W mij duidelijk maakte dat het voor mij te gevaarlijk was geworden om in het criminele circuit te blijven functioneren. Ook zou ik beter tot mijn recht komen bij de nieuwe klup."

Van Lieshout somt vervolgens nog enkele organisaties op waarin hij "terechtkwam", zoals hij het noemt. Daaronder: "Kraakbeweging Nijmegen-Amsterdam, radio Rataplan en radio Kuifje, Nijmeegs en Amsterdams Stadsjournaal, Anarchisten Nijmegen, Anti Militaristisch buro, Volkelaktiebeweging, P.S.P., C.P.N., Dodewaardbeweging, Anti Kernenergiebeweging, Radicale studentenbeweging Nijmegen, Vredebeweging, Nijmeegse Jeugdraad(drukkerij)".

De solidariteitsbeweging van de jaren zeventig

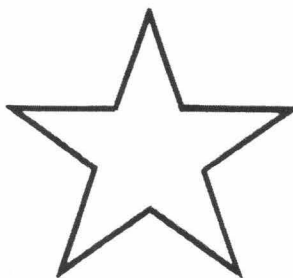
De jaren zeventig kenmerken zich in West-Europa door een sterke solidariteit met onderdrukte volkeren in de wereld. Ook in Nederland laat deze derdewereeldbeweging zich niet onbetuigd. Er worden tientallen landencomités opge-

richt die sympathiseren met de strijd tegen de dictaturen in Latijns-Amerika, de bevrijdingsbewegingen in de Afrikaanse koloniën en de antiapartheidsstrijd in Zuid-Afrika. Maar ook een mondiaal werkende organisatie als Amnesty International groeit in deze jaren sterk in ledenaantal, en wereldwinkels schieten als paddestoelen uit de grond.

Belangrijk element in deze solidariteitsbeweging is het groeiend inzicht dat honger, armoede en onderdrukking in de ontwikkelingslanden niet op zichzelf staande rampen zijn, maar veelal het directe gevolg van het winststreven in de rijke landen van de wereld. Goedkope grondstoffen, lage lonen en vakbonds-onderdrukking zijn de voorwaarden waardoor het Zuiden alsmaar armer en het Noorden alsmaar rijker wordt, zo wordt langzaam maar steeds duidelijker bij mensen die in de derdewereldbeweging actief zijn. Daaruit groeit de weerzin tegen de westerse consumptie, de wapenhandel en de steun aan *junta's* van landen die hier in eigen land als bevriende mogelijkheden worden gepresenteerd. Daaruit groeit weer een afkeer van de staatsmacht die zich blind houdt voor deze ontwikkelingen en met repressie reageert op protesten vanuit de solidariteitsbeweging.

Begin jaren zeventig neemt het verzet tegen de staatsmacht in de Europese buurlanden gewapende vormen aan, getuige de West-Duitse Rote Armee Fraktion (RAF) en Revolutionäre Zellen (RZ), de Spaanse Grupos de Resistencia Antifascista Primero de Octubre (GRAPO) en de Italiaanse Brigate Rosse (BR). Het Rood Verzetsfront, dat zich vanaf haar oprichting in 1976 openlijk solidair verklaart met dit verzet, moet in de ogen van de BVD een uitgesproken staatsgevaarlijke organisatie geweest zijn. Een organisatie die de "orde" blijkbaar dermate bedreigt, dat zij middels infiltratie permanent dient te worden gecontroleerd (en later zelfs, zoals we zullen zien, middels provocatie dient te worden uitgeschakeld). Daarom allereerst wat meer aandacht voor de achtergronden van het toenmalige RVF.

**rood
verzetsfront**

**SOLIDAIR MET
HET VERZET**

Het Rood Verzetsfront

"Het Rood Verzetsfront gaat ervan uit dat alle bevolkingsgroepen en klassen, die slachtoffer zijn van staatsterreur, onderdrukking of uitbuiting, de plicht hebben

zich tegen dit geweld te verzetten en hierbij geholpen dienen te worden. Hoewel het Rood Verzetsfront niet kritiekloos staat tegenover iedere vorm en daad van verzet, acht het Rood Verzetsfront het aan de onderdrukten zelf, te bepalen hoe hun verzet te voeren."

In januari 1977 verschijnt het allereerste bulletin van het RVF met als titel "Nieuw fascisme in opmars". In dit bulletin, waaraan bovenstaand citaat ontleend is, worden de drie globale doelstellingen omschreven die het RVF gedurende haar gehele bestaansperiode (1977-1985) zal blijven nastreven:

- hulp bieden aan bevolkingsgroepen die zich verzetten tegen de huidige machtsverhoudingen, de toenemende repressie en het opkomend fascisme;
- het bestuderen, analyseren en doorgeven van gevolgde tactieken, met het doel het verzet te sterken en van begane fouten te leren;
- het onderzoeken en aan de kaak stellen van de praktijken van de diverse inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Het Rood Verzetsfront is altijd een qua omvang kleine organisatie gebleven. Activiteiten die in die jaren op veel meer steun uit de samenleving kunnen rekenen, zijn die welke zich richten op hulpverlening, lobbyen in Den Haag en het informeren van een breed publiek. Solidariteit met de onderdrukten in de ontwikkelingslanden in de vorm van sabotage van de wapenhandel, iets waar bevrijdingsbewegingen in die jaren nogal eens op aandringen, komt bijvoorbeeld niet uit de verf. Sowieso wordt de ontwikkeling van een eigen revolutionaire praktijk als niet-Nederlands ervaren en kent zij in die zin ook geen traditie om op terug te kunnen vallen.

De oriëntatie van het RVF

De leden van het Rood Verzetsfront van het eerste uur zijn zich van deze situatie bewust, maar proberen niettemin toch een organisatie op te bouwen die solidariteit op revolutionaire wijze in praktijk wil brengen. Belangrijk aspect daarbij betreft de ontwikkelingen rond het gewapend verzet in landen als Italië, Spanje en de Bondsrepubliek. Hoewel de verzetsbewegingen in deze landen uit wezenlijk verschillende gronden zijn voortgekomen, is het toch vooral hun overeenkomstige gerichtheid op de repressieve politiek-economische verhoudingen in hun land die gevoelens van herkenning oproepen. Deze herkenning doet vervolgens weer de noodzaak gevoelen om tot aaneensluiting te komen in een poging één front te vormen tegen het westers kapitalisme. Ligt bij het ontstaan van de GRAPO² in Spanje de oriëntatie voor een belangrijk deel op de bestrijding van de fascistische wortels van de Spaanse staat die nog uit het Franco-tijdperk dateren, in Italië is het verzet van de Rode Brigades

daarentegen weer sterk verweven met de slechte arbeidsomstandigheden in de Italiaanse fabrieken. In de Bondsrepubliek ligt de ontstaansgeschiedenis nog weer anders. Het verzet tegen het *establishment* met haar massaconsumptie en kleinburgerlijke, deels nog fascistische moraal en onder meer de gewelddadige onderdrukking van de studentenbeweging leidt eind jaren zestig tot diverse vormen van gewapend verzet.³ De escalatie van de Vietnam-oorlog vervolgens (de Amerikaanse bombardementen op Vietnam worden vanaf West-Duits grondgebied gecoördineerd) en het doodschieten van demonstranten door de Duitse politie, brengen delen van de linkse beweging in West-Duitsland en West-Berlijn ertoe zich structureel te organiseren in het gewapend verzet van Rote Armee Fraktion, Beweging van de 2e Juni en Revolutionäre Zellen.⁴ Op de keper beschouwd heerst volgens het RVF in Nederland een identieke politiek-economische situatie als in de omringende landen. Een verschil met Duitsland is slechts, volgens het RVF, dat de tegenstellingen in Nederland nooit zo op de spits worden gedreven. Ze worden vaak tijdig, in de vorm van compromissen, gesmoord. Voor het RVF geldt echter dat Nederland in het orkest van uitbuitende en onderdrukkende landen haar partij meeblaast, zij het met wat gedempter instrumenten.

De problematiek van een solidaire organisatie

In reactie op de acties vanuit het gewapend verzet worden in de Bondsrepubliek gaandeweg de jaren zeventig, onder de motto's *Terroristenfahndung*, *Radikalerlass* en *Notstandsgesetze*, in hoog tempo wetswijzigingen doorgevoerd die de overheid een grote macht geven over haar burgers. De gewelddadige wijze waarop de Duitse justitie vervolgens met de gevangenen uit het verzet omgaat, is voor het Rood Verzetsfront een belangrijke reden om aan de ontwikkelingen in de BRD extra aandacht te besteden. Door middel van manifestaties en bezettingen wordt geprobeerd publicitaire druk op te bouwen tegen deze ontwikkelingen bij de oosterburen. Bij die activiteiten geldt dat solidariteit met het Duitse verzet belangrijker is dan eventuele twijfels aan door de Duitse activisten gevolgde tactieken. Toch staat het toepassen van revolutionair geweld - de mate en de vorm waarin - regelmatig ter discussie op de RVF-bijeenkomsten. De verontwaardiging van de leden wordt gevoed door hun eigen ervaringen met schijninspraak en de arrogantie van bestuurders, het geweld van de politie en de wanhoop ten aanzien van de vervreemding in de maatschappij. Telkens duikt in discussies de vraag op: "Hoe lang laat je dit dan allemaal nog gebeuren?" En: "Welke wijze van verzet pleeg je of ondersteun je?" Zeker achteraf gesproken moeten deze discussies - ook al omdat het RVF op dit punt niet zo geheimzinnig deed - bij de BVD bekend zijn geweest. Zo zal het de BVD dus ook bekend zijn geweest wie zich niet langer meer kan vin-

den in de legale, publiekelijke opstelling van het Rood Verzetsfront en naar andere wegen van verzet gaat zoeken.

De grens aan de legaliteit

Op 29 juni 1979 overvallen twee mannen, die niet lang daarvoor nog als lid van het RVF bekend staan, het stadhuis van Groningen en gaan er met een stapel paspoorten en stempels vandoor. De documenten worden gestolen ten behoeve van het ondergronds verzet. De BVD zal op dat moment geconcludeerd hebben dat het nu uit is met de bulletins en het affiches plakken, temeer daar beiden met een pistool zijn bewapend. Door het RVF wordt naar buiten toe een solidair standpunt ingenomen met betrekking tot de actie, maar intern heerst ook de nodige scepsis over de zwaarte van de toegepaste methode. Men stelt zich verschillende vragen als: hoe het probleem op te lossen dat ontstaat door enerzijds een open, volstrekt legale organisatie te willen zijn, en anderzijds in de richting van de illegaliteit te koersen? Of: in hoeverre is men voorbereid op reacties als in Duitsland? Achteraf hebben verschillende RVF-leden geconcludeerd dat een organisatie die vanwege haar solidariteitswerk al zo in de schijnwerpers staat, nooit het voorportaal had mogen zijn van een ondergrondse organisatie. In de toenmalige praktijk van alledag valt mensen dat besef zwaarder. De woede, de verontwaardiging, en de drang om wat te doen, zijn te groot. Het RVF heeft dit dilemma - de keuze tussen een open en legale organisatie of juist ondergronds te gaan - toentertijd niet goed kunnen oplossen. De opkomst van de militante kraakbeweging, het antimilitarisme en bijvoorbeeld de antikernenergie-acties zijn daarvoor in de plaats de bliksemafleiders geworden. Leden van het RVF draaien begin jaren tachtig overuren om aan zoveel mogelijk acties in den lande een steentje te kunnen bijdragen. Prioriteiten komen daardoor bijna ongemerkt elders te liggen en langzamerhand verwatert de hechtheid binnen de organisatie en komt het verhaal- en drukwerk op steeds minder schouders terecht. De opkomst van de actiebeweging in Nederland betekent zodoende - paradoxaal genoeg - de neergang van het Rood Verzetsfront, tot de organisatie rond 1985 een stille dood sterft in het archiefwerk van een enkeling.⁵

Eerdere infiltraties binnen het RVF

Voor de Nederlandse overheid gaan de standpunten en publiciteitsacties in de beginjaren van het Rood Verzetsfront echter al veel te ver, en ongetwijfeld heeft alleen al de naam de nodige alarmbellen in Den Haag doen rinkelen. Die naam heeft ook veel weg van een organisatie waar de BVD zich, zoals we

ook in hoofdstuk 1 hebben gezien, in de jaren zeventig uitvoerig mee bezig heeft gehouden: de Rode Jeugd. Daarbij komt dat enkele RVF-leden van het eerste uur een training krijgen van de linkse Palestijnse bevrijdingsbeweging PFLP⁶. Ook dat belooft in de ogen van de BVD uiteraard niet veel goeds.

Het verbaast dan ook eigenlijk geen van de betrokkenen dat het Rood Verzetsfront op zeker moment met infiltratie te maken krijgt. Rond het centrale adres van het RVF in Hoogeveen waren op gezette tijden al observaties door politie en BVD geconstateerd. Bovendien waren sommige ouders en leerkrachten van RVF-leden door BVD'ers benaderd.

Overigens moet het de BVD bekend geweest zijn dat het RVF, ondanks de achtergrond van een aantal leden, duidelijk als een legale organisatie wilde optreden. Zoals het de BVD eveneens bekend moet zijn geweest dat de meeste werktijd van het RVF zat in het vertalen, uittypen en drukken van teksten voor de maandelijkse bulletins. Ook van het feit dat de actieverklaringen uit het buitenland, die door het RVF in de bulletins gepubliceerd werden, gewoon via de postbus binnenkwamen, moet de BVD op de hoogte zijn geweest. Dat neemt echter niet weg dat de dienst veel belangstelling had voor deze vergaarbak van informatie van en over het gewapend verzet in Europa.

Minstens twee infiltranten binnen het RVF zijn Van Lieshout voorgegaan. Kort na de oprichting is dat een Duitser, Ingo Schnabel genaamd. Als pedofiel was hij chantabel geworden voor de BVD, maar al na een paar maanden valt hij bij het Rood Verzetsfront door de mand en verdwijnt hij weer even snel als hij gekomen is.

Kort na het vertrek van Schnabel komt een tweede infiltrant de organisatie binnen: André van de Wolk. Hij meldt zich in de loop van 1977 aan tijdens een manifestatie die het RVF organiseert rond de hongerstaking van gevangenen uit de RAF, die daarmee protesteren tegen hun geïsoleerde gevangenschap in West-Duitse gevangenissen. Met een beroep op zijn deelname eertijds nog aan de Maagdenhuisbezetting vindt hij een ingang binnen de organisatie en begint hij deel te nemen aan de geregelde discussies van het RVF. Hij leert zodoende meer mensen kennen binnen de organisatie en raakt op die manier in staat in te schatten wie waarvoor staat. Tot zover doet hij wat van een doorsnee infiltrant verwacht wordt.

Kennelijk gaat dit de BVD niet snel of niet ver genoeg. Op zeker moment komt Van de Wolk namelijk met portofoons van de Bundesgrenzschutz aanzetten. Ergens op de kop getikt, zegt hij. En of dat nog niet genoeg is trekt hij ook nog een zak munitie te voorschijn. Lag achterin een politiewagen vlak bij het bos, liegt hij. Achteraf zal hij tijdens een confronterend gesprek toegeven al die tijd voor de BVD te hebben gewerkt. Uit angst voor represailles zegt hij bij dat gesprek gewapend te zijn, waarna hij haastig de wijk neemt en nooit meer is teruggezien. De tijd voor een derde poging is aangebroken.

De komst van Van Lieshout

Van Lieshout meldt zich in het begin van 1978 bij het Rood Verzetsfront aan. Hij doet dat door middel van een brief aan het centrale adres van het RVF in Hoogeveen, waarin hij schrijft dat hij homoseksueel is en dat hij om die reden voortdurend te maken heeft met discriminatie. Discriminatie, zo heeft hij vastgesteld, is een integraal onderdeel van deze maatschappij, en daarom dient de hele maatschappij te worden hervormd. Hervorming gaat natuurlijk niet vanzelf, daar moet voor gestreden worden, enzovoort.

De brief wordt doorgestuurd naar de RVF-afdeling Zuid, waarin mensen uit Eindhoven, Venlo en Nijmegen samenwerken. Een van de leden van de toenmalige RVF-groep in Nijmegen: "Onze groep draaide toen behoorlijk goed. We hadden geen behoefte aan nieuwe leden en al helemaal niet aan iemand die we niet kenden." Op verzoek van mensen in Hoogeveen volgt toch een gesprek met Van Lieshout. Dat gesprek vindt plaats in een kraakpand aan de Bijleveldsingel te Nijmegen, waar Van Lieshout zegt te wonen. Dat klopt maar ten dele, want op dat moment woont Van Lieshout eigenlijk op kamers in een pand aan de Krayenhofflaan. Een woning die - op verzoek van de BVD - opzettelijk klein gehouden is om niet al te zeer uit de toon te vallen bij het RVF en andere linkse activisten. Mogelijk heeft de kraakactie aan de Bijleveldsingel slechts plaatsgevonden om nog beter over te komen bij de activisten waar hij contact mee dient te zoeken. Na het gesprek besluit de afdeling Zuid Van Lieshout dan toch maar als groepslid op te nemen.

Na zijn entree in de Nijmeegse groep wordt Van Lieshout al snel een centrale figuur in deze RVF-afdeling. Dit ondanks het wantrouwen bij een aantal van hen. De meeste mensen van de oorspronkelijke Nijmeegse plak- en kalkgroep die voor de komst van Van Lieshout al in het RVF zijn opgegaan, stappen sowieso op. Zeker nadat bij deze groep bekend wordt dat Van Lieshout zich zou hebben beziggehouden met drugshandel in ten minste twee cafés in de Nijmeegse binnenstad. Nog belangrijker is misschien dat het gerucht gaat dat Van Lieshout in het verleden eens opgepakt is en dat hem een zware douw te wachten stond. Die douw zou hij om onduidelijke redenen niet hebben gekregen en dit wordt als verdacht beschouwd. Het is immers bekend dat politie en inlichtingendiensten nog wel eens mensen werven voor wie een eventuele gevangenisstraf in het verschiet ligt. De Nijmeegse afdeling valt met het vertrek van dit groepje in feite uiteen. Eén van de leden van het groepje, Frans⁷, blijft echter nog wel bij het RVF aangesloten. Hij denkt naast Van Lieshout zelfstandig actief te kunnen blijven, maar merkt al snel dat hij niet meer om Van Lieshout heen kan. De pamfletverspreiding en brochuredistributie gaan namelijk via Van Lieshout lopen. Frans, daardoor verstoken van materiaal, voelt zich min of meer genoodzaakt met hangende pootjes naar Van Lieshout terug te keren. Na de zogenaamde IPA-actie (waarover later meer) wil Frans

Van Lieshout het RVF uit hebben omdat hij de actie verdacht vindt, maar op het centrale adres in Hogeveen wil men daar niet van weten.

Van Lieshout krijgt vanuit het RVF al gauw de vraag of er ook bij hem thuis vergaderd kan worden. O, maar natuurlijk, zegt Van Lieshout onmiddellijk, mee-eten en blijven slapen, allemaal geen probleem. En als er nog affiches geplakt moeten worden in de stad of andere acties moeten worden uitgevoerd, ze bellen maar even. Het duurt dan niet lang of hij wordt als volwaardig RVF'er beschouwd, zij het dat hij toch ook een beetje een buitenbeentje blijft. Discussies over net binnengekomen teksten of actieverklaringen kan hij namelijk niet of onvoldoende volgen. Naar zijn mening gevraagd is zijn antwoord steevast: "Macht komt uit de loop van een geweer." Bij de een roepen dit soort holle frasen, sowieso zijn koketteren met geweld, ergernis op. De ander relateert de situatie met een kalmerend kloppje op de schouder: het is wel goed, Cees. Niet iedereen beschikt toch immers over dezelfde intellectuele bagage? Niet iedereen immers leest en spreekt vloeiend Duits? Niet iedereen kan het allemaal zo mooi zeggen? En is het ook niet zo dat juist Van Lieshout de handen uit de mouwen steekt? Terwijl de anderen over de teksten gebogen zitten, ruimt Van Lieshout de rommel op en vraagt of er nog wat geklust moet worden. En natuurlijk, er is altijd wel wat te doen. Papier dat moet worden uitgepakt, de rollen van de drukpers die nog moeten worden schoongemaakt. Hierop inspelend dient hij zich dan ook vaker tussen de vergaderingen door aan op het centrale adres in Hogeveen. Op de terugweg kan hij dan de nieuwe affiches meenemen voor de verschillende afdelingen. Hij kan dan ook mooi zorgen voor de plakafspraken. In de steden die Van Lieshout aandoet - Arnhem, Nijmegen, Deventer, Eindhoven en Venlo - blijken de mensen die de posters plakken verwikkeld te raken in achtervolgingen door de politie. Een verband met de bezorger van de posters wordt door hen niet gelegd; de politie is immers altijd al gespitst op plakkers.

Zijn grondhouding van gespeelde onschuld en nou-eenmaal-niet-gestudeerd-hebben heeft Van Lieshout in die jaren de positie verschaft van waaruit hij zonder veel gevaar afwijkende vragen heeft kunnen stellen en tamelijk provocerende voorstellen heeft kunnen doen. Na verloop van tijd is zijn manier van doen dan ook door de groep getolereerd geraakt, zij het niet altijd zonder ergernis. Zoals zijn voorgangers zal ook Van Lieshout vanaf het begin van zijn infiltratiewerk binnen het Rood Verzetsfront de BVD zijn gaan voorzien van informatie over karakters van personen, interne verhoudingen en organisatorische contacten naar buiten toe. Tekenend voor het belang dat de dienst heeft gesteld in het verloop van de interne discussies, is die ene zaterdagmiddag geweest, eind 1979 of begin 1980. Van Lieshout zit een gevangenisstraf uit van een week vanwege zijn betrokkenheid bij een actie.⁸ Hij dreigt zodoende de wekelijkse vergadering van de afdeling Zuid te missen. Omdat zijn woonruimte, waar tot dan toe vrijwel alle collectieve discussies van de zuidelijke groep

zijn gevoerd, dus ook niet ter beschikking staat, wordt de bijeenkomst bij een ander RVF-lid in de stad belegd. Groot is dan ook de verbazing wanneer niet lang na aanvang van de vergadering de bel gaat en Van Lieshout binnenstapt. Twee dagen eerder vrijgelaten, zegt hij wanneer hij de verraste maar niet-begrijpende blikken ziet. Ze zaten krap in de celruimte en hadden hem maar naar huis gestuurd. Het verschijnen van Van Lieshout had het nodige wantrouwen mogen oproepen bij de aanwezigen. Aan de andere kant komt het voor dat mensen, zeker met zo'n korte straf, in het weekend worden vrijgelaten.

Van Lieshouts kijk op het RVF

De beschrijving die Van Lieshout geeft van zijn intrede in het RVF wijkt nogal af van de beschrijving hierboven, die gebaseerd is op gesprekken met voormalig RVF-leden. Opmerkelijk is ook dat het plaatje dat Van Lieshout van het RVF geeft nogal overdreven is en naar ons idee niet overeenstemt met de realiteit. Mogelijk heeft hij het zo beleefd als hij het beschrijft, mogelijk dikt hij een en ander aan om te benadrukken hoe vernuftig hij te werk is gegaan en welke gevaren hij gelopen heeft. Van Lieshout in zijn rapport:

"Ik had nog nooit van het RVF gehoord, wel had ik ooit iets gelezen en opgevangen over de Rode Jeugd in Eindhoven. Het RVF bleek een vervolg hierop te zijn. Zonder afbreuk te doen op het gevaar van de RJ, moet ik zeggen dat het RVF later vele malen gevaarlijker bleek te zijn. Deze mensen zouden niet schromen om wapens en bommen te gebruiken. Het gebruik van geweld, in het kader van de zaak, was legitiem."

Van Lieshout schrijft dat hij bij zijn eerste contact met mensen van het RVF zeer behoedzaam moest zijn, "want, voor zover de inschatting was, was men zeer wantrouwend tegenover nieuwe leden die zich aanmelden". Opmerkelijk is dat Van Lieshout zelf niet zijn discriminatie als homo opvoert als verhaal waarmee hij het RVF heeft benaderd. Van Lieshout:

"Ik moest het erop gooien dat ik na mijn ziekte en revalidatie nooit meer volledig aan de bak gekomen was, en dat ik erg teleurgesteld was in de Nederlandse politiek."

Ook de organisatiestructuur van het RVF wordt door Van Lieshout niet juist weergegeven en sterk overtrokken. Hij heeft het over "een moeilijk te infiltreren cellenstructuur". In werkelijkheid was sprake van verschillende afdelingen verspreid over het land. De mensen uit de verschillende afdelingen kenden

elkaar wel degelijk. Alleen al van de diverse acties en manifestaties, waar men elkaar tegenkwam.

Van Lieshout in zijn rapport:

"De acties beperkten zich in eerste instantie tot plak- en sympathie acties voor RAF en aanverwante groeperingen, maar werden later langzamerhand uitgebreid tot ware terreuracties. Deze varieerden van vernielingen en brandstichtingen bij Duitse bedrijven in Nederland, tot bedreigingen en intimidaties."

Van de hier door Van Lieshout genoemde terreuracties is in die periode geen sprake geweest. Evenmin is er uit die periode iets bekend over brandstichtingen bij Duitse bedrijven.

Met name het gemak waarmee RVF-leden volgens Van Lieshout geweld zouden gebruiken of goedkeuren verbaast. De toenmalige Eindhovense RVF'er Jan van der Sloot hierover:

"Bijna vanaf het begin van de samenwerking heeft Cees van Lieshout zich militant opgesteld. Hij maakte duidelijk niet vies te zijn van hardere acties dan alleen het plakken van affiches en het kalken van leuzen. Hij is door ons betrokken bij plakacties in Nijmegen en een enkele keer in Eindhoven. Vanwege loopproblemen - hij loopt lichtelijk mank en zou dus niet snel weg kunnen komen - zijn we met plakacties waarbij hij meedeed altijd erg voorzichtig te werk gegaan. Veelal stond hij op de uitkijk. Hij bleef zich binnen onze groep uiten als een persoon die fysiek geweld tegen goederen en/of personen niet schuwde. Zijn merkwaardig karakter, en zijn beweringen over psychosociale problemen vanwege een hersenbloeding in het verleden, maakten dat we veel van zijn agressieve uitlatingen voor lief namen. Bovendien waren we binnen het RVF de mening toegedaan dat mensen zich ook tegen het systeem konden en mochten verzetten zonder dat zij dit politiek verantwoord konden onderbouwen."

Van der Sloot vervolgt:

"In de tijd dat wij overgingen tot het incidenteel gebruik van geweld tegen goederen (ramen ingooien, werken met stink-, verf- en rookbommen) sprak hij vaker over het toepassen van bot geweld, desnoods tegen personen. Ook wij hadden een zekere bereidheid in voorkomende gevallen geweld tegen personen te gebruiken. Het grote onderscheid met Van Lieshout zat echter in onze veel selectievere toepassingen. Bij onze ideeën over geweldstoepassing lag een proportionaliteit die te vergelijken is met die van overheids geweld naar burgers. Selectief en proportioneel. Zijn ideeën en gesprekken over geweld waren emotioneel. Discussies over eventuele geweldstoepassingen zijn vaak door hem in een sfeer van hardheid getrokken. Daardoor is er tussen hem en anderen van onze organisatie

nooit enige hartelijkheid of vriendschap ontstaan. Hij heeft zich bij ons aan kunnen sluiten op grond van sociaal-maatschappelijke kretologie en vage beweringen dat de maatschappij veranderen moest, dat de staat (en haar vertegenwoordigers) daarvoor ook ter verantwoording geroepen konden en moesten worden."

Vaste voet aan de grond binnen het RVF

Volgens een toenmalige relatie van Van Lieshout aan wie hij over zijn BVD-werkzaamheden heeft verteld, was de langetermijnstrategie van de dienst het veroorzaken van een conflict tussen de denkers en de doeners uit de groep. Van Lieshout schrijft in zijn rapport dat hij allereerst in "Hoogeveen" vaste voet aan de grond diende te krijgen. Hij sluit er zelfs een weddenschap over af met zijn runners Mulder en Oolbekkink: hij schat er zelf binnen een halfjaar te zullen zitten. Een op de persoon gespeelde strategie wordt opgezet:

"We besloten tot de tactiek over te gaan om een centrale persoon uit de afdeling Zuid,⁹ op z'n zachtst gezegd, op zijn bek te laten gaan. Ik kwam steeds meer op vriendschappelijke voet te staan met de jongens uit Venlo.¹⁰ Ik maakte ook kennis met de moeder van die bepaalde persoon uit de afdeling en met zijn vriendin. Ik besloot me te concentreren op zijn moeder, een aardige ietwat domme weduwe, die niets begreep van de activiteiten van haar zoon. Door het verhaal aan haar te vertellen dat ik met mijn familie in onmin leefde, en dat zij zo'n fijne moeder was (en nog veel meer) had ik al snel haar hart gewonnen. Ik hoorde veel van haar over haar zoon, ook zijn zwakke kanten. Dit werd altijd door haar in vertrouwen tegen me verteld zodat ik niet bang hoefde te zijn dat haar zoon hier iets van te weten zou komen. Al deze, met stukjes en beetjes bijelkaar vergaarde informatie, werden de ondergang voor de bewuste persoon. Op een subtiële manier, gebruikmakend van mijn kennis van zijn zwakheden, liet ik hem bij een paar akties gruwelijk op zijn bek gaan, zodat hij steeds in Hoogeveen het boetekleed aan moest trekken. Kortom kwam het hier op neer dat ik inderdaad binnen een half jaar mijn opwachting maakte in Hoogeveen. Voor mij was dit een persoonlijke triomf. Het meest gekke van dit alles is, dat de betreffende persoon uit de afdeling Zuid zich nooit gerealiseerd heeft dat er rondom hem een web van intriges gesponnen werd. We bleven vrienden, kameraden!"

De centrale persoon uit de afdeling Zuid wordt op een zijspoor gezet en Van Lieshout neemt zijn plaats in.

De BVD besluit vervolgens te testen in welke mate Van Lieshout vertrouwd wordt en de afdeling Zuid van het RVF in de hand heeft. Besloten wordt dat hij op een afdelingsvergadering met het voorstel komt een auto aan te schaffen.

"Ik had met mijn been last met reizen en een auto was veel gemakkelijker. Wel, iedereen van de groep moest dokken, en van al het bijelkaar geschraapte geld kon ik een Audi kopen. Hij was voor algemeen gebruik, maar het kwam erop neer dat alleen ik gebruik maakte van het vervoermiddel."

Het geld komt voor een groot deel van een nieuw lid van de afdeling Zuid. Deze persoon, de uit Arnhem afkomstige Ed Bruinvis, wordt door Van Lieshout omschreven als "een kille gewetenloze intelektueel". Hij vervolgt:

"Enorm geslepen en bijdehand. Ik had er mijn handen vol aan om hem in de gaten te houden. Om hem te temmen heb ik ongeveer dezelfde tactiek toegepast als bij het Venlose lid van de afdeling. Ik zorgde ervoor dat zijn huisgenoten niet meer met hem op konden schieten, en dat hij afhankelijk werd van de gastvrijheid en de willekeur van mij. Daardoor bleef ik hem de baas, maar het was spitsroeden lopen."

De door Van Lieshout gegeven omschrijving van zijn infiltratie op het centrale adres van het RVF en het "uitschakelen" van enkele leden van de afdeling Zuid behoeft enige nuance. Betrokkenen uit het RVF bestrijden dat de door Van Lieshout bedoelde persoon uit Venlo een vaste contactpersoon van de afdeling Zuid zou zijn. Zij bestrijden ook dat Van Lieshout op de hiervoor beschreven wijze deze man vervangen heeft. Aan de andere kant wordt bevestigd dat het Van Lieshout gelukt is om in korte tijd het vertrouwen van de mensen in Hoogeveen te winnen. Het feit dat hij permanent zijn diensten aanbod en over een rijbewijs en geld beschikte is daarin van belang geweest. Zeker is ook van belang dat Van Lieshout wel degelijk over de kwaliteiten van een manipulator en intrigant beschikte. Het klopt dan ook dat het hem gelukt is een auto los te peuteren, die hij zeker zo vaak gebruikte voor privé-doeleinden als voor "de goede zaak".

De relatie tussen de verschillende mensen van de afdeling Zuid en Van Lieshout zal altijd ambivalent blijven. Verschillende mensen hebben zo hun vraagtekens. Zij worden heen en weer geslingerd tussen enerzijds persoonlijk ongenoegen over zijn manier van doen en zelfs regelrecht wantrouwen, en anderzijds het vergoelijken van zijn onbeholpenheid en gebrek aan politiek inzicht. Belangrijk aspect hierin is de positie die Van Lieshout zich heeft weten te verwerven. Door zijn mobiliteit en frequente bezoeken aan "Hoogeveen" is hij, zoals al eerder aangestipt, de distributeur van pamfletten, brochures en affiches. Bovendien blijkt hij het vertrouwen te genieten van de mensen die het centrale adres bemensen. Regelmatig verschijnt hij bij mensen van de afdeling met de woorden "in Hoogeveen vinden ze dat we dit of dat moeten doen" of "uit Hoogeveen is verzocht dit of dat te regelen". Achteraf blijken dit soort verzoeken vaak niet te kloppen, maar Van Lieshout slaagt er telkens weer in zich uit zijn daardoor ontstane lastig parket te praten.

De Beweging tegen Bajesterreur

Zoals vermeld vond op 29 juni 1979 een overval plaats op het stadhuis van Groningen, waarbij paspoorten en stempels voor het ondergrondse verzet waren buitgemaakt. Joop Bolt en zijn kameraad Ferdie Westen werden in verband met die actie gearresteerd en tot tweeënhalf jaar cel veroordeeld.¹¹ Joop Bolt wordt overgebracht naar het Huis van Bewaring in Arnhem. Geconfronteerd met een onaangekondigde overplaatsing protesteert hij en wenst de directeur te spreken. Op 12 november 1979 dringt dan een groep van zes bewaarders zijn cel binnen en werpt zich op hem. Joop wordt vervolgens gewond overgebracht naar het Huis van Bewaring in Leeuwarden. De groep bewaarders die verantwoordelijk is voor dit geweld staat onder leiding van de Arnhemse hoofdbewaarder J.J. Kwakernaat. Deze Kwakernaat had al een kwalijke reputatie in de Arnhemse "Koepel" vanwege eerdere mishandelingen van gedetineerden.

De klacht die Joop tegen de mishandeling indient wordt zonder veel omhaal door de toenmalige gevangenisdirecteur D. Saaltink terzijde geschoven. Daags erop worden door de Beweging tegen Bajesterreur, een groep die zich tegen

De Volkskrant 20-11-1979

Beschuldigingen in anoniem pamflet tegen Arnhemse cipier

ARNHEM-

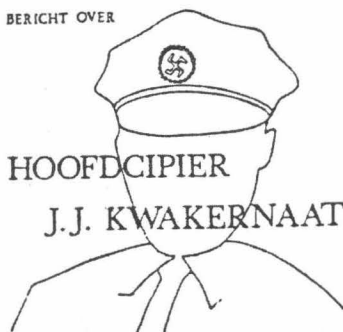
Anonieme pamfletten - in enkele duizenden verspreid - hebben voor veel opschudding gezorgd in de Arnhemse stadswijk Het Duifje.

De pamfletten zijn gericht tegen de heer J. Kwakernaat, hoofdciplier van het Huis van Bewaring in Arnhem. Volgens het pamflet zou de heer Kwakernaat een gedetineerde hebben mishandeld in samenwerking met een zestal andere cipiers.

Het gezin Kwakernaat heeft veel reacties gehad op het anonieme schrijven dat in de brievenbussen is gestopt en op een aantale plaatsen in de wijk is geplakt.

Kwakernaat zelf verwijt voor commentaar naar de directie van

BERICHT OVER

omdat een gevangene protesterende tegen zijn onverwachte overplaatsing uit 'de koepel' naar de bajes in Leeuwarden en eerst de directie wenste te spreken, heeft een knokploeg van 7 cipiers hem in elkaar geslagen, die gebeurde op maandag 12 november, onder zatevoering van hoofdciplier KWAKERNAAT.
J.J. KWAKERNAAT woont op de HOFSEINGEL 54 in ARNHEM - ZUID (tel. 085 - 210017).

het Huis van Bewaring, de heer Saaltink. 'Het vervelende vind ik' aldus de heer Saaltink - 'dat priveleven en dienst door elkaar worden gegooid. De heer Kwakernaat heeft bij het transport van een gedetineerde gedaan wat hem

was opgedragen. Er is beslist geen geweld gebruikt.'

De heer Saaltink heeft aangifte gedaan bij de Arnhemse politie die na zal gaan waar de brief vandaan komt. De brief is ondertekend door de Beweging Tegen Bajesterreur.

De Nieuwe Krant 06-12-1979

de mishandeling van Bolt verzet, in de woonwijk van de hoofdbewaarder pamfletten verspreid, waarin de gang van zaken uiteengezet wordt. Vervolgens wordt de woning van de gevangenisdirecteur met protestleuzen ondergekalkt. Deelnemer aan de acties: BVD-informant Cees van Lieshout. Bij de eerste actie helpt hij mee om huis aan huis de pamfletten in de brievenbus te stoppen, bij de tweede actie fungeert hij als chauffeur voor de groep die de kalkactie uitvoert.

Een provocatie door Van Lieshout

Dan, medio februari 1980, bezoekt Van Lieshout RVF-lid Ed Bruinvis met een plan: die cipier, die Kwakernaat, moet nog maar eens een lesje krijgen, vindt hij. Bruinvis reageert verbaasd: tegen die man is immers al actie gevoerd? De autoriteiten hebben daarmee te verstaan gekregen dat ze zich ten aanzien van politieke gevangenen aan de regels dienen te houden. En middels de kranten, die uitgebreid over de pamflettenactie hebben bericht, is het grote publiek bereikt. Volgens Van Lieshout is het niet genoeg, er dient meer te gebeuren. De gevangenen moeten beter beschermd worden. Straks wordt er misschien weer een gevangene mishandeld en het is beter om nu te laten zien hoe sterk het verzet is. Zo'n actie zal bovendien kracht geven aan de gevangenen. Van Lieshout wordt de raad gegeven de zaak in proporties te blijven zien. Maar hij dringt aan en gooit het over een andere boeg: hij doet een appèl op de persoonlijke gevoelens van solidariteit bij Bruinvis. Wat hebben de gevangenen aan een RVF'er wanneer hij in tijden van nood rustig thuis blijft zitten? Bovendien zou men er in Hoogeveen ook vóór zijn dat er in Arnhem meer gebeurde opdat men een volgende mishandeling binnen de gevangenismuren wel uit zijn hoofd zal laten. Dus ruiten eruit, stelt Van Lieshout doodleuk, gewoon stenen erdoorheen.

Hoewel de Arnhemse RVF'er Van Lieshout niet mag, heeft hij hem nog nooit verdacht van BVD-praktijken. Hij raakt door het voorstel van Van Lieshout in dubio. Enerzijds staat het hem niet aan om 's nachts bij een woonhuis de ramen in te gooien, anderzijds weet hij ook uit de verslagen hoe gevangenen getreiterd en mishandeld worden wanneer ze zich niet aanpassen aan het gevangenisregime. In die gevallen is druk van buitenaf vaak nog de enige mogelijkheid om een gevangene te beschermen. Los daarvan bekruipt hem echter ook een ander gevoel, het idee dat er iets niet in orde is met dit plan.

Bruinvis besluit die nacht te gaan kijken in de woonwijk waar de bewuste bewaarder woont. Of en hoe tot actie zal worden overgegaan zal dan na terugkomst besproken worden. Van Lieshout blijft achter. De woonwijk van de hoofdbewaarder ligt in Arnhem-Zuid en het huis ligt weggestoken in een rijtje identieke eengezinswoningen. Cactussen en sanseveria's voor de ramen, hondekopstickers op de voordeuren met "hier waak ik". Het is een van de vele naoorlogse nieuwbouwwijken met parkeerhavens en doornenstruikjes langs de voetpaden. In de bocht van de weg een brandende lantaarn. En vlak buiten het schijnsel van die lantaarn merkt Bruinvis een geparkeerde wagen op. Niet in de insteekhaven zoals het hoort in zo'n wijk, maar gewoon langs de trottoirband. In die wagen zitten twee mannen die strak voor zich uitkijken. Op hetzelfde moment komt van de andere kant een wagen met gedoofde lichten langzaam de hoek om. Op dat moment is het Bruinvis duidelijk dat er een val is opgezet.

Ondanks de aversie jegens Van Lieshout en de constatering dat de politie de woning van de hoofdbewaarder blijkbaar bewaakt, komt het niet in de RVF'er op dat Van Lieshout voor de tip verantwoordelijk is. Ook niet wanneer de situatie in die woonwijk vervolgens dreigt te escaleren. Bruinvis besluit om rustig terug naar huis te lopen. Zijn conclusie is dat Kwakernaat om politiebescherming heeft gevraagd, mogelijk hebben andere gedetineerden of ex-gedetineerden hem bedreigd naar aanleiding van de persberichten over de kwestie. Stom, denkt hij nog, stom om te denken dat de woning niet bewaakt zou zijn. Intussen maakt de Arnhemse politie zich op om in te grijpen. Terwijl Bruinvis de rand van de wijk bereikt, cirkelen er opeens, alsof ze geparachuteerd zijn, vier Ford Escortjes om hem heen, de in die tijd veel gebruikte burgerauto's van de Groep Bijzondere Opdrachten (GBO), het arrestatieteam van de Arnhemse gemeentepolitie.

Het dringt pijnlijk tot de activist door dat hij alleen is en dat er op dat uur van de nacht geen getuigen zullen zijn van wat zich nu mogelijk gaat afspelen. De reputatie van deze GBO'ers als de schietgrage cowboys van het Arnhemse korps, is alom bekend. De RVF'er loopt de hal van een willekeurige flat in en drukt op de knop van de lift. Hoe kan dit, vraagt hij zich af, en hij probeert uit te rekenen hoeveel tijd het gekost moet hebben om het arrestatieteam te mobiliseren en vanuit het hoofdbureau naar deze buitenwijk te dirigeren. Het kan haast niet in zo korte tijd. Buiten springen intussen politiemannen in burger uit de wagens en nemen posities in rond de flat. Bruinvis bereidt zich voor op het ergste en neemt de lift naar de hoogste verdieping, louter om tijd te winnen. Boven aangekomen realiseert hij zich echter dat de open galerij van een zevende etage een erg slechte plek is om een confrontatie te hebben met de politie. Intussen hoort hij ook dat de GBO'ers via het trappenhuis omhoog komen hollen. Dus neemt hij de lift weer naar beneden en stelt tot zijn stomme verbazing vast dat er niemand in de hal is achtergebleven om hem op te wachten. Wel ziet hij door de ruit aan de achterzijde een politiemann druk gesticulerend in z'n portofoon praten, waarschijnlijk om de GBO'ers weer naar beneden te dirigeren. En de voorkant van de flat uitlopend ziet hij hoe twee politiemannen als in een film achter de motorkap van hun auto wegduiken. De RVF'er verwacht nu van alles: de stoep opscheurende auto's, van alle kanten op hem af springende politiemensen, gummiknuppels, pistolen... Maar er gebeurt niets van dit alles, het blijft doodstil en hij kan ongestoord de wijk weer verlaten.

Wanneer Bruinvis thuiskomt zit Van Lieshout nog steeds in zijn kamer met de voeten op de verwarming.

"En?", vraagt hij.

"Vergeet het maar Cees", zegt Bruinvis. "Te veel bewaking."

"Jammer," zegt Van Lieshout, "volgende keer beter dan maar."

Bij het RVF in Hogeveen blijkt men daags na dit incident van niets te weten. Zeker, de acties tegen de persoon Kwakernaat zijn aan de orde geweest en bij dat gesprek is Van Lieshout aanwezig geweest. Maar wat zou het nut geweest zijn om een actie uit te voeren bij iemand bij wie dat al was gedaan? Van Lieshout houdt zich bij de confrontatie perfect van de domme: hij had het allemaal verkeerd begrepen. Hij had uit het gesprek opgemaakt dat er opnieuw actie tegen Kwakernaat gevoerd moest worden. Die Van Lieshout toch. Hij bedoelt het allemaal zo goed, maar je kunt hem eigenlijk nog om geen boodschap sturen...

De aanslag op het huis van hoofdofficier Schampers

In februari 1980 wordt de klacht van Joop Bolt naar aanleiding van zijn mishandeling behandeld door hoofdofficier van justitie mr. J.M. Schampers. Diens conclusie luidt:

"De betrokken bewaarders van het Huis van Bewaring zijn mijns inziens in de gegeven situatie adequaat en verantwoord opgetreden. Ik vond geen aanleiding terzake enig verwijt te maken."

De hoofdofficier maakt zich met deze conclusie tot een mogelijk derde doelwit voor de actiewereld. De politie vermoedt dit ook en brengt een bezoek aan "Hogeveen", waar Adrie Eeken, een der oprichters van het RVF, gemaand wordt om "zijn" mensen in te tomen. Uit een later verschenen speciaal RVF-bulletin:

"Onmiddellijk na de actie tegen Saaltink werd één van onze kameraden door twee rechercheurs uit Arnhem bezocht met de 'waarschuwing' een eventueel geplande plak/kladder-actie tegen Schampers te verhinderen. Alsof één persoon het commando heeft over militant links in Nederland."

De politie verwacht blijkbaar een actie, vergelijkbaar met die bij hoofdbewaarder Kwakernaat en directeur Saaltink van het Huis van Bewaring te Arnhem. Maar dan, op 29 februari 1980, ontploft er een bom bij de woning van de hoofdofficier aan de Dopheide in Heelsum. De explosie slaat scheuren en een gat in een van de muren van het pand en de ruiten vliegen uit de sponningen. Niemand raakt gewond. De actie wordt geclaimd door "het Rood Volksverzet", een tot dan toe onbekende organisatie. Uit de persverklaring die door deze groep wordt verspreid:

"Onze aktie is een antwoord en een waarschuwing. Waarom? Op 12 november werd kameraad Joop Bolt, die om politieke redenen gevangen zit, door een knokploeg van 7 bewakers in het huis van bewaring te Arnhem mishandeld.(...) Hoofdofficier van Justitie Schampers sloot het 'onderzoek' af met de zin: 'De betrokken bewaarders van het huis van bewaring zijn mijns inziens in de gegeven situatie adequaat en verantwoord opgetreden.' Hiermee de traditie van de legiti-mering van geweld tegenover gevangenen voortzettend. Voor Justitie is hiermee de zaak afgedaan, voor ons niet! Voor Schampers c.s. zijn er geen uitvluchten meer, onder gegeven situaties zal adequaat en verantwoord worden opgetreden!"

De gevolgen van de bomexplosie bij het huis van hoofdofficier Schampers.

- GEEN UITVLUCHTEN MEER -

In de nacht van 29 februari 1980 hebben wij door een ontloffing bij het huis van de hoofdaflicter van justitie te Arnhem (J.M. Schampers, wonende Daphnelaan 40 te Heelsum), deze heer in zijn slaap der onschuldigen gestoord en misschien ook nog enige konijnen en vogels, daarvoor onze verantwoordelijken.

Onze optie is een antwoord en een waarschuwing.

Waarom?

Op 12 november werd kameraad Joop Bolt, die om politieke redenen gevangen zit, door een knokploeg van 7 bewakers in het huis van bewaring te Arnhem mishandeld.

Regelmatig worden in Nederland gevangenen onderworpen aan een soortgelijke mishandeling.

Joop diende tegen deze mishandeling een klacht in, waarop een onderzoek zou moeten volgen.

Dit 'onderzoek' werd door officier van justitie Boerwinkel als volgt ingeluid: 'We moeten eerst de betrokkenen gaan horen om na te gaan wat zij vinden van de aantijgingen van deze heer. We gaan na of het klopt wat B. deze mensen in de schoenen meent te moeten schuiven.' (Vrije Volk, 20.11.1979)

Joop had van dit 'onderzoek' niets gemerkt, maar dat is niet ongevoel voor gevangenen die mishandeld zijn en hierover een klacht indienen. Hoofdaflicter van Justitie Schampers sloot het 'onderzoek' af met de zin: 'De betrokken bewaarders van het huis van bewaring zijn mijns inziens in de gegeven situatie adequaat en verantwoord opgetreden.'

Hiermee de traditie van de legitiemerling van geweld tegenover gevangenen voortzettend.

Voor Justitie is hiermee de zaak afgedaan, voor ons niet!

Voor Schampers c.s. zijn er geen uitvluchten meer, onder gegeven situaties zal adequaat en verantwoord worden opgetreden!

ROOD VOLKSVERZET

De actieverklaring van het Rood Volksverzet.

Nog dezelfde dag wordt door een grote politiemacht het centrale adres van het RVF in Hoogeveen binnengevallen. In de erop volgende dagen vinden nog twee invallen plaats, waarbij de gehele administratie, typemachines en onderdelen van de drukpers worden meegenomen. Op dinsdag 4 maart 1980 wordt RVF'er Adrie Eeken door de politie gearresteerd wanneer hij in Rotterdam uit de trein stapt. In zijn tas treft de politie 99 kopieën aan van de actieverklaring van het Rood Volksverzet. De enveloppen zijn voorzien van een stempel met het afzendadres van het RVF in Hoogeveen. Het is niet ongebruikelijk dat een bij het RVF binnengekomen verklaring vermenigvuldigd en verspreid wordt. Moeilijker uit te leggen valt de vondst van een doosje pistoolpatronen in zijn tas. Opgehaald uit België of onderweg door iemand in zijn tas gestopt toen hij tijdens de reis op het toilet was, zoals de advocaat betoogt? Eeken wordt in voorarrest gezet op beschuldiging van medeplichtigheid aan de aanslag. Na verloop van weken wordt het materiaal dat bij de huiszoekingen in beslag is genomen, deel voor deel terugbezorgd. Er zijn geen sporen op gevonden die

LEIDER ROOD VERZETSFRONT

Man aangehouden na bomaanslag

Van onze correspondent

HOOGEVEEN — Politie en justitie houden leden van het Rood Verzetsfront verantwoordelijk voor de bomaanslag eind vorige week op het huis van de Arnhemse officier van justitie mr J. M. Schampers in Heelsum. Maandagavond heeft de politie op het station in Rotterdam onderwijzer A. E. uit Nieuweroord (bij Hoogeveen) aangehouden.

Tot drie keer toe is er de afgelopen dagen huiszoeking verricht in zijn woning. Het huis in Nieuweroord fungeert als informatiecentrum van het Rood Verzetsfront, dat zich een „anti-imperialistische organisatie” noemt. Onder leiding van de rechter-commissaris heeft de politie de laatste keer al het materiaal, dat te maken heeft met de organisatie, inclusief de ledenlijsten, in beslag genomen en beslag gelegd op de stencilapparatuur en de kleine drukpers.

Bij zijn aanhouding vond de politie in de tas van A. E. exemplaren van een verklaring, waarin een groepering met de naam „Rood Volksverzet” zich verantwoordelijk verklaarde voor de bomaanslag in Heelsum, die overigens slechts enige materiële schade aanrichtte. Ook had E., volgens de politie, in een plastic tasje een doos met scherpe patronen bij zich. Dit laatste ontkent de gearresteerde ten stelligste en de beschuldiging komt ook niet voor op het bevel tot inwerkingsstellen.

Volgens een verklaring van het Rood Verzetsfront heeft de Nieuweroordse onderwijzer niets te maken met de bomaanslag. Het pamflet van de verder onbekende

groepering „Rood Volksverzet” zou via de postbus in Hoogeveen binnengekomen zijn, waarna E. en zijn vrouw het stuk vermenigvuldigd hebben en de verspreiding verzorgden.

De bomaanslag op het huis van de Arnhemse officier van justitie was, volgens deze verklaring, een wraakoefening, omdat mr. Schampers geen maatregelen genomen had na klachten over mishandeling van gedetineerde J. B. in het huis van bewaring in Arnhem. B. is indertijd veroordeeld voor zijn aandeel in de overval op het Groningse stadhuis vorig jaar, waarbij twee mannen een aantal blanco paspoorten buit maakten. Ook toen is het huis van E. doorzocht, omdat de politie vermoedde dat de paspoortenroof daar beraamd was.

Volgens het Rood Verzetsfront hebben de huiszoekingen van de laatste dagen ook te maken met de recente ongeregelde heden in Amsterdam en Groningen tussen krakers en politie. Leden van het Rood Verzetsfront waren daarbij betrokken. Door inbeslagname van ondermeer de administratie en de ledenlijsten van het Rood Verzetsfront zouden politie en justitie een deel van „het verzet in kaart proberen te brengen”.

De organisatie Rood Verzetsfront is min of meer een voortzetting van de beweging Rode Hulp, die zich tot 1977 inzette voor hulp aan politieke gevangenen. Het Rood Verzetsfront, zich vooral manifesterend in steden in Noord- en Oost-Nederland, steunt de acties van de Palestijnse verzetsbeweging, de Rode Brigades in Italië, de Rote Armee Fraktion en dergelijke.

De Volkskrant 06-03-1980

wijzen op betrokkenheid bij de aanslag. Verder komt het Openbaar Ministerie tot de conclusie dat Adrie Eeken zonder bewijslast is vastgehouden en ze keert een schadevergoeding uit. Uiteindelijk zal niemand voor de aanslag op het huis van Schampers worden veroordeeld. Schampers zelf echter overlijdt niet lang na de aanslag.

Van Lieshout stelt in zijn rapport over deze actie het volgende:

"Tot op de minuut nauwkeurig wist de Dienst af van deze bomaanslag. Hij had voorkomen kunnen worden als er door de mensen die in huis waren voor bewaking beter was opgelet. In plaats daarvan deden ze zich tegoed aan de hapjes en de drankjes die zich in het huis van de rechter bevonden. Zonder hen direct te beschuldigen, zijn deze 'bewakers' indirect schuldig aan het overlijden van de rechter een paar dagen later t.g.v. een hartinfarct. Niet alleen ik, maar ons hele team achtte hun verantwoordelijk."

In zijn verslag met betrekking tot de aanslag op het huis van Schampers maakt Van Lieshout enkele opmerkelijke fouten. Op de eerste plaats heeft hij het aanvankelijk over rechter Schaafsma, geen onbekende in krakerskringen van destijds. Later heeft hij die naam doorgehaald en vervangen door die van Schampers. In het vervolg van zijn tekst heeft hij het echter nog steeds over "de rechter" in plaats van over de hoofdofficier van justitie die Schampers was.¹²

Een belangrijkere fout is dat Van Lieshout een pertinente onjuistheid als aanleiding geeft voor zijn wetenschap van de aanslag. Van Lieshout:

"Toch zijn er meer objecten het doelwit geweest voor bomaanslagen. Denk aan de Quellijnstraat affaire in Amsterdam met Ciska Eeken en Henk Wubbe in de hoofdrol. (...) Door deze affaire moesten CE en HW geruime tijd onderduiken. CE deed dit (omdat ik al geruime tijd haar vertrouwen gewonnen had) in mijn, door de Dienst verkregen flat. Zij heeft nooit geweten dat ze in feite onder 24-uurs bewaking stond, en dat we door haar vertrouwen in mij op de hoogte kwamen van de bomaanslag op het huis van o.v.j. Schampers."

Door Ciska Eeken-Brakenhoff, RVF'ster van het eerste uur, wordt ontkend dat ze bij Van Lieshout gelogeed heeft na de ontploffing in de Quellijnstraat. Een vaste bezoeker van het huis van Van Lieshout zegt echter zeer stellig dat zij wel degelijk enige dagen in de flat heeft gelogeed. Wat echter aantoonbaar onjuist is, is de volgorde in het verhaal van Van Lieshout. De ontploffing in de Quellijnstraat (waarover later meer) vond plaats op 16 juni 1980, dus ná de aanslag op het huis van Schampers, welke op 29 februari 1980 plaatsvond. Dit houdt in dat een eventuele logeerp partij naar aanleiding van "de Quellijnstraat" nooit de gelegenheid kan zijn geweest waardoor Van Lieshout controle had

Bom ontploft bij huis officier van justitie Arnhem

ARNHEM, 29 febr. – Bij de woning van de Arnhemse hoofdofficier, mr. J. M. Schampers, in Heelsum is vanmorgen rond half zes een bom ontploft die enige schade teweeg heeft gebracht. Het echtpaar Schampers was niet thuis. Volgens een andere officier van justitie in Arnhem, mr. F. Th. Boerwinkel, moeten de daders vermoedelijk worden gezocht onder mensen die behoren tot de "Beweging tegen bajesterreur".

Uit deze kring zijn aan het adres van mr. Schampers eerder bedreigingen geuit, omdat hij had besloten geen maatregelen te nemen tegen gevangenispersoneel dat een gedetineerde in elkaar zou hebben geslagen. De gevangenisdirectie ontkent dit.

Verleden jaar december zijn er in de Arnhemse wijk Het Duifje pamfletten verspreid met betrekking tot deze zaken, die waren ondertekend door de bedoelde groep. In Het Duifje woont de hoofdscipier van het huis van bewaring. Later werd ook de woning van de gevangenisdirecteur met verf beklad. Op een bomexplosie hadden de justitiële autoriteiten, volgens mr. Boerwinkel, niet gerekend. Hij noemde de bomexplosie "een ernstige terroristische daad".

De vermeende mishandeling in het huis van bewaring in Arnhem is verleden jaar gepleegd toen de betrokken gevangene weigerde op transport te worden gesteld naar Leeuwarden waar hij in hoger beroep terecht zou staan. Hij was door

de Groningse rechtbank veroordeeld wegens een gewelddadige diefstal van paspoorten.

Mr. Boerwinkel verwacht voorlopig geen nieuwe activiteiten van de Beweging tegen bajesterreur. Hij denkt dat de beweging voorlopig zal berusten na wat Boerwinkel aanduidde als "dit armetierige succesje".

NRC Handelsblad 29-02-1980

over de Schampers-actie. Een vergissing op het moment dat Van Lieshout zijn rapport schrijft, tenslotte meer dan tien jaar na het gebeurde? Of blijkt hier duidelijk hoe Van Lieshout zaken uit zijn duim zuigt?

Feit is dat Van Lieshout al in 1980 tegen ten minste twee mensen opschept dat hij te maken heeft gehad met de aanslag op het huis van Schampers. Tegen een van hen vertelt hij dat hij er gelukkig voor heeft kunnen zorgen dat er geen gewonden zijn gevallen, maar dat Schampers wel degelijk een lesje verdiend had.

Tegen een derde - nauw betrokkene - vertelt Van Lieshout dat de hele actie van het begin tot het eind door de BVD gecontroleerd is geweest. Zo heeft men ervoor kunnen zorgen dat het explosief minder zwaar was dan aanvankelijk de bedoeling was. Dit suggereert dat de BVD, via Van Lieshout, controle zou hebben gehad over het explosief. Deze betrokkene vertelt bovendien dat de actie bij Schampers gezien moet worden tegen de achtergrond dat Van Lieshout diende te groeien binnen het links-radical verzet. Dit zou kunnen betekenen dat Van Lieshout en de BVD zelf verantwoordelijk zijn geweest voor de actie, opdat Van Lieshout zijn positie zou hebben kunnen verstevigen. Iets feitelijker is de uitspraak in 1987 van een van de bewakers van het huis van Schampers in de bewuste nacht. Deze stelde dat hij een ontzettende hekel had aan de Binnenlandse Veiligheidsdienst, om dit vervolgens te illustreren aan de hand van de Schampers-actie. Volgens deze hoofdagent wist de BVD van tevoren van de aanslag op het huis. Toch was tegen de bewakers slechts gezegd dat er mogelijk leuzen gekalkt zouden worden en in het ernstigste geval een ruit zou ingaan.

-- In de maanden januari en februari 1980 werd al dan niet doorlopend toezicht uitgeoefend op de woning van de hoofdofficier van justitie Mr J.M. Schampers, zijnde perceel Dopheidelaan 40 te Heelsum, gemeente Renkum.-----
 -- Tot deze al dan niet permanente bewaking van dit perceel werd overgegaan nadat plak- en kladderacties waren uitgevoerd op de woning van de hoofdbewaker van het Huis van Bewaring te Arnhem J.J. Kwakernaat en op de woning van de directeur van het Huis van Bewaring te Arnhem D.E. Saaltink, beiden wonende te Arnhem.-----
 -- De aanleiding van deze acties werd gezocht in het feit dat door de gedetineerde J.G. Bolt een klacht was ingediend waarin hij stelde dat hij door het personeel van het Huis van Bewaring onder aanvoering van de hoofdbewaker J.J. Kwakernaat was mishandeld en hem goederen ontstolen zouden zijn en andere goederen zouden zijn beschadigd.-----
 -- Naar aanleiding van deze klacht is door justitie een onderzoek ingesteld en werd klager J.G. Bolt door de hoofdofficier van justitie Mr J.M. Schampers schriftelijk ingelicht over het ingestelde onderzoek. De uitslag van het onderzoek luidde dat de bewakers van het Huis van Bewaring in de gegeven situatie adequaat en verantwoord waren opgetreden en geen aanleiding aanwezig was om hen enig verwijt te maken.-----

Een fragment uit het proces-verbaal van L. Lambers en L. Kip
 (Gemeentepolitie Renkum) 07-03-1980.
 Bron: Bulletin nr. 22 - Rood Verzetsfront (april 1980).

Uit de processen-verbaal over de bewuste nacht en de dag voorafgaande aan de aanslag, onder meer gepubliceerd in RVF-bulletin nr. 22 (april 1980), blijkt

ook dat er sprake is geweest van een bijzondere dag. "In de maanden januari en februari 1980 werd al dan niet doorlopend toezicht uitgeoefend op de woning van de hoofdofficier van justitie mr. J.M. Schampers", zo vangt het politieverhaal aan. En:

"Daar de vrees bestond dat ook de woning van mr. J.M. Schampers het doelwit zou kunnen worden van voornoemde plak- en kladderacties, werd overgegaan tot de al dan niet permanente bewaking."

Met betrekking tot de bewaking op de dag voorafgaand aan de aanslag wordt vermeld:

"Op donderdag 28 februari werd perceel Dopheide 40 te Heelsum, gemeente Renkum, eveneens beperkt bewaakt, in verband met de afwezigheid van mr. J.M. Schampers. Deze bewaking werd verricht door de hoofdagent van politie der gemeente Renkum W.J. Bouwman en wel van 12.45 uur tot circa 18.00 uur."

Wat het proces-verbaal niet vermeldt is dat deze hoofdagent Bouwman de plaatselijke medewerker is van de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Het proces-verbaal vervolgt met:

"Hierna werd, in verband met de afwezigheid van meneer en mevrouw Schampers, die dag de bewaking verricht door L. Lambers en L. Kip, respectievelijk brigadier en hoofdagent van politierechercheur der gemeente Renkum. Zij werden tijdens de bewaking bijgestaan door personeel van de gemeentepolitie Arnhem."

Wat het proces-verbaal evenmin vermeldt is dat de heer en mevrouw Schampers niet zomaar afwezig waren, zoals een van de met beveiliging belaste politiemensen ons vertelde. Daadwerkelijke bewaking, aldus de betrokken beveiligingsagent, vond alleen plaats wanneer sprake was van een bijzondere aanleiding. Zo niet, dan vond slechts permanente verscherpte surveillance plaats. Dus alleen als men informatie had binnengekregen dat er iets zou kunnen gaan gebeuren werd overgegaan tot daadwerkelijke bewaking. Die bewaking werd gecoördineerd vanuit Arnhem en werd primair verricht door de zwaar-bewapende leden van de Groep Bijzondere Opdrachten (GBO) uit die stad. Deze GBO'ers werden aangevuld met politiemensen uit Renkum. De GBO'ers beschikten over automatische wapens; de Renkummers moesten het met karabijnen doen. De bewaking vond plaats in het huis van Schampers zelf en vanuit tenminste één huis ertegenover. De GBO'ers waren door hun agressieve gedrag in het Renkumse bepaald niet geliefd. Zo is het een keer voorgekomen

-- Op donderdag 28 februari 1980, omstreeks 17.45 uur, begaf ik, Leendert KIP, hoofdagent van politie-rechercheur der gemeente Renkum, mij naar perceel Dopheidelaan 40 te Heelsum, zijnde de woning van de hoofdofficier van Justitie Mr J.M. Schampers.-----

-- In verband met bewaking van het perceel nam ik op voornoemd tijdstip de bewaking over van de hoofdagent van politie W.J. Bouwman. Ik bevond mij op dat moment samen met de brigadier van politie L. Lambers in voornoemd perceel.-----

-- Tot circa 20.00 uur op 28 februari 1980, heb ik mij afwisselend bevonden in de keuken en de woonkamer van voornoemd perceel.-----

-- Te 20.00 uur werd de bewaking in het perceel uitgebreid met de hoofdagent van politie te Arnhem E.W. Kruse en met de hoofdinspecteur van politie Konings.-----

-- Op vrijdag 29 februari 1980, tussen 4.00 en 5.05 uur, heb ik mij opgehouden in de bar en studeerkamer van het perceel. Ik bevond mij zittende op een kruk voor een raam dat uitzicht bood op de Dopheidelaan en de Ginkelseweg te Heelsum, gemeente Renkum.-----

-- Te 5.05 uur heb ik mij begeven naar de woonkamer van het perceel, alwaar ik zittende voor een raam uitkeek op de Dopheidelaan te Heelsum. Op dat moment bevonden zich in deze woonkamer, de hoofdinspecteur van politie Konings en de adjudant van politie Heukeshoven. In de bar bevond zich de brigadier van politie L. Lambers. Omstreeks 5.20 uur hoorde ik een enorme knal. Ik ben onmiddellijk via de voordeur naar buiten gelopen. Ik zag aan de noordoostzijde, dus aan de zijde van de Ginkelseweg, een enorme rookontwikkeling. Ook zag ik vuur. Ik zag op dat moment geen personen in de onmiddellijke omgeving. Later zag ik dat diverse ruiten gebroken waren en dat er een gat met een diameter van circa 80 cm. in de muur onder de studeerkamer aanwezig was.-----

-- Direct na de knal hebben de hoofdinspecteur Konings, de adjudant Heukeshoven en verbalisant, de omgeving afgezocht, echter zonder resultaat.-----

-- Gedurende de tijd dat ik observatiewerkzaamheden verrichtte, werden door mij geen bijzonderheden waargenomen. Ik, verbalisant, heb op de door mij ingenomen posten geen verdachte personen gezien noch verdachte geluiden gehoord.-----

-- Waarvan door mij op ambtseid is opgemaakt dit proces-verbaal, dat ik sloot en ondertekende te Doorwerth, gemeente Renkum, op 29 februari 1980.-----

Een fragment uit het proces-verbaal van L. Kip
(Gemeentepolitie Renkum) 29-02-1980.
Bron: Bulletin nr. 22 - Rood Verzetsfront (april 1980)

dat een Renkumse agent bijna door zijn GBO-collega werd neergeschoten op het moment dat hij kwam melden dat de bewaking voor die dag werd beëindigd. De bewakers waren zo zwaar bewapend omdat men rekening hield met een RVF-actie en dan maar liever het zekere voor het onzekere nam. Dit ondanks het feit dat men vanuit de leiding slechts rekening hield met een plak- of kladactie. Als bewaking plaatsvond - en men dus serieus rekening hield met een actie - werd het echtpaar Schampers elders ondergebracht. Dit onder meer in verband met het zwakke hart van de heer Schampers.

In ieder geval is bij twee andere gelegenheden informatie binnengekomen dat er iets te gebeuren zou staan. Die informatie is afkomstig van observatieploegen, die een tijdlang een aantal mensen in de gaten houden. Eenmaal is dit

het geval wanneer een observatieploeg - vermoedelijk uit Zwolle - signaleert dat mensen vanuit Hoogeveen richting Arnhem vertrekken. Een andere keer gebeurt dit wanneer iemand vanuit Ede in de richting van Arnhem vertrekt. Er vindt geregeld overleg plaats tussen de bewakingsinstanties. In minstens één geval is bij een dergelijk overleg een vertegenwoordiger van de BVD aanwezig geweest.

Het huis van Schampers wordt dus op de dag voorafgaand aan de aanslag bewaakt door een Renkumse PID'er, een lokale vertegenwoordiger van de BVD. De bezetting van de bewuste avond en nacht is nog opmerkelijker. Vanaf 17.45 uur wordt de bewaking overgenomen door brigadier Lambers en hoofdagent Kip, beiden rechercheurs van de gemeentepolitie Renkum. Vanaf 19.30 uur neemt de Arnhemse recherche-chef en hoofdinspecteur L.J.A.Th. Konings deel aan de beveiliging. Alsof dat nog niet genoeg is, verschijnt om drie uur 's nachts GBO-chef en adjudant bij de Arnhemse politie Th.J. Heukeshoven ten tonele. Bepaald een - ook volgens ingewijden - zware delegatie. Naar we mogen aannemen bevindt zich, naar het vaste patroon, ten minste nog één team bewakers in een nabijgelegen woning. Daarnaast vindt verscherpte surveillance plaats.

Bouwman, de PID'er, zegt over zijn dienst:

"Ik verbleef afwisselend in de woonkamer en in de keuken van bovengenoemd pand. Via de ramen van de keuken en het raam had ik een goed uitzicht op alles wat zich in de Dopheidelaan voerdeed."

Lambers meldt vervolgens dat hij en Kip zich vanaf 17.45 uur afwisselend "in de keuken, woonkamer, studeervertrek en bar in dat perceel" hebben opgehouden. Om ongeveer 5.20 uur bevinden Heukeshoven en Konings, het Arnhemse duo, zich in de woonkamer van het huis. Kip heeft dan geruime tijd gezeten op een kruk voor het raam dat uitzicht biedt op zowel de Dopheidelaan als de Ginkelseweg. Vanaf 5.05 uur gaat hij ook in de woonkamer zitten. Lambers zit om 5.20 uur op de rotanbank voor het raam van de bar van het huis van de heer Schampers.

En dan gebeurt het. In de woorden van Lambers:

"Op een gegeven moment hoorde ik een geweldige knal. Ik voelde een ontzettende luchtdruk. Vermoedelijk hierdoor werd ik van de bank geworpen en kwam op de vloer terecht. Ik zag veel rook, hoorde glasgerinkel en rook een scherpe zwavellucht of mogelijk kruitdamp. Tevens zag ik een vuurgloed, althans iets wat daarop leek. Door de geweldige knal, die kilometers in de omgeving gehoord bleek te zijn, werd ik aanvankelijk verdoofd."

Denk aan de Quelijnsstraat affaire in Amsterdam met Ciska Eeken en Henk Wubbe in de hoofdrol. (HW is de latere vriend van CE waarmee ze in Amsterdam ging samenwonen. Ook was hij een van de vroegere kopstukken van de Rode Jeugd).

Door deze affaire moesten CE en HW geruime tijd onderduiken.

CE deed dit (omdat ik al geruime tijd haar vertrouwen gewonnen had) in mijn, door de Dienst verkregen flat.

Zij heeft nooit geweten dat ze in feite onder 24-uurs bewaking stond, en dat we door haar vertrouwen in mij op de hoogte kwamen van de bomaanslag op het huis van Rechter Schaafsma. O.V.B. Schampers.

Tot op de minuut nauwkeurig wist de Dienst af van deze bomaanslag.

Hij had voorkomen kunnen worden als er door de mensen die in huis waren voor bewaking beter was opgelet.

In plaats daarvan deden ze zich tegoed aan de hapjes en de drankjes die zich in het huis van de rechter bevonden.

Zonder hen direct te beschuldigen, zijn deze "bewakers" indirect schuldig aan het overlijden van de rechter een paar dagen later t.g.v. een hartinfarct. Niet alleen ik, maar ons hele team achtte hun verantwoordelijk.

Een fragment uit "Zomaar een rapport" (Cees van Lieshout, 1992).

De ontplofte bom heeft een gat van ongeveer tachtig centimeter doorsnee in de muur van de studeerkamer geslagen. Veel ruiten van het huis, alsmede van het huis van de burens, zijn gesneuveld. Na het moment van de knal snellen de vier bewakers naar buiten, maar treffen niemand aan. Zij verklaren alle vier dat zij tijdens de avond en nacht geen verdachte personen of voertuigen hebben gezien en ook geen verdachte geluiden hebben gehoord. Bouwman verklaart hetzelfde over de uren dat hij verantwoordelijk was voor de bewaking.

Op zaterdag 1 maart komen vervolgens bij het ANP, *De Gelderlander* en het Arnhemse dagblad *De Nieuwe Krant* persberichten binnen van het Rood Volksverzet, waarin de aanslag opgeëist wordt. Mensen van het ANP hebben de envelop al vernietigd als ze met de politie bellen. De verklaring wordt door hen aan de politie overgedragen. De inmiddels geopende envelop aan *De Gelderlander* en de nog gesloten envelop aan *De Nieuwe Krant* worden opgehaald door de Renkumse PID'er Bouwman, die ze overdraagt aan de technische recherche van de gemeentepolitie in Arnhem.

Dat de dag van de aanslag het huis van de heer Schampers bepaald geen doorsnee dag was, mag blijken uit de hiervoor beschreven bewaking van het perceel. Bovendien is van groot belang dat een van de bewakers achteraf heeft vernomen dat de BVD op de hoogte was van het feit dat een bomaanslag gepleegd zou worden. En niet - zoals men vooraf tegen de bewakende politie gezegd had - een klad- of plakactie. Wat opmerkelijk blijft is dat ondanks de zeer scherpe bewaking een bom heeft kunnen ontploffen. Of beter: geplaatst heeft kunnen worden. Je zou zeggen: puur geluk voor de bommenlegger(s).

Of wellicht moet toch meer waarde gehecht worden aan de woorden van Van Lieshout, die stelt dat het een van begin tot eind door de BVD gecontroleerde actie betrof. Bestond om die reden de bewaking de dag voorafgaand aan de aanslag slechts uit één persoon: de Renkumse PID'er/BVD'er Bouwman? Bovendien zou volgens Van Lieshout bij de actie de hoeveelheid explosieven verminderd zijn. Uit kringen van het voormalig RVF wordt dit desgevraagd nadrukkelijk tegengesproken: de actie zou door het verzet zijn gepleegd en Van Lieshout zou er niets mee van doen hebben gehad.

Mocht de lezing van Van Lieshout echter kloppen, dan heeft de BVD wel erg grote risico's genomen. Zij heeft dan bewust leven en welzijn van een aantal politiemensen in de waagschaal gesteld. Bovendien is de stelling van Van Lieshout met betrekking tot de schuld aan het overlijden van de heer Schampers dan toch zeker om te buigen naar Van Lieshout zelf en diens broodheren. Voor een door de BVD geregisseerde bomaanslag op het huis van de hoofdofficier is slechts één zinnige verklaring te geven: Van Lieshout moest groeien binnen links. Het onder regie plegen van een aanslag kan een poging zijn geweest dat te bereiken. Een andere optie is dat men binnen de BVD de heer Schampers weg wilde hebben omdat er een bepaald ongenoegen met hem bestond. Die optie lijkt ons echter wat te ver gaan.

Arrestaties in Parijs

Is Van Lieshout nu wel of niet betrokken geweest bij de aanslag op het huis van hoofdofficier Schampers? En is Van Lieshout "gegroeid" binnen radicaal-links door die deelname? Met zekerheid kunnen we die vragen niet beantwoorden. Feit is wel dat Van Lieshout begin 1980 een potje kan breken bij enkele veelbepalende mensen binnen het RVF. Van Lieshout hierover:

"Weer enige tijd later, toen ik echt alle vertrouwen had in Hoogeveen, werd ik ook regelmatig door Mousseault en Tenthof uitgenodigd in Groningen. Deze twee golden ook als uiterst gevaarlijk, met nauwe connecties met buitenlandse groeperingen zoals RAF, CCC en groepen in Parijs en België. Tenthof werd gezien als Italië specialist. Niet alleen omdat hij de taal vloeiend sprak, maar ook door zijn nauwe banden met de Brigade Rosso."

In diezelfde tijd ontmoet Van Lieshout de zojuist uit de gevangenis vrijgekomen Ronald Augustin, een Nederlander die als lid van de Rote Armee Fraktion (RAF) sinds juli 1973 in Duitse gevangnissen heeft gezeten. Na het uitzitten van zijn volle straftijd komt hij begin 1980 vrij en keert hij terug naar Nederland. Hij wordt opgevangen in Hoogeveen en stemt toe om op een manifestatie in Groningen over het Duitse gevangenisstelsel zijn verhaal te

doen. Die manifestatie vindt op 18 april 1980 plaats in het USVA-gebouw aan de Oude Boteringestraat. Van Lieshout brengt Ron Augustin na zijn spreekbeurt op de manifestatie in Groningen per auto naar Amsterdam. Van Lieshout zou vervolgens daarop vaker voor Augustin gechauffeurd hebben.

Aan het feit dat Van Lieshout met Augustin en enkele bepalende mensen uit het RVF op goede voet lijkt te staan, ontleent hij weer vertrouwen bij anderen. Jan van der Sloot, voormalig RVF'er, terugkijkend:

"Omdat deze Ron een zekere status bezat binnen extreem-links (actief RAF-lidmaatschap), en omdat hij actuele kennis bezat over de RAF ging ik ervan uit dat Van Lieshout, die nauw bij Ron Augustin betrokken was, op enigerlei wijze *gescreend* was. Mijn tweede indruk was echter die van iemand die prat gaat op zijn geschiedenis en ervan geniet wanneer mensen daardoor tegen hem opkijken. Later ging ik de relatie Augustin/Van Lieshout meer zien als de relatie Don Quichotte/Sancho."

En:

"Van Lieshout bleek een soortgelijke relatie te hebben opgebouwd met Ciska Brakenhoff en Henk Wubben. Beiden leken gecharmeerd door de aandacht en bewondering die Van Lieshout hen schonk."

Eind april, begin mei 1980 kondigt Van Lieshout onder meer bij Ineke Zijlmans aan dat hij naar Parijs gaat. Hij zal daar "iets af gaan geven bij een afsplitsing van de RAF". Volgens sommigen betreft dit uitstapje een ritje voor Ron Augustin.

Het verhaal van Van Lieshout is anders, maar behoorlijk gedetailleerd. We hebben het niet bevestigd kunnen krijgen van direct betrokkenen. Feit is echter dat Van Lieshout op 5 mei 1980 naar Parijs geweest is. Feit is ook dat hij die reis bij verschillende mensen heeft aangekondigd en hij na terugkomst tegen mensen heeft gezegd: "Goh, heb je het gelezen van die arrestaties? Zoiets moet ook altijd mij overkomen."

Wat is er op 5 en 6 mei 1980 in Parijs gebeurd? Allereerst het verhaal van Van Lieshout zelf:

"Op een zondag moest ik apart komen bij Mousseault, Tenthof en CE. Dit gesprek vond niet plaats in de boerderij maar in een achteraf dorpskroeg. Zij vroegen mij om naar Parijs te gaan om een boodschap af te geven op een adres daar. Zij vroegen mij omdat ze wisten dat ik diverse talen sprak waaronder Frans. Na de juiste dosis aarzelingen en heen en weer gepraat (niet gelijk toehappen) ging ik accoord. Ik kreeg een adres in de buurt van de Rue Dauphine. Aangekomen in Parijs bleek dit een naai atelier te zijn. Ik vroeg naar de persoon

op de brief die ik meegekregen had, en werd mee naar een achterhuis genomen. Vooraf werd mijn paspoort gevraagd en werd ik gefouilleerd. Ik bleek de persoon te zijn die ze verwacht hadden. In het achterhuis bevonden zich enkele personen van Arabische afkomst. Later bleken dit Palestijnen te zijn. Na mijn boodschap te hebben overgebracht, gediscuseerd te hebben over politiek en meegegeven te hebben, werd mij gezegd dat ik devolgende dag naar een ander adres moest gaan om een andere boodschap op te halen. Vandaaruit zou ik met die mensen van het andere adres meegaan naar de Eifeltoren. Eerlijk gezegd was ik de wanhoop nabij, want al had ik alleen maar vermoedens, ik voelde dat er iets met die Eifeltoren stond te gebeuren. Daarbij kwam het nog dat het me enorm veel moeite kostte, om mijn berichten *rechtstreeks* aan Den Haag door te geven. Maar, ondanks dat ik het gevoel had gevolgd te worden, is het me met een heleboel kunst en vliegwerk toch gelukt. Eerlijk gezegd ben ik er nooit achtergekomen of ik gevolgd werd door de klup mensen van het naai-atelier, de securité, of door onze eigen mensen. De gevolgen in acht genomen kan ik de eerste uitsluiten. Toen ik de volgende dag aankwam op het adres, bleek dit niet meer mogelijk. De hele wijk was door honderden zwaarbewapende politieagenten en militairen afgezet. Ik heb me zo klein mogelijk gemaakt en ben als een idioot zo snel mogelijk naar Nederland teruggegaan gebruikmakend van een s 'nachts onbezette grenspost. Later bleek dat zich in het pand zich 4 vrouwen van de RAF ophielden, waaronder Inghe Vieth en Adelheid Schultze. Zij zijn allen gearresteerd en naar Duitsland uitgewezen alwaar ze langdurige gevangenisstraffen ondergaan of ondergaan hebben. Wat er met de Palestijnen gebeurt is weet ik niet, maar ik neem aan dat die allang het naai atelier hebben verruild voor een ander onderkomen.

Door een goed opgebouwd verhaal bleef ik in Hoogeveen boven alle verdenkingen verheven. Ik was alleen maar een naïve boodschappen jongen."

Tot zover het verhaal van Van Lieshout zelf. Journalist Gommers van *De Gelderlander* schreef het in januari 1993 klakkeloos over uit het rapport van Van Lieshout. Het verhaal klopt niet met wat er werkelijk gebeurd is in mei 1980. Belangrijke fouten in het verhaal zijn de namen van de aangehouden vrouwen en de beschrijving van hun achtergrond. Van Lieshout spelt die namen niet alleen fout, de vrouwen die hij noemt werden ook niet in Parijs aangehouden. Op 5 en 6 mei werden in Parijs, aan de Rue Flatters nummer 4, met name vrouwen uit de Beweging van de 2e juni¹³ aangehouden. Deze beweging was onder meer verantwoordelijk voor de ontvoering, in februari 1975, van de CDU-kandidaat voor het Berlijnse burgemeesterschap Peter Lorenz. Naar aanleiding van die ontvoering werd inderdaad onder meer gezocht naar Inge Vieth, zoals haar werkelijke naam luidt. Zij werd in september 1975 aangehouden. In juli 1976 ontsnapte ze uit de vrouwengevangenis van West-Berlijn. Ze zou pas weer op 12 juni 1990 in Magdeburg (in de toenmalige DDR) opnieuw

worden aangehouden. Ook Adelheid Schulz (en niet Schultze) werd niet in Parijs aangehouden. Zij werd bovendien pas in 1982 gearresteerd.

Op maandag 5 mei 1980, om vier uur 's middags, worden in de woning op de tweede etage aan de Rue Flatters wel Sieglinde Hofmann en Ingrid Barabass gearresteerd. Volgens de Franse politie, zo schrijft het *NRC Handelsblad* op 7

LEDEN RAF EN TWEEDE JUNI

Vijf terroristen gepakt in Parijs

Van onze correspondenten
PARIJS/BONN — De Franse politie heeft in samenwerking met Westduitse collegas in een woning

in het Parijse quartier Latin vijf vrouwelijke leden van de Rote Armee Fraktion en de beweging van de Tweede Juni gearresteerd. Onder de gearresteerden bevindt zich Sieglinde Hoffmann, die in de Bondsrepubliek verdacht wordt van de moord op bankier Jürgen Ponto.

Een andere geïdentificeerde arrestante is Ingrid Barrabass, die onder meer betrokken zou zijn geweest bij de ontvoering van de Weense industrieel Palmer. Ingrid Barrabass zou ook roofovervallen in Kassel op haar geweten hebben. Beiden worden gerekend tot de zogenaamde „harde kern" van de RAF. Voor het identificeren van de andere drie zijn gisteravond nog leden van het Bundes Kriminalamt in Wiesbaden naar de Franse hoofdstad gereisd.

In de woning werden veel wapens gevonden, ongeveer duizend patronen en een machine waarmee kogels kunnen worden gefabriceerd. Voorts brandbommen en valse persoonsbewijzen. Uit in beslag genomen paperassen meende de Franse politie te kunnen afleiden dat de vijf vrouwen plannen hadden gemaakt voor nieuwe terreurdaden. Tijdens de arrestatie zou Sieglinde Hoffmann geprobeerd hebben op de politiemannen te schieten, maar ze werd ontwapend voordat een schot viel.

De Westduitse minister van binnenlandse zaken Baum stuurde gisteravond al een bedankbrief naar zijn Franse collega. Westduitse politiemannen begonnen gisteren nog naspeuringen in een aantal grote steden in de Bondsrepubliek en West-Berlijn. De aanleiding daarvoor waren gegevens uit de in de Parijse woning gevonden papieren.

De Volkskrant 07-05-1980

mei 1980, wordt in de woning "een groot aantal wapens, brandbommen, duizenden kogels en veel valse identiteitspapieren gevonden". De krant vervolgt:

"Na deze eerste twee arrestaties zette de politie, die door Bonn was getipt, in de woning een val op waarna dinsdagmiddag de overblijvende drie Duitse bewoners met valse identiteitspapieren konden worden gearresteerd. Onder hen bevond zich de eveneens wegens terrorisme gezochte Regina Nicolai."

De *Tageszeitung* van 8 mei 1980 meldt: "De namen van de beide andere vrouwen werden aangegeven met Karin Münnichow en Karol Huettmann. Ze werden door familieleden geïdentificeerd." *Der Spiegel* van die week heeft het over Karin Kamps-Münnichow en Karola Magg. Volgens de *Tageszeitung* leidden bij de arrestaties in Parijs gevonden papieren tot huiszoekingen in Berlijn en Zuidwest-Duitsland, waarbij twee vrouwen voor nader verhoor werden meegenomen. Volgens die krant zou het Duitse Bundes Kriminal Amt (BKA) reeds een spoor gevonden hebben in Jemen. De arrestaties en ermee gepaard gaande huiszoekingen in Parijs, leverden de Duitse autoriteiten nog meer op dan een aantal verdachten. In woningen aan de Rue Flatters en de Rue de Chaillot, waar ook huiszoeking werd verricht, werden de vingerafdrukken aangetroffen van in totaal dertien gezochte "terroristen". De vermoedens van justitie en inlichtingendiensten dat RAF-leden zich in de westelijke buurlanden verborgen hielden, waren definitief bewezen.¹⁴

Volgens *Der Spiegel* is de woning waar de inval plaatsvindt 24 uur per dag vanuit het schuin tegenover gelegen hotel "Flatters" geobserveerd, door een gecombineerde Duits-Franse eenheid. De operatie in Parijs werd geleid door de chef van de Parijse brigade criminelle, Marcel Leclerc. Als "gastregisseur" was BKA-chef Horst Herold aanwezig. Deze laatste had gehoopt Brigitte Monhaupt - voor hem "*die Cheffin, die Mutter Courage*" van het Duitse terrorisme - te kunnen arresteren. Toch nam hij genoegen met Sieglinde Hofmann, volgens Herold "*die Adjutant, die Stabscheffin der Monhaupt*". Volgens de Duitse recherche zou Hofmann betrokken geweest zijn bij de ontvoering en dood van de bankier Jürgen Ponto en werkgeversvoorzitter Schleyer. Sieglinde Hofmann werd later in Duitsland veroordeeld tot vijftien jaar gevangenisstraf. Ingrid Barabass werd veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf. Zij werd onder meer verdacht van betrokkenheid bij de ontvoering van de industrieel Palmer door de Beweging van de 2e juni. Hetzelfde geldt voor Regina Nicolai. Ook zij werd veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf. De twee andere gearresteerde vrouwen, Karin Kamps-Münnichow en Karola Magg, waren minder bekend bij het BKA en figureerden niet in belangrijke onderzoeken.

Nog tweemaal is de RAF opgedoken in ons onderzoek naar de handel en wandel van Van Lieshout. Een van de mensen die wij gesproken hebben meldde dat Van Lieshout niet toevallig in Amsterdam was op de dag van de arrestatie

van RAF-leden Christoph Wackernagel en Gert Schneider, op 10 november 1977. Die arrestaties vonden echter plaats vóór de "politieke", c.q. BVD-periode van Van Lieshout, en ook ons onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat Van Lieshout iets met deze arrestaties te maken zou hebben.

Een andere door ons geïnterviewde persoon vertelde dat Van Lieshout in juni 1980 in de zenuwen zat omdat iemand uit de RAF, die voortvluchtig was wegens betrokkenheid bij de ontvoering en dood van werkgeversvoorzitter Schleyer, bij hem kwam logeren. Van Lieshout wilde kost wat kost gordijnen hebben om inkijk te voorkomen. Zijn vriend werd, vanwege het "hoge bezoek", het huis uit gestuurd. Of Van Lieshout werkelijk het door hem bedoeld RAF-lid op bezoek heeft gehad weten we niet. Mocht het zo zijn, dan heeft de BVD een goede mogelijkheid gehad de man of vrouw ten minste vanaf dat moment te volgen.

Het verhaal van Van Lieshout over de arrestaties in Parijs is, op de namen van de gearresteerde vrouwen na, nogal gedetailleerd. Daardoor lijkt het authentiek, al is bijvoorbeeld de Rue Dauphine wel weer zo bekend dat het niet veel moeite kost die te verzinnen. Bovendien maakt Van Lieshout nog een andere fout, en wel in zijn beschrijving van wat er voorafging aan zijn reis naar Parijs. Zo stelt hij dat Mousseault en Tenthof onder meer connecties onderhielden met de Belgische Cellules Communistes Combattantes (CCC). De CCC zijn echter, na een voorbereidingsperiode in 1983, pas vanaf 12 mei 1984 naar buiten getreden.¹⁵ Niet eerder dan op 2 oktober 1984 ontploft de eerste CCC-bom.¹⁶

Aan de andere kant loopt er wel een directe lijn van de arrestaties in Parijs naar het latere CCC-lid Pierre Carette: Carette onderhoudt in 1980 intensief contact met de dan gevangen zittende Frédéric Oriach. Oriach zit een gevangenisstraf uit van zeven jaar wegens verboden wapenbezit en is lid van de Gewapende Kernen voor Volksautonomie (NAPAP). Op 30 april 1980, nog geen week voor de arrestaties in de Rue Flatters, komt hij op vrije voeten. Op 3 juli is onder meer deze Oriach verantwoordelijk voor een stuntelige bomaanslag tegen het Parijse kantoor van de Duitse spoorwegen, uit protest tegen de uitlevering van de vijf gearresteerde vrouwen. Oriach raakt bij de aanslag licht gewond, een van de andere daders verliest zijn identiteitskaart, en nog voordat men kan ontkomen worden de plegers van de aanslag opgepakt. "We hebben gedaan wat in onze mogelijkheden lag, maar we zijn jammer genoeg het Rode Leger niet", verontschuldigt Oriach zich tegenover Carette.¹⁷ Van de CCC als zodanig is dus nog geen sprake als Van Lieshout naar Parijs afreist. Van een verband tussen de arrestaties en de latere CCC wel.

Volgens verschillende bronnen is Van Lieshout inderdaad in de dagen van de arrestaties naar Parijs geweest. Ook staat vast dat Van Lieshout, naar de zin van sommigen, een wat te innige band had met het Nederlandse RAF-lid Augustin. Men vond Van Lieshout daar te weinig betrouwbaar voor.

Toch wordt door een aantal direct betrokkenen uit het RVF Van Lieshout lezing, waarin zij een rol spelen, tegengesproken. Sommigen geven een andere lezing van het verhaal: het zou geen verzoek vanuit "Hoogeveen" geweest zijn naar Parijs te gaan, maar in het kader van de chauffeursdiensten voor Ronald Augustin gebeurd zijn. Augustin zou vervolgens op deze misstap - Van Lieshout een geheim adres in Parijs laten bezoeken - aangesproken zijn door mensen uit het RVF. Geheime adressen dienden immers geheim te blijven en niet te worden prijsgegeven aan iemand als Van Lieshout. Ondanks dat men Van Lieshout zelf voortdurend in vertrouwen nam, vond men dit blijkbaar te ver gaan.

Hoe dan ook heeft het er veel van weg dat Van Lieshout op een of andere wijze te maken heeft gehad met de arrestaties in Parijs. Die arrestaties wijzen in dat geval op intensieve samenwerking tussen Nederlandse en Duitse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Een samenwerking die door de Nederlandse overheid lange tijd ontkend of gebagatelliseerd is.

Drugshandel: opnieuw een provocatie door Van Lieshout

Het is voorjaar 1981 wanneer Van Lieshout met het voorstel komt waarmee hij zijn krediet in de afdeling Zuid verspeelt. De organisatie zit weer eens krap bij kas, maar Van Lieshout weet er ditmaal iets op. Hij zou zijn oude contacten in het drugscircuit weer eens kunnen opzoeken, oppert hij, dat zou in korte tijd een hoop geld kunnen opleveren. Van Lieshout heeft al vaker verteld over zijn vroegere handel in harddrugs. Er is door concurrenten zelfs al een keer een bom onder de motorkap van zijn auto geplaatst, zo vertelt hij dan met nauwverhopen trots. Dat hij dat pad verlaten had, speelde voor het RVF mee in de overweging indertijd toch met hem in zee te gaan. Ieder mens een nieuwe kans, zo hield men zichzelf toen nog voor. Dat hij qua mentaliteit kennelijk niets veranderd is, wordt ervaren als een schok. Het voorstel van Van Lieshout wordt dan ook resoluut verworpen. RVF'er Bruinvis brengt het probleem op de eerstvolgende landelijke bijeenkomst ter tafel. Voor hem is dan inmiddels wel duidelijk geworden dat Van Lieshout een ziekelijke, op geweld georiënteerde persoon is die niets in zich heeft van wat hij zich bij een revolutionair voorstelt. Zijn conclusie is dat het RVF er verkeerd aan gedaan heeft om Van Lieshout in de gelederen op te nemen. Van Lieshout ontkent echter bij hoog en laag dat het in zijn bedoeling heeft gelegen weer in harddrugs te gaan handelen. Het voorstel om weer te gaan dealen kan dan misschien wel kloppen, geeft hij toe, maar dan had hij de handel in de relatief onschuldige hasj bedoeld en zeker niet het dealen in heroïne of cocaïne. Bruinvis concludeert dat hij met een crimineel te maken heeft, maar vermoedt nog steeds niet dat hij ook nog met een BVD'er van doen heeft. In het licht van zijn latere ont-

hulling vijftien jaar lang als infiltrant voor de BVD gewerkt te hebben, kan het lanceren van het drugsvoorstel moeilijk anders worden gezien dan als een provocatie van de BVD. Deze poging was in zijn misdadigheid uitermate eenvoudig van opzet: het koppelen van een uitgesproken linkse organisatie aan criminaliteit. Hoe zei procureur-generaal Buback dat in die tijd in Duitsland ook alweer? De strijd tegen het verzet altijd zó afwikkelen dat er geen sympathie vanuit de bevolking voor het verzet kan ontstaan. Door te zijner tijd een goedgeplande inval bij het RVF te doen en er "verborgen" drugs te ontdekken - waar agent Van Lieshout dan immers voor zou hebben kunnen zorgen - zouden zowel de kaders van de organisatie voor jaren achter de tralies zijn gezet, als dat tegelijkertijd de organisatie in diskrediet gebracht zou zijn. Temidden van de wel heel of half gelukte provocaties van Van Lieshout is dit in elk geval een vlieger die dankzij tijdige interventie niet is opgegaan.

HOOFDSTUK 4

VAN LIESHOUT ALS AGENT-PROVOCATEUR IN DE BEWEGING

Hoofdtak voor Van Lieshout in de periode 1978-1981 was zijn infiltratie in het Rood Verzetsfront. Daarnaast was hij politie- en BVD-informant alsook -provocateur in de buitenparlementaire beweging, met name in die van Nijmegen.

De beweging¹

De internationale ontwikkelingen en de turbulente processen in de grote Europese steden aan het eind van de jaren zestig gingen aan de universiteitsstad Nijmegen niet geruisloos voorbij. De democratiseringsbeweging aan de Nijmeegse universiteit had haar wortels in de oprichting van de studentenvakbeweging (SVB) in 1963. De SVB stond voornamelijk de verbetering van de sociaal-economische positie van studenten voor ogen. Maar zowel de SVB als de aan de CPN gelieerde Unie van Studenten Nijmegen (USN) radicaliseerde. Een en ander resulteerde in de oprichting van de Kritische Universiteit (KRU).

In dezelfde tijd vonden de eerste meer anti-imperialistisch getinte acties plaats.² Met name de oorlog in Vietnam riep veel protest op. Ook in Nijmegen vonden demonstraties tegen die oorlog plaats. Deze ontwikkelingen genoten de aandacht van de politie en de Plaatselijke Inlichtingendienst (PID). Uit het politiejaarverslag over 1968:

"De periodieke Vietnam-demonstraties vonden in april hun einde, terwijl ook de Vietnam-discussies in de Broerstraat geen lang leven beschoren was. (...) De ontwikkelingen in de studentenwereld hebben ook de Nijmeegse universitaire gemeenschap in 1968 niet onberoerd gelaten. Enige activiteiten van de z.g. Kritische Universiteit trokken soms de belangstelling tot over de grenzen van de eigen gemeenschap."

In 1969 stierf de Nijmeegse democratiseringsbeweging een zachte dood. Een bezetting van de aula van de universiteit, die het Nijmeegse Maagdenhuis-equivalent had moeten zijn, flopte. Het studentenverzet veranderde. De democratiseringsbeweging van de tweede helft van de jaren zestig maakte

plaats voor een beweging die zich meer op "het volk" richtte. Een nieuwe, in Nijmegen zeer actieve politieke partij, de Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland (KEN-ml, waarbij "ml" stond voor "marxistisch-leninistisch"), timmerde hard aan de revolutionaire weg. De partij probeerde via haar studentenorganisatie, de marxistisch-leninistische studentenbond (MLS), zowel binnen als buiten de universiteitsmuren leden voor haar arbeidersstrijd te winnen. In 1971 scheurde de KEN-ml, waarbij de meer pragmatisch/arbeideristisch ingestelde stroming, de latere Socialistische Partij (SP), in Nijmegen zegevierde.

In 1970-1972 vond in Nijmegen de eerste kraakgolf plaats. Er werden 22 panden gekraakt, waarvan het merendeel echter al weer snel ontruimd werd. De kraakacties dienden vooral een maatschappelijk doel. Men kraakte op de eerste plaats niet voor zichzelf, maar voor dakloze gezinnen. Binnen deze kraakacties was de MLS vertegenwoordigd. Later zou deze woonstrijd voor een deel worden voortgezet door de Bond van Huurders en Woningzoekenden (BHW), een mantelorganisatie van de SP. De acties van de BHW zijn weer terug te vinden in de jaarverslagen van de gemeentepolitie over 1971 en 1972. Ook de politie merkt op dat vanaf 1970 meer en meer buitenparlementaire actiegroepen in Nijmegen actief worden, die meer opvielen door hun verscheidenheid dan door hun werkzaamheid. Onder deze actiegroepen een Griekenland-werkgroep, een actiegroep Medicijnen, Dolle Mina, een Vietnam-Indonesië Comité Nijmegen. Verder werd er een Zuidoost-Azië-week georganiseerd, een Oranje Vrijstaat Nijmegen opgericht en een anti-Nixon-demonstratie gehouden. De politie signaleerde dat er verschillende malen anti-Amerikaanse en anti-NAVO-propaganda gemaakt werd. Ook de vrij grote Zuid-Molukse bevolkingsgroep in Nijmegen mocht zich in de warme belangstelling van de PID verheugen. Het jaarverslag van politie over 1970: "Naar het zich laat aanzien zullen de activiteiten van de Zuid-Molukkers in de toekomst vaker aanleiding geven tot bijstandsverlening of verhoogde waakzaamheid."

De periode van 1972 tot 1975 is voor de Nijmeegse studentenbeweging de meest geruchtmakende geweest. De soms langdurige bezettingen van universiteitsgebouwen en de acties daaromheen waren eerder een alledaags verschijnsel dan een uitzondering. Deze acties verliepen niet altijd even vreedzaam. Meermaals werden gebouwen door de politie hardhandig ontruimd en werden arrestaties verricht. Na de periode van "de studie in dienst van het volk" speelden nu eigen studentenbelangen. Met name de verhoging van het collegegeld zette kwaad bloed. Vooral in 1974, het jaar dat de studentenacties het meest massaal en langdurig zijn geweest, werd door de politie en de PID veel aandacht aan de studentenbeweging geschonken. In die periode werd een Nijmeegse student benaderd door de latere PID-chef Oolbekkink. Vanaf half jaren zeventig vonden er daarnaast veel acties plaats door het Milieu Actiecentrum Nederland (MAN), een mantelorganisatie van de SP. Deze waren voor

een belangrijk deel gericht tegen de vestiging van een vuilstortplaats in de volkswijk Willemskwartier. Daar kwamen vanaf 1974 nog de acties bij tegen de vestiging van een kernreactor in het West-Duitse plaatsje Kalkar, niet ver van Nijmegen. De groei van de hoeveelheid actiegroepen ging door na 1975. Een groot aantal van deze groepen voerde een of enkele malen actie, vaak in de vorm van een demonstratie. Het ging dan om een "Breed Spanje Comité"; de "Rooie Flikkers Fractie"; pro-abortus-demonstraties; een "Antirepressie-groep"; fietsdemonstraties tegen tariefverhogingen in het openbaar vervoer; protesten tegen de neutronenbom; comités die zich richtten op de situatie in Portugal, Turkije en Nicaragua; de Vereniging Van Dienstplichtige Militairen; sympathisanten van de West-Duitse RAF; et cetera, et cetera.

In 1976 vond er in korte tijd een zestal goed voorbereide kraakacties plaats. Het was het begin van wat "de tweede kraakgolf" genoemd wordt, een periode die tot ongeveer 1980 duurde. Vele tientallen panden werden gekraakt. De motieven verschilden van die van de eerste kraakgolf. De kraakbeweging van deze tijd vormde geen eenheid; het was meer een verzameling mensen die om uiteenlopende redenen kraakten, maar door dat kraken met elkaar verbonden werden. Men kraakte omdat men te hoge huren moest betalen of om met vrienden en vriendinnen samen te kunnen wonen. Anderen waren politieker gemotiveerd en kraakten tegen woningnood, leegstand en speculatie. Er werden kraakspreekuren opgezet om mensen te helpen bij het zoeken naar en kraken van leegstaande panden. Een kraakkrant verscheen en het verzet tegen ontruiming werd georganiseerd.

Binnen het Nijmeegse kraakgebeuren had de vrouwenbeweging een belangrijke invloed. Er was een aantal vrouwenpanden dat door en voor vrouwen was gekraakt. Er vonden veel (radicale) vrouwenacties plaats. De jaarlijkse "heksennacht", gericht tegen seksueel geweld, verliep zelden rustig. De meest opzienbarende ontruiming van een kraakpand uit deze periode was wel de ontruiming van het vrouwenpand aan de Professor Schrijnenstraat in 1980. Op die ontruiming zullen we verderop in dit hoofdstuk nog uitgebreid terugkomen.

De kraakbeweging van begin jaren tachtig radicaliseerde snel. De gang van zaken rond het vrouwenpand aan de Professor Schrijnenstraat en gebeurtenissen rond kraakpanden in Amsterdam deden alle vertrouwen in de parlementaire politiek teniet. Een deel van nieuw gekraakte panden, veertig in getal, werd meteen na de kraak zwaar gebarricadeerd. In 1981 volgden de grootste acties en demonstraties die de Nijmeegse kraakbeweging heeft gevoerd: de acties tegen de ontruiming van een aantal woningen aan de Piersonstraat en de vestiging in het gebied van een parkeergarage. Op de "Pierson-ontruiming" komen we in hoofdstuk 5 nog uitvoerig terug.

De ontruiming van de panden in februari 1981 had een hausse aan kraakacties tot gevolg. In twee jaar tijd werden meer dan honderd panden gekraakt. Er

ontstond een eigen kraakcultuur, met tijdschriften; cafés; ontmoetingsruimten; drukkerijen; een radiostation; en woonwerkpanden, een soort alternatieve bedrijfsverzamelgebouwen waar zowel gewoond als gewerkt werd. Naast maar ook binnen deze kraakbeweging manifesteerden zich nog steeds nieuwe actiegroepen. In de stad huisden verschillende antimilitaristische groepen en er waren verschillende basisgroepen tegen kernenergie. Zij leverden, samen met andere Nijmeegse antikernenergie-activisten, een grote bijdrage aan twee grote blokkadeacties in 1980 en 1981 bij de kerncentrale in Dodewaard. In 1981 schrijft de Plaatselijke Inlichtingendienst van Nijmegen in haar jaarverslag over de kraakbeweging in die stad:

"Sinds 1970 is het 'kraakwezen' in Nijmegen actief. Waren het in het begin meest studenten, verenigd in het 'Revolutionair Woningburo De Kraker', na het Pier-son-gebeuren is een nieuwe kraakbeweging ontstaan, zonder uitgesproken ideologie. Er zijn verschillende groeperingen, die onderling geen vaste band hebben. De enige band is het gezamenlijk actievoeren. Vooral anarchistenv zijn hierin actief, hetgeen o.a. blijkt uit een eigen drukkerij en een uitgeverij/boekhandel in een groot kraakpand. Zij noemen zich anarchistenv van de daad, die de kraakbeweging gebruiken om het huidige democratische systeem aan de kaak te stellen. Het merendeel van de krakers is niet echt gewelddadig."

Tot 1983 spreekt het jaarverslag van de PID over de kraakbeweging en andere bewegingen of groeperingen. Vanaf 1983 hanteert men het begrip "de beweging", onder welke paraplu men het gehele links-buitenparlementaire spectrum samenvat. De Binnenlandse Veiligheidsdienst kent in haar eerste openbare jaarverslag (over 1991) ook het begrip "de beweging". De definitie van de BVD: "Het milieu van gelijkgezinden met een anti-autoritaire, anarchistische levenshouding en leefwijze."³

Van Lieshout in de beweging

Hoe het ook zij, Van Lieshout zal veelvuldig zijn neus laten zien in de Nijmeegse kraak- en actiebeweging en -groepen. Of hij zich nu eerder bij het RVF heeft aangesloten, of eerder in de kraakbeweging opdook, hebben we niet geheel duidelijk gekregen. In het vorige hoofdstuk hebben we gezien dat Van Lieshout een gekraakt pand gebruikte bij zijn eerste gesprek met RVF'ers. Hij heeft zelf echter nooit gekraakt gewoond. Bij de aanvang van zijn politieke inlichtingenwerk bewoont Van Lieshout een gehuurde kamer in een pand aan de Krayenhofflaan. Overigens geen slechte plek voor een BVD-informant. Direct om de hoek, aan de Voorstadslaan, ligt immers een van de grotere kraakpanden. Het pand vervult een centrale rol in de beweging. Er wordt

kraakspreekuur gehouden en er wonen verschillende mensen uit diverse actiegroepen. Geregeld vinden in het pand vergaderingen plaats van die actiegroepen. Van Lieshout wordt een geregelde bezoeker van het pand.

Van Lieshout maakt binnen de kraakbeweging handig gebruik van zijn "lidmaatschap" van het RVF ("Cees, o ja, die RVF'er") en andersom: bij het RVF kan hij onder meer vertrouwen in stand houden door actief te zijn in de Nijmeegse beweging en daar ook met de RVF-publicaties en -posters te leuren.

Van Lieshout staat bij veel mensen uit de beweging al snel te boek als militant. Bij sommigen wekt dat vertrouwen, bij velen juist wantrouwen. Evenals binnen het RVF staat Van Lieshout op vergaderingen en bijeenkomsten van de verschillende actiegroepen een harde lijn voor. Soms lijkt het dat er in zijn visie maar niet genoeg geweld gebruikt kan worden bij het verwezenlijken van de voorgestane doelen. Het verschil tussen de Nijmeegse RVF-afdeling en de beweging is overigens klein. Het groepje actievoerders dat zich in 1977 bij het RVF aansluit - en waar de al eerder genoemde Frans toe behoort - is immers juist zo'n actiegroepje uit die beweging. Het groepje sloot zich kort voor de komst van Van Lieshout aan bij het RVF. Later, wanneer verschillende mensen uit de Nijmeegse afdeling - onder meer door de komst van Van Lieshout - vertrokken zijn, vormt Van Lieshout een nieuw groepje van losse en vaak jonge actievoerders om zich heen. Sommigen van die jongeren menen RVF'er te zijn doordat Van Lieshout ze als zodanig benoemt. Voormalig RVF'ers reageren echter tot op de dag van vandaag verbaasd en kennen de jongens niet als voormalig kameraden. Op een dergelijk groepje jonge activisten heeft Van Lieshout - onder meer door zijn zelfgecreëerde status - grote invloed. Zoals we zullen zien.

De IPA-aanslag

In april 1979 bestaat het district Nijmegen van de International Police Association (IPA) twintig jaar. De IPA is op 14 oktober 1949 opgericht in Londen; de Nederlandse afdeling op 7 januari 1953 in Den Haag. De IPA kent in 1979 zo'n vijftig nationale afdelingen. Doel van de vereniging is het tot elkaar brengen van dienende en gepensioneerde politiemensen en het stimuleren van samenwerking tussen de leden van politiediensten. De IPA houdt zich niet bezig met politiek of religie en ziet zichzelf ook niet als vakbond. De Nederlandse afdeling telt zo'n tienduizend leden.

Vanwege het vierde lustrum van het Nijmeegse district wordt een tentoonstelling georganiseerd over het politiegebeuren in Europa. Plaats van handelen: een tent aan het Kelfkensbos, pal in het centrum van de stad.

Volgens Van Lieshout - aldus een van de jongens uit het destijds door Van Lieshout gevormde groepje - is vanuit Hoogeveen gesteld dat er weer eens iets

moet gebeuren in Nijmegen rond de repressieve situatie in Duitsland. De jongens willen gaan demonstreren of posters plakken. Van Lieshout stelt voor om iets rond de IPA-tentoonstelling te doen. Hij komt met het plan de tent in brand te steken. Hij wil dat dezelfde nacht nog doen, en men gaat dus op pad om brandertjes te kopen en te stelen. Die nacht worden de brandertjes tegen de tent gezet, maar ze waaien telkens om en de actie mislukt. Het volgende plan is om dan maar een brandbom te maken. Van Lieshout weet wel hoe een ontsteking in elkaar gezet moet worden en laat de jongste van het stel, zestien jaar oud, de bom monteren. Vervolgens praat Van Lieshout in op een ander lid van het clubje, een 21-jarige, om de bom te plaatsen.

Aldus geschiedt. Op 26 april 1979 loopt deze 21-jarige de tentoonstellingstent in met twee tassen: een met boeken, die als proefbom zal dienen, en een met de echte brandbom erin, afgedekt met tijdschriften. Hij plaatst de proeftas en er gebeurt niets. De kust lijkt dus veilig en de jongen plaatst vervolgens de tas met de echte bom, zoals door Van Lieshout voorgesteld, onder een politiemotor. Van Lieshout had immers geopperd de bom in ieder geval in de buurt van een brandstofreservoir te plaatsen, aldus het voormalig lid van het actiegroepje.

Op zijn weg naar de uitgang wordt de bomplaatser aangesproken door een politieman, die hem erop attendeert dat hij zijn tas vergeet. De politieman geeft hem de tas terug. De jongen wil de tas weggooien, maar de agent - in burger - roept hem terug en zegt de jongen de tas open te maken. Hierop wordt de jongen de tas afgenomen door de agent in burger, die hem overdraagt aan een jongere collega. De tas wordt onderzocht en men ontdekt onder de tijdschriften een kistje. Voor de zekerheid brengt men de tas naar een afgelegen hoek van het terrein. Een lid van de explosievenopruimingsdienst dat, volgens *Het Parool* van 28 april 1979, toevallig op de tentoonstelling aanwezig is, onderzoekt het pakket. Op dat moment komt de bom tot ontbranding.

De jongen wordt onmiddellijk gearresteerd. Binnen een week worden ook de andere drie betrokkenen aangehouden, waaronder Van Lieshout.

Hoe toevallig het lid van de explosievenopruimingsdienst aanwezig was is de vraag. In ieder geval was de bewaking rond de tentoonstellingstent in de dagen voor de aanslag verscherpt. *De Gelderlander* van 23 april 1979 - drie dagen voor de voorgenomen brandstichting - meldde dat al. Aanleiding voor de extra bewaking was volgens het artikel de duidelijk tegen de Nijmeegse politie gerichte acties van de voorafgaande week. Zo was een etalage bij het warenhuis V&D, die ingericht was als politietentoonstelling, volgeplakt met affiches. Enkele dagen later werden de ruiten van de etalage beklad met leuzen tegen de politie. Weer later werd een ruit ingegooid en een etalagepop, voorstellende een spoorwegrechercheur, weggehaald. Een en ander is reden om geplande activiteiten bij kledingzaken rond het IPA-feest af te gelasten.

De toenmalige IPA-afdelingsvoorzitter J. van den Broek vertelt over de verscherpte bewaking bij de tentoonstellingstent in de uitzending van het radio-programma *Argos* van 21 mei 1993:

"Ik werd op een gegeven moment bij de korpschef geroepen. En er werd mij verzocht gezien het materiaal en de apparatuur die er binnen stonden, of we daar een beetje meer veiligheid bij konden voegen. Maar ja, gezien dus het feestelijke karakter had ik daartoe niet zoveel mensen. En toen was de korpsleiding bereid om dus mensen, collega's van het korps Nijmegen, de diensten daar te geven. In de vorm van bewaking met honden en extra schijnwerpers en dat soort zaken meer."

Nu hoeft deze bewaking overigens niet voortgevloeid te zijn uit het voorne-men van Van Lieshout en zijn groepje. Ook de andere acties van die dagen tegen het IPA-gebeuren kunnen er debet aan zijn geweest. Op de vraag of er misschien tips waren binnengekomen over de op handen zijnde actie, ant-woordt IPA-voorzitter Van den Broek in de *Argos*-uitzending:

"Dat is waarschijnlijk, maar dat is mij niet medegedeeld. Er werd mij toen ver-zocht, als voorzitter van het district Nijmegen, om maatregelen te nemen. Om te voorkomen dat er misschien iets kon gaan gebeuren."

De IPA-voorzitter ten slotte nog in het radioprogramma over de actie:

"Ik denk dat als het fout was afgelopen, dan hadden we daar misschien nog wel veel slachtoffers gehad. Er waren veel kinderen. Het was een woensdagmiddag. De tent was barstensvol. Het was per se geen amateuristisch gevalletje. Het gaf een steekvlam. Dat was goed fout afgelopen."

Op 4 oktober 1979 vindt het proces plaats tegen Van Lieshout wegens zijn betrokkenheid bij de brandbomaanslag. Volgens *De Gelderlander* van 5 oktober van dat jaar maakt hij gebruik van zijn zwijgrecht en laat hij de verdediging geheel aan zijn advocaat over. Die brengt op het proces naar voren dat het nooit de bedoeling was geweest echt mensen in gevaar te brengen. Zo zou het niet de bedoeling geweest zijn brand te stichten, maar alleen rook te veroorza-ken. Ook zou het de bedoeling geweest zijn dat de bom op een ongevaarlijke plek in de tent kwam te staan. Maar: "Helaas hield de man die de bom zou plaatsen zich niet aan de afspraak. Hij plaatste de plastic tas vlakbij een poli-tiemotor, waar het somtijds nogal druk was."⁴ De officier van justitie eist tegen Van Lieshout twee maanden voorwaardelijk en driehonderd gulden boete.

De veroordeling valt iets anders uit dan de eis: Van Lieshout zal voor zijn betrokkenheid bij deze actie uiteindelijk zeven dagen moeten zitten.⁵ En zelfs die zeven dagen zit hij niet in z'n geheel uit. Op een maandagochtend wordt hij van huis opgehaald. Vijf dagen later, op zaterdagmiddag, is hij alweer vrij en verschijnt hij op de wekelijkse afdelingsvergadering van het RVF. Na het uitzitten van zijn straf schrijft Van Lieshout nog een zeven pagina's tellende "ken-je-rechten-in-de-bak-handleiding" met als titel "Bajespraktijk". Enkele citaten daaruit:

"Op het moment van arrestatie ben je voor hun nog maar een nummer, wat op afroep beschikbaar moet zijn. (...) Toen ik op een maandagochtend uit mijn bed gebeld werd, stonden er 2 smerissen aan de deur die vroegen of ze binnen mochten komen. (...) Wat de aanklacht was konden de pigs niet zeggen, zij moesten mij alleen maar op komen halen. (...)

Ook mogen ze geen foto's of vingerafdrukken van je nemen. Proberen ze dit wel, werk het dan op alle mogelijke manieren tegen. Desnoods trap je de kamera maar inelkaar, of diegene die hem bediend. (...) Ga er vanuit dat je kameraden niets gezegd hebben, en verklaar dat je niets te verklaren hebt. (...) TEKEN NIETS. nooit. (...) Hou ook op het proces je mond dicht. (...) Het werken [in de gevangenis] bestaat meestal uit het maken van wasknijpers, naaien van postzakken, het in elkaar zetten van plastic emmertjes, en last but not least HET VERVAARDIGEN VAN M.E. SCHILDEN. (...) WEIGER DIT MENSONTEREND WERK TEN ALLE TIJDEN - KOM HIERTEGEN IN OPSTAND!!!!!!"

Voor de 21-jarige plaatser van de bom loopt het anders af. Zijn zaak dient op 20 november 1979. Deze keer eist officier van justitie mr. F.Th. Boerwinkel zes maanden gevangenisstraf, waarvan drie maanden voorwaardelijk. Op 10 december doet de rechtbank uitspraak: drie maanden cel waarvan twee voorwaardelijk.

Desgevraagd heeft de bomplaatser van destijds ons laten weten dat hij zich aardig in de luren heeft laten leggen door Van Lieshout. Hij heeft de zwaarste straf gekregen voor een actie die met name door de inbreng van Van Lieshout deze vorm heeft gekregen. Van Lieshout was volgens hem iemand die harde actie propageerde en ontzettend op geweld gefixeerd was.

De rol van Van Lieshout bij deze actie lijkt duidelijk als we af mogen gaan op het verhaal van deze deelnemer aan de actie. Volgens hem is Van Lieshout met het idee van de brandstichting gekomen. Vervolgens zet die een van de leden van zijn clubje aan een bom te plaatsen. Zelf schrijft Van Lieshout in zijn rapport over de aanslag op de IPA-tentoonstelling:

"Deze tentoonstelling hoorde, volgens een 'paar autonome rode strijders' thuis in een facistische staat, dus moest deze tentoonstelling worden opgeblazen. Door-

Maand cel voor plaatsen bom

ARNHEM — De Arnhemse rechtbank heeft vaoochtend de 22-jarige Gerard H. veroordeeld tot een gevangenisstraf van drie maanden, waarvan twee voorwaardelijk.

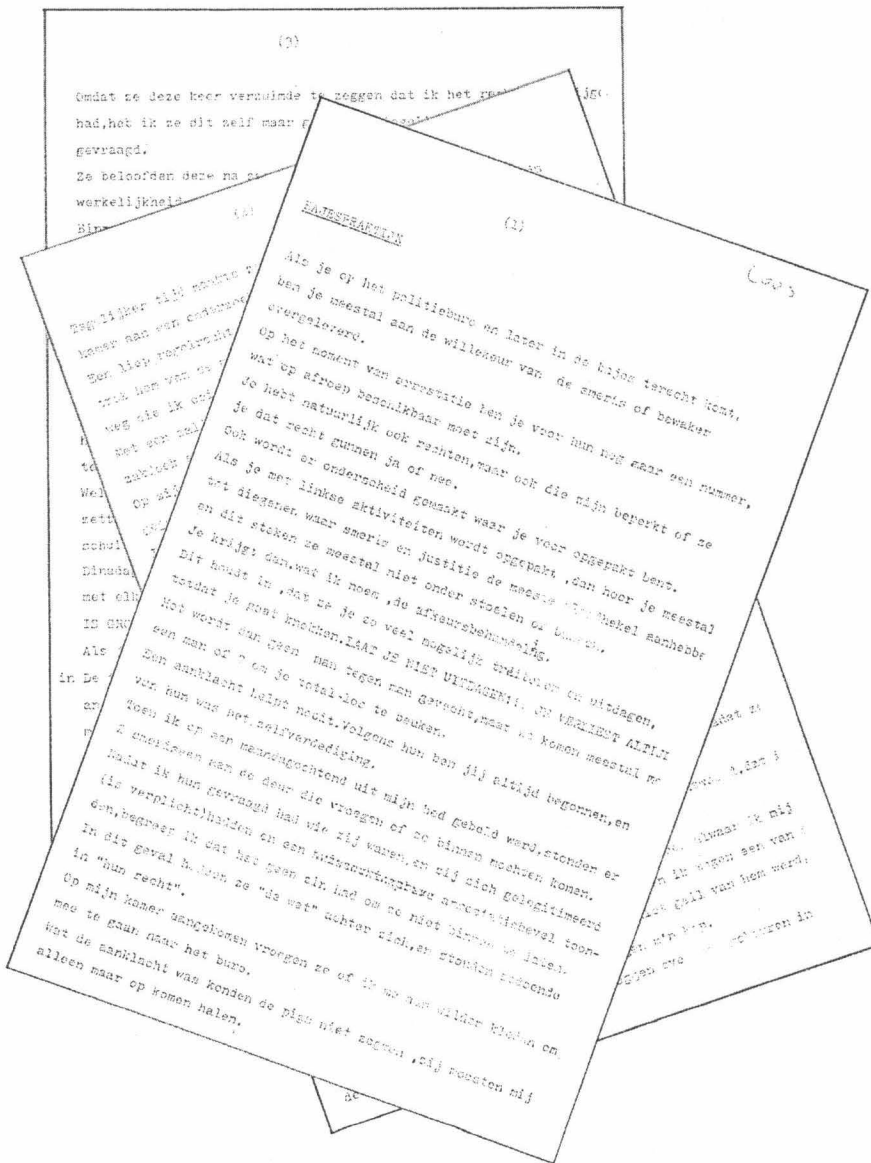
H. had op 26 april van dit jaar in het Nijmeegse Kattensbos, waar op dat moment een politietentoonstelling werd gehouden, een zelfgemaakte brandbom geplaatst. Het plan hiertoe had hij samen met enige huisgenoten bedacht voornamelijk om te protesteren tegen „de eenzijdige voorstelling van zaken” tijdens de tentoonstelling. De officier van justitie, mr. F.Th. Boerwinkel eiste twee weken geleden een gevangenisstraf van zes maanden, waarvan drie voorwaardelijk, tegen H.

Arnhemse Courant
06-12-1979

dat ik langzamerhand bekend stond als een ultra linkse activist, kwamen deze 'strijders' met de plannen bij mij. Daardoor is de actie gelukkig mislukt. Gelukkig, zeg ik, want de bom werd niet zoals afgesproken was in de hoek van de tent gedeponereerd, maar onder een tot de nok toe met benzine afgevulde tank van een politiemotor. En dat in een barstensvolle tent met schoolkinderen die op excursie waren. We werden natuurlijk op heterdaad betrapt (Meneer U bent Uw tasje vergeten) en gearresteerd. Natuurlijk kwam ik er niet onderuit ook veroordeelt te worden. Relatief kregen we lage straffen, maar toch....."

Van Lieshout heeft het in zijn rapport nog over een actie die voorafging aan de IPA-aanslag. Het betreft een protest tegen een bijeenkomst in Venlo, in het kader van de Europese verkiezingen. Van Lieshout:

"De bijeenkomst van het CDA met Van Agt, in het kader van de Europese verkiezingen in Blerick Venlo, is doordat ik het afgezwakt heb, niet geëindigd in een bloederige tereuractie. De echte bommen werden verruild voor stinkbommen (maar wel in grote getalen)."

Het stuk "Bajespraktijk" van Van Lieshout.

De hierboven aangehaalde deelnemer aan de IPA-actie vertelt wederom een ander verhaal. Volgens deze man zou Van Lieshout voorgesteld hebben de bijeenkomst te verstoren. Dit terwijl andere actievoerders juist niet verder wilden gaan dan het plakken van affiches in de nacht voorafgaand aan de bijeenkomst. Dit laatste gebeurde dan ook en Van Lieshout nam deel aan de plakac-

tie. Op aandringen van Van Lieshout werd de volgende dag besloten om alsnog naar de bijeenkomst te gaan. Het plan was dan om met eieren te gaan gooien. Binnen bleek de politie talrijk vertegenwoordigd. Een van de politiemensen waarschuwde een deelnemer aan de actie met de woorden: "Doe maar niks, de hele zaal zit vol met politie." Van Lieshout had bij deze actie, zoals hij wel vaker zou gaan doen, een fototoestel bij zich.

De Nijmeegse RVF'er Frans vertelt ons, wanneer we hem confronteren met het citaat van Van Lieshout over de CDA-bijeenkomst in "Blerick Venlo", nog een ander verhaal. Hij noemt een actie in het kader van de Europese verkiezingen, waarbij een verkiezingstrein van het CDA - bij (het treinstation) Blerick-Venlo - met verfbommetjes bekogeld werd. Van "echte bommen" is nooit sprake geweest. Van Lieshout is volgens Frans bij die verfbommenactie betrokken geweest. Ook Frans kan zich niets voorstellen bij een actie met echte bommen. Mogelijk haalt Van Lieshout hier, zoals hij vaker doet, twee acties door elkaar. Bij beide acties is Van Lieshout betrokken geweest.

Naar aanleiding van het IPA-gebeuren stelt Frans overigens voor om Van Lieshout uit het RVF te zetten. Hij weet immers dat Van Lieshout de initiator van die actie is en hij vertrouwt het niet langer. In Hoogeveen wil men van zo'n roeyement echter niets weten.

Onkruid-actie tegen oorlogsspeelgoed

Een volgende actie waarbij Van Lieshout betrokken is wordt uitgevoerd in november 1979, als protest tegen het verkopen door winkels van oorlogsspeelgoed. Deze protesten vinden al enkele jaren in Nijmegen plaats en worden georganiseerd door mensen uit de antimilitaristische organisatie Onkruid. Aanvankelijk betreft het stickeracties: men gaat winkels in en plakt stickers op het "besmette" speelgoed. Ergens in 1979 wordt besloten de actie grootsier en harder aan te pakken. Men zal het speelgoed weghalen en op straat in brand steken. De actie wordt landelijk opgezet.

De Nijmeegse Onkruiders pakken de actie secuur aan: de actieplek, de plaatselijke V&D, wordt uitgebreid verkend en er wordt een duidelijke taakverdeling gemaakt. Uit veiligheidsoverwegingen wordt besloten veel mensen, ook van buiten Onkruid, voor de actie te vragen ter afscherming van de mensen die de werkelijke actie zullen gaan uitvoeren. Het plan is in een kleine groep doorgeproken, maar wordt verder plenair voorbereid. "Daarbij is heel actievoerend Nijmegen aanwezig", aldus een van de Nijmeegse Onkruiders. Ook Van Lieshout wordt voor deze plenaire vergaderingen uitgenodigd.

Buiten de plenaire vergaderingen om probeert Van Lieshout in persoonlijke contacten de actie harder te maken. Hij spreekt de actievoerders aan en zegt dat het beter is dat het speelgoed niet naar buiten wordt gebracht, maar in de

Pieten vernielen speelgoed

NIJMEGEN - Anti-militaristische groeperingen hebben gisteravond in een tiental steden acties in warenhuizen gehouden, die waren gericht tegen de verkoop van militair speelgoed. Daarbij is aanzienlijke schade aangericht.

Bij V. en D. in Amsterdam vernielde de actiegroep „Onkruid” volgens de politie voor drieduizend gulden oorlogsspeelgoed. De twintig actievoerders, die als zwarte Pieten verkleed waren, verdwenen weer voordat de politie ter plaatse was.

In Nijmegen gooiden ongeveer tachtig mensen vuilniszakken met oorlogsspeelgoed in een vuur.

In Den Bosch haalden 25 mensen speelgoed uit twee warenhuizen en legden dit als „verboden wapenbezit” voor de deur van het politiebureau.

winkel in brand gestoken wordt. Hij benadert ook degene die de taak op zich heeft genomen het speelgoed buiten in brand te steken. Hij biedt hem aan desnoods zelf het speelgoed binnen in het warenhuis aan te steken. De actievoerders houden vast aan hun oorspronkelijke plan, dat op donderdagavond 22 november wordt uitgevoerd. In tien steden komen enkele honderden mensen in actie en wordt militair speelgoed uit de schappen genomen, vernield of - buiten - verbrand. In onder meer Amsterdam en Den Bosch wordt het speelgoed overgoten met verf. In Breda worden stickers op het speelgoed geplakt.

In Nijmegen komt een groep van tachtig mensen in actie. Een kwartier voor aanvang van de actie gaat een groepje de V&D-vestiging aan de Grote Markt binnen voor een laatste verkenning. Daarna volgt de grote groep. Een groep van ongeveer tien mensen verzamelt het speelgoed in vuilniszakken. Zelfs nog tijdens het voeren van de actie probeert Van Lieshout degene die het speelgoed in brand zal steken, zover te krijgen dat hij dat in het warenhuis doet. Deze gaat daar niet op in. Eenmaal weer buiten wordt het speelgoed daar, volgens plan, in brand gestoken.

Nijmeegs Dagblad 23-11-1979

Wapens "vanuit Duitsland"

Een van de autonome groepjes binnen de kraakbeweging en Onkruid in Nijmegen was de groep BARST. Het was een verzameling goede bekenden die acties voerden waarbij geweld niet uitgesloten werd. "Het was voor iedereen bekend dat BARST bestond. Wie erin zat was niet algemeen bekend", aldus

een van de voormalige leden. "De groep legde onder meer een nepbom onder de hoofdtribune bij de Nijmeegse Vierdaagse. Ik denk dat dat in 1979 was." Waarschijnlijk gaat het hier dan om een actie op vrijdag 20 juli 1979. Door twee politieagenten wordt die ochtend een verdacht pakketje gevonden onder de hoofdtribune. De mijnopruimingsdienst wordt ingeschakeld en het pakketje wordt tot ontploffing gebracht. Het blijkt een doos gevuld met ijzerdraad te zijn.

Het door ons geïnterviewde voormalig BARST-lid:

"In datzelfde jaar wordt binnen BARST serieus gediscussieerd over het gebruik van geweld bij acties. We besluiten onder meer over wapens en explosieven te willen kunnen beschikken. Na navraag wordt ons aangeraden contact op te nemen met Van Lieshout. Die zou wel weten hoe daar aan te komen. Twee mensen uit de groep nemen contact op met Van Lieshout en maken een afspraak bij hem thuis aan de Krayenhofflaan. Het valt de twee op dat Cees goed gedocumenteerd overkomt. Ze merken ook op dat Van Lieshout een scanner heeft staan waarmee hij de politiecommunicatie kan volgen. Het apparaat klinkt versterkt over de stereo-installatie. In de kamer staat ook een aantal kaartenbakken. In die bakken, zo zegt Van Lieshout, zitten onder meer adressen van mensen uit de kraakbeweging en van mensen in Duitsland, waarvan hij suggereert dat het mensen uit de RAF zijn."

Van Lieshout begint met te zeggen dat de mensen uit BARST wel goed moeten weten waar ze aan beginnen. Aan de andere kant stelt hij dat hij hen wel kan helpen. Hij zal via Duitsland wapens en explosieven voor ze regelen. Eenmaal buiten hebben de mensen van BARST geen prettig gevoel over het bezoek aan Van Lieshout. Zowel diens omgang met de scanner, zijn kaartenbakken, als zijn manier van doen staan hen niet aan. Ze vertrouwen hem niet: "We besluiten in de groep van het geheel af te zien. Er wordt weer contact opgenomen met Van Lieshout en hem wordt gezegd dat we van het hele verhaal afzien. Deze wil dan echter per se een volgende afspraak."

Bij die volgende afspraak suggereert Van Lieshout dat de mensen van BARST niet te vertrouwen en bovendien provocateurs zouden zijn. Aan de andere kant probeert hij de wapentransactie door te laten gaan. De BARST'ers hebben er genoeg van en over wapens wordt door hen niet meer gepraat.

Diverse kraakacties

Een van de eerste kraakacties waar Van Lieshout aan heeft deelgenomen is de kraak van de zogenoemde "Knoefpanden", vijf winkeltjes met bovenwoningen aan de Stikke Hezelstraat in Nijmegen. Deze actie vindt plaats op de Derde

Nationale Kraakdag van 19 mei 1979.⁶ Die zaterdag, waarop in dertig steden door het hele land panden gekraakt worden, is een actiedag tegen de indiening van de leegstandswet. Deze wet wordt door krakers gezien als een anti-kraakwet.

De Knoefpanden, genoemd naar het bedrijf dat er voorheen in gevestigd was, zullen niet lang gekraakt blijven. De eigenaar ervan stapt namelijk onmiddellijk naar de rechter en krijgt vliegensvlug een ontruimingsbevel. Binnen een week worden de krakers door een politiemacht van vijftig agenten uit de huizen gezet. Van noemenswaardige ongeregelde heden is geen sprake, aldus het dagblad *De Gelderlander*, dat vervolgt met: "De ongeveer 40 krakers lieten zich al zingend afvoeren naar de Grote Markt en maakten van de uitzettingsactie meteen een demonstratie tegen de nieuwe leegstandswet."⁷ Van Lieshout filmt deze kraakactie. Deze bezigheid verschaft hem een dekmantel én hij verzamelt er informatie mee voor de BVD. Later zal Van Lieshout dé filmer van grote acties in de regio zijn.

In de nacht van 26 op 27 februari 1980 wordt, na twee jaar leegstand, het pand Professor Schrijnenstraat nummer 1 gekraakt door vier vrouwen. De politie stelt op verzoek van de eigenaresse van het pand een onderzoek in naar eventuele huisvredebreuk. Na onderzoek en overleg met de officier van justitie wordt besloten niet te ontruimen op grond van huisvredebreuk omdat van feitelijk gebruik door de eigenaresse geen sprake blijkt te zijn. Zij stapt vervolgens naar de rechter, die op 13 maart bepaalt dat de kraaksters drie dagen de tijd krijgen om het pand te verlaten. Het ontruimingsvonnis is dusdanig omstreden dat onder meer de Nijmeegse afdelingen van PvdA, PPR en PSP ertegen protesteren en een gezamenlijke verklaring opstellen. Uit die verklaring:

"Dat een huis meer dan twee jaar leeg staat terwijl er in Nijmegen meer dan tienduizend woningzoekenden zijn is een schandelijke zaak. Dat de rechter - verwijzend naar de stagnatie op de markt voor koopwoningen - zo'n lange leegstand acceptabel acht maakt eens te meer duidelijk hoezeer de rechterlijke macht eigendom laat prevaleren boven woningnood! Wij vinden dat deze zaak ook duidelijk maakt hoezeer het Nijmeegse woningtoewijzingsbeleid faalt!"

Genoemde politieke fracties menen dat de gemeente het pand alsnog moet vorderen en dat tijdens die procedure geen politiebijstand geleverd moet worden voor een ontruiming. De kraaksters laten de politie ondertussen weten dat ze niet vrijwillig zullen vertrekken en sympathisanten komen de gelederen versterken.

Een van die sympathisanten is - hoe kan het ook anders - Van Lieshout. Hij blijkt niet zomaar een sympathisant: hij neemt al snel het voortouw bij het voorbereiden van het verzet tegen de ontruiming. Het verdedigingsplan en de

uitwerking daarvan komt grotendeels van de kant van Van Lieshout. Voor het eerst wordt er in Nijmegen hard verzet voorbereid tegen een naderende ontruiming. Van Lieshout ziet dat als legitieme wraak voor de wijze waarop een ontruiming op 3 maart 1980 aan de Amsterdamse Vondelstraat heeft plaatsgevonden. Die ontruiming ging met de inzet van veel politie en legermaterieel gepaard.

Van Lieshout organiseert een straatvechtgroep met helmen en knuppels. Bovendien bedenkt hij enkele *boobytraps* die kunnen worden ingezet tegen de politie, maar het idee wordt niet overgenomen. De politie laat zich ook niet onbetuigd. In Nijmegen is in november 1976, bij de ontruiming van het kraakpand "Huize Bayard", voor het eerst de ME door de burgemeester ingezet bij een ontruiming.⁸ Nu, in maart 1980, gebeurt dat weer: volgens een persbericht van korpschef Hetterscheid met maar liefst 150 mensen. De politiemacht is afkomstig uit Apeldoorn, Epe, Harderwijk, Renkum, Arnhem en Nijmegen. Overwegingen voor deze inzet zijn, volgens het persbericht:

- "Door een zichtbare overmacht van politiezijde kan een geweldloos verloop van de actie bevorderd worden;
- Recente ervaringen in den lande met politie-optreden ter ontruiming van gekraakte panden hebben geleerd dat rekening gehouden moet worden met actief gewapend verzet van de zijde van de krakers;
- Bij de noodzaak tot aanwenden van geweld kan een numerieke overmacht een positieve invloed hebben op de aard van het aan te wenden geweld en tevens meer beveiliging geven voor de politie-functionaris."

Wanneer later in de gemeenteraad vragen worden gesteld over de massale politie-inzet, laat de burgemeester weten dat er voor de ontruiming signalen binnengekomen zijn dat men hard verzet kon verwachten. Zo zouden de krakers onder meer draden aangebracht hebben in de tuin van het pand, en wel op halshoogte - een van de niet uitgevoerde boobytraps van Van Lieshout. Burgemeester Hermesen:

"We beschikten over informatie dat via bepaalde meldsystemen binnen een half uur honderd sympathisanten aanwezig konden zijn. Ook zou er een knokploeg van 25 man gereed staan om het pand te verdedigen."

Bij de ontruiming zelf, op 17 maart 1980, blijken zelfs de door Van Lieshout uitgestippelde vluchtwegen door de politie afgezet te zijn. In het pand bevinden zich tien vrouwen die zich binnen een half uur door de overmacht aan politie laten verwijderen. De straten in de omgeving zijn dan door tientallen ME'ers afgezet. Tussen die ME'ers en sympathisanten van de kraaksters komt het tot enkele confrontaties, waarbij wordt gegooid met verf, vuurwerk en ste-

Kraakactie gekraakt

● Onmacht tegen machtsvertoon: scène uit het optreden van de Nijmeegse politie hedenmorgen tegen de kraakactie van vrouwen. Hier op het kruispunt Archipelstraat - Heyendaalseweg, waar het tot een hard treffen kwam met enkele tientallen demonstranten.

(Van onze verslaggever)

NIJMEGEN - Ruim 200 agenten uit alle delen van Gelderland waren vanmorgen in Nijmegen opgetrommeld om op gezag van de Arnhemse rechter een eind te maken aan een kraakactie van enkele vrouwen.

De Nijmeegse politieleiding besloot gisteren tot deze vorm van machtsvertoon nadat de kraaksters hadden laten weten het woonhuis aan de Prof. Schrijnenstraat niet vrijwillig te zullen verlaten. De korpsleiding is er bij de inzet van de politiemacht vanuit gegaan dat „een zichtbare overmacht van politiezijde een geweldloos verloop van de actie kan bevorderen“.

Bij de ontruiming zelf deden zich geen noemenswaardige moeilijkheden voor. De ongeveer tien kraaksters lieten zich, nadat de politie de barricades in de woning had opgeruimd, zonder weerstand te bieden door vrouwelijke leden van de Mobiele Eenheid afvoeren.

Toen even na zeven uur het sein tot actie werd gegeven grendelden groepen van de Mobiele Eenheid meteen verschillende straten in de directe omgeving van het kraakpand af. Gealarmeerde sympathisanten kregen geen kans in de buurt van de gekraakte woning te komen.

Treffen

Rond deze afzettingen kwam het in de loop van de ochtend op verschillende plaatsen tot een treffen tussen leden van de Mobiele Eenheid en enkele tientallen demonstranten, die de politie met eieren, zakjes verf, rookbommen en stenen bekogelden.

Er werden verschillende charges uitgevoerd om de demonstranten te verspreiden. Daarbij vielen twee gewonden. Arrestaties werden niet verricht. De rust in de omgeving van het kraakpand keerde rond half tien terug.

(Lees verder op stadspagina's)

De Gelderlander 18-03-1980

nen. De politie grijpt hardhandig in en maakt veelvuldig gebruik van de wapenstok.

Na de ontruiming roept Van Lieshout, staande op een kruk in politiek café "O42", op tot een plundertocht door de stad: dit moest men immers niet op

zich laten zitten. De meeste aanwezigen voelen weinig voor Van Lieshouts plundertocht. Wel wordt er die middag nog gedemonstreerd. Zo'n tweehonderd mensen lopen mee en er worden tijdens de tocht tientallen leuzen gesproken. Bij deze optocht worden door Van Lieshout foto's gemaakt die hij, behalve aan zijn BVD-broedheren, kwijt kan aan het plaatselijk weekblad *De Blauwe Engel*. Zijn medeactivisten zien over het algemeen weinig terug van de door hem, ook bij andere acties, gemaakte foto's. Op den duur zal dat argwaan gaan wekken.

BLAUWE ENGEL jrg. 1 nr. 1, 4 april 1980 - Pagina 5

erg onduidelijk is. 'Verklaringen van buurtbewoners, krakers, de man die beweert bewoner te zijn en van personen die anderszins zijdelings bij de affaire betrokken zijn, geven echter geen duidelijk beeld en spreken elkaar op een aantal punten tegen', aldus hoofdcommissaris Hetterscheid in zijn verklaring.

Ook tijdens de gemeenteraad van 20 maart brachten diverse raadsleden hun twijfels over het feitelijke gebruik van het pand naar voren. Chris Peters (PSP) zei het een vreemde zaak te vinden dat volgens het telefoonboek zowel de eigenaresse van het pand als haar man, die de gebruiker zou zijn op een heel ander adres wonen. Ook vond hij het erg eigenaardig dat de gebruiker van het pand al die tijd het naambordje van de vorige eigenaar op de deur had laten zitten.

Ook Joop de Zeeuw (PPR) verbaasde zich erover dat niet eens bekend was wie de koper was die

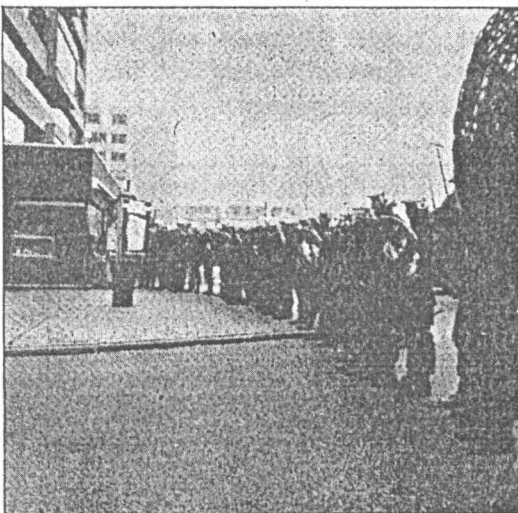

Foto C. van Lieshout.

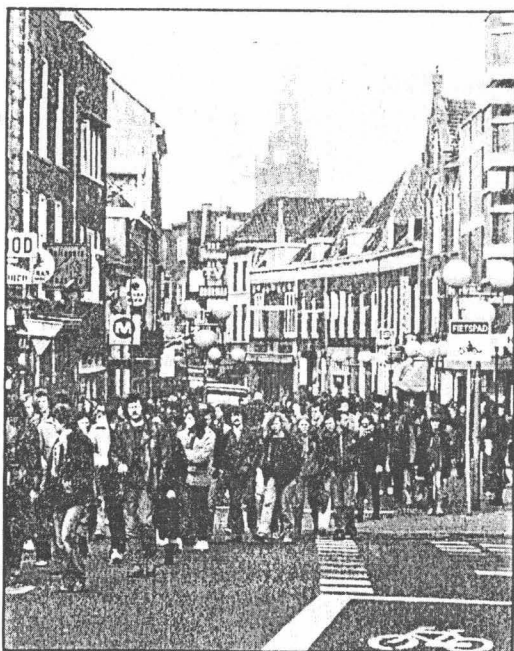
de knie te krijgen. Buschauffeurs waren gewaarschuwd dat ze een andere route dienden te volgen en er stond in de voor parkeerders populaire Prof. Schrijnenstraat niet één auto langs het trottoir. De kruispunten werden snel afgezet met dranghekken en een motoragent begon al enige tijd voor het verschijnen van de 180 collega's het verkeer aan de andere kant op te sturen en de kruispunten werden snel hermetisch afgegrensd. De anders zo rustige Professorenbuurt was de hele morgen een doolhof voor verdwaalde automobilisten, die tenslotte maar tegen het eenrichtingsverkeer in gingen rijden. De ontruiming zelf was binnen een half uur gebeurd. Onder dreiging met traangas haalden de kraaksters zelf de laatste barricade weg en lieten ze zich fouilleren door de vrouwelijke agenten. Hun huisraad werd, evenals de schaarse meubels van de man die zich bewoner noemt, op een slordige hoop gesmeten en later gro-

Van Lieshouts foto's in *De Blauwe Engel*.

Van Lieshout is met zijn werkzaamheden voor en tijdens de ontruiming aan de Professor Schrijnenstraat duidelijk degene geweest die aangestuurd heeft op een gewelddadige confrontatie met de politie. Onder auspiciën van de BVD is hij zo ten minste medeverantwoordelijk voor de eerste confrontatie in een serie tussen de Nijmeegse politie en de beweging in die stad. Ook als het aanzetten tot geweld een persoonlijk initiatief van Van Lieshout is, is de BVD daar ten minste medeverantwoordelijk voor. De dienst moet in maart 1980 toch inmiddels hebben geweten wat voor vlees ze met Van Lieshout in de kuip had. Bovendien is het niet waarschijnlijk dat Van Lieshout op dat moment de enige BVD-agent binnen de Nijmeegse beweging was. Het is gebruikelijk dat de dienst probeert ten minste twee agenten binnen dezelfde kring te krijgen, die elkaar - zonder dat ze dat zelf weten - kunnen controleren. Zodoende moet de BVD geweten hebben wat Van Lieshout zoal uitspookt. We zullen hier later nog op terugkomen.

Politie: 'Optreden nauwelijks mogelijk'

Kladtocht door city

● Na de ontruimingsactie aan de Prof. Schrijnenstraat trokken demonstranten geruime tijd leuzen-roepend en -schilderend door de binnenstad.

NIJMEGEN - De ontruiming van het gekraakte pand aan de Prof. Schrijnenstraat gisterochtend heeft in de loop van de dag nog een staartje gekregen.

Rond twaalf uur gistermiddag trok een groep van ongeveer 200 kraaksters en sympathisanten in een demonstratie tevoet door de stad.

Gewapend met verflussen liep men naar het tijdelijk stadhuis Metterswane aan de Burgemeester Huizingastraat. Daar werden het bureau luns-vesting, de Raad van Arbeid en Metterswane zelf volledig ondergespoeld. „ME weg er mee“, „Wonen moet elke dag“ en „ME, faaieten“ werd in vele kleuren op deuren, muren, ramen en wegdek gespoten.

Bij Metterswane botste de groep ook op de Mobiele Eenheid. Die stond in slagorde opgesteld op de rand van het Stationsplein. Tot een treffen kwam het niet. De kraaksters lazen slechts een korte verklaring voor. „De rechtelijke uitspraak is een goedkoning van speculatie, daarom kraken we door“, aldus een kraakster.

Daarop trok de groep opnieuw de binnenstad in. Op de voet gevolgd door de vier wagens van de Nijmeegse Mobiele Eenheid liep men via Plein 1914 (waar de ME achter bleef) naar de Augustijnenstraat. Daar moest onder meer de HEMA het ontgelden.

Op de Grote Markt gekomen wilde men eerst het Waagegebouw onderspuiten. Een dringend verzoek van de restauranthouder om zijn pand te sparen hielp. Men liet het gebouw vrijwel ongemoeid. Dat kan niet gezegd worden van V & D en tal van woningen en winkelpanden in de Broerstraat.

Hoewel een kraakster via een mefalfon ocriep de winkelpanden te sparen, „het gaat niet om de winkeliers, het gaat om de woonruimte“ werden in eerste instantie toch nog tal van panden klad.

Slaags

Op de Ziekerstraat-baak Van Welderenstraat dreigde het even mis te gaan toen kraaksters slaags raakten met een stel wegwerkers. Echt uit de hand lopen deed het echter niet. De kraaksters beëindigden hun demonstratie tegen half twee in '82 waar een actievergadering werd gehouden.

Tegen het openlijk besmeuren van vrijwel alles wat de demonstranten op hun weg door de binnenstad tegenkwamen, werd door de politie niet optreden.

Volgens politie-commissaris J. Reinsk zou het een vrijwel ondoenlijke zaak zijn geweest om degenen die zich aan strafbare feiten schuldig maakten, erin te pikken. Dit nog los van de escalerende gevolgen die een dergelijk ingrijpen in de binnenstad zou hebben gehad.

De Gelderlander 18-03-1980

Van Lieshout

Demonstratie na de ontruiming in de Professor Schrijnenstraat.

KRAKEN

Op 30 april hebben een groot aantal kraker en sympathisanten het in aanbouw zijnde Belvoirhotel complex enkele uren bezet gehouden. Dit uit protest tegen de schrijnende woningnood en het feit dat de gemeente Nijmegen wel bereid is dergelijke prestigeobjecten te laten bouwen maar niet zorgt voor betaalbare woningen. Rond twaalf uur betrokken de krakers het pand.

Nog geen vijf minuten later arriveerde de politie die het bouwterrein hermetisch afslot. De krakers verzamelden zich op het dak en al spoedig bedekte een rookgordijn het luxe hotelcomplex.

Al snel ontstond er een grote menigte rond het bouwterrein. Om twee uur verlieten de krakers al zingend het pand en trokken in een grote demonstratieve tocht naar het kraakpand in de Pontanusstraat.

De Blauwe Engel 02-05-1980

Zoals ook het geval was binnen het RVF, storen velen binnen de beweging zich aan de opstelling van Van Lieshout. Op een vergadering over de verdediging van een op 9 april 1980 gekraakt pand aan de Pontanusstraat in Nijmegen, zit Van Lieshout vooraan en roert zich nadrukkelijk. Een bezoeker van die vergadering: "Hij was bij dit soort gelegenheden aan het begin altijd sussend, maar al snel zei hij: 'Ja, als ze zover gaan dan moet het wel...'" De kraak van "De Pontanus" is een voorschot op de gebeurtenissen tijdens de kroningsdag van 30 april 1980. Prinses Beatrix zal dan in een groot en kostbaar spektakel in Amsterdam tot Koningin gekroond worden. Onder het motto "Geen woning, geen kroning" worden op die dag in de hoofdstad meerdere panden gekraakt. De kraakacties en demonstraties lopen al snel uit op harde confrontaties met de Mobiele Eenheid. Duizenden actievoerders en politiemensen raken met elkaar in verbeten gevecht. Ook in andere plaatsen in het land worden op die dag panden gekraakt.

Van Lieshout heeft al eerder aangekondigd niet zo nodig naar Amsterdam te hoeven. Hij vertelt een vriendin uit de Nijmeegse beweging dat het RVF, waar hij zich als Nijmeegse vertegenwoordiger van profileert, het niet nodig acht in Amsterdam actie te gaan voeren. Dat kon overgelaten worden aan leden van de ETA en het IRA. Die zouden immers, aldus Van Lieshout, harde acties gaan uitvoeren in Amsterdam. Van Lieshout wist ook precies wat die acties gingen inhouden. Het zou dan toch een beetje lullig staan om als RVF wat pamfletjes uit te gaan delen. Het behoeft eigenlijk nauwelijks vermelding, maar de ETA of het IRA hebben niet van zich doen spreken op de kroningsdag.

Van Lieshout had het wel vaker over ETA- en IRA-leden die RVF-vergaderingen bezochten. Hij zal zelf gemeend hebben zich daar interessant en belangrijk mee te kunnen maken. De mensen tegen wie hij deze verhalen vertelde reageerden er meestal wat meewarig op. De verhalen worden natuurlijk wat minder grappig of onschuldig als je bedenkt dat Neerlands nationale veiligheidsdienst zich op een dergelijke fantast heeft verlaten. Erger nog is de mogelijkheid dat de BVD de "fantasie" van Van Lieshout bewust heeft gebruikt en gecultiveerd.

Op de kroningsdag vertrekken ook veel Nijmeegse actievoerders naar Amsterdam om daar deel te nemen aan de acties. Er zijn er echter ook die in Nijmegen blijven en in de regio actie voeren. In Nijmegen wordt door een grote groep actievoerders het in aanbouw zijnde Belvoirhotel enkele uren bezet. Dit uit protest tegen de schrijnende woningnood en het feit dat de gemeente Nijmegen wel bereid is dergelijke prestigeobjecten te laten bouwen maar niet zorgt voor betaalbare woningen. Rond twaalf uur betrekken de krakers het pand. Nog geen vijf minuten later arriveert de politie, die het bouwterrein hermetisch afsluit. De krakers verzamelen zich op het dak en al spoedig bedekt een rookgordijn het luxe hotelcomplex. Spandoeken worden uitgerold en leuzen worden op de daken van de pas afgebouwde appartementen geschilderd. Een grote menigte toeschouwers verzamelt zich rond het terrein. Om twee uur verlaten de actievoerders al zingend het pand en trekken in een grote demonstratieve tocht naar het kraakpand De Pontanus. Van Lieshout is bij deze actie aanwezig en maakt wederom foto's.

Een zijspoor: de vrouwenbeweging

Een opmerkelijk zijspoor van de activiteiten van Van Lieshout in de Nijmeegse beweging betreft zijn rol bij een aantal incidenten in de radicale vrouwenbeweging.

Om een en ander goed te begrijpen gaan we even terug in de tijd. Eind jaren zeventig is er in Nijmegen sprake van een redelijk grote en radicale vrouwen-

beweging, die overlappen kent met de kraakbeweging. Op 30 oktober 1977 wordt aan de Fransestraat het eerste "vrouwenpand" gekraakt. In de volgende jaren worden nog enkele panden voor en door vrouwen gekraakt, waaronder het eerder genoemde pand aan de Professor Schrijnenstraat. Ook in 1977 wordt de "Vereniging ter bevordering van vrouwencultuur De Feeks" opgericht. Onder de vereniging vallen een vrouwenboekhandel, -café en -documentatiecentrum, destijds alle gevestigd aan de Ridderstraat. Door de politie wordt het café gezien als een soort uitvalsbasis voor radicale vrouwenacties die onder meer gericht zijn tegen sexshops. Naar aanleiding van dergelijke acties vinden er ook meermalen politie-invalen plaats aan de Ridderstraat.

De belangstelling voor de radicale vrouwenbeweging van de Nijmeegse PID, en daarmee de BVD, blijkt onder meer uit de jaarverslagen van de dienst. Vermelding in zo'n jaarverslag houdt over het algemeen in dat men meent dat er van een genoemde beweging gevaar te duchten is. In de jaren 1979 en 1980 wordt nadrukkelijk melding gemaakt van de vrouwenbeweging. In 1979 meldt het jaarverslag: "Meer opzien [dan de acties van studenten] baarden acties van krakers, feministen en anti-militaristen." En in 1980:

"De voormelde groeperingen/organen [wederom studenten] die een meer of minder afwijkende maatschappij-visie hebben, werken doorgaans meer in de openbaarheid dan groepen als de anti-militaristen verenigd in 'Onkruid', de activisten binnen de kraakwereld, de radicale feministen en sommige radicale figuren uit de anti-kernenergie-beweging. Herhaaldelijk worden door die groepen acties gepleegd, zoals het bekladden van openbare gebouwen en particuliere huizen en het plakken in de stad, waarbij men niet schroomt beledigende teksten te gebruiken."

Eind 1978 wordt actie gevoerd tegen de Nijmeegse skileraar Beerer, tevens eigenaar van een sportzaak. Beerer was, na verkrachting van drie meisjes uit een tehuis voor geestelijk gehandicapten, niet vervolgd.⁹ Naar aanleiding van de acties wordt een soort open brief verzonden aan een aantal vrouwengroepen. De brief, ondertekend met de gelegenheidsnaam het "Nijmeegs Prostitutie Verbond", is gericht tot twee Nijmeegse vrouwen: Ineke Zijlmans en Monica. In de tekst wordt opgeroepen tot hardere actie. Er zijn stickers bijgevoegd waarop de toenmalige hoofdcommissaris van politie Hettterscheid op een infantiele manier wordt afgeschilderd als een aanrander. De korpschef heeft zich, volgens de makers van de stickers, "opgewerkt" via het bed. Op de stickers staan naam, adres en telefoonnummer van Hettterscheid.

Ruim een jaar later, in januari 1980, verschijnt in het pornoblad *Chick* van Joop Wilhelmus een ingezonden brief ondertekend met de namen "José en Marieke van Nimwegen". Het betreft een uittreksel van de eerdere open brief van het Nijmeegs Prostitutie Verbond. In *Chick* wordt op dat moment een

campagne gevoerd tegen blijf-van-mijn-lijfhuizen en feministes. Wilhelmus publiceert onder meer vermeende adressen van blijf-van-mijn-lijfhuizen in zijn blad. In werkelijkheid betreft het door Wilhelmus uit openbare bronnen verzamelde adressen van Vrouwenhuizen en -groepen en een enkel (ook openbaar) telefoonnummer van een "blijf-huis". Ook de adressen van Ineke Zijlmans en Monica worden in het blad afgedrukt. Monica en Ineke worden afgeschilderd als dé vrouwen ("die vieze preutse ruiten ingooiende trutten" en "lesbische hogepriesteressen") achter de radicale vrouwen- en antipornoacties. Ineke Zijlmans stelt vast dat er een link bestaat tussen de in Nijmegen verschenen stickers en Marieke en José van Nimwegen, de ondertekenaars van de in *Chick* opgenomen brief. De Van Nimwegens konden immers blijkbaar over de eerdere brief van het Nijmeegs Prostitutie Verbond beschikken, waarbij destijds de stickers verspreid werden.

De sticker tegen de Nijmeegse korpschef.

Ineke besluit een en ander verder uit te zoeken en doet dat samen met Theo Postma. Eind jaren zeventig hebben Ineke en Theo het Buro Bijzondere Opdrachten opgericht. Hun bedoeling was een soort detectivebureau te

beginnen waarin het nuttige en het aangename gecombineerd kunnen worden: een poging een eigen bedrijfje op te zetten, en tegelijk de mogelijkheid hebben eigen onderzoeken te kunnen doen.

Vragen in het onderzoek zijn: wie zijn de stickermakers, wie zijn de Van Nimwegens en wat is de link met *Chick*/Wilhelmus. Theo heeft op dat moment gehoord dat Van Lieshout meer van het geheel zou weten en met name van de verspreide stickers. Hij kent Van Lieshout nog als overbuurman. Half jaren zeventig had Theo namelijk een winkeltje in tweedehands spullen, "Pallemietje", aan de Nijmeegse Eerste Walstraat. Van Lieshout woonde op dat moment boven café "Palermo" op de hoek van die straat. Theo neemt contact op met Van Lieshout; Ineke Zijlmans richt zich op een onderzoek naar de plaats waar de Hetterscheid-stickers gedrukt zijn.

Van Lieshout vertelt dan in verschillende gesprekken het volgende. Op de vraag of hij de stickers kent verklaart hij in eerste instantie dat hij ze kent maar dat hij eerst met de makers wil overleggen alvorens er meer over te zeggen. De makers hadden immers besloten dit geheim te houden. De drukplaten zouden volgens Van Lieshout al vernietigd zijn. Het zou gaan om "twee potten met een herdershond" die de stickers in Utrecht gemaakt hebben. Bij een tweede contact vertelt hij dat hij bijna zeker weet wie de stickers gemaakt heeft, maar dat hij het eerst tot op de bodem wil uitzoeken. Hij suggereert dat het iemand is die iedereen kent, "een min of meer flikkerachtige jongen". Een week later is Van Lieshout wat minder zeker van zichzelf. Desalniettemin beweert hij dat hij erachter is gekomen dat de stickers in Utrecht zijn gedrukt en later in de reprohoek van het Nijmeegse filiaal van V&D zijn bijbesteld.

In een namenlijstje uit de onderzoeksnotities van het Buro Bijzondere Opdrachten van destijds komt, naast de namen van de mensen die destijds samen met Van Lieshout zijn opgepakt voor de IPA-aanslag, de naam voor van de neef van de op de stickers aangeklaagde korpschef. Deze neef was weer een bekende van Van Lieshout. Deze laatste nu beweert op een gegeven moment dat zijn vaste kameraadje in die tijd, de jongste IPA-arrestant, achter de stickers zou zitten. Uit een gesprek van Theo met deze jongen wordt niet duidelijk of de aantijging van Van Lieshout klopt. In datzelfde gesprek vertrouwt de voormalige IPA-arrestant Theo terzijde wel nog toe dat hij er zeker van is dat bij de IPA-actie sprake was van "verraad".

In het vervolg van het onderzoek naar betrokkenheid van Wilhelmus bij een en ander besluit men naar diens woning te gaan om uit eventuele observaties wijzer te worden. Van Lieshout gaat mee en stelt voor zijn pistool mee te nemen. Uit zelfverdediging, zo zegt hij. De anderen zeggen daar niets voor te voelen.

Achteraf concludeert Ineke Zijlmans dat het zeker niet uit te sluiten is dat Van Lieshout zelf achter de stickers heeft gezeten. Zo merkte men destijds al op dat het handschrift op de stickers overeenkwam met dat van Van Lieshout.

Deze wimpelde die suggestie toen lachend af. Bovendien was het adres van de Nijmeegse korpschef niet zomaar te achterhalen. Van Lieshout kon daar via de neef van de politiemann wel makkelijk aan komen. Ineke Zijlmans meent dat een aantal omstandigheden in ieder geval het vermoeden voeden dat Van Lieshout zelf met de stickers van doen heeft gehad: de infantiliteit van de stickers, het simpel-banale opruiende karakter, en de vreemde omslag die Van Lieshout in zijn verhaal maakte (van de twee potten naar zijn kameraad).

Uit het gesprek met Ineke en gesprekken met anderen blijkt sowieso dat Van Lieshout er genoeg in had shockerende dingen te doen, zuiver om te zien wat voor reactie het opriep. Zo vertelde Ineke dat hij het leuk vond om "belangrijke" mensen op te bellen met zogenaamde mededelingen/bedreigingen door de RAF. Dit is ons bevestigd door een vroegere relatie van Van Lieshout.

Waar de zaak van de Hetterscheid-stickers al vreemd is, geldt dit temeer voor het *Chick*-verhaal. De met "José en Marieke van Nimwegen" ondertekende brief is, zoals eerder gezegd, anderhalf jaar voordat deze in *Chick* verschijnt aan diverse vrouwengroepen gestuurd. Ineke Zijlmans schreef in het vrouwenblad *Vrouwentongen* dat de brief bestond uit "baarlijke nonsens in de trant van 'lesbiese hogepriesteressen die de vrouwenbeweging verzieken'".¹⁰ Zij schrijft:

"Iedereen legde hem dan ook naast zich neer als een flauwe grap. Deze keer was het ernstiger, de bewuste brief was kennelijk naar *Chick* gestuurd met de aantekening dat Monica en Ineke die vieze preutse ruiten ingooiende trutten waren."

Van het betreffende nummer van *Chick* (132) blijken twee versies te bestaan: één met in het redactioneel het adres en telefoonnummer van de twee vrouwen, en een andere zonder die gegevens. Het verspreiden van naam en telefoonnummer heeft ook effect. Ineke Zijlmans in *Vrouwentongen*:

"Op maandagavond 21 januari [1980] belt me een woedende sexshop-eigenaresse, die me uitmaakt voor alles wat vies en voos is en me bovendien te verstaan geeft dat ik mijn leven niet meer zeker ben. Haar etalageruit is daags tevoren in diggelen gegaan en in *Chick* staat dat ik een van de twee organisatrices ben van die hele anti-pornobeweging. Gelukkig weet ik in een later stadium en in persoonlijke gesprekken de sexshophoudster ervan te overtuigen dat ik haar ruiten niet heb ingegooid en, wat belangrijker is, dat bij mijn weten niemand vanuit de anti-pornobeweging dit gedaan heeft."

Al met al wordt niet vastgesteld wie nu "Marieke en José van Nimwegen" zijn. *Vrouwentongen* ontvangt nog wel een ingezonden brief van "een paar vrouwen uit Nijmegen", die zich nadrukkelijk distantiëren van de Van Nimwegens. In het eerder onder vrouwengroepen verspreid pamflet beweerden de "schrijf-

sters" actief te zijn in de Nijmeegse vrouwenbeweging. De "Nijmeegse vrouwen" in *Vrouwentongen*:

"Wij vinden het ronduit schandalig dat vrouwen die beweren actief te zijn in de 'Nijmeegse vrouwenbeweging' (iets wat wij op z'n zachtst uitgedrukt zéér onwaarschijnlijk achten) uitgerekend naar *Chick* zulke smerige onwaarheden sturen. Daarmee spelen ze Joop W., die een privé-oorlog tegen het feminisme is begonnen, in de kaart. Iets wat ze waarschijnlijk ook wel wilden. De hele brief staat bol van vrouwenhaat. Citaat: 'Verkrachten is een normaal geweldsmisdrijf en alle trutterige gehuil over verliezen van eer en vernedering is privépraat.' We betwijfelen overigens of deze brief in de *Chick* wel door vrouwen geschreven is, want een dergelijke brief, als deze geschreven zou zijn door vrouwen, zou dan getuigen van een grote zelfhaat."¹¹

Ook met deze ingezonden brief is de identiteit van de Van Nimwegens niet opgehelderd. We denken dat het aannemelijk is dat de schrijfsels van de twee "dames" niet door vrouwen geschreven zijn. Ze kwamen Wilhelmus of anderen die uit waren op intimidatie en provocatie naar de radicale vrouwenbeweging in ieder geval goed uit.

Terugkijkend op deze affaire meent onder meer Ineke Zijlmans dat het niet uit te sluiten is dat Van Lieshout, zowel met de Hetterscheid-stickers van doen heeft gehad als met de Van Nimwegen-schrijfsels. Als dat zo is, is nog niet duidelijk of dat een persoonlijke actie is geweest, of één in opdracht of op verzoek van de PID-Nijmegen. In het eerste geval is het ter bevrediging van zijn eigen behoefte tot shockeren geweest; in het tweede geval omdat zijn broodheren gemeend zullen hebben dat op een wat minder conventionele manier tegen de (Nijmeegse) radicale vrouwenbeweging diende te worden opgetreden.

De Quellijnstraat-ontploffing

"In de nacht van de 16de juni 1980 haalde een enorme dreun, gevolgd door een uitslaande brand, de Amsterdamse Quellijnstraat uit de slaap. Toen de rook was opgetrokken en de politie de naam van huurder Henk Wubben achterhaalde, raakten recherche en Binnenlandse Veiligheidsdienst in staat van hevige opwindung."

Zo begint een artikel van Rudie van Meurs in *Vrij Nederland* van 13 maart 1982, over de bizarre ontploffing in het huis van, aldus *De Telegraaf*, "de linkse extremisten" Henk Wubben en Ciska Brakenhoff. Die krant bericht later dat

De Telegraaf 17-06-1980: Het pand aan de Quellijnstraat na de ontploffing.

"door de gigantische explosie de vaderlandse terroristische wereld één van haar belangrijkste steunpunten is kwijtgeraakt". Kort na de explosie, op 18 juni, wordt Henk Wubben in Amersfoort aangehouden. Ciska Brakenhoff wordt drie weken later door een gewapende politiemacht bij familie aangehouden. Beiden waren na de explosie naar het ziekenhuis afgevoerd om

Klopjacht op linkse extremisten geopend

door Peter de Vries en Bram Brakel

AMSTERDAM, woensdag

De afdeling Bestrijding Terrorismen van de Amsterdamse politie, de Centrale Recherche Informatiedienst uit Den Haag, de BVD en de internationale politieorganisatie Interpol hebben gisteren massaal de jacht geopend op de linkse extremisten Henk Wubben en Ciska Brakenhof; naar alle waarschijnlijkheid de aanstichters van de ontploffingsramp in de hoofdstedelijke Quellijnstraat.

Bij deze nauw samenwerkende diensten is alle hens aan dek, nu gebleken is dat Ciska Brakenhof (35), die ten tijde van de explosie ook in het pand aanwezig was, de echtgenote is van de radicale „rode onderwijzer“ Adrie Eeken uit het Drentse Hoogeveen.

Kopstuk

Eeken is een kopstuk van het Rood Verzetfront en heeft in het verleden regelmatig van zich doen spreken vanwege zijn tegen de democratie gerichte acties.

Het is bekend dat zijn vrouw Ciska zijn denkbeelden onderschijft. Onlangs is Adrie Eeken nog gearresteerd, verdacht van het plegen van een bomaanslag op het huis van een officier van justitie in Arnhem. Wegens gebrek aan bewijs werd hij kort daarna weer vrijgelaten.

Alle mensen die lid zijn of zijn geweest van de rode organisaties in Nederland worden sinds gisteren door de politiediensten geobserveerd. In de hoop dat Wubben en Eeken daar hun toevlucht zullen zoeken.

Gebleken is intussen wel dat de aanwezigheid van Ciska Eeken in het pand aan de Quellijnstraat niet alleen was om de politieke strategie voor de toekomst te bepalen. De twee onderhouden meer dan vriendschappelijke betrekkingen.

Ook gisteren zijn specialisten weer de hele dag bezig geweest met het uitpluizen van de verkoolde resten van het ontplofte huis. Tussen de puinhopen werden tientallen pamfletten en geschriften uit verschillende landen gevonden die in klare taal de revolutie predikten. Tevens kwam er werkelijk een heel arsenaal foto's van de overle-

den Chinese partijleider Mao Tse Toeng tevoorschijn. Verder bleek de ultra linkse culturele antropologie student archieven te hebben aangelegd van diverse grote Nederlandse bedrijven en het Koningshuis. De politie heeft dit materiaal voor nader onderzoek meegenomen.

In de enorme berg van sten, verbrande inboedel en hout van de politie ook nog bepaalde mechanieken die gebruikt kunnen zijn bij het fabriceren van explosieven en het ontsteken hiervan. Deze spullen worden momenteel bestudeerd door specialisten van de Explosieven Opruimingsdienst (E.O.D.) uit Culemborg en het Gerechtelijk Laboratorium in Rijswijk. De cunctonarissen die het onderzoek leiden en uiterst terughoudend zijn met mededelingen over hun vorderingen, verwachten zeer binnenkort hier uitslag over te krijgen.

Om helemaal géén enkel spoor te laten gaan wordt al het puin bovendien op een speciaal terrein aan de Amsterdamse Zeeburgerdijk gestort, waar specialisten van de E.O.D. het nogmaals door de handen zullen laten gaan.

Onbekend is nog wat de revolutionairen met de explosieven van plan waren. De politie sluit nagenoeg uit dat het voorvluchtige duo al de

wijk naar het buitenland heeft genomen.

Over de aard van de verwondingen van Wubben en Ciska Eeken is de politie nog niets bekend. Vaststaat wel dat zij per ambulance naar de Eerste Hulp post van het Wilhelmina Gasthuis zijn gebracht, maar dat zij dit weer te voet hebben verlaten. De dokters van het ziekenhuis weigeren de recherche verder mededelingen te doen, omdat hun beroepseer dat verbiedt.

De Telegraaf 18-06-1980

behandeld te worden aan lichte verwondingen, en vervolgens ieder huns weegs gegaan. Ciska Brakenhoff zit na haar aanhouding zeven dagen vast, waarvoor ze later zevenhonderd gulden schadeloosstelling van de Nederlandse staat zal krijgen. Henk Wubben zit langer vast: twee maanden. Hem wordt de explosie in de schoenen geschoven, al kan daar geen enkel bewijs voor geleverd worden. Later blijkt dat er veel lacunes bestaan in het door de politie uitgevoerde onderzoek.

Terloops probeert men Wubben nog even de eerder in dit boek beschreven aanslag op het huis van hoofdofficier Schampers in de schoenen te schuiven. In het dossier naar aanleiding van de ontploffing aan de Quellijnstraat duikt de persverklaring van de Schampers-actie van het Rood Volksverzet op. Door

de politie uit de puinhopen van het huis aan de Quellijnstraat gevist, zo zegt men. Later zal adjudant H. van Hoogen van de afdeling overvallen/bestrijding terrorisme en gijzelingen van de Amsterdamse politie bij het gerechtshof erkennen dat hij "deze 'claimbrief' tussen de andere stukken had gedaan om W. te 'compromitteren'". Hij deed dat in overleg met zijn chef.¹²

De advocaten Van Wubben, Cees Korvinus en Gerard Mols, verzoeken in een brief aan de procureur-generaal het politieonderzoek over te laten doen. Op grond van alle lacunes en eigenaardigheden in het vooronderzoek concluderen zij dat het goed mogelijk is dat het hier een aanslag op het leven van Wubben en Brakenhoff betreft. De daders zouden eerder in kringen van politie of BVD moeten worden gezocht dan dat het de huurder van de woning en zijn vriendin zelf zouden zijn geweest.

Opmerkelijk in verband met Van Lieshout is het volgende. Volgens Ineke Zijlmans vertelde Van Lieshout haar - kort voor de explosie in de woning aan de Quellijnstraat - daar te zijn geweest. Na de ontploffing zou Van Lieshout tegen haar gezegd hebben dat "dat nou toch weer erg toevallig is: ben ik daar net geweest, gebeurt dit". Een ander, en nauw betrokkene bij het infiltratiewerk van Van Lieshout, zegt dat de ontploffing aan de Quellijnstraat een provocatie door de BVD is geweest. Dat is wat Van Lieshout er destijds zelf ook van zei. Van Lieshout memoreert nog in zijn rapport dat Ciska Brakenhoff in de dagen na de ontploffing bij hem ondergedoken heeft gezeten. Dat is ons bevestigd door iemand die in die tijd dagelijks bij Van Lieshout over de vloer kwam.

...en nog eens wapens

Kort na de arrestatie van Henk Wubben op 18 juni stapte Van Lieshout op een van zijn Nijmeegse RVF-kameraden af. Hij zegt dat "er wapens nodig zijn" en verzoekt de man contact op te nemen met de zogenaamde "Capelse Groep". Van Lieshout weet immers dat de Nijmeegse RVF'er contacten onderhoudt met mensen uit die groep. De Capelse Groep is zo genoemd naar aanleiding van de arrestatie van een van de leden van de groep, op 7 oktober 1977 in Capelle aan de IJssel. Deze werd gearresteerd bij een garagebox waarin zich behalve wapens en chemicaliën ook een collectie van 170 foto's van BVD-agenten bevond. De Capelse Groep staat los van het RVF en bereidt zich voor op (gewapend) verzet in Nederland.

Het verzoek contact op te nemen met deze groep zou volgens Van Lieshout van Ciska Brakenhoff komen. Van Lieshout zou geld regelen voor de aanschaf van de wapens. De Nijmeegse RVF'er reist op Van Lieshouts kosten naar Rotterdam voor een eerste gesprek met iemand uit de groep. Bij een tweede reisje gaat Van Lieshout zelf mee. De auto die hij daarvoor gebruikt is niet Van

Lieshouts eigen auto. Hij zegt tegen zijn kameraad dat hij "Peter" genoemd wenst te worden. Bij een derde afspraak laat men vanuit de Capelse Groep weten niet verder met de twee in zee te willen. Voormalige leden uit die Capelse Groep hebben ons verteld dat men sowieso weinig trek had in een dergelijke wapenhandel. Bovendien vertrouwde men Van Lieshout niet. Van Lieshout zou volgens deze mensen gezegd hebben dat hij de wapens nodig had voor "een groep". Hij nam bovendien de meest elementaire veiligheidsnormen en terughoudendheid niet in acht. Deze poging tot een wapentransactie mislukt, maar Van Lieshout blijft aandringen op het verwerven van wapens. Een ideale gelegenheid lijkt zich voor te doen met het aanbreken van het jaarlijkse Vierdaagse-spektakel.

De fietser met de brandbom

Op 18 juli 1980, omstreeks elf uur 's avonds, fietst een gedeeltelijk als militair verklede man over een buitenweg in Nijmegen. Zonder te stoppen passeert hij een rood verkeerslicht. Twee agenten die daar - zoals de krant meldt - toevallig getuige van zijn, houden de fietser aan. De man kan zich niet legitimeren. Hij geeft, zo blijkt achteraf, wel z'n echte naam op. Hij belooft de boete de volgende dag op het politiebureau te komen betalen.

De agenten willen toch meer zekerheid over de identiteit van de man. Ze vragen hem of hij echt niets bij zich heeft waaruit zijn identiteit kan blijken. Een brief, een collegekaart? De man houdt vol: hij kan niets tonen.

De agenten vragen of zij mogen kijken in de tas die aan het stuur van de fiets hangt. "Nee", zegt de fietser resoluut. De agenten dringen aan, maar de man weigert steeds nadrukkelijker. De beide politiemensen besluiten de tas dan maar tegen de wil van de man te openen.

Zij houden de fietser vast, draaien zijn arm op de rug en ontdekken in de tas een gebruiksklare brandbom. Ze vinden tussen zijn spullen een situatieschets van het militaire tentenkamp Heumensoord. Het is Vierdaagse in Nijmegen; op Heumensoord bivakkeren de duizenden militairen die aan het wandelfestijn deelnemen. Met een kruisje is op het kaartje de plek aangegeven waar die nacht geen wacht wordt gelopen. De man bezit verder een gedeeltelijk afgeschermd zaklamp en een militair identiteitsplaatje. "Bij de politie rijst al gauw het vermoeden dat de fietser die nacht een aanslag had willen plegen op de soldatenbivak", zo vervolgt het krantebericht waaraan bovenstaande beschrijving is ontleend. "Dat vermoeden wordt alleen nog maar sterker als blijkt dat de man aanhanger was van het Rood Verzetsfront. De arrestant ontkent plannen voor een aanslag."¹³

De man waar het hier over gaat is de destijds 21-jarige Frans. Het is met name Frans die in 1978 grote bezwaren heeft tegen het feit dat Van Lieshout zich bij

het RVF aansluit. Later, in de tijd van de IPA-actie, stapt hij zelfs uit de Nijmeegse groep, omdat hij niet met Van Lieshout kan samenwerken en hem niet vertrouwt. Als blijkt dat Frans - zoals in hoofdstuk 3 al aan de orde kwam - vanaf dat moment van iedere samenwerking met en informatie van het RVF verstoken blijft, sluit hij zich noodgedwongen weer aan. Hij besluit zich dan over eerdere bedenkingen heen te zetten, iets waarop ook aangedrongen wordt door andere RVF'ers.

Frans plant in 1980 een actie tegen het militarisme tijdens de Vierdaagse in Nijmegen. Hij wil dat op of bij het militaire tentenkamp op Heumensoord doen en denkt aan het saboteren van legermaterieel. Over dit voornemen spreekt hij vervolgens met Van Lieshout, die zegt dat dat goed uitkomt omdat bij een actie op Heumensoord wapens buit te maken zullen zijn. Er zijn immers nog steeds wapens nodig, zo weet Van Lieshout, omdat verschillende mensen ondergronds willen. Bovendien zijn er geen wapens meer sinds de aanhouding van Henk Wubben op 18 juni van dat jaar. De politie arresteerde Wubben toen bij een garagebox in Amersfoort, waar hij in bezit bleek van twee pistolen. De wapens van Heumensoord zouden ook mooi gebruikt kunnen worden bij een eventuele bevrijdingsactie van Henk, aldus Van Lieshout. Hij zegt vervolgens tegen Frans dat hij van iemand gehoord heeft waar wapens te vinden zijn op het kamp. Het betreft een opvallende gestreepte tent waarin onafgesloten kisten zouden staan.

Bovendien is er volgens Van Lieshout nog een ander groepje dat actie wil voeren bij het kamp. Die anderen willen de stroomkabel naar het kamp doorsnijden, dus dat komt goed uit: in het duister en de verwarring kan Frans dan de wapens weghalen. Van Lieshout biedt aan het een en ander te coördineren. Frans stemt, op basis van het verhaal van Van Lieshout, in met aanpassing van zijn oorspronkelijke plan.

Op dinsdag 15 juli brengt Frans de middag op het kampement door, deels verkleed als militair en met een geleend militair identificatieplaatje. Hij veegt er een vlonder en praat hier en daar wat met mensen. Het levert geen problemen op. Hij blijft er tot ongeveer 23.00 uur, het moment waarop het donker wordt. Van Lieshout en Frans spreken af dat de actie de volgende dag om 23.00 uur zal plaatsvinden. Ze zullen elkaar treffen op een parkeerplaats in de buurt van het kamp. Van Lieshout zal dan aan het andere clubje het sein geven voor het doorsnijden van de stroomkabel. Frans zal dan van de duisternis gebruikmaken om het kamp op te gaan, en de wapens uit de tent nemen om ze vervolgens buiten het terrein op een afgesproken plaats (onder een brug) neer te leggen. Frans zal zich vervolgens uit de voeten maken en Van Lieshout zal dan even later met zijn auto de wapens ophalen. Het lijkt geen slecht plan.

Van Lieshout komt de volgende dag echter niet op de afgesproken plaats en tijd opdagen. Frans gaat vervolgens bij hem langs. Van Lieshout zegt dat er

sprake moet zijn van een misverstand. Hij had begrepen dat de afspraak om 22.00 uur was. Frans bedenkt op dat moment niet dat dat onmogelijk zo kon zijn. Om 22.00 was het immers in dat jaargetijde nog lang niet donker. Het tijdstip van 23.00 uur was juist gekozen vanwege de invallende duisternis. De twee maken een nieuwe afspraak: vrijdag 18 juli om 23.00 uur. Ook wordt nu besloten om een brandbom onder een bus tot ontploffing te laten komen om daarmee nog meer verwarring te stichten. Frans bezoekt het kamp op donderdag weer enkele uren om alles nog eens goed in zich op te nemen. Op de dag zelf worden de benodigdheden voor de bom bij elkaar gesprokkeld. Frans en Van Lieshout maken vervolgens samen de bom. Van belang bij deze gang van zaken is dat Van Lieshout er de laatste hand aan legt: hij dicht de bom, die oorspronkelijk aan de bovenzijde open was, af. Door het afdichten wordt de bom gevaarlijker: de explosieve kracht wordt er groter door. Van Lieshout verzekert Frans er nog eens van dat de coördinatie perfect verlopen is.

Hier dan eindelijk een briefje van Caesar.
Het lijkt zo, dat je eerst met hem contact had.
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
Daar heb ik het hele verhaal van gehoord, en
dit aan de rest ook doorgegeven in de verga-
dering.
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
Ik heb regelmatig met deze brief ook [Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
Ik zal blij zijn als ik je weer zal zien.
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
Ook als je andere behoeften hebt moet je me
dat laten weten.
Verstuur je dat dan per ommekeer aan je op
[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]
Als dat niet zo is dan zorgen wij daarvoor.
Je moet dan wel even laten weten naar wie dat

Wanneer Frans in voorarrest zit, krijgt hij een briefje van Van Lieshout, aan wie hij zijn arrestatie te danken heeft: "Ik zal blij zijn als ik ik je weer zal zien."

Frans stapt die avond om ongeveer 22.00 uur op de fiets, maar wordt even later al op de hierboven beschreven wijze aangehouden. Eenmaal in de politieauto, een burgerwagen, valt het hem op dat de aanhouding niet over de mobilfoon wordt gemeld aan het hoofdbureau, iets wat bij een toevallige aanhouding zeer ongebruikelijk is. Wel zijn de politieagenten erg zenuwachtig over de brandbom, die ze echter gewoon in de auto hebben meegenomen. Later, tijdens de verhoren, valt het Frans op dat hem niet gevraagd wordt

Man met **brandbom** **vrijgesproken**

(Van onze rechtbankverslaggever)

ARNHEM – De Arnhemse rechtbank heeft vanmorgen de man, die op Vierdaagse-vrijdag met een brandbom op de Scheidingsweg werd aangetroffen, vrijgesproken. De rechtbank achtte het bewijs – de brandbom – onrechtmatig verkregen.

De jongeman fietste die avond door rood licht, waarna hij door twee agenten voor die overtreding werd aangehouden. Omdat de 21-jarige Nijmegenaar ervan verdacht werd een valse naam op te geven, vroegen de agenten of zij in zijn tas mochten kijken. Dat weigerde de jongeman.

Daarop werd hij vastgepakt en werd tegen zijn wil in de tas gekeken, waarna de brandbom boven water kwam. De Nijmegenaar werd er vervolgens door de politie van verdacht – mede gezien de andere attributen in de tas – een aanslag op het tentenkamp Heumensoord te hebben willen plegen.

Onrechtmatig

De raadsman van de Nijmegenaar, mr. C. Aarts, voerde tijdens de rechtszitting twee weken geleden aan, dat het bewijs onrechtmatig verkregen was. Want de jongeman was aangehouden voor een verkeersovertreding en niet omdat het vermoeden bestond, dat hij een brandbom in de tas had.

De rechtbank bleek het met die zienswijze eens, wat vanmorgen tot een vrijpraak heeft geleid. Tegen de Nijmegenaar was zes maanden, waarvan twee maanden voorwaardelijk, geëist.

Arnhemse Courant 10-09-1980

naar eventuele medeplichtigen. Er wordt geen enkele poging gedaan door de politie om een verband met anderen te leggen. Eén rechercheur bijt hem desondanks een keer toe: "Ik zou jou en de anderen het liefst kapotmaken." De actie met de stroomkabel, zo blijkt hem later, is ook niet doorgegaan.

Van die dag af zit Frans in voorarrest. Ruim twee maanden later staat hij in Arnhem voor de rechter. De officier van justitie, mr. H. Lauwaars, eist zes maanden gevangenisstraf waarvan twee voorwaardelijk. Frans zal uiteindelijk vrijgesproken worden wegens onrechtmatig verkregen bewijs. Hij was immers aangehouden vanwege een verkeersovertreding, en niet omdat hij werd verdacht van terroristische activiteiten. De politie had dan ook niet het recht gehad om in zijn tas te kijken. Van Lieshout over deze actie in zijn rapport:

"Zo konden we ook voorkomen dat Frans¹⁴ met een zware tijdbom, tijdens de 4-daagse, het militaire kamp Heumensoord op zou gaan, met de bedoeling om vermoed als militair een aanslag zou plegen op de aldaar gelegerde Amerikaanse militairen. Het feit dat hij, op weg daarheen staande werd gehouden omdat hij door het rode licht reed met zijn fiets, is nog aanleiding geweest voor een hypothese in het t.v. programma van Marcel van Dam 'de achterkant van het gelijk'. Stelling: mag men iemand die staande gehouden wordt na een overtreding fouilleren en de bagage nakijken? Wij hadden in ieder geval een ramp voorkomen."

De Heumensoord-actie is een typisch voorbeeld van de wijze waarop Van Lieshout in staat is gebleken actievoerders datgene te laten doen wat hij graag zag dat er gebeurde. Frans was niet van plan wapens te gaan halen op het kamp, laat staan een bom te plaatsen. Hij liet zich in fases hiertoe overreden omdat Van Lieshout stelde dat "kameraden" die wapens hard nodig hadden. De actie was een initiatief van Frans en het was niet zijn bedoeling die onder RVF-vlag uit te voeren. Van Lieshout appelleerde wel aan Frans' kameraadschappelijke gevoelens voor mensen die deze via het RVF kende.

In Hoogeveen, waar Van Lieshout regelmatig naar verwijst als hij met dergelijke plannen komt, weet men over het algemeen van niets. Toch krijgt men, naar aanleiding van vergelijkbare manipulaties door Van Lieshout, langzamerhand wantrouwen tegen hem. Niet zozeer binnen het RVF overigens, maar wel binnen de Nijmeegse beweging. Onder meer de (geringe) resultaten van het film- en fotowerk van Van Lieshout dragen daaraan bij.

HOOFDSTUK 5

FILMEN VOOR DE VIJAND

Cees van Lieshout stond bij velen in de actiebeweging bekend als filmer/fotograaf. Eind jaren zeventig probeert hij al te filmen bij de radicale homoactie-groep "de Rode Flikkers", maar wordt daar afgehouden omdat hij labiel gevonden wordt. Vervolgens filmt hij wel bij de Roze Karavaan, een tocht voor homo-emancipatie, in 1978 en 1979 in respectievelijk Roermond en Den Bosch.

Van Lieshout beweerde regelmatig dat hij de filmacademie had gevolgd. Hij zou daar echter, vóór zijn afstuderen, met ruzie zijn weggegaan. Dat hij weinig geschoold was in het audiovisuele blijkt volgens velen wel uit de producten die hij afleverde. Toch heeft Van Lieshout zichzelf altijd als groot filmer willen zien. Hij richtte ook enkele malen een foto- en filmbedrijf op.

De foto- en filmactiviteiten leverden een perfecte dekmantel op voor zijn inlichtingenactiviteiten. Hij was vaak vroegtijdig op de hoogte van acties, kon zijn filmbedrijfe gebruiken ter verklaring van afwezigheid op het moment dat hij zijn BVD-runners ontmoette, en had die BVD ook redelijk beeldmateriaal te bieden van vele activisten. Een prettige bijkomstigheid was nog dat hij daarvoor vaak zelf niet aan acties behoefde deel te nemen en dus geen risico liep. Van Lieshout zelf in zijn rapport over dit meer dan "tweesnijdend mes":

"Ik stond ook bekend als linkse cineast en had tussen de bedrijven door al enkele films en documentaires gemaakt over discriminatie, onderdrukking en homosexualiteit. Ook met films over kraakbewegingen in Nederland had ik een goede naam opgebouwd, zeker binnen de kraakbeweging zelf. Door deze films in het hele land te vertonen, kwam ik vanzelfsprekend ook in contact met de meest harde kern van de kraakbeweging. Maar u begrijpt dat hier ook het mes aan twee kanten sneed. Van alle acties, zeker in en rond Nijmegen, was ik als een der eersten op de hoogte. Het beeldmateriaal werd dan ook op twee manieren gebruikt. Deels door de kraakbeweging zelf die erop kikten van alle acties beeldverslagen te hebben, en deels door de dienst voor herkenning van subversieve elementen."

In 1978 meldt Van Lieshout zich als filmer aan bij het Nijmeegse Stadsjournaal. Het Stadsjournaal is enige tijd eerder ontstaan uit de zogenaamde Muurkrant-groep, op het moment dat deze groep besloot een film over kraken in Nijmegen te gaan maken. De film wordt gesubsidieerd door het jongeren-

centrum Doornroosje. Ook bij het Stadsjournaal meldt Van Lieshout dat hij de filmacademie doorlopen heeft. Hij wordt op dat moment door de groep afgehouden. Dat komt overigens onder meer omdat de groep niet goed weet of men met de activiteiten zal doorgaan en zo ja, hoe. Een nieuw groepslid vindt men op zo'n moment geen goed idee.

Als ik ergens heen moest, gebeurde dit meestal onder het mom van een bijeenkomst of vergadering van de "Nederlandse Film Unie". Een organisatie die niet bestaat en nooit bestaan heeft, maar zo vertrouwd overkwam (ook bij vakgenoten, er bestond immers wel een Ned Radio Unie), dat ikzelf weleens de neiging had erin te geloven. Als ik beslist niet aan een actie mee kon doen, moest ik terugvallen op de handicap met mijn been.

Een fragment uit "Zomaar een rapport" (Cees van Lieshout, 1992).

"Pierson mot blieve"

De eerste grote film die Van Lieshout maakt binnen de beweging, is dé film¹ over het verzet tegen de ontruiming van gekraakte sociale woningbouw die, begin 1981, moet wijken voor de komst van een parkeergarage. Het verhaal over deze ontruiming, die grote gevolgen zal hebben voor de verhouding tussen de Nijmeegse overheid en burgers, begint al in de jaren zeventig. Aan de Nijmeegse Piersonstraat en de Zeigelhof wil de gemeente Nijmegen dan een parkeergarage laten bouwen. Daarvoor dient een groot aantal huizen te verdwijnen. Bewoners en actiegroepen verzetten zich hiertegen tot bij de hoogste instanties. Zij vangen in juli 1980 echter bot. Een maand daarvoor zijn de eerste woningen vrijgekomen door het uitkopen door de gemeente van de bewoners, maar die woningen worden meteen gekraakt.² Ondanks voortgaand en breed verzet tegen ontruiming en sloop van de huizen houdt het gemeentebestuur haar poot stijf.

Het boek *Pierson mot blieve* van uitgeverij De Haktol verhaalt over de aanloop naar en het verloop en de nasleep van de ontruiming aan de Piersonstraat. Het barricaderen van de toegangsstraten naar de Zeigelhof vangt aan op zondag 15 februari 1981. Uit *Pierson mot blieve*:

"Het is zover, maandag vindt het kort geding plaats. De gemeente Nijmegen tegen de krakers van de Eenhoorn³ en de 9 Piersonhuisjes. Het plan voor de verdediging van deze panden is goed voorbereid en doorgesproken. (...) Om 11 uur is er een vergadering in het kraakpand op de Pontanusstraat, waar een afleidingsmanoeuvre wordt voorbereid. Tegelijkertijd is er in het gekraakte pand van

de Rijkspolitie op de Arksteestraat een voorbereidende bijeenkomst voor het opwerpen van de barricades. 's Avonds wordt ook nog de telefonade afgebeeld, en zo verzamelen zich rond 11 uur zo'n 300 mensen op de Pontanusstraat, waar besloten wordt tot een demonstratie door het centrum van Nijmegen. Ondertussen komt ongeveer een even groot aantal mensen op de Arksteestraat bij elkaar. Bij de deur staan mensen te kijken wie er binnenkomt. En dat zijn er veel, meer dan verwacht, en heel verschillende mensen: ervaren krakers uit Rotterdam en Den Bosch, maar ook veel mensen uit Nijmegen, voor wie het de eerste keer is dat ze aan zo'n actie meedoen."⁴

Er worden drie groepen gevormd, voor iedere barricade een. In die groepen worden taken verdeeld. De bewoners van de omliggende straten zijn al gewaarschuwd dat ze hun auto's moeten wegzetten. De resterende vijf auto's zullen weggeduwd worden.

"Dan moet de weg worden afgezet met banden, kranten en benzine, als de politie erg snel komt kan dat in brand gezet worden. Daarna moeten de echte barricades worden opgeworpen, hiervoor is al een hoop voorwerk gedaan en materiaal verzameld. Bij de Bloemerstraat moet een grote ijzeren balk over de weg worden gezet, de keilbouten om hem vast te zetten zitten al in de muur. (...) Om half drie is het dan zover, vanaf de Pontanusstraat vertrekt een demonstratie. En de politie is er ook bij en houdt de bewegingen van de demonstratie angstvallig in de gaten. Even later vertrekt de groep uit de Arksteestraat. Op het pleintje aangekomen is er nog geen politie te zien, en iedereen gaat aan het werk. Rond vier uur is 'Vrijstaat de Eenhoorn' een feit, en de politie volkomen verrast. Radio Rataplan komt in de lucht en zal blijven uitzenden tot het moment dat de eerste tank op de Piersonstraat geparkeerd staat."⁵

Op vrijdag 20 februari oordeelt rechtbankpresident Schaafsma dat de krakers de panden moeten ontruimen. Uit *Pierson mot blieve*:

"Chris Aarts, onze advocaat komt met de uitspraak van de rechter. En zoals verwacht hebben we verloren, en mogen de panden met behulp van de sterke arm worden ontruimd. Iedereen gaat zijn positie innemen, de geweldloze blokkades worden versterkt en op het pleintje is iedereen op haar/zijn hoede."⁶

Het zal nog tot na het weekend duren totdat met de ontruiming wordt aangevangen. In dat weekend vindt een demonstratie tegen de dreigende ontruiming plaats. Duizenden mensen lopen mee. In de aanloop naar de ontruiming van "de Pierson" loopt Van Lieshout, als hij zijn camera even opzij gelegd heeft, te leuren met katapults die hij uit Amsterdam heeft. Hij heeft er meer-

dere ingeslagen. "Daar kun je tenminste echt wat mee", aldus Van Lieshout in zijn verkooppraatje. Bepaald geen geringe provocatie door een BVD-agent. Op 23 februari, om vijf uur 's ochtends, wordt een begin gemaakt met de ontzuiming. Duizenden politiemensen, marechaussees en zelfs militairen hakken in op de overwegend geweldloze demonstranten. Tanks rijden door de straten van Nijmegen. Vanuit een helikopter worden pamfletten geworpen waarin gewaarschuwd wordt dat de politie zal mogen schieten. Kraker Frans in *Pier-son mot blieve*:

"Omstreeks vijf uur in de ochtend was radio Rataplan-vier opeens uit de lucht; via [Rataplan-] twee en een werden we op de hoogte gebracht van de inval in de Pontanusstraat door de politie, later bleek dit een speciale eenheid van de marechaussee te zijn geweest. Het was duidelijk het zou beginnen. Het volgende spreekkoor zwelde nog één keer aan:

wij geen helmen, jullie geen helmen
wij geen stokken, jullie geen stokken
wij geen schilden, jullie geen schilden
wij geen traangas, jullie geen traangas
wij niet weg, jullie WEL weg!

Een duidelijke poging om de M.E. nog een laatste keer te wijzen op het geweldloze karakter van de blokkade."⁷

In het blad *Vrouwentongen* schrijft een actievoerster:

"Ik word misselijk van de angst. Ze gaan ons hier afmaken. Een ME-busje stopt voor de blokkade, rap en energiek stappen blinkende mannen uit. Niemand weet nog dat het de marechaussee is. Zoals ze er uit zien, is al afschrikwekkend genoeg. Mijn god, wat een machtsvertoon voor een geweldloze blokkade. We blijven onbewogen zitten, we doen niets! Op één 'stille' na; hij gooit twee rookbommen. Kennelijk is dat het teken om over te gaan tot geweld. Als beesten beginnen ze op de zittende mensen in te slaan."⁸

Actievoerder Theo in *Pier-son mot blieve*:

"De blokkade van de Karrengas is ontruimd en we horen de Leopard-tanks brullen. Binnen enkele minuten is hij door de barricade heen en iedereen deinst terug. Dit is absurd: tankdozers, helikopters, wolken traangas, stenengooiende ME'ers op de daken. Het is mij wel duidelijk: vrijstaat de Eenhoorn is niet meer vrij, maar platgewalst door militair geweld."⁹

De hele dag zal het onrustig blijven. Telkens weer proberen vele duizenden mensen de straat op te gaan, om daar vervolgens te stuiten op een gigantische

Van Lieshout (links, met camera) op het dak aan de Piersonstraat.
Foto uit *Dossier Zeigelfhof* (*De Gelderlander*, 1981).

politiemacht die de demonstranten buiten het centrum van de stad wil houden en demonstreren onmogelijk wil maken. Ook in de weken na de feitelijke ontruiming blijft het onrustig in de stad. Grote demonstraties - tot aan zeventienduizend deelnemers op 26 februari 1981 toe - trekken telkens weer door de stad.

Van Lieshout filmt bij deze ontruiming aan de Piersonstraat op eigen initiatief, buiten het Stadsjournaal om. Hij filmt met een eigen, opvallend moderne en dure filmcamera waarvan hij zegt dat die gestolen is. Later krijgt hij voor het maken van de film wel geld uit de kraakpot, een soort spaarpotje voor (kraak)acties.

Het resultaat van Van Lieshouts gefilm blijkt erg slecht. Hij vraagt iemand van het Stadsjournaal of hij hem wil helpen met het monteren van de film. Zoals te doen gebruikelijk stuurt Van Lieshout de film op naar Kodak om hem te laten ontwikkelen. De montage vindt bij hem thuis plaats. Van Lieshout blijkt bij het filmen overigens over een politieperskaart te beschikken. Nagemaakt, zegt hij. Daardoor heeft hij toegang tot alle plekken waar de gangbare media kunnen komen.

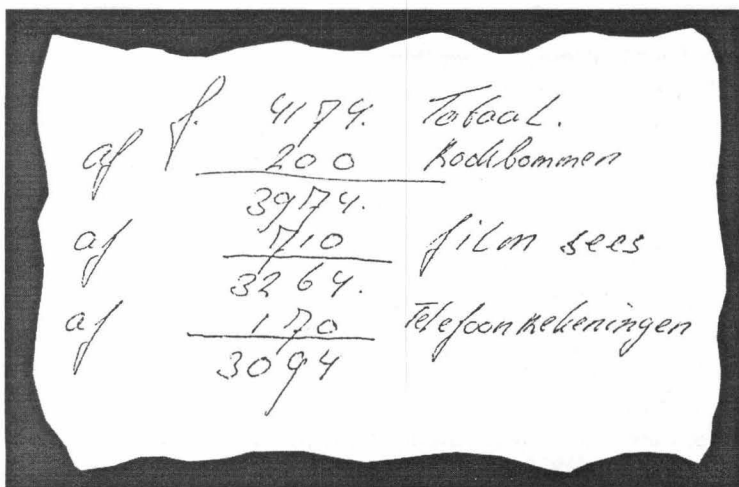
De "Piersonfilm" van Van Lieshout wordt dé Piersonfilm en komt uit onder de naam "Caesar Productions". "Caesar" is een bijnaam waar Van Lieshout nogal prat op gaat. Dit gaat zelfs zover dat hij zich geregeld als zodanig voorstelt en zegt werkelijk zo te heten. Van Lieshout zal uiteindelijk met zijn Pier-

sonfilm, vergezeld door een medewerker van het Stadsjournaal, het hele land door reizen.

Op de Piersonfilm van Van Lieshout komt veel kritiek. Zo menen veel mensen dat er veel politiegeweld mist in de film; op cruciale momenten zwenkt de camera af of stopt domweg. Volgens een medewerker van het Stadsjournaal was er niet meer ruw materiaal. Althans, geen materiaal dat kwalitatief voldoende was om te gebruiken.

Mogelijk is de toenmalige kritiek te verklaren in de tussenstap bij Kodak. Het is mogelijk dat materiaal bij Kodak of tijdens de verzending verdwenen is. Van Lieshout heeft eens verklaard, toen film- en fotomateriaal verdwenen was, dat dat kwam door een brand in zijn berging. We hebben niet echt reden om aan te nemen dat Van Lieshout bewust bepaald politieoptreden niet gefilmd heeft. Van Lieshout was echter geen groot filmer.

In de tijd na de Piersonontruiming vraagt Van Lieshout of hij de flat mag gebruiken van iemand die tegenover Ad Lansink woont, in de Schepenstraat in de Nijmeegse wijk Brakkenstein. CDA-gemeenteraadslid Lansink is op dat moment nogal omstreken naar aanleiding van zijn opstelling in de Piersonaffaire. Verschillende leuzen op muren rond de Piersonstraat en op andere plaatsen in het stadscentrum, gaven aan dat velen hem als een van de hoofdverantwoordelijken zien voor het doordrukken van een parkeergarage en onttruiming en sloop van de woningen. Van Lieshout wil vanuit de tegenoverliggende flat observeren en fotograferen en suggereert dat dat nodig is voor een actie. Hij gaat er ook werkelijk af en toe een uurtje zitten met een fototoestel. Wat er met het resultaat van zijn observatiewerkzaamheden gebeurd is, is ons niet bekend.

af f.	4174.	Totaal.
	<u>200</u>	Kochbommen
	3974.	
af	<u>710</u>	film sees
	3264.	
af	<u>170</u>	Telefoonrekeningen
	3094	

Uit het kasboek van de Nijmeegse "kraakpot".

"Dodewaard gaat dicht"

Een eerstvolgende gelegenheid om te filmen doet zich voor bij de tweede grote Dodewaard gaat dicht-actie, in september 1981. Andere (grote) anti-kernenergie-acties, zoals Dodewaard gaat dicht-1980; die bij Kalkar; een blokkade bij de UCN in Almelo¹⁰ en acties in IJmuiden rond de dumping van radioactief afval, vormen de aanloop tot deze actie.

De discussies eind jaren zeventig binnen de antikernenergieweging waren uitgemond in het voorstel van de Gelderse Stroomgroepen om het terrein rond de kerncentrale in Dodewaard te bezetten. Men is tot dit idee gekomen door het inzicht dat grote demonstraties (alleen), slechts gericht op de politieke besluitvorming in het Haagse, zinloos zijn.

In oktober 1980 wordt de eerste meerdaagse antikernenergie-actie in Nederland gehouden: een geweldloze blokkade van de toegangswegen van de centrale in Dodewaard. Naar het oordeel van veel activisten is de blokkade, onder meer door de vele interne meningsverschillen, geen succes. Bij deze eerste Dodewaard gaat dicht-actie in oktober 1980 was Van Lieshout actief. Ineke Zijlmans was daar getuige van:

"Hij reed in zijn auto rond met enkele jonge jongens. Zij kregen dan opdracht van hem actie te voeren. Dit moest harder dan de opzet van de actie was. De jongens wisten niet wat te doen en keerden onverrichterzake terug bij de auto. Ze kregen van Cees op hun donder: 'Is dit nou actievoeren?' Volgens Cees waren dit jongens uit de harde kern van het RVF uit Tilburg en Eindhoven. Dat kon ik moeilijk geloven."

Ook anderen bevestigden dat hier geen sprake kan zijn geweest van RVF-leden. Vanaf mei 1981 worden voorbereidingen getroffen voor een tweede blokkade-actie bij de centrale. Het "Vooraf" uit het boek *Dodewaard gaat dicht '81*:

"Een week lang zal Nederland in het teken moeten staan van de steeds breder wordende anti-kernenergiestrijd. De actie wordt opgedeeld in themadagen waarin de atoomlobby, de electriciteitsproductie, de relatie kernenergie-kernwapens, de toeleveringsbedrijven van de centrale en de afvalproblematiek centraal staan. We organiseren prikacties in het hele land; we pakken de KEMA, kolencentrales en schuilkelders aan; we gaan proefboren en bieden gemeentebesturen radioactief afval aan. Maar wat we niet meer doen, is van elkaar een geloofsbelijdenis in absolute geweldloosheid eisen. We erkennen dat we verschillende actie-ervaringen hebben en dat we ons dus op verschillende manieren verzetten. Natuurlijk zijn we in principe geweldloos. Onze beddespiralen zijn slechts gericht tegen de geweldspiraal van een rechtsstaat die handelt in kernwapentaken en ons gewelddadig gedrag verwijt. Die rechtsstaat is inderdaad de onze niet, evenmin als haar grenzen dat zijn."¹¹

Op 19 september 1981 gaat deze grote en vastberaden blokkadeactie bij de kerncentrale van Dodewaard van start. Duizenden mensen zullen aan de acties deelnemen. Een gigantische politiemacht zal, met onder meer het gebruik van grote hoeveelheden traangas, de blokkadeacties telkens weer onmogelijk maken of opheffen. Honderd mensen worden uiteindelijk, vaak met grof geweld en door politiemensen in burger - "stillen" - gearresteerd. Twintig van hen moeten voor de rechter verschijnen. Uit het verslag in het boek *Dodewaard gaat dicht '81*:

"Nog nooit eerder is er door de AKB [antikernenergiebeweging] in Nederland op zo'n manier verzet geboden als in september op de dijken en uiterwaarden rond de kerncentrale in Dodewaard. De slogan 'Dodewaard gaat dicht' werd daar meer dan een kreet; ze kreeg drie dagen gestalte in het lijfelijk verzet dat keer op keer, charge op charge trotserend, gepleegd werd. Inderdaad, er werden grenzen overschreden. Maar waren dat voor de burgerlijke pers en het koor der parlementariërs met name de grenzen van 'de' rechtsstaat, 'de' rechtsorde, voor ons waren het de grenzen die we tot dan toe ons zelf gesteld hadden in de ontwikkeling van de anti-kernenergiestrijd."¹²

Het Nijmeegse Stadsjournaal filmt uitgebreid bij deze grote antikernenergieactie. De groep is na de ontruiming aan de Piersonstraat opnieuw opgestart en wil vanaf dan meer documentaires gaan maken. Van Lieshout is dan vast lid van de groep. Bij de Dodewaard-actie staat Van Lieshout erop dat er gefilmd wordt en niet (alleen) gebruik gemaakt wordt van video, zoals anderen van het Stadsjournaal willen. Wat precies de reden is van deze voorkeur voor film is niet duidelijk. Het kan een persoonlijke, artistieke voorkeur zijn. Het is ook mogelijk dat Van Lieshout filmbanden wilde gebruiken omdat het ruwe materiaal dan eerst ter ontwikkeling opgestuurd moest worden. Een tussenstap die het mogelijk maakte om het materiaal ook ongemerkt bij de BVD te krijgen. Videofilms konden daarentegen zonder die tussenstap door het Stadsjournaal gemonteerd worden, waarbij het ruwe materiaal dus niet meteen in handen van de BVD kwam. In Dodewaard zullen uiteindelijk beide middelen gebruikt worden door het Stadsjournaal: video en film.

Tijdens de actie blijkt Van Lieshout onder meer grote belangstelling te hebben voor de groep "Vijftig-Plussers Tegen Kerngeweld" en hij filmt deze mensen uitgebreid. Van Lieshout filmt ook een van de gewelddadige acties van een arrestatieteam in burger. Hij wil dat materiaal aan de VPRO slijten. Anderen bij het Stadsjournaal zien dit niet zitten uit onvrede met de programmering bij de VPRO. Van Lieshout, die ook hier weer niet bepaald een man van *understatements* blijkt te zijn, in zijn rapport:

"Eenmaal is er door mijn beelden een politieke rel van formaat ontstaan. Dit was tijdens de blokada in Dodewaard, waar ik een volkomen onterechte arrestatie filmde. De arrestant werd door leden van het Arnhemse arrestatie team op een gruwelijke manier mishandeld. Zeer tot ongenoegen van mijn superieuren, heb ik dit gedeelte film afgestaan t.b.v. het slachtoffer en zijn advocaat. Dit gedeelte werd ook in de rechtszaal vertoond en is later gevorderd door de commissie Binnenlandse zaken en Justitie. Van mijn handelswijze heb ik nooit spijt kunnen hebben. Buiten dit ene incident ben ik ervan overtuigd dat de PID Nijmegen behoorde tot de meest welingelichte dienst van Nederland."

De tweede Dodewaard gaat dicht-actie is ook in verband met twee andere informanten van de PID-Nijmegen van belang geweest. Arnold, de eerder genoemde man die eind 1981 bekendmaakte al enige tijd als agent binnen het Nijmeegse Anti Militaristisch Buro en kraakbeweging te werken, mocht van zijn runners niet aan de actie deelnemen. Wel hielp deze Arnold bij de voorbereidingen van de actie. De PID bleek dan vooral geïnteresseerd in het materiaal dat werd verzameld voor het opwerpen van blokkades.¹³ Een andere agent, Joop de Boer uit het Gelderse Tiel, is naar aanleiding van de tweede Dodewaard-actie benaderd. De Boer daarover in *De tragiek van een geheime dienst*:

"Na Dodewaard 2 is het begonnen. Dit ging me te ver. Toen ben ik benaderd, ik heb zelf geen contact gezocht. Waarom ze bij mij kwamen weet ik niet. Misschien door gesprekken. Ik heb destijds in Dodewaard gezegd dat me dat te ver ging. Met dat traangas en zo. Ik zei, dat kan niet. En dat is misschien opgevangen, dat weet ik niet."

En:

"Ik was ook bij de voorbereidingen van Dodewaard 1 geweest, maar die dag heb ik op het secretariaat gezeten. Ben ik niet bij de blokada zelf geweest. Maar de tweede Dodewaard actie heb ik er tussen in gezeten. En toen heb ik gezien wat, wat er kan gebeuren met een massaal iets. Ongeveer veertien dagen later ben ik thuis benaderd. 's Avonds."

Gezien zijn leeftijd - 48 ten tijde van de Dodewaard gaat dicht-actie - is het goed mogelijk dat De Boer veel rondhing bij de "Vijftig-Plussers Tegen Kerngeweld", de groep waar Van Lieshout zo'n belangstelling voor had. Mogelijk heeft hij aan zijn broodheren doorgegeven dat De Boer zo'n moeite met het verloop van de actie had.¹⁴

HOOFDSTUK 6

VERDACHT EN VERHOORD

In 1981 is Van Lieshout ruim drie jaar actief binnen het RVF. Zijn binnenkomst in de afdeling Zuid is, zoals we gezien hebben, niet geheel vlekkeloos verlopen. Met name de Nijmegenaren uit de afdeling hebben ernstige bedenkingen tegen hem. Verschillende mensen stappen zelfs op, mede naar aanleiding van zijn komst. Ook anderen binnen de afdeling hebben geregeld moeite met Van Lieshout. Dat heeft veel te maken met zijn verheerlijking van geweld en verhalen uit het verleden over zijn criminele verleden. Echt wantrouwen heeft Frans, het Nijmeegse RVF-lid dat later toch nog de actie op Heumensoord met Van Lieshout uitvoert. Binnen de Nijmeegse beweging wordt ook wantrouwend op hem gereageerd, onder meer door de groep BARST. Zoals we in hoofdstuk 4 hebben gezien ketst een contact met de Capelse Groep ook snel af.

Toch kan Van Lieshout jarenlang door blijven werken. Dat heeft verschillende oorzaken. Op de eerste plaats houdt enig wantrouwen in kringen van activisten zeker niet in dat iemand meteen uitgestoten wordt. Over het algemeen wordt "onaangepast" gedrag vaak vergoelikt of niet serieus genomen als aanwijzing dat er iets niet in de haak is. Bovendien is de beweging een diffuus geheel. Als men daar nog allerlei groepen en organisaties bij optelt die strikt genomen niet tot die beweging gerekend kunnen worden, dan hebben we het over een grote en diverse verzameling mensen waarbinnen men elkaar slechts oppervlakkig kent. Dit gemis aan structuur, laat staan hiërarchie, is door iemand als Van Lieshout makkelijk te benutten. Van Lieshout gebruikte zijn RVF-achtergrond binnen de beweging - en andersom - om zijn geloofwaardigheid te behouden en uit te bouwen. Zijn manipulatieve talenten zijn een belangrijke reden geweest dat iemand als Van Lieshout lange tijd zijn BVD-werk voort kon zetten. Ondersteunend werkt zijn aanpak van het creëren van eigen groepjes.

Wat ons het meest verbaasd heeft is het gemak waarmee hij het vertrouwen kon behouden van mensen van het RVF. Wat dat betreft is de constatering in hoofdstuk 3 van Jan van der Sloot, dat een aantal centrale mensen uit het RVF meer oog had voor Van Lieshouts vleierijen dan voor "veiligheid", veelzeggend. Het waren dan ook mensen uit de Nijmeegse beweging die op een gegeven moment het te groot geworden wantrouwen bij het RVF spuien.

De aanslag op de Westland-Utrecht-Hypothekbank

De eerste duidelijker uitgesproken verdenkingen jegens Van Lieshout komen dus uit de Nijmeegse kraak- en actiebeweging. Een belangrijk moment in dit verband is een brandstichting bij een filiaal van de Westland-Utrecht-Hypothekbank, gelegen op de hoek van de St. Annastraat en Groesbeekseweg in Nijmegen. Het Nijmeegse blad *Wij eisen geluk* ontvangt van de daders een persbericht:

"Wij ontvingen een persbericht van de mensen die in de nacht van 8 op 9 maart j.l. een brandbom bij de W.-U.-Hypothekbank naar binnen hebben gegooid. Tot onze grote schande zijn we dit bericht kwijtgeraakt (hoe is 't mogelijk!). Juist omdat zo'n berichten door kranten als *De Gelderlander* altijd geweigerd worden, vonden wij het belangrijk dat tenminste een aantal mensen er kennis van kunnen nemen. In het bericht schrijven 'de daders' dat ze het heel moeilijk en gevaarlijk hebben gevonden om dat ding naar binnen te gooien, omdat daarover met (bijna) niemand gepraat kan worden (kriminele sfeer), en dat ze aanvankelijk ook schrokken van de snelheid waarmee het vuur om zich heen greep. Maar tegelijk vonden ze hun actie ook goed, want met demonstreren en kalken bereik je ook niet alles."¹

Deze actie is om meerdere redenen opvallend. Van Lieshout was er niet van op de hoogte en wist niet wie erbij betrokken waren. De actie lekt niet uit en de daders worden niet gepakt. Een paar maanden later zijn enkele mensen van plan ook brand te stichten bij het advocatenkantoor van de eigenaar van een kraakpand in Nijmegen. Van dat voornemen is Van Lieshout wél van tevoren op de hoogte. Het plan lekt uit en als de actievoerders bij het advocatenkantoor aankomen wemelt het er van de agenten in burger. De actie wordt afgeblazen.

Een tweede opmerkelijk aspect aan de brandstichting bij de "Westland-Utrecht" is dat Van Lieshout her en der gaat rondbazuinen dat hij met die actie van doen heeft, mogelijk om zo de echte daders uit hun tent te lokken. Het valt verschillende mensen in de beweging op en reeds bestaand wantrouwen groeit uit tot verdenking.

Daarnaast start naar aanleiding van de brandstichting bij de Westland-Utrecht een serie dreigtelefoontjes tegen een aantal bekenden uit de beweging. Het betreft mensen uit de oude kraakgroep, een *pencak silat*-vechtgroep, de Muurkrant-groep, de Stroomgroep (een soort plaatselijke afdeling van de antikernenergiebeweging) en enkele kraakpanden. Het zijn allen bekenden van Van Lieshout. Met name een lid van de Muurkrant-groep moet het ontgelden. De mensen krijgen te horen dat ze "moeten ophouden met acties als bij de Westland-Utrecht-Hypothekbank". Zo niet, aldus de anonieme beller,

Aanslag op bank in Nijmegen

NIJMEGEN - De hele benedenverdieping van de Westland-Utrecht Hypotheekbank in Nijmegen is afgelopen nacht door een felle uitslaande brand in vlammen opgegaan.

Het vuur in de bank, gelegen op de hoek van de St. Annastraat en de Groesbeekseweg, is volgens de brandweer opzettelijk veroorzaakt.

Het werd tegen half vier ontdekt door bewoners van de Stijn Buysstraat. Die waarschuwden de brandweer, maar toen die ter plekke kwamen sloegen de vlammen al meters ver uit het pand.

Er was bijna geen doorkomen aan in het pand waar een vette zwarte rook het bluswerk in eerste instantie onmogelijk maakte.

Hoe de brand gesticht is kon afgelopen nacht nog niet worden vastgesteld, maar een brandbom wordt niet uitgesloten. De brandstichters hebben om in het gebouw te komen een houten schot, waarmee de al eerder versneuvelde ramen gebarricadeerd waren, moeten wegtrekken.

De schotten zijn alleen maar aan de bovenkant geblakerd.

In verband met de rook, die tot ver in Nijmegen Oost te ruiken was heeft de politie de burelen, twee bejaarde dames en hun huisdieren, enige tijd onderdak verschaft in een politieauto.

De Westland Utrechtbank is de laatste tijd met de regelmaat van de klok doelwit van aanslagen. Zakjes verf, ingegooide ruiten en bekladde gevels deden het personeel al niet meer schrikken. De brand van vannacht daarentegen wel. „Ik vraag me af waar dit heengaat”, aldus een woordvoerder die de schamele resten van de nog geen jaar geleden geopende vestiging kwam bekijken.

De Gelderlander 09-03-1981

dan zullen de betreffende mensen en hun huizen aangepakt worden. Door betrokkenen wordt op een avond, na enkele van die dreigtelefoontjes, een bijeenkomst belegd om te proberen duidelijkheid te krijgen over de herkomst

ervan. Tijdens die bijeenkomst valt al snel de naam van Van Lieshout als degene die bij de telefoontjes betrokken moet zijn: hij is degene die de betrokkenen kent en van een aantal ook de achternamen en adressen weet. Door de telefoontjes was gebleken dat de anonieme beller die namen en adressen kent.² Wat precies het doel van de telefoontjes is geweest, is ons niet geheel duidelijk. Ervan uitgaande dat ze van Van Lieshout afkomstig zijn, zijn er kortweg twee mogelijkheden.

De eerste is dat Van Lieshout in opdracht van de BVD onrust diende te zaaien onder een bepaalde groep actievoerders, waarvan men aannam dat de daders van de actie bij de bank er deel van uitmaakten. Dat zou ook de reden kunnen zijn dat hij - ten onrechte - rondbazuinde bij de actie betrokken te zijn.

De tweede mogelijkheid is dat het een persoonlijk initiatief van Van Lieshout betrof, omdat hij boos was dat hij niet van de actie op de hoogte was gesteld. Van Van Lieshout is bovendien bekend dat hij er aardigheid in had om mensen met dreigtelefoontjes de stuipen op het lijf te jagen. Als "actievoerder" deed hij dat bijvoorbeeld bij politici.

De verdenking groeit

Naar aanleiding van wat er is gebeurd rond de niet-uitgelekte actie bij de Westland-Utrecht en de wel uitgelekte actie bij het advocatenkantoor, besluit een aantal mensen wat zaken op een rijtje te zetten.

Zo haalt men nog eens terug dat Van Lieshout bij de ontruiming van het kraakpand aan de Professor Schrijnenstraat aandrong op het gebruik van helmen en knuppels, hetgeen bij een kleine groep aansloeg. Bovendien was toen gebleken dat verschillende details, zoals de plaats van barricades en de namen van vrouwen uit het pand, waren uitgelekt.

Ook de eerste kraak van de zogenaamde Knoefpanden was uitgelekt. Van Lieshout wist van die actie omdat hij er zou komen filmen. Een van de betrokkenen was toen op naam gedagvaard, terwijl de krakers er juist voor zorgden anoniem te blijven om dagvaarding te voorkomen.³

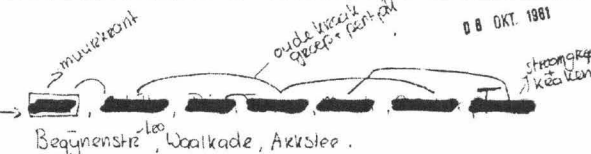
Ook de IPA-actie wordt teruggehaald. Men stelt nog eens vast dat veel foto- en filmmateriaal van Van Lieshout nooit is teruggezien. Ten slotte was er nog de eigenaardige gang van zaken rond de arrestatie van Frans bij het kamp Heumensoord.

Het is mensen ook gaan opvallen dat Van Lieshout telkens opduikt als er iets te gebeuren staat en dat hij dan met name contact zoekt met mensen van de "oude" generatie. De nieuwere mensen, rond het kraakpand De Pontanus bijvoorbeeld of uit de actiegroep Onkruid, kent hij eigenlijk niet. Vanaf midden 1981, de tijd waarin binnen de beweging de verdenkingen tegen Van Lieshout groeien, valt het ook op dat hij bepaalde mensen juist niet meer opzoekt. Zo wordt hij niet langer gesignaleerd in het kraakpand "De Arkstee", waar de ver-

denking jegens hem sterk leeft. Wel wordt hij plotseling weer actief rond de Dodewaard gaat dicht-actie.

Het is eind 1981 wanneer mensen uit de Nijmeegse actiebeweging contact zoeken met enkele mensen uit het RVF. Aanleiding daartoe zijn enkele nieuwe details met betrekking tot de gegroeide verdenking jegens Van Lieshout. Zo is er een vervolg gekomen op de dreigtelefoontjes van het begin van dat jaar. Dit keer is met name Frans (van de Heumensoord-actie) het mikpunt. Daarnaast is er bij een activist van de Muurkrant-groep thuis een steen door de ruit gegooid en zijn twee andere actievoerders telefonisch bedreigd.

Men wijst de mensen van het RVF erop dat het ook Van Lieshout geweest is

bedreiging →

- waartoe na het telefoontje, belde hij naar mij voor iets anders. ik heb hem niet verteld.
- verg. s'avonds kwamen we met 3 mensen tegelijk op Cees, in eerste instantie alleen op de combinatie van namen, en het weten van achter namen.
- inhoud telefoon, was vooral naar toe i.v.m. muurkrant. we moesten ophouden met aksies n.a.v. westland, anders zouden er dingen gebeuren met die panden en mensen.

Praten met een aantal mensen:

- mollie advocatenkantoor. alleen Cees wist het naast en , het was uitgelekt, want het stikte van de stillen.
- mollie westland wisten alleen 2 mensen en Cees dus niet en het is gelukt
- positie van Cees binnen de beweging is altijd heel afzijdig, maar genoeg erin om alles te weten en vertrouwen te krijgen - film - Schreijnenste heeft hij als eerste keer ons gepoest inderichting van helmen knuppels stenen. dit sloeg hij een klein groepje aan, maar toen de ME kwam, was hij als eerste die zei alles neer te leggen. ALLES BLEEK UTGELEKT! BAKKACADE'S groepje
- verleden: film , poeier verleden, drugs, zelfs in vertrouwen, verteld aan een moord. van daaruit misschien gedwongen. ook twijfel aan die hersenbloeding en invaliditeit, misschien die tijd gezeten en vroegtijdig erg gelaten als stille
- IPA - anderen hebben lang moeten zitten, maar Cees niet
- plakken doet hij de laatste jaren niet meer.
- Toop Wilhelmus.
- Off. v. justitie in Arnhem. beweert dat hij er veel mee te maken heeft gehad maar volgens ons puur vertrouwen op deisde

- pentak training → Venlo - Eindhoven - Nijmegen opzicht heeft 't niet te berekenen maar door Coes zijn deze contacten gelegd. daar zegt indziej misschien wel wat door dat die groep best wel op dat moment actief was en [redacted] in de richting van "harde" acties zaten te denken, hij had daar greep op.
 - gearag: super overdedreven paranoia. huiszoekingen, nargiden door wouten.
 - films die je niet meer terug zag, hij zei dat ze bij kodak of aafa achter gehouden werden, beand inkelder. [redacted] zelf aangestoken.
 - 4-daagse bom van [redacted], dubieus hoe hij is opgepakt door alleen door rood licht leegden met zoveel stillen om hem heen.
 - Coes heeft ook alleen maar greep op deze mensen van de kraak beweging, de nieuwe lichting ^(pontbus b.d.) veel meer via Onkeut, heeft hij geen grip op en die namen staan er dan ook niet.
 - foto's van stillen nemen, terwijl je er nooit iets van ziet en ook niet krijgt te zien als je erom vraagt, persoonfilm = politiefilm alles wijst of ze op overdreven duidelijke maken dat hij wouten haat om zo wankouwen weg te cyferen.
 - 4-daagse komite, stadspernaal, kraaken, arrestantengroep, poep wilhelmusgroep, ^{anti-ven} kiezigen
 - hij verschijnt elke keer weer "in de beweging" als er iets gaat gebeuren ook vooral na [redacted] en [redacted] toe maar ook bij mij.
 - Knoef was te kraak ook uitgelekt. Coes wist hiervan omdat hij 2001 ^{filmen} [redacted] naam gedagvaard.
- Vervolg telefoontjes:
- vooral naar [redacted] toe bedreigingen.
 - steen door de ruit op Canisse bij [redacted].
 - drieig telefoon naar [redacted] en [redacted].
- sinds onze verdenking is hij niet meer bij mij of op de greksee geweest, behalve nu via bodenwaard is hij weer veel gezien.

De verdenkingen op een rijtje; intern stuk uit de kraakbeweging.

die de contacten gelegd heeft bij het plan om in Nijmegen een pencak-training op te zetten. Die groep richtte zich met name op zelfverdediging bij straatgevechten met de politie. Van Lieshout probeerde volgens hen greep op deze groep te krijgen, omdat enkele leden over het voeren van hardere acties nadachten. Bovendien vestigt men de aandacht op het Chick/Wilhelmus-verhaal en het koketteren door Van Lieshout met de Schampers-aanslag. Hier valt onder meer op hoe groot de scheiding in de praktijk was tussen de beweging en een groep als het RVF. Pas als mensen uit de beweging bij elkaar gaan zitten en een aantal zaken op een rijtje gaan zetten, kunnen ze met die informatie op RVF'ers afstappen. Ten slotte komt bij de inventarisatie naar voren dat Van Lieshout in vertrouwen tegen iemand heeft verteld dat hij eens

iemand vermoord heeft. Dat komt nog bovenop zijn reeds bekende criminele verleden. Bij dit alles komt nog zijn voor een aantal mensen vreemde gedrag: de overdreven paranoia van Van Lieshout, gekoppeld aan een al even overdreven hekel die hij zegt te hebben aan de politie.

De nepactie door Jan van der Sloot

Eén persoon binnen de Afdeling Zuid van het Rood Verzetsfront is er inmiddels van overtuigd geraakt dat er met Van Lieshout iets grondig mis is, en dat is de Eindhovenenaar Jan van der Sloot. Van Lieshout kon wel eens voor de BVD werken, zo maakt het al een tijdje in hem. Hij spreekt erover met een medelid, de Arnhemmer Ed Bruinvis, maar deze raakt niet overtuigd. Net als Van der Sloot heeft Bruinvis een aversie jegens Van Lieshout, maar hij probeert deze afkeer gescheiden te houden van het politieke werk dat in zijn ogen gedaan moet worden en waar Van Lieshout immers zijn aandeel in levert. Dan neemt Van der Sloot het besluit om voor zichzelf uit te maken of Van Lieshout betrouwbaar is of niet.

Hij verzoekt Van Lieshout telefonisch om een afspraak. Als smoes zegt hij dat hij Van Lieshouts Piersonfilm in Venlo wil vertonen. Eenmaal aan zijn deur wil Van Lieshout Jan niet binnenlaten. De verhouding tussen beiden is al lang daarvoor gebrouilleerd geraakt. Jan stelt voor om ergens anders te gaan praten. Een koffieshop blijkt dicht, waarop ze samen naar een sportcomplex gaan. Jan zegt een wapen nodig te hebben. Of Van Lieshout daaraan kan komen? Van Lieshout antwoordt met: "Ik dacht dat je voor iets anders kwam." Daarop duwt Jan hem een persverklaring in handen. "Lees dit maar eens", zegt hij. In de verklaring staat een actie vermeld: een aanslag, met de datum waarop deze plaats zal vinden: de nacht van 4 op 5 juni 1981. De actie-verklaring is ondertekend met de naam "Bobby Sands-Beweging"⁴.

Van Lieshout weigert in te gaan op Jans verzoek tot het leveren van een wapen, maar deze blijft aandringen. Hij wil er zo voor zorgen dat Van Lieshout en de BVD toch vooral toehappen. Hij zal Van Lieshout erover terugbellen met de vraag of het "drukwerk klaar is". Later, op de dag van de nepactie waar alleen Van Lieshout van weet, blijkt Jan van der Sloot door politiemensen in tenminste vier onopvallende auto's gevolgd te worden. Voor Jan is er geen twijfel meer. Van Lieshout verraadt de boel.

Het verhoor

Aangespoord door de Nijmeegse actiegroepen en het initiatief van Jan van der Sloot besluiten de overige leden van de afdeling Zuid van het RVF uiteindelijk Van Lieshout eens te confronteren met de gerezen twijfels.

Deze confrontatie vindt op 13 november 1981 plaats in de vorm van een verhoor. Plaats van handeling: het toenmalige kraakpand De Arkstee aan de Arkstraat te Nijmegen.

Als basis voor het gesprek dient de van tevoren verzamelde informatie van mensen die Van Lieshout van nabij kennen. Bovendien is enkele mensen uit de afdeling Zuid gevraagd om bij het gesprek aanwezig te zijn. Hun rol is die van getuige, maar ze zijn ook aanwezig om te kunnen reageren op de informatie die Van Lieshout zal geven. Daarnaast zijn Ciska Brakenhoff en Henk Wubben uitgenodigd bij het gesprek aanwezig te zijn vanwege hun lange staat van dienst in het RVF.

Het gesprek wordt ingeleid door Ed Bruinvis, die Van Lieshout vertelt over de verdenkingen die er in de Nijmeegse beweging tegen hem gerezen zijn en dat het dus van belang is om orde op zaken te stellen. Hij wijst erop dat een nader onderzoek ook in het belang van Van Lieshout zelf is, omdat de verdenking een verrader te zijn moeilijk weer kwijt te raken is. Het is aan Van Lieshout om commentaar te geven op de aangevoerde beschuldigingen. Daarna zullen dan beide versies naast elkaar gelegd worden om op die manier achter de waarheid te komen, zo wordt afgesproken.

Van Lieshout heeft dus vanaf het moment dat in dit verhoor de verdenkingen werden uitgesproken, geweten dat er sceptisch naar hem gekeken zou worden en dat dat meer consequenties zou hebben dan alleen wat gebakkelei in de kleine groep Zuid van het Rood Verzetsfront. Mogelijk heeft hij zich echter aan het begin van het verhoor voldoende gedekt gevoeld door de aanwezigheid van Ciska Brakenhoff en Henk Wubben. Zij hebben minder met hem te maken gehad in de omstreden praktijksituaties dan de leden van de afdeling Zuid, waar de meeste scepsis leefde. Bovendien hebben ze hem vaker in bescherming genomen.

Op de introductie door Bruinvis reageert Van Lieshout in eerste instantie hevig verontwaardigd. Hij een "verlinker"?! Hij is, zegt hij, altijd een actief en betrouwbaar man geweest, zowel binnen het RVF als daarbuiten in de beweging van Nijmegen. Hij is nu eenmaal niet zo geschoold als de rest en net als iedereen leeft ook hij in de groep onder spanning en dan kunnen mensen wel eens rare dingen van hem gaan denken, maar hij wil die beschuldigingen dan wel eens horen.

Als een van de eerste kwesties wordt de Vierdaagseactie op Heumensoord van juli 1980 besproken. Van Lieshout had Frans toen voorgesteld wapens buit te maken en het was Van Lieshout zelf die een en ander zou coördineren. Volgens Van Lieshout zou ook Ciska Brakenhoff volledig achter de plannen hebben gestaan, iets wat Brakenhoff ontkent. Hiermee geconfronteerd stelt Van Lieshout dat hij de naam van Ciska destijds niet tegen Frans genoemd heeft. Wel is hij de arrestatie van Frans bij Ciska gaan melden, zo bevestigt ook Ciska zelf. Daarbij heeft hij haar ook verteld dat het de bedoeling van Frans en hem was om wapens van het terrein te halen.

Van Lieshout wordt gevraagd naar de namen van de andere groepsleden - de mensen die de stroomkabel zouden doorsnijden - om te verifiëren of de actie verder is uitgevoerd zoals gepland. Hij noemt de namen van twee Nijmeegse activisten, Herman en Pieter, maar zegt niet te weten of beiden zich aan de afspraak hebben gehouden; hij had alleen met Herman die afspraak gemaakt. Ook ontstaat onduidelijkheid over wie de wapens nu zouden weghalen: Van Lieshout zegt niet meer te weten of het groepje van de stroomkabel dat zou doen of Frans zelf.

Wanneer Van Lieshout zijn versie van de gebeurtenis heeft gegeven, wordt tot zijn grote schrik Frans binnengeropen, die al die tijd buiten de kamer heeft staan wachten. Van Lieshout stelt voor om zijn verhaal te controleren bij Herman en Pieter. Dan zou immers blijken dat hijzelf zich aan de afspraken heeft gehouden. Frans werpt hem voor de voeten dat hij Pim niet gewaarschuwd heeft.⁵ Pim is degene van wie Frans het militaire identificatieplaatje had geleend, om zo ongehinderd op het kamp bij Heumensoord rond te kunnen lopen. Het was Frans gelukt Van Lieshout te (laten) waarschuwen dat hij Pim moest tippen vanwege het gevaar van huiszoeking; een waarschuwing die Van Lieshout niet doorgegeven had. Van Lieshout ontkent en zegt dat hij Pim wel gewaarschuwd heeft. Het blijft zijn woord tegen dat van Frans.

De tweede kwestie die Van Lieshout vervolgens krijgt voorgelegd is het contact dat op aandringen van Van Lieshout door Frans gelegd is met de Capelse Groep. Van Lieshout had destijds aangegeven dat er hoognodig wapens moesten komen en daar zou die Capelse Groep mogelijk voor kunnen zorgen. Van Lieshout zegt zich dit te herinneren. Ciska Brakenhoff verwijt hem daarop, haar nooit over dit contact te hebben verteld en vraagt hem of dit bezoek slechts informatief van aard was. "Ja, inderdaad informatief", antwoordt Van Lieshout dan, en hij ontkent vervolgens te weten waar het bij dit bezoek eigenlijk om ging. Als motief voor het zoeken van contact had Van Lieshout juist zelf aangevoerd dat er na de arrestatie van Henk Wubben, waarbij twee pistolen in beslag waren genomen, geen wapens meer waren. Hem wordt gevraagd hoe hij dat dan wist. "Dat vermoedde ik," luidt het antwoord van Van Lieshout, "maar de wapens waren te duur in Rotterdam en daarom was er geen haast meer mee..."

Na de confrontatie met Frans wordt Van Lieshout geconfronteerd met Jan van der Sloot. Daar waar Frans nog enigszins gegeneerd en wat terughoudend op de hele situatie reageert, is Van der Sloot ervan overtuigd dat Van Lieshout de zaak belazert. Gesteund door zijn actieopzet die in zijn ogen het bewijs heeft opgeleverd dat Van Lieshout een verrader is, doet hij aan de anderen verslag van deze opzet. Jan beschuldigt Van Lieshout er nu van hem verraden te hebben. Van Lieshout legt de nadruk op het eerste telefoongesprek dat Jan met hem gevoerd heeft. Daarin zal Jan dan wel informatie verstrekt hebben die de politie via afluisteren aan de weet is gekomen. Jan ontkent ook maar iets te hebben gezegd in die richting en stelt dat het juist zijn opzet was, op

het sportveld Van Lieshout de tekst te laten lezen, zodat alleen hij de details van de nepactie kon weten. Hij had voor een locatie buitenshuis gekozen om het risico van af luisterapparatuur zoveel mogelijk uit te sluiten.

Dan verspreekt Van Lieshout zich enigszins. "Ik wist helemaal niet dat jij die donderdag wat ging doen", zegt hij. Hem wordt gevraagd hoe hij vijf maanden later nog zo precies weet dat het om een donderdag ging. Destijds was immers geen sprake geweest van een bepaalde dag. Alleen de datum stond in het pamflet genoemd.

De verklaringen van Van der Sloot en Van Lieshout blijven tijdens het verhoor haaks op elkaar staan. Jan is ervan overtuigd dat niemand anders aan de details heeft kunnen komen, terwijl Van Lieshout blijft proberen daar twijfel over te zaaien. Henk Wubben oppert na afloop van het verhoor de mogelijkheid dat Van Lieshout deze zaak alleen vanwege de slechte verstandhouding met Jan aan de politie heeft doorgegeven. Zo zou hij Jan een loer hebben willen draaien. Een vrij idiote gedachte, die nog eens aangeeft op wat voor naïeve en goedgelovige wijze een aantal mensen binnen het RVF met Van Lieshout omging.

Van Lieshout herinnert zich bij het schrijven van zijn rapport het incident met Van der Sloot nog goed. Hij schrijft:

"Ik was keurig netjes door alle valstrikken heen gekomen. Deze waren zeer gerafineerd opgezet. Eenmaal liet j.v.d.s. me op een verlaten sportveld persberichten lezen, van een op hande zijnde aktie. De brenger hiervan ging dan onder het lezen even ergens plassen. Als hij dan terug kwam werd er nog even nagesproken en gingen we weer uit elkaar. Nu was de truuk dat deze persberichten van tevoren door hem waren geteld. Daarna werden ze door hem weer geteld, en hoopte hij natuurlijk dat er eentje ontbrak. Dat zou dan een bewijs zijn dat ik een infiltrant zou zijn. Gelukkig beschik ik over een zeer goed geheugen zodat ik die berichten vaak nog 2 á 3 dagen daarna nog woordelijk kon citeren. Eenmaal heb ik getwijfeld of ik er een mee zou nemen ja of nee, maar de voorzienigheid moet me een handje geholpen hebben om het niet te doen. Later bleek dat dit voorval me de kop heeft gered tijdens een tegen mij aangespannen 'tribunaal'."

Van Lieshout schrijft in zijn rapport over de hele confrontatie met zijn gebruikelijke gevoel voor drama:

"Dit tribunaal is een van de angstigste belevenissen geweest van de hele periode RVF. Met een pistool op mijn hoofd gericht hebben ze geprobeerd me te laten bekennen dat ik een politespion was. Alleen door een enorme bluf en een nog grotere mond (hoe haal je het in je hoofd?) ben ik de dans ontsprongen. Deze ervaring was echt door het oog van de naald maar ik had er ook enorm veel respect mee gewonnen. Nooit heeft iemand van het RVF nog getwijfeld aan mijn loyaliteit. Voor mij was dit stressen van de bovenste plank."

Dat Van Lieshout bij de confrontatie erg veel stress gehad heeft willen we onmiddellijk geloven. Dat hij zich er deels weer uit gebluft heeft klopt ook. Dat men nooit meer aan zijn loyaliteit heeft getwijfeld klopt echter niet. Kort na het verhoor zou men namelijk vanuit het RVF alle contacten met hem verbreken. Van Lieshout heeft tijdens de confrontatie, volgens de andere betrokkenen, ook geen pistool op het hoofd gezet gekregen.

Veel verder komt de confrontatie niet. Het bewijs dat Van Lieshout een informant is, is tijdens het verhoor volgens de meeste betrokkenen niet geleverd. Met name voor Jan van der Sloot is het hard dat de overigen zijn overtuiging niet delen dat Van Lieshout wel degelijk als infiltrant werkt. Hij stelt zich op het standpunt dat een sluitend bewijs alleen dán te leveren is, wanneer Van Lieshout zelf toegeeft. Hij is echter van mening dat er nu zoveel indicaties zijn dat het niet anders kán dan dat Van Lieshout voor de BVD werkt. Voor de anderen is voor iedere indicatie wel een verklaring te vinden, variërend van slordigheden tot de mogelijke inzet van geavanceerde af luisterapparatuur. Wel is men het erover eens dat Van Lieshout op cruciale momenten liegt, maar dat wordt geweten aan zijn machohouding: zijn angst fouten toe te geven. Ook constateert men dat Van Lieshout mensen heeft gebruikt om gevaarlijke klusjes op te knappen, en dat hij hun gevoelens van politieke verontwaardiging en maatschappelijke betrokkenheid daarbij heeft gemanipuleerd.

Besloten wordt om op grond van deze conclusies de samenwerking met Van Lieshout stop te zetten. Voor Van Lieshout heeft dit als consequentie dat zijn rol binnen het RVF is uitgespeeld. Bovendien stelt men de Nijmeegse beweging van dit besluit in kennis, opdat hij ook daar niet meer welkom zal zijn. Al was hij dat natuurlijk bij een hoop mensen toch al niet. De eerste verdenkingen tegen Van Lieshout kwamen tenslotte vanuit die kraakbeweging.

Vervolgonderzoek

Naar aanleiding van hetgeen naar voren is gekomen bij de confrontatie omtrent de Heumensoord-actie wordt nog een vervolgonderzoekje ingesteld. Vragen zijn onder meer of er werkelijk een ander groepje actievoerders bestond dat de stroomtoevoer naar het kamp zou doorsnijden, en of de actie werkelijk om het verkrijgen van wapens ging.

Van Lieshout werkt - vreemd genoeg - nog met dit vervolgonderzoek mee; zij het met een door hem zelf bedongen omweg. Hij stelt voor de adressen van Herman en Pieter door te geven aan Ciska opdat een en ander geverifieerd kan worden. Met Jan van der Sloot en Ed Bruinvis wil hij niets meer te maken hebben gezien hun rol in de confrontatie. Van Lieshout geeft niet de beloofde adressen door maar vraagt om een nieuw gesprek met alleen Ciska. Deze stemt daarmee in. In dat gesprek geeft Van Lieshout weer een andere naam op als lid van de "stroomkabelgroep".

Ed Bruinvis besluit toch met Herman af te spreken en spreekt deze op 4 december 1981. Herman blijkt niets te weten van de actie van Frans, waarbij het kamp bij Heumensoord zou worden opgegaan. Hij weet al helemaal niets van de opzet om daar wapens te halen. Wel vertelt hij dat er ooit een idee geweest is om bij het kamp een stroomdraad door te knippen als sabotageactie. De actie werd in juni 1979 door Herman bedacht en door hem besproken met iemand uit het "Vierdaagsecomité"⁶, waar Herman deel van uitmaakte. Herman sprak in 1979 ook met Van Lieshout over zijn plan. Die zei hem toen dat het veel te gevaarlijk was om zo'n draad door te knippen vanwege de hoge stroomsterkte. Het zou dan beter zijn om explosieven te gebruiken tegen een elektriciteitshuisje, zo zei Van Lieshout destijds tegen Herman. Die explosieven kon hij dan wel voor ze regelen. Het idee is echter nooit uitgevoerd, zo vertelt Herman, en er zijn ook geen verdere afspraken over gemaakt. De wijze waarop Van Lieshout destijds reageerde op het plan van Herman (het gebruik van explosieven) bracht de laatste ertoe afstand te nemen. Volgens Herman bestonden er op dat moment in zijn eigen omgeving al langer twijfels bij de betrouwbaarheid van Van Lieshout. Vanaf 1979 heeft Herman dan ook nog slechts sporadisch contact met Van Lieshout. Hij vertelt Bruinvis hoe hij eens een lift kreeg van Van Lieshout. Bij Bemmelen was hij plotseling van de rijweg afgegaan. "Voor als we gevolgd worden", had hij toen gezegd. Van Lieshout vertrouwde hem toen toe, dat hij meer afwist van de Schampers-zaak: "Daar zou de vrouw van Adrie Eeken bij betrokken zijn geweest. En bij de huiszoeking in Hoogeveen naar aanleiding van die bomaanslag hadden de mensen met de handen tegen de muur moeten staan. En bovendien droeg iedere RVF'er een pistool op zak", aldus Van Lieshout destijds tegen Herman. En passant vroeg hij Herman of hij "nog wel eens wat deed". Dit had Herman in het midden gelaten: "Dat hoor je nog wel eens."

Hiermee eindigt het onderzoek dat eind 1981 naar Van Lieshout is ingesteld. Zoals gezegd is het resultaat dat de rol van Van Lieshout als BVD-informant in het RVF en de (Nijmeegse) kraak- en actiebeweging beëindigd is. Later zal hij nog wel enkele malen bij een enkele demonstratie opduiken, zo'n beetje standaard met een fototoestel.

Opvallend is overigens dat Van Lieshout nooit is "afgerekend" op zijn BVD-werkzaamheden door de activisten die hij verraden heeft. Ook niet door diegenen die overtuigd waren van zijn dubbelrol.

Uitgerangeerd bij het RVF en in de beweging wil nog niet zeggen: uitgerangeerd bij de BVD, zo zal blijken. Het spionnenbestaan - en daarmee het dubbelleven - van Van Lieshout krijgt enkele jaren later al weer een nieuwe impuls.

HOOFDSTUK 7

DE RUSSEN

Vanaf eind 1981 ligt Van Lieshout er dus uit bij zowel het Rood Verzetsfront als de (Nijmeegse) beweging. Het lijkt er ook op dat vanaf dat moment voor enige tijd het contact met de BVD is verbroken. Het valt mensen in de omgeving van Van Lieshout namelijk op dat hij vrij plotseling niet meer over zoveel geld kan beschikken als voorheen. Iemand die in die tijd dagelijks bij hem over de vloer kwam daarover:

"Tot ongeveer 1982 kon Cees op afroep over geld beschikken. Hij belde dan naar iemand van 'de Nederlandse Filmunie'. Hij stelde dat bedrijfje overigens altijd groter voor dan dat het was. Uiteindelijk is me gebleken dat het in feite zijn eigen eenmansbedrijfje was. Als hij dan gebeld had, werd er dezelfde dag nog een envelop met geld door de brievenbus gegoooid. Dat was over het algemeen vijfhonderd gulden. Dit soort transacties stopten plotseling, begin 1982. Cees kon vanaf dat moment niet meer bellen voor geld. De geheimzinnige boekhouder van zijn bedrijf, waar hij regelmatig afspraken mee had, zag hij vanaf dat moment ook niet meer. Hij heeft met die man nog wel eens een soort afscheidsdiner gehad. Die man is tijden later nog wel eens opgedoken. Dat was in de tijd dat Cees les wilde gaan geven op een school in Bemmelen. Hij had toen een bewijs van goed gedrag nodig."

Van Lieshout zelf schrijft in zijn rapport ook over dit dekmantelbedrijf:

"Als ik ergens heen moest gebeurde dit meestal onder het mom van een bijeenkomst of vergadering van de 'Nederlandse Film Unie'. Een organisatie die niet bestaat en nooit bestaan heeft, maar zo vertrouwd overkomt dat ikzelf wel eens de neiging had erin te geloven."

De "boekhouder" van de Filmunie is zeer waarschijnlijk Van Lieshouts BVD-runner geweest.

Film en video

Van Lieshout stort zich vanaf dat moment min of meer op het maken van film, video en foto's. Daarnaast gaat hij hier en daar lesgeven in audiovisuele vormgeving. Al eerder - binnen de beweging en onder meer bij het Stadsjournaal - heeft hij opgegeven over zijn studie aan de filmacademie. Hij zou daar echter net voor zijn afstuderen zijn vertrokken omdat hij ruzie kreeg met een docent. Navraag door ons leverde op dat Van Lieshout nooit aan de filmacademie heeft gestudeerd.

In de periode 1982-1983 probeert Van Lieshout overheidssubsidie te krijgen voor een film. Deze film, *Ecce Homo* genaamd, zal gaan over de homovervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij doet wel veel onderzoek, onder meer in het buitenland, maar uiteindelijk zal de film nooit gemaakt worden. De subsidie zal hij ook nooit krijgen. Het lukt hem wel om op basis van de correspondentie over de subsidieaanvraag bij de Rabobank dertigduizend gulden als lening los te peuten, zo wil althans het verhaal.

In 1984 huurt Van Lieshout een ruimte boven het Filmcentrum Mariënburg, aan de Mariënburgesstraat in Nijmegen. Hij bouwt er een kantoor en studio in - met douche. Doel van de studio is het maken van "homoglamourfoto's". Een nauw betrokkene:

"De producten van Van Lieshout en 'Caesar Films' kan ik niet anders omschrijven dan als 'mannenpornofilms'. De compagnons van Van Lieshout bleken weinig te weten van de bedrijfsinvulling. De huurder die na Van Lieshout de ruimte betrokken heeft, werd later nog vaak gebeld door mannen die naaktfoto's wilden laten maken. Na enige tijd van onbegrip drong tot die latere huurder door dat het de erfenis van Caesar Films was waar hij mee opgescheept zat. Van Lieshout had toen, met achterlating van een huurschuld, de ruimte verlaten. Hij heeft overigens sowieso niet veel van de ruimte gebruikgemaakt."

Ook de verhuurder van de ruimte boven het Filmcentrum is het nooit duidelijk geworden wat Van Lieshout daar nu precies uitspookte.

In 1985 en 1986 werkt Van Lieshout voor het Jeugd Club en Buurtwerk (JCB) in Nijmegen. Het JCB was een rechtstreeks door het toenmalige ministerie van WVC gesubsidieerd experiment in diverse steden. Het betrof een samenwerkingsverband op het gebied van kunstzinnige vorming en het sociaal-cultureel werk. Er werden vanuit het JCB kortlopende cursussen gegeven in de regio Nijmegen.

Het cursuswerk was voor de docenten allesbehalve een dagtaak. Ook bij het JCB vertelt Van Lieshout dat hij met ruzie op de filmacademie is weggegaan. Die ruzie zou hij hebben gehad met de broer van een medewerker van het JCB, die inderdaad docent aan de academie was. Deze broer blijkt zich noch

die ruzie, noch Van Lieshout te herinneren.

Om als docent bij het JCB aangenomen te worden dient men over diploma's te beschikken, over het algemeen van de kunst- of filmacademie. Van Lieshout heeft die diploma's niet. Geen nood: door middel van een keuring door een inspecteur van WVC kan hij alsnog als docent bij het JCB worden aangesteld. De inspecteur bekijkt het weinige door Van Lieshout aangeleverde materiaal. Tot verbazing van een JCB-medewerker die hier getuige van is, wordt Van Lieshout slechts op basis van de door hem verstrekte homo-erotische foto's door de inspecteur toegelaten. Van Lieshout krijgt - zoals destijds gebruikelijk was - een algemene aanstelling, wat wil zeggen dat hij in alle disciplines les mag geven.

De toenmalige JCB-medewerker:

"Van Lieshout wenste bij het JCB zijn naam consequent als 'Caes' gespeld te zien. Die naam zou van 'Caesarius' komen. Van Lieshout is in 1985 en 1986 hoogstens 75 uur per jaar werkzaam geweest bij het JCB. Daarnaast heeft hij cursussen gegeven in 'Pub 82' in Beuningen en het jongerencentrum 'Full House' in Groesbeek. Hij stond bij het JCB te boek als invaldocent, hetgeen inhield dat hij maar weinig les gaf. Hij stond bekend als iemand die graag thuis monteerde met de jongens waaraan hij les gaf. Na zijn werkzaamheden voor het JCB werkte Van Lieshout in 1987 als een soort logistiek medewerker bij de Nijmeegse Jeugd-raad."

In december 1986 maakt Van Lieshout nog een korte film over een gebouw aan de Nijmeegse Waalkade, "Anarchia" genaamd, waar onder meer dertig kunstenaars en een wooncommune gehuisvest zijn. Als Van Lieshout er filmt wordt er net een geïmproviseerde opvang voor daklozen geopend, "Het Zwar-te Paard".

De cineast Van Lieshout

In 1987 zal Van Lieshout ten minste tweemaal de pers halen als "Nijmeegs cineast". De twee artikelen die over hem verschijnen geven aardig zicht op de rijke fantasie en bijkans grootheidswaan van Van Lieshout. Ze zijn geschreven naar aanleiding van het gereedkomen van de film *L'amour, les temps et la mort*, een deels in Frankrijk met vrijwilligers vervaardigde rolprent. Volgens een artikel in het dagblad *De Gelderlander*, met de kop "Laat die boer uit Nijmegen maar schuiven", handelt de film over bisexualiteit en contactarmoede onder jongeren.¹ In het artikel doet Van Lieshout - consequent als "Caes" aangeduid - zijn carrière tot op dat moment uit de doeken. Wederom heet het dat hij de filmacademie in Amsterdam vroegtijdig heeft verlaten. Controle bij de Nederlandse Film- en Televisie-academie in Amsterdam - de enige academie op dit

Nieuwe film van cineast Caes van Lieshout bijna af

De cineast Caes van Lieshout

'Laat die boer uit Nijmegen maar schuiven'

Door onze verslaggever

NIJMEGEN - Laat die boer uit Nijmegen maar schuiven, zeggen ze over hem in Hilversum. Caes van Lieshout vindt het een compliment, prachtig, en veraschuwt de sfeer in het omroepcentrum, waar je volgens hem pas als interessant beschouwd wordt als gebruiker van sloten alcohol en duintoppen cocaine. „Ik kwam er elke dag trillend en bevend vandaan. Dat gejaag achter je broek, dat ligt mij niet en zeker niet dat een ander met je succes gaat slepen.”

Caes' filmloopbaan liep via een fotocamerarajie en een single 8, richting filmacademie in Amsterdam, die hij wegens een meningsverschil met een docent niet tot de afteling uitzat. Deed vervolgens camerawerk voor het oude popprogramma de Filter. Furor Show van Harry de Winter, werkte voor VPRO en NOS en later voor Zimmerman die filmproducties voor de AVRO vervaardigde. In Nijmegen zette hij het Nijmeegs Stadsjournaal neer op. Hij doceert kunstzinnige vorming op academies en scholen. Sinds een paar jaar bestuurt hij zijn bedrijf Caesar Films voor audio-visuele producties.

Objectief

Van Lieshout hanteert de camera met de bedoeling goede en objectieve films te maken. „Klinkt fraai, inderdaad, maar ik bedoel daarmee dat ik wat anders wil dan die schijfjilden die doorgaans gemaakt worden. Films als Keetje Tippel en Blue Movie. Dick Maas maakt leuke en spannende films. Films hier lopen alleen als er bloot en seks in zit. Ik mijl die goedkope porno in mijn films. De zwaarste belediging die iemand tegen mij kan maken is dat ik porno maak. Ik laat alleen functioneel

bloot zien, zoals in 'L'Amour'. Ik vind dat méér laten zien, afleiden van het onderwerp. Je hoeft niet altijd alles te laten zien.”

„Ik ben ook niet de cameraman, die blijft filmen in gruwelijke situaties. Die foto van die man in Vietnam die door zijn hoofd wordt geschoten is valgelijk, net als die beelden van dat kind dat in de modder van de vulkaan Nevado Del Ruiz in Colombia vast zat. Als ik zo een wereld press foto zou moeten winnen, dan maar niet.”

Fascisme

„Ik neem voor mijn films geen gemakkelijke onderwerpen. De film 'Ecce Homo', waar ik nu mee bezig ben is niet zomaar een verhaaltje.”

„Lou de Jongs schrijft in zijn serie over de Tweede Wereldoorlog 'dat er ook een aantal homofielen zijn opgepakt vanwege hun politieke overtuiging'. Dat is op zijn zachtst gezegd niet waar. Ik ben nu al anderhalf jaar mee bezig met onderzoek naar het lot van de 500.000 homoseksuelen die in concentratiekampen vanwege hun geaardheid zijn omgebracht.”

„Die mensen leefden in een kamp binnen het kamp. Ik heb bewogen gesprekken gevoerd met

slachtoffers die dat aan den lijve ondervonden hebben. Opnamen maken we in een Belgisch kamp, waaraan vrijwel niets veranderde. Er hoort ook een museum bij, waar de aantallen omgekomen mensen genoemd werden. Onder de 'rose driehoek' stond niets duidelijk vermeld. Ik vroeg aan het personeel waarom niet en kreeg glashard te horen dat dit de enige groep was die doodgeschoten mocht worden.”

„Ik wil met 'Ecce homo' laten zien dat het fascisme er vandaag de dag nog is. Maar ook, dat homo's zich vandaag de dag weer opsluiten. Een café kun je zomaar binnen lopen, maar een flukkercafé niet. Daar mag je alleen in als je goedgekeurd wordt, dus als je jong bent en een lekkere kont hebt. Ouderen hebben afgedaan, mits ze veel geld hebben. Dat is je reinste discriminatie. Die dingen laat ik ook zien.”

„Ja, alweer een film over de oorlog. Maar dit onderwerp vond ik belangrijk genoeg. Het gaat om een vergeten groep en bovendien gaat 'je' evengoed over het nu.”

Pierson

De objectiviteit streefde Van Lieshout ook na toen hij de Piersonaffaire in beeld bracht met zijn eerste eigen grote productie 'Vrijstaat de Eenhoorn'.

„Ik heb de kant van de krakers en van de rechterlijke macht beelicht. Dan ben je nergens vriend. De camera is me zelfs uit handen geslagen.” In Dordrecht filmde hij de beruchte gewapende actie van de politie bij het activistenkamp. „Filmen werd me belet, kreeg een pistool in mijn rug geduwd en later zijn delen film in beslag genomen. Maar ik liet ook zien dat de anti-kernenergijbeweging verboden middelen hanteerden. De film is grijsgedraaid door beide groepen.”

„Intussen heb ik vanalles gefilmd. Van filmen léér je veel jongen. Wat wist ik weinig van onderwijs voor ik er een film over maakte. Wat wist ik weinig van de CVD in Nijmegen. Een prachtig en

beleidend bedrijf. Ik film er ondermeer over het hondentoilet. Dat loopt goed, zal ik maar zeggen. Per dag worden hier 60 tot 80 honden uitgelaten. De mensen zijn enthousiast.”

Vierdaagse

De Vierdaagse filmde hij ook. Voor de reportage van de intocht leverde hij beelden van gebeurtenissen rond het wandelfeest, zoals de schrijvende scène waarin de tot gebukt vermalen voeten van een soldaat worden geprepareerd voor de volgende mars.

Hij filmde ook de niet vertoende selectie aan de Scheidingsweg. Wankelende soldaten mogen de intocht niet meemaken.

Caes: „Dat programma over de intocht vond ik zeer slecht. Geen sfeer en slecht becommentarieerd. Zo'n intocht moet je door Nijmegenaren laten maken. Als ik het hele programma voor de NOS zou moeten verzorgen zou ik van de Nijmeegse Ziekenomroep voor het commentaar Reina en voor het schakelwerk Mark van Teeffelen vragen. Ze voelen de sfeer aan. De intocht is zeker iets voor een rechtstreekse reportage als je tenminste de saai gedeeltes opvult. Er valt veel meer te zien in Nijmegen dan nu op de buis is getoond, zoals de Waal in vlammen. Man, welke stad in Nederland kan zo'n evenement organiseren? Alleen Nijmegen hier. Daar ben ik best chauvinistisch in.”

De Gelderlander 10-08-1987

gebied - wijst uit dat er in ieder geval in de periode van 1972 tot 1982 geen Van Lieshout aan die opleiding ingeschreven is geweest. Van Lieshout zelf spreekt trouwens noch in zijn rapport, noch in zijn levensverhaal over een studie aan de filmacademie.

Vervolgens zou Van Lieshout camerawerk hebben gedaan voor de *Filter Furoreshow* van Harry de Winter. Maar ook De Winter heeft nooit van hem gehoord. Van Lieshout zou - nog steeds volgens het artikel in *De Gelderlander* - ook voor zowel de NOS als de VPRO gewerkt hebben. Bij beide omroepen zijn uitgebreide naspeuringen gedaan. Niemand kent hem en hij is ook niet in de (loon)administratie opgenomen (geweest). Bij de NOS zou het slechts mogelijk geweest zijn dat hij via een uitzendbureau of cateringservice schoonmaak- of kantenewerk heeft gedaan. Van Lieshout zegt verder voor Rob Zimmerman gewerkt te hebben, die volgens het artikel "filmproducties voor de AVRO vervaardigde". Een prachtige suggestie. Navraag bij Zimmerman levert een ontluisterende reactie op. Zimmerman:

"Spreek me niet van die Van Lieshout. Die heeft inderdaad een tijdje bij mij gewerkt. Keukenkastjes heeft ie geschilderd. M'n toenmalige vrouw dweepte nogal met die gast."

Ten slotte zou Van Lieshout volgens het artikel in *De Gelderlander* kunstzinnige vorming doceren aan academies en scholen, en zijn bedrijf Caesar Films voor audiovisuele producties besturen. Ook zijn werkzaamheden voor het JCB dikt hij dus nogal aan.

Van Lieshout zet zich vervolgens in het artikel in *De Gelderlander* nadrukkelijk af tegen het wereldje in Hilversum, waar je volgens hem pas als interessant beschouwd wordt als "gebruiker van sloten alcohol en duintoppen cocaïne". Hij zegt wat anders te willen maken dan "die schijtfilms die doorgaans gemaakt worden". Van Lieshout in *De Gelderlander*:

"Films hier lopen alleen als er bloot en seks in zit. Ik mijd die goedkope porno in mijn films."

Het artikel verhaalt ten slotte nog over de start van Van Lieshouts carrière, met de films over de Pierson-ontruiming en Dodewaard-actie.

Het lukt Van Lieshout, tot verbazing van verschillende mensen uit de film- en videowereld, een interview te krijgen in het als serieus aangeschreven blad *AV-magazine*. Marcus Beeren in *AV-magazine*:

"Een speelfilm maken op video, die bij voorbaat al vertoond gaat worden op *Channel Four* en zeer waarschijnlijk op *Antenne Deux* is op zich al een bijzonderheid, zeker als je nagaat dat de film op gewone U-matic apparatuur en een drie-buiscamera is gedraaid."²

Zo bijzonder is dit echter niet, want de contracten met de genoemde televisiezenders zijn ontsproten aan de fantasie van Van Lieshout. Weliswaar is de film vertoond, maar hij is nooit uitgezonden - door welke omroep dan ook. Voor het overige is het artikel in *AV-magazine* van ongeveer dezelfde strekking als dat in *De Gelderlander*. In het artikel uit *AV-magazine* meldt Van Lieshout nog dat hij een film gaat maken voor de Centrale Vervoersdienst in Nijmegen. Ook daar laat men desgevraagd weten dat men nog nooit van hem gehoord heeft, laat staan dat het voornemen bestond met Van Lieshout een film te gaan maken.

De film *L'amour, les temps et la mort* gaat in 1987 in de Nijmeegse "Caesar Bar"³ in première. Naar verluidt laat Van Lieshout de eigenaar van dat café met een onbetaalde rekening voor het feestje zitten.

Een film voor de Russen en opnieuw de BVD

Caesar Films, het bedrijf dat Van Lieshout in 1984 gestart is, wordt pas op 3 april 1986 ingeschreven bij de Nijmeegse Kamer van Koophandel. Rond die tijd gaat ook een nieuwe BVD-operatie van start, met Van Lieshout in een niet-onbelangrijke rol. Na de Nederlandse Filmunie wordt Caesar Films opnieuw een *cover* voor geheime dienstactiviteiten door Van Lieshout. Het plan is ditmaal niet om Nederlandse activisten te provoceren en bespioneren, maar - een tikje ambitieuzer - het provoceren van Russische diplomaten.

In 1986 maakt Van Lieshout in opdracht van de Russische ambassade een film over de Russische ruimtevaarttentoonstelling "Intercosmos" in pretpark De Efteling te Kaatsheuvel. Van Lieshout schrijft daarover in zijn rapport het volgende:

"Hoe het allemaal tot stand gekomen is weet ik niet (misschien had ik toch wel een redelijke bekendheid als documentairemaker en dan nog wel een linkse), maar op een dag werd ik opgebeld door een zekere Viktor Doila van de Russische Ambassade in de Haag, met het verzoek een documentaire te maken over een expositie van 25 jaar Russen in de ruimte."

Gezien de geringe prestaties van Van Lieshout op het film- en videofront lijkt het ons sterk dat zijn kwaliteiten op dat gebied reden kunnen zijn geweest voor wie dan ook om hem bij de Russen aan te bevelen. Het kan natuurlijk stom toeval zijn geweest dat net BVD-provocateur Cees van Lieshout een dergelijk project toegeschoven krijgt. Het lijkt ons waarschijnlijker dat de BVD de zaak zorgvuldig opgezet heeft. Een persoon die nauwkeurig op de hoogte was van Van Lieshouts BVD-werkzaamheden met betrekking tot de Russen bevestigt dat:

"Die hele operatie heeft van 1986 tot 1990 gelopen. Het maken van die film moest als ingang dienen. Van Lieshouts rol was die van provocateur. Hij diende Russische diplomaten zover te krijgen dat zij hem zelf, of door hem te benaderen mensen, als informant voor de Russische inlichtingendiensten zouden werven. Een en ander heeft ten minste tot de uitwijzing van twee Russische diplomaten geleid. Van Lieshout heeft ten behoeve van deze werkzaamheden een cursus Russisch gevolgd."

Een goede bekende van Van Lieshout die met hem de ruimtevaarttentoonstelling in De Efteling bezocht, heeft ons bevestigd dat Van Lieshout in ieder geval enkele woorden Russisch sprak. En:

"Wij werden daar als ware VIP's ontvangen door die Russen. Cees voelde zich daar helemaal mee in zijn nopjes. We kregen meteen overal vrije doorgang."

Voor het draaien en monteren van de film over de ruimtevaarttentoonstelling gebruikt Van Lieshout de faciliteiten van het JCB. Het commentaar wordt bij het JCB door een vrouw in het Russisch ingesproken. Op JCB-medewerkers komt het geheel nogal knullig over. Van Lieshout vergeet voor het gemak maar weer de huur van de apparatuur te betalen. Het JCB kan de kosten nog net op zijn laatste loon inhouden.

Russische spionnen in Nederland

Tussen 1989 en 1992 verschijnen in de Nederlandse kranten de nodige berichten over de activiteiten van Russische spionnen. Door de Binnenlandse Veiligheidsdienst wordt grote verontwaardiging geëtaleerd over die activiteiten. Aan de ene kant zou Rusland haar hand ophouden voor economische steun bij het Westen, terwijl men aan de andere kant probeert er met economische en technische (bedrijfs)geheimen vandoor te gaan. BVD-chef Docters van Leeuwen beklagt zich erover in een televisie-uitzending:

"Je kunt dat niet voor lief nemen. Je kunt niet zeggen: 'We doen alsof we vriendelijk met elkaar omgaan' en ondertussen verdwijnt je tafelzilver."⁴

Wat de inlichtingenchef vergeet erbij te zeggen is dat de spionageactiviteiten van westerse inlichtingendiensten in Rusland evengoed doorgang vinden. Bovendien zijn het bepaald niet alleen de Russen die proberen hoogwaardige technologie in westerse landen weg te halen. De westerse landen bespioneren elkaar en elkaars bedrijven evengoed.

In 1989 verschijnt een eerste uitgebreid Russisch spionageverhaal in *NRC Handelsblad*.⁵ Het artikel vormt een nauwkeurig verslag van de activiteiten van Gennadi Karpensjenkov, een volgens de BVD op "de KR-lijn" actieve KGB-medewerker. De KR-lijn is de KGB-afdeling die zich bezighoudt met contra-spionage. Deze Karpensjenkov wordt blijkens het artikel door de BVD geobserveerd wanneer hij in een Chinees restaurant in Rotterdam contact heeft met een Nederlandse politiemannet met "een specifieke inlichtingenfunctie bij een groot korps". De Rus heeft die man als informant geworven en wil graag informatie over het functioneren van de BVD. De politiemannet heeft echter na het eerste contact zijn chef en de BVD ingelicht, waarna het dubbelspel kon beginnen. Ook de minister van Binnenlandse Zaken en de landelijk spionage-officier van justitie, H.J. den Os, zijn over de operatie ingelicht.

Dekmantel voor Karpensjenkov vormt het met 140 werknemers grootste cargo-bedrijf Transworld Marine (TWM), in de Rotterdamse haven. Het bedrijf is eigendom van drie Russische rederijen en het Russische ministerie van Scheepvaart. Het hoofdkantoor van TWM bevindt zich in Antwerpen, waar in 1972 al vier medewerkers zijn uitgewezen wegens spionage. In datzelfde jaar wordt TWM-Rotterdam opgericht en vanaf de eerste dag nauwlettend in de gaten gehouden door de BVD. In de jaren voorafgaand aan de uitwijzing van Karpensjenkov op zondag 9 april 1989, zijn volgens de BVD drie medewerkers van het bedrijf uitgewezen op beschuldiging van spionage. Deze drie zijn, aldus de BVD, de voor de KGB werkende Papyrin, Sibirtsev en Michailov. Volgens het artikel in *NRC Handelsblad* zou de BVD op haar beurt weer informanten bij TWM hebben. Het aantal uitwijzingen in verband met spionage zou bijna explosief zijn toegenomen. Een jaar eerder dan Karpensjenkov zou ook al Valentin Velitsjko, lid van de Russische handelsmissie in Amsterdam, zijn uitgewezen. Volgens *NRC Handelsblad* zouden op dat moment in Nederland ongeveer twintig KGB-medewerkers actief zijn. De GRU, de Russische militaire inlichtingendienst, zou in Nederland tien medewerkers hebben.

Van Lieshout verwijst in zijn rapport ook naar het Rotterdamse cargo-bedrijf: "Zeker is dat, mede door mijn toedoen, een aantal Russen uitgewezen zijn (Denk aan de Rotterdamse affaire)." De verwijzing is flinterdun. Mogelijk klopt er niet veel van en noemt Van Lieshout gewoon maar een van de bekendste "spionagezaken" uit die periode. Zijn toevoeging - "Verder wil ik over deze periode niet veel meedelen" - zou kunnen betekenen dat er verder ook niet veel te melden valt. Maar mogelijk heeft Van Lieshout ook andere, op het moment van schrijven van zijn rapport meer actuele, redenen om geen verdere informatie aan het papier toe te vertrouwen. Op die mogelijke redenen komen we kort terug in hoofdstuk 9.

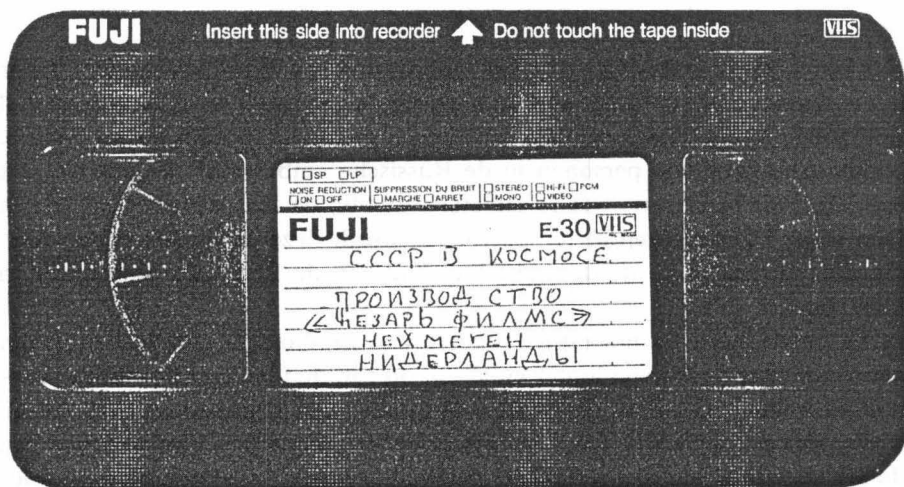
De USSR in het heelal

Terug naar het voorstel van de kant van de Russische ambassade om een film te maken naar aanleiding van de expositie in De Efteling. Deze expositie werd gehouden in 1986. Van Lieshout over dit aanbod:

"De zakelijke afspraak was dat hun een professionele tape met Russisch gesproken tekst zouden krijgen voor de Wereld Ruimtevaart tentoonstelling in Moskou, en dat ik de band kon verwerken voor edukatieve programma's op scholen in Nederland. Ik ben natuurlijk op dit verzoek ingegaan en werd verder volledig begeleid door de Dienst."

Deze laatste zin suggereert dat de BVD inderdaad, van het begin af, betrokken was bij de contacten met de Russische ambassade en mogelijk de introductie van Van Lieshout daar geënceneerd heeft. Van Lieshout vervolgt:

"Ik kreeg bepaalde opdrachten en taken, en moest gedragrapporten en analyses maken over bepaalde personen in de Russ. Ambasade. Verder was het mijn taak om met Doila op goede vriendschappelijke voet te komen staan. Ook moest ik proberen zoveel mogelijk over Wladimir Naidonof te weten te komen, en hoe de verhouding was tussen Doila en Naidonof. Uit de analyses konden we opmaken dat, hoewel Doila persataché was en Naidonof 2e secretaris, het zo moest zijn dat Doila in rang hoger stond dan Naidonof. Bijna zeker hadden we hier te doen met een KGB officier (uit latere gegevens bleek dit ook daadwerkelijk zo te zijn)."

Van Lieshouts Russische film, *De USSR in het heelal*.

RUSSIA

Embassy: Andries Bickerweg 2, 2517 JP The Hague; tel (70) 3451300; telex 34585; fax (70) 3617960

Ambassador: Dr Aleksandr Davidovich Tchikvaidze.

Minister-Counsellor: Alexandr Pankratov.

Counsellor: Victor Koulechov.

Military, Naval and Air Attaché: Col Vladimir J. Boulavinov.

Attaché (Economic/Land Improvement Water Systems): Vasilii Mamonko.

Agricultural Attaché: Nikolai Ibraguimov.

First Secretary: Vladimir Kareline.

First Secretary: Stanislav Rodtchenkov.

First Secretary: Sergei Sokolov.

Deputy Military, Naval and Air Attaché: Lieut Col Arkadi Bobrov.

Second Secretary: Vladimir Pachedko

Second Secretary: Vladimir Naidenov.

Second Secretary: Boris Jilko.

Second Secretary: Andrei Poskakouhine.

Consular Affairs Section: Laan van Meerdervoort, 2517 AA The Hague; tel (70) 3467940; telex 34585.

First Secretary and Head of Consular Affairs: Oleg Briouchkov.

Commercial Section: Veluwelaan 22, 1079 RA Amsterdam; tel (20) 6447477; fax (20) 6446643.

Head of Commercial Section: Yuri Kojine.

Deputy Commercial Representative: Valeri V Iarochenko.

Deputy Commercial Representative: Boris Ous.

Uit: The world directory of diplomatic representation (1992), een overzicht van het ambassadepersoneel wereldwijd. Vladimir Naidenov wordt aangeduid als "second secretary".

Het kan weer de fantasie en wat grote eigendunk van Van Lieshout zijn, maar het verbaast dat de BVD het aan deze labiele en in grote hoeveelheden alcohol nuttigende kleine crimineel over zou laten "gedragsrapporten en analyses te maken over bepaalde personen in de Russische ambassade". Feit is wel dat ene Vladimir Naidenov tweede secretaris was bij de Russische ambassade in Den Haag.⁶ Uitgewezen of teruggeroepen wordt deze diplomaat echter niet. Op dit moment is hij derde ambassaderaad van de Russische ambassade in Den Haag.⁷

In de beschrijving in zijn rapport hangt Van Lieshout het verhaal over zijn contacten met de Russen louter en alleen op aan de film over de ruimtevaart-tentoonstelling. Die film, *De USSR in het heelal*, kwam gereed in 1986. Of hij vervolgens permanent contact is blijven onderhouden met medewerkers van de ambassade is ons niet duidelijk. Even onduidelijk is wat dan de basis voor dat contact is geweest. Een nauw betrokkene:

"De BVD en Van Lieshout zelf hebben op een gegeven moment met het idee gespeeld dat hij maar eens naar Rusland moest. Zover is het niet gekomen."

Caesar Films, de dekmantel, gaat failliet en wordt op 26 januari 1988 bij de Kamer van Koophandel uitgeschreven. Ook in dit geval blijven met name de compagnons van Van Lieshout, die niets van zijn BVD-dekmantel wisten, met de financiële brokken zitten. Ook de (inmiddels ex-) vriend van Van Lieshout krijgt nog jaren deurwaarders en schuldeisers aan de deur. Het is goed mogelijk dat het einde van Caesar Films ook het (voorlopige) einde vormde van Van Lieshouts contacten met de Russische diplomaten en in dat kader de BVD. Mogelijk omdat Van Lieshout de boel verknoeid had. Hij krijgt in die tijd een hevige reuma-aanval, waardoor hij in een rolstoel belandt. Niet de eerste keer in zijn leven. Het is bovendien niet de eerste keer dat verschillende mensen uit zijn omgeving menen dat het pure aanstellerij is of - misschien beter - dat het eerder om psychische dan om lichamelijke klachten gaat.

Opnieuw een BVD-infiltratie richting Russen

In september 1989 wordt, voor een volgend project, opnieuw een bedrijf in het leven geroepen: "TRAC video- en fotoproductiebedrijf". Ook dit bedrijf is een BVD-dekmantel. De werkwijze die steevast gevolgd lijkt te zijn is dat bedrijfjes die door Van Lieshout werden opgezet, zowel een dekmantel voor BVD-werkzaamheden waren, als door hem voor eigen werkzaamheden werden gebruikt. Opnieuw zoekt Van Lieshout compagnons om geld in het bedrijf te steken. Hijzelf zal dan de kennis inbrengen. Eén van die compagnons weet dat het bedrijf slechts een BVD-dekmantel is, de andere twee weten dat niet. Die eerste trekt zich dan ook al snel uit het bedrijf terug. Op kosten van de twee overgebleven - zich van geen kwaad bewuste - compagnons, wordt bij een van hen een fotostudio in huis gebouwd. Er wordt een "auto van de zaak" aangeschaft, die op naam wordt gesteld van de andere compagnon. Van Lieshout, die zich het exclusieve gebruik van de auto toeëigent, zal deze later - *total loss* rijden.

Ook TRAC zal zich toe gaan leggen op het maken en verkopen van homoglamloufotofoto's. Eventueel zal men later ook films gaan maken, zo is het plan. Al snel blijkt dat het Van Lieshout meer om pornofoto's gaat, met name van jonge jongens. Uit ontevredenheid met deze nieuwe koers en omdat het de twee overgebleven compagnons alleen maar geld kost - hetgeen Van Lieshout vervolgens weer opmaakt - stoppen zij met hun deelname in het bedrijf. Zij blijven wel met de gemaakte kosten en de schulden zitten. Volgens een van de compagnons is Van Lieshout in die periode vaak op stap. Het blijft voor hem onduidelijk waarom hij weg is en waarheen. Het valt hem wel op dat Van

Kerkstraat 10-12 6546 BA Nijmegen
Postbus 38200 6503 AE Nijmegen
Telefoon 080-772550 - Telex 48276
Fax 080-782414
Postgids 84/84/80
Bankier: Algemeene Bank Nederland n.v.
rekeningnr 537027160

DOSSIER-NR: 33.690
Blad 1

Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Nijmegen en omstreken

UITTREKSEL UIT HET HANDELSREGISTER
PER 28 AUGUSTUS 1989
=====

Handelsna(a)m(en): TRAC VIDEO- EN FOTOPRODUCTIEBEDRIJF
Naam van de vennootschap: TRAC VIDEO- EN FOTOPRODUCTIEBEDRIJF
Rechtsvorm: Vennootschap onder firma

Adres van de onderneming: HEGDAMBROEK
WP NYMEGEN

=====

Datum vestiging onderneming: 1 SEPTEMBER 1989
Ie registratie te Nijmegen: 28 AUGUSTUS 1989
Aanvang vennootschap: 1 SEPTEMBER 1989
r vennootschap: ONBEPAALED

Bedrijfsomschrijving: VIDEO- EN FOTOPRODUCTIEBEDRIJF

Grootteklasse w.p.: Cat. 3 (2 t/m 4 pers.)

Functionarissen:
Naam, functie:
Geboortedatum-plaats
Nationaliteit-gebo
Adres:
Datum in

Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Nijmegen en omstreken

Kerkstraat 10-12 6546 BA Nijmegen
Postbus 38200 6503 AE Nijmegen
Telefoon 080-772550 - Telex 48276
Fax 080-782414
Postgids 84/84/80
Bankier: Algemeene Bank Nederland n.v.
rekeningnr 537027160

DOSSIER-NR: 33.690
Blad 2

UITTREKSEL UIT HET HANDELSREGISTER
PER 28 AUGUSTUS 1989
=====

Naam, functie:
Geboortedatum-plaats
Nationaliteit-geboorteland:
Adres:
Datum in functietreding:
Vertegenw. bevoegdheid:

CORNELIS JOANNES MARIA LIESHOUT VAN Vennoot
16 AUGUSTUS 1952
Nijmegen, HILKERENSACKER
1 SEPTEMBER 1989
BEPERKT BEVOEGD

Blad 2 volgt

De registratie bij de Kamer van Koophandel van TRAC video- en fotoproductiebedrijf, een BVD-dekmantel.

Lieshout goede contacten heeft bij bedrijven voor fotomaterialen: hij krijgt nogal eens gratis fotopapier en films mee.

In ongeveer dezelfde periode, namelijk van september 1989 tot juni 1990, werkt Van Lieshout ook op de audiovisuele afdeling van het Kinderdorp

Neerbosch in Nijmegen, een instituut voor voortgezet onderwijs aan jongeren met opvoedings- en leerproblemen. Ook daar zegt hij de filmacademie doorlopen te hebben. Toch schopt hij het daar evenmin ver. Hij fungeert als een soort klusjesman en doet wat soldeerwerk.

In 1990 doet hij op die afdeling aan een videofilmer het voorstel een film te maken over ruimtevaart. Hij zegt daartoe aangezocht te zijn door de Russische ambassade, in wiens opdracht hij al eerder een productie heeft gemaakt. Na enige tijd vraagt de videoman aan Van Lieshout meer duidelijkheid over het door hem gelanceerde plan. Van Lieshout belt de cultureel attaché van de Russische ambassade en maakt een afspraak. Samen reizen ze af naar Den Haag. Het valt de man op dat Van Lieshout erg hartelijk wordt ontvangen. Dan blijkt dat de ambassade helemaal niet om een film verzocht heeft. Het geheel blijkt meer een plan van Van Lieshout zelf te zijn. Deze laatste schuift bovendien steeds zijn *deadline* voor het draaiboek op, wat de videoman van het Kinderdorp doet besluiten van het hele project af te zien.

In juni 1990 wordt Van Lieshout ontslagen bij het kinderdorp. Redenen daarvoor zijn het niet terugbetalen van een afgesloten lening en oplichting van een aantal pupillen.

Het is ons niet duidelijk wat Van Lieshout nu precies heeft gedaan in zijn TRAC-periode, hoe intensief de contacten met de Russen geweest zijn en of deze periode, wat die contacten betreft, naadloos op de Caesar Film-periode aansluit. Een nauw betrokkene die - weliswaar via Van Lieshout zelf - nauw-

Van Lieshout ontmoet zijn runners in Plasmolen. Van links naar rechts: Van Lieshout, een onbekend gebleven runner, Herman Oolbekkink. De foto werd gepubliceerd in *De tragiek van een geheime dienst*, maar Van Lieshout werd niet herkend.

keurig op de hoogte was van diens BVD-werkzaamheden, vertelde ons dat Van Lieshout zijn contacten met de BVD in die tijd onder meer had in hotel-restaurant "De Plasmolen", in het gelijknamige plaatsje zo'n vijftien kilometer ten zuiden van Nijmegen. Dit komt overeen met hetgeen in *De tragiek van een geheime dienst* gemeld wordt. Bij de afspraken was, naast Van Lieshout en de Nijmeegse PID-chef Herman Oolbekkink, een derde man aanwezig. De inschatting van de auteurs van *De tragiek* was dat dat mogelijk een medewerker van de Militaire Inlichtingendienst (MID) was. Dit wordt bevestigd door de hiervoor genoemde nauw betrokkene. Ook die maakt melding van een MID'er als derde man. Deze derde man zou opmerkelijke gelijkenis vertonen met Onno Koerten, directeur contraspionage bij de BVD. Het lijkt echter enigszins overdreven dat de directeur zelf naar Plasmolen zou afreizen om met een informant te praten. Aan de andere kant is het ook opmerkelijk - maar wel zeker - dat de contacten altijd plaatsvonden in aanwezigheid van het hoofd van de Nijmeegse PID. Blijkbaar werden daar toch belangrijke zaken besproken.

Opnieuw een publiciteitsoffensief van de BVD

Op 4 november 1990 verschijnt Onno Koerten in een uitzending van KRO's *Brandpunt* op televisie. In het programma wordt opnieuw de noodklok geluid over de toename van Russische spionage in Nederland. Koerten meldt dat van de 76 officieel geplaatste Russen in Nederland er 25 tot dertig voor een Russische inlichtingendienst werken. Onder hen de secretaris politieke zaken van de ambassade, die voor de KGB zou werken. Met name medewerkers van de zogenoemde X-lijn, de afdeling die verantwoordelijk is voor het inwinnen van inlichtingen met betrekking tot wetenschap en techniek, zouden opdracht hebben contacten te leggen met Nederlanders in bedrijven en op universiteiten. Via die contacten zou dan geprobeerd moeten worden om bij die instellingen informatie weg te halen. Volgens Koerten zou iedere inlichtingenofficier de opdracht hebben gekregen om drie à vier informanten te werven, waarmee het totaal aantal Nederlandse informanten van Russische geheime diensten rond de honderd zou liggen. Een kwart daarvan weet ook dat ze voor "de Russen" werken.

In de uitzending worden vervolgens door Koerten becommentarieerde video-beelden vertoond van het contact tussen "de in de jaren tachtig actieve KGB'er Alexander Boikoi" en zijn Nederlandse informant. Het betreft geheime opnamen die door de BVD zijn gemaakt. Het contact vindt in Leiden plaats, evenals in het geval van de al eerder genoemde Karpensjenkov in een Chinees restaurant. De Nederlandse informant, die onherkenbaar is gemaakt, speelt een dubbelrol en werkt ook voor de BVD. De dekmantel van Boikoi, die vooral uit

is op politieke informatie, vormt het aan de Amsterdamse Bachstraat gevestigde bedrijf "Sovexportfilm"⁸. Boikoi werkt daar als vertegenwoordiger. In de *Brandpunt*-uitzending worden ten slotte de foto's vertoond van een vijftal Russen dat eerder uitgewezen is wegens spionage.

Opmerkelijk aan de in de uitzending vertoonde BVD-beelden in relatie tot Van Lieshout is het volgende. De Nederlandse informant uit de BVD-film zou, qua postuur en manier van bewegen - het gezicht is onherkenbaar gemaakt - Van Lieshout kunnen zijn. De dekmantel van Boikoi is, evenals die van Van Lieshout, een bedrijf op het gebied van film, een bedrijf dat - bij navraag bij de Kamer van Koophandel in Amsterdam - daar nooit ingeschreven blijkt te zijn geweest. Wel is het bedrijf in oude telefoonboeken van Amsterdam terug te vinden. Ten slotte zou de naam Doila, uit het rapport van Van Lieshout, een - weliswaar flinke - verschrijving kunnen zijn van Boikoi.

De reacties op de uitzending zijn niet onverdeeld positief. Verschillende leden van de Tweede Kamer zijn er verbolgen over dat zij via de televisie moeten vernemen dat er Russische spionnen in Nederland actief zijn en hoeveel. Zij hadden dat liever vernomen via de normale kanalen, dat wil zeggen via de minister. De vraag is waarom de BVD ervoor gekozen heeft om deze ongebruikelijke stap te zetten. Hieronder gaan we nog nader in op mogelijke redenen voor dergelijke geforceerde openheid.

Enkele dagen later wordt het geheel nog eens dunnetjes overgedaan in een *Brandpunt Special Report*, dat in zijn geheel aan de BVD is gewijd - inclusief een uitgebreid interview met het toenmalige hoofd van de dienst Arthur Docters van Leeuwen. Deze biecht - na enig aandringen - onder meer op dat de BVD over enige honderdduizenden dossiers over Nederlanders beschikt.

Voor het overige probeert de dienst met name de show te stelen door wederom geheime videobeelden op televisie te laten zien. Dit keer betreft het beelden van een bijeenkomst van neonazi's. Docters van Leeuwen slaagt er niet in om duidelijk te maken waarom het nu nodig is dat allerhande linkse actiegroepjes door de BVD in de gaten worden gehouden. Wel steekt de inlichtingenbaas niet onder stoelen of banken goed kwaad te zijn over de ontmaskering van BVD-informant Joop de Boer. Deze inwoner van Tiel heeft negen jaar geïnfiltreerd in met name vredesgroepen en antikernenergiegroepen. Hij is op 20 oktober 1990 - twee weken voor de *Brandpunt*-uitzendingen - door een aantal mensen ontmaskerd en dat feit wordt door middel van een persbericht wereldkundig gemaakt. De BVD-chef meldt dat het bij de BVD bekend is dat een aantal mensen in Nijmegen al langere tijd probeert erachter te komen welke (BVD-)informanten door de PID aldaar gerund worden. "In dit geval is ze dat blijkbaar gelukt", aldus Docters.

De BVD lijkt er niet helemaal gerust op dat het bij deze ene ontmaskering blijft. De dienst pakt dan ook meteen flink uit: door de BVD wordt samen met De Boer een strafklacht tegen onbekenden ingediend wegens wederrechtelijke

vrijheidsberoving. De Boer zou immers tegen zijn wil in een loods in Amsterdam "verhoord" zijn. Tegen die onbekenden wordt een gerechtelijk vooronderzoek gestart. Na enige tijd wordt een verdachte aangehouden, die men echter al snel weer moet laten gaan.

Het komt dus in korte tijd tot twee televisie-uitzendingen over de BVD. Een voor de dienst ongekende openheid.

De openheid van de BVD

De op TV gedemonstreerde openheid van de BVD laat zich enerzijds verklaren uit de behoefte aan rechtvaardiging van het bestaansrecht van de geheime dienst. Na de val van de Muur vraagt menig een zich af of de dienst niet ingekrompen moet worden. Opmerkelijk is dat Koerten in de eerste *Brandpunt*-uitzending wel wat hard van stapel loopt. Hij spreekt in die uitzending over 25 à dertig Russische diplomaten die voor een inlichtingendienst werken en uitgewezen dienen te worden. Tot december 1992 maken de verslagen van de Vaste Kamercommissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten echter slechts melding van vier personen die tot persona non grata verklaard werden. Hieronder zouden zich twee Russische diplomaten bevonden hebben. Samen met enkele correspondenten van *Tass*, *Novosti* en *Pravda* en een enkele zakenman, komt het totaal van uitgewezen "spionnen" op circa tien. Dit laatste meldt *de Volkskrant* in april 1992.⁹ De twee diplomaten zouden uitgewezen zijn; de overige "spionnen" zouden volgens de Nederlandse regering verzocht zijn te vertrekken. De voormalige *Pravda*-correspondent L. Tsernosjkoer ontkent in het *Volkskrant*-artikel verzocht te zijn te vertrekken. De aantijging dat hij spion zou zijn geweest noemt hij "vermakelijk nieuws".

Aan de andere kant is er op het moment van de twee uitzendingen misschien ook wel wat meer aan de hand. Van Lieshout geeft later als belangrijkste reden voor het beëindigen van zijn BVD-werkzaamheden het verschijnen van *De tragiek van een geheime dienst*. Daarnaast geeft hij als reden "de ontdekking van mijn werk binnen de Russische ambassade". Hij voegt daar nog het volgende aan toe:

"September 1990 bleek mijn kontaktman Doila plotseling te zijn teruggeroepen.
Oktober 1990 zijn mijn kontakten met de Russen gestopt."

Of er het een en ander is misgegaan, en zo ja wat, weten we niet. Het is niet ondenkbaar dat de BVD behoefte had aan een hoop stampij en een soort verkapt dreigement richting Russen. Door hoog van de toren te blazen neemt men de Russen, die mogelijk van plan waren te klagen over de ontdekte activiteiten van Van Lieshout, de wind uit de zeilen.

Daarnaast was de BVD er nog niet zo zeker van dat het bij de ontmaskering van Joop de Boer, die zojuist had plaatsgevonden, zou blijven. Om eventuele negatieve berichtgeving in de kiem te smoren heeft men er mogelijk voor gekozen om "openbaarheidje te spelen". Het kan ook zijn dat er weinig schuilt achter de openheid die de BVD in de uitzendingen tentoonspreidt. Fons de Poel, maker van *Brandpunt Special Report* en interviewer van de BVD-chef in die uitzending, liet ons desgevraagd weten dat het initiatief voor beide uitzendingen bij de KRO had gelegen. De Poel:

"Beide uitzendingen zijn niet op initiatief van de BVD tot stand gekomen. De KRO heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken benaderd nadat we vernamen dat de heer Docters van Leeuwen de nieuwe BVD-chef was geworden. Geen van de uitzendingen is op initiatief van de BVD vervroegd. Er bestaat op geen enkele manier een verband tussen de uitzendingen, het moment waarop die werden uitgezonden en de gebeurtenissen in Nijmegen."

De BVD heeft echter wel in hoge mate zelf kunnen bepalen op welke terreinen men zich wenste te profileren: de strijd tegen moderne spionage, wapenhandel (onder meer naar Irak) en extreem-rechts. Welke informatie prijsgegeven werd, en welke niet, hing natuurlijk van de dienst af. Met name het schromelijk overdrijven van de omvang van de Russische spionage (twee uiteindelijk uitgewezen diplomaten versus de 25 à dertig van Koerten) valt op.

Enkele overwegingen

De activiteiten van Van Lieshout met betrekking tot (mogelijke) Russische spionnen vormen misschien wel het moeilijkste onderwerp binnen deze reconstructie. We hebben de ambassadeur van de Russische Federatie in het afgelopen jaar tot driemaal toe schriftelijk om een reactie gevraagd op bovenstaande. We kregen geen enkele reactie. Van Lieshout zelf maakt in zijn rapport nadrukkelijk melding van dit onderdeel, maar zegt erbij er niet over te willen uitwijken. Mogelijk dus omdat er feitelijk niet zoveel te melden valt. Feit is dat hij werkelijk een film gemaakt heeft voor de Russen, terwijl hij daarvoor eigenlijk niet over voldoende kwaliteiten beschikte. Feit is ook dat hij in zijn rapport een werkelijk bestaande diplomaat noemt. Bovendien weten we, door *De tragiek van een geheime dienst*, dat Van Lieshout in 1990 regelmatige en vrij langdurige contacten had met de BVD en mogelijk MID, en wel op een redelijk hoog niveau.

Aan de andere kant lijkt het, zeker in het geval van het voornemen met betrekking tot de tweede "Russische film", dat het initiatief geheel van de kant van Van Lieshout zelf komt. Mogelijk is hij op dat moment puur een eigen

idee op drie fronten aan het slijten: bij de BVD, bij de Russische ambassade, en bij de videoman van het kinderdorp. Bij de eerste twee om geld te verdienen en mogelijk omdat hij zich psychisch niet meer aan de spionnenwereld kan onttrekken; bij de laatste omdat hij die, in verband met voorfinanciering en technische ondersteuning, nodig had om zijn idee uit te voeren.

Een nauw betrokkene heeft ons toevertrouwd dat Van Lieshout in 1989-1990 mogelijk met heel iets anders bezig was, maar wel voor een inlichtingendienst. De gewapende bewaking die hem ten deel viel na het verschijnen van *De tragedie van een geheime dienst* wijst dan wellicht eerder op iets crimineels dan iets politieks. Onze zegsman sloot echter niet uit dat het wel degelijk om Russen ging.

HOOFDSTUK 8

HET EINDE VAN EEN INFORMANT

De tragiek van een geheime dienst

Het einde van Cees van Lieshout als informant wordt, zoals we gezien hebben, ingeluid met het verschijnen van *De tragiek van een geheime dienst* in november 1990. In het boek is onder meer een kort observatieverslag opgenomen van een drietal ontmoetingen die Van Lieshout heeft met zijn zogenaamde runners in hotel-restaurant De Plasmolen. De geobserveerde ontmoetingen vonden plaats in januari 1990. Bij het verschijnen van *De tragiek* is het de auteurs nog niet bekend wat de identiteit van de betreffende informant is. De ontmoetingen tussen Van Lieshout en zijn runners vinden om de week plaats op vrijdagochtend en duren ongeveer twee uur. Hij komt naar Plasmolen in een oude witte Opel Kadett, de "TRAC-bedrijfsauto".

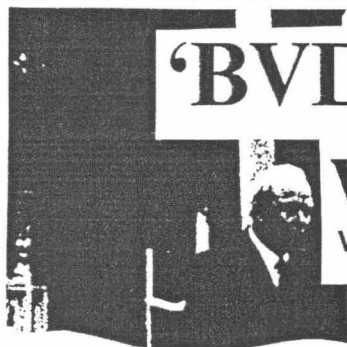
In het boek wordt een vage omschrijving van Van Lieshout gegeven:

"(...) loopt mank, is niet zo groot (ongeveer 1.70 m). Hij draagt een bril en heeft een (niet volle) baard en snor. Zijn haarkleur is donkerblond/bruin."

Voorts meldt het boek nog dat Van Lieshout door de auteurs gezien is bij een van de optredens van de Nijmeegse cabaretgroep Snering en Inslag, het "hekelgenootschap" waarvan PID-chef Herman Oolbekkink deel uitmaakt. De in het boek opgenomen foto's zijn dermate vaag dat - tot op het moment dat het artikel van Martin Gommers in *De Gelderlander* verschijnt - niemand op het idee is gekomen dat de afgebeelde informant Cees van Lieshout is. Enkele duizenden mensen lezen het boek, waaronder velen die in het verleden met Van Lieshout hebben samengewerkt.

Ondergedoken in Nederland

Voor Van Lieshout heeft het verschijnen van *De tragiek* nogal wat gevolgen. Zowel Van Lieshout als de BVD raken door het uitkomen van het boek danig in paniek. In zijn rapport schrijft hij:

de Volkskrant VAN ZATERDAG 10 NOVEMBER 1990

'BVD krijgt koekje van eigen deeg'

Vrijdag uitspraak over boek met namen van geheime agenten in Nijmegen

Door Cees Manders

ARNHEM - Iemand die als de grond kruipt, mag mee houden rden uitgegraven. Dat is onze p...

lang van de geportreerde daartegen verzet van hun per diende en dus als recht

Agenten vragen verbod boek over geheime dienst

Van onze verslaggever
NIJMEGEN — Zes agenten van de Politie Inlichtingen Dienst (PID) en de gemeente Nijmegen proberen alsnog de verspreiding van het boek „De tragiek van de geheime dienst” tegen te houden. Het Openbaar Ministerie heeft afgelopen week besloten geen vervolging in te stellen tegen de schrijvers van het boek over de Nijmeegse afdeling van de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Met een kort geding dat nu dient voor Arnhemse rechtbanken proberen de gemeente en heidsagenten de publiek dwarsbomen.

uitgever Ravijn en verkocht tieve boekhandels, zoals boekhandel De Oude Naast deze twee het collectief ca het kraakcol het Anti tief (A me

Kort nadat v ding bij de afgelevert der l

In h PID in de namen gepubliceet, ontmaskerd uitvoerig uit boek heeft ge wordt verpre

Kort geding tegen BVD-boek
Ontmaskering risico geheim agent
Kort geding rond verkoop BVD-boek
Ontmaskering risico
geheim agent

ARNHEM — Wie als 'mol' werkt, moet niet vreemd opkijken te worden opgegraven. Dat is bondig samengevat het verweer van de gedaagde partijen in het gisteren voor de Arrondissementsrechtbank in Arnhem.

... en dan ... een paar op ... nagneden, die iedereen die ... daarvoor een beetje inspanning te weten kan komen, openlijk en boekje zetten?
Bakker Schut ging zo nog door. Wat is er privé aan culiere adressen die enkele negatieve BVD-agenten als obelisk gebruiken? Wat is er aan hun auto die zij om niet allen voor hun werk gebruiken als de inbreuk op de privacy zo ernstig is als de gemeente beweert.
Nijmegen beweert, heeft Nijmegen dan niet

"Eind oktober 1990 bleek er door een aantal anonieme schrijvers, een boek te zijn uitgebracht met onthullingen over de BVD. Ook mij was men op het spoor gekomen. Ook waren er foto's gemaakt van ontmoetingen van mij met kollega's. Gelukkig waren deze van grote afstand genomen en niet scherp. De zaak kwam aan het rollen toen een vriend van mij, waar ik na een ontmoeting op bezoek ben geweest, post kreeg van de auteurs met het verzoek inlichtingen te geven over mijn naam en verblijfplaats. Nog een geluk was dat hij mij direkt hierover inlichtte. Op mijn beurt lichtte ik de dienst in, en gebeurde alles in een stroomversnelling. De dienst was op de hoogte van de situatie rond het boek, maar dacht dat ik het nog had kunnen uitzingen. Dit bleek dus een vergissing. Onder politiebewaking heb ik nog wat spullen uit mijn huis kunnen halen, alles heb ik verder achter moeten laten. Binnen 1 uur was ik ondergedoken in een hotel buiten Nijmegen, en daarna met onregelmatige tussenpozen in verschillende andere hotels in Nederland. Ineens had ik het gevoel als een voortvluchtige te leven, met die verstande dat alles voor me geregeld en betaald werd."

Volgens Van Lieshout had er altijd al een vluchtplan klaargelegen, maar had hij nooit vermoed dat het nog eens gebruikt zou moeten worden. Een nauw betrokkene verklaart dat Van Lieshout inderdaad in verschillende motels ondergedoken heeft gezeten. Hij wordt daar permanent bewaakt door een gewapende politieman, die naast hem op een klapbed slaapt. Van Lieshout heeft zelf ook een vuurwapen. Ruim een maand verblijft Van Lieshout in motels, waaronder een in Bunnik en een in Tiel. Zijn spullen brengt hij bij een vriendin onder.

Uitgeweken naar Kreta

Begin 1991 vertrekt Van Lieshout naar Kreta. In zijn rapport schrijft hij:

"Van de reunie die we t.g.v. mijn 12 $\frac{1}{2}$ jarig dienstverband en tegelijk mijn afscheid, op 13 januari 1991 zou organiseren in een zéér bekend restaurant, bleek niets meer terecht te komen."

Het emigratieplan is echter al wat ouder. In augustus 1990 had hij naar eigen zeggen al weg kunnen gaan, want toen overleed zijn hond, een van de weinigen die hem nog in Nederland konden houden. Volgens een ingewijde was Van Lieshout inderdaad eind 1990 al voorbereidingen aan het treffen om weg te gaan. Hij had zijn huis aan de Hillekensacker verlaten en woonde tijdelijk aan de Horstacker bij een kennis in. Dat het verschijnen van *De tragiek* niet de enige reden was voor Van Lieshout om te emigreren, blijkt ook uit andere zaken. Al eerder in 1990 vertelt hij verschillende bekenden namelijk dat hij zijn emigratie aan het voorbereiden is.

Ook het beëindigen van zijn dienstverband met de BVD is niet geheel veroorzaakt door het verschijnen van het boek. Volgens Van Lieshout is hij eind 1990 "stuk gegaan" bij de Russische ambassade, waar zijn laatste project voor de dienst loopt. Zo blijkt zijn vaste contact bij die ambassade - Van Lieshout noemt hem Doila - in september 1990 plotseling te zijn teruggestuurd naar Moskou. In oktober 1990, kort voor het verschijnen van *De tragiek*, eindigen zijn contacten met de Russen.

Er is nog een andere reden waarom Van Lieshout eind 1990 maar al te graag uit Nederland weg wil. Hij is aan lager wal geraakt en heeft veel moeite om aan geld te komen. Hij gaat in die periode bedelend meerdere vrienden af en, wat erger is, heeft verschillende mensen die hem vertrouwen opgelicht.

Bij meerdere mensen en instellingen staat hij in het krijt. Sommigen zijn zo kwaad dat ze hem graag "op de motorkap zouden nemen", zoals een van hen het uitdrukt. Van Lieshout lijkt dus zijn leven niet zeker zolang hij in Nijmegen of misschien wel Nederland rondloopt. En dat niet alleen door zijn spionnenrol.

Ten slotte doen meerdere verhalen de ronde over het vervaardigen van en handelen in kinderporno door Van Lieshout. De vriendin waar hij zijn spullen bij zijn vertrek onderbrengt, wordt kort daarop voor tien dagen vastgezet in verband met kinderporno, zo vertelt een betrokkene. Een ander vertelt in plaats van vakantiekiekjes eens per abuis kinderpornofoto's van Van Lieshout terug te hebben gekregen.

Kortom: Van Lieshout heeft zich eind 1990 bij meerdere mensen dusdanig onmogelijk gemaakt dat hem niets anders rest dan Nederland te verlaten.

Het verschijnen van *De tragiek* en het daardoor versnelde afscheid van de BVD komen Van Lieshout wat dat betreft niet slecht uit. Hij is bovendien doodsbang om over zijn werkzaamheden voor de dienst aan de tand gevoeld te worden door mensen die hij met zijn infiltratie en bedrog benadeeld heeft. Hij wordt in die angst gevoed door wilde verhalen in de media over de ontmaskering van Joop de Boer, eind oktober 1990. *NRC Handelsblad* schrijft op haar voorpagina dat deze man slechts ternauwernood heeft kunnen ontsnappen aan marteling door middel van stroomschokken.¹ De Boer heeft de draad aan de microfoon waarmee het gesprek met hem werd opgenomen, aangezien voor een stroomdraad. Zijn broodheren van de BVD buiten deze ongeloofwaardige misvatting maar al te graag uit om in de media de mensen die De Boer hebben ontmaskerd te criminaliseren. Die mensen proberen middels een persbericht de zaak recht te zetten, door de ware functie van de draad duidelijk te maken. Maar het kwaad is dan al geschied.

Van Lieshout vertelt tegen verschillende bekenden dat hij voor een organisatie gewerkt heeft en dat "ze zouden denken dat hij iedereen verlinkt heeft". Niets was méér waar. In de tijd net na het uitkomen van *De tragiek* lopen mannen met pistolen rond het huis van Van Lieshout. Wie dat geweest zijn weet nie-

mand. Wel zijn verschillende mensen er getuige van dat Van Lieshout vervolgens onder politiebegeleiding het huis verlaat.

Van Lieshout zelf geeft vier redenen voor zijn plotselinge afscheid:

- " 1 De door publikatie dreigende ontmaskering van mij als U-C-agent
[undercover-agent]
- 2 Mijn eigen wens om af te bouwen
- 3 De ontdekking van mijn werk binnen de Russische ambassade
- 4 De overplaatsing van mijn directe chef in Den Haag en de grote re-organisatie bij de 'firma'."

Hoe dan ook, Van Lieshout pakt zijn koffers en vertrekt naar Kreta. In beginsel is hij van plan nooit meer terug te komen naar Nederland.

Op Kreta

Daar aangekomen gaat Van Lieshout naar een plek waar hij enkele jaren eerder vakantie heeft gehouden: het dorp Ammoudara dichtbij de hoofdstad van Kreta, Heraklion. Hij komt terecht in het nabijgelegen Gazi waar de familie woont die een hotel uitbaat in Ammoudara. Hij noemt zich daar "Caesar de Hollander" en ook wel "Menotti".

Naar mensen uit zijn omgeving zeggen heeft hij op Kreta al snel problemen doordat nogal wat jonge jongens bij hem over de vloer komen. Bovendien is Van Lieshout ook op Kreta bang om herkend te worden. Bij tijd en wijle meent hij op het eiland gevolgd te worden. Hij schrijft daarover zelf:

"Lang heb ik de panische angst van herkenning gehad toen er Nederlandse toeristen kwamen. Ik leerde de taal zo snel mogelijk, en als er mensen vroegen of ik hier allang woonde, kregen ze ste-vast te horen: 'Al een paar jaar'. Ik noemde ook een andere woonplaats in Nederland. Ik probeerde zo vaag mogelijk te blijven over mijn voorgeschiedenis. Ook mijn vriend in Kreta heb ik nooit de ware reden verteld, en wat ik in Nederland gedaan had. Dus eigenlijk was mijn nieuwe relatie weer gebouwd op oneerlijkheid van mij."

Toch gaat Van Lieshout ook nog wel eens terug naar Nederland, zonder veel succes:

"Driemaal ben ik terug geweest in Nederland, en drie maal had ik dat enorm benauwde gevoel van hier hoor ik niet meer thuis."

Op Kreta werkt Van Lieshout voor de familie waar het hotel van is, en in andere horecagelegenheden in en rond Heraklion.

Van Lieshout keert terug in Nederland²

Op Kreta leeft Van Lieshout op de eerste plaats van zijn Nederlandse arbeids-ongeschiktheidsuitkering. Naar eigen zeggen was hem tot eind december 1992 een uitkering toegezegd. Dit was het resultaat van gesprekken met de arbeidsdeskundige en een arts van het Gemeenschappelijk Administratiekantoor, GAK. Hij zou zo de kans krijgen om op Kreta een nieuw bestaan op te bouwen. Daartoe heeft hij bij het GAK zijn toekomstplannen ontvouwen. Het was zijn bedoeling om in de zomer van 1991 in de horeca te gaan werken. Na het toerismeseizoen zou hij als cameraman bij de Griekse televisie gaan werken. Het seizoen daarop was Van Lieshout van plan om met een bevriend stel een eigen restaurant te beginnen. Zonder de benodigde paperassen af te wachten mocht hij naar Kreta vertrekken. Als correspondentieadres voor het GAK had hij een postadres van vrienden in Nijmegen opgegeven.

Na nog geen jaar op Kreta vertoefd te hebben krijgt Van Lieshout in de loop van 1991 plotseling het bericht dat het GAK in Nijmegen zijn uitkering heeft stopzet.

Van Lieshout reageert schriftelijk aan het GAK. Met een beroep op de bureaucratie op Kreta komt hij pas in februari 1992 naar Nederland om verdere tekst en uitleg te geven. Op dat moment verkeert hij nog in de veronderstelling dat er sprake moet zijn van een misverstand en denkt hij met een enkel gesprek de zaak weer op het juiste spoor te kunnen zetten. Van Lieshout blijkt, na zijn terugkeer in Nederland, langer te moeten blijven: het duurt namelijk twee weken eer hij een gesprek met de GAK-arts krijgt. Noodgedwongen houdt hij vakantie in Nederland. Geen prettige tijd, omdat hij bang is herkend te worden. Dit gebeurt inderdaad ook enkele malen, zonder dat dit consequenties heeft. Op zichzelf is dat ook weer niet zó vreemd; zo goed als niemand weet op dat moment nog van zijn BVD-werk. Dat komt pas later, wanneer hij *De Gelderlander* zijn verhaal laat publiceren.

Begin maart vindt dan eindelijk het gesprek plaats met een arts van het GAK en een arbeidsdeskundige. In dat gesprek krijgt Van Lieshout de toezegging dat hij op 8 maart zijn uitkering weer terugkrijgt. Hij bespreekt daarom voor 12 maart het vliegtuig terug naar Kreta. Op 8 maart vervoeft hij zich weer bij het GAK, maar tot zijn schrik krijgt hij geen geld en moet hij maar op 11 maart terugkomen. Maar ook op 11 maart krijgt Van Lieshout geen geld. Sterker nog, het GAK heeft besloten dat zijn uitkering niet hervat wordt. Hij krijgt de desbetreffende arts en arbeidsdeskundige niet meer te spreken en wordt doorverwezen naar de Sociale Dienst. Blijkbaar is men bij het GAK tot de slotsom gekomen dat het met de kwalen van Van Lieshout wel meevalt en dat zijn verblijf op Kreta een luxe is. Bovendien denken we dat hij nog niet erg zijn best heeft gedaan om zijn in 1991 aan het GAK voorgehouden toekomstplannen uit te werken. Dan slaat de schrik Van Lieshout pas echt om het hart. Om in aan-

merking te komen voor een uitkering dreigt hij zich te moeten binden aan Nijmegen, de plaats waaruit hij kort tevoren is weggevlucht.

Twee overvallen

Van Lieshout is ten einde raad, heeft dringend geld nodig en wil niets liever dan zo snel mogelijk weg uit Nijmegen en terug naar Kreta. Op 16 maart 1992 besluit hij tot een radicale stap. Hij leent de auto van een kennis en gaat op pad met een zwart geschilderd speelgoedpistool. In het Gelderse dorpje Puiflijk doet hij vervolgens een poging om een schilderswinkel annex postagentschap aan de Koningsweg te overvallen. Met het speelgoedpistool in zijn jaszak stapt hij om half twee de winkel binnen. De eigenaresse van de winkel wil hem van dienst zijn, maar Van Lieshout roept dat het een overval is en trekt zijn speelgoedwapen. Thea van Dijk, eigenaresse van de schilderswinkel, daarover een dag later in dagblad *De Gelderlander*: "Het ging allemaal ook vrij langzaam. Wat een flutkerel." De winkelierster pakt Van Lieshout onmiddellijk het pistool af: "Zo te zien leek het wel een imitatie." In de worsteling die erop volgt, grijpt Van Lieshout de vrouw naar de keel en trekt haar een broche van de trui. Het lukt hem te ontkomen. Mevrouw Van Dijk: "Hij was helemaal niet vermomd. Achterlijk."

Voor een nieuwe poging, diezelfde middag, haalt Van Lieshout vervolgens een alarmpistool en rijdt naar het Brabantse dorp Reek. Daar loopt hij om kwart over drie een postagentschap binnen dat in de plaatselijke supermarkt is gevestigd. Hij plaatst het alarmpistool onmiddellijk in de nek van de echtgenoot van de postkantoorhoudster. Ditmaal werkt de intimidatie wel en de overval levert hem 1800 gulden op.

Van Lieshout wordt gearresteerd

Van Lieshout zal maar kort van zijn geld kunnen genieten. Al om tien over vijf diezelfde dag wordt hij aangehouden op de werkplek van de vriend van wie hij de auto had geleend. De politie staat daar te posten nadat het kenteken van de "vluchtauto" uit Puiflijk is nagetrokken.

Van Lieshout is niet rechtstreeks teruggedreden naar de werkplek van zijn vriend. Eenmaal terug in Nijmegen bezoekt hij namelijk eerst oud-collega - zoals hij zijn voormalige BVD-runner pleegt te noemen - Theo Mulder. Hij wil zijn voormalige begeleider van de inlichtingendienst om raad vragen. Op weg naar Mulder - woonachtig in Nijmegen - koopt van Lieshout een bosje bloemen voor Mulders echtgenote. Hij bedenkt zich dat Mulder hem waarschijnlijk zal adviseren zich aan te geven. Van Lieshouts voormalige "collega" is ech-

ter niet thuis en Van Lieshout geeft zonder verder iets te vertellen de bloemen af. Naar eigen zeggen is hij nu van plan zich maar aan te geven. Zover komt het niet: op het moment dat hij bij de werkplek van zijn vriend aankomt om hem de autosleutels terug te geven, wordt hij door de politie aangehouden en geboeid afgevoerd. Als de politie hem later tijdens zijn verhoor vraagt waar hij na de overval in Reek heeft uitgehangen, verzwijgt hij het bezoek aan de vrouw van Mulder. Dit, zo zal hij later schrijven, om zijn voormalige contactpersoon binnen de Plaatselijke Inlichtingendienst niet in diskrediet te brengen. Tegelijkertijd hoopt hij dat Herman Oolbekkink, zijn laatste runner, niet van zijn arrestatie zal horen. Van Lieshout hierover: "H.O. zal woedend zijn en niets meer met me te maken willen hebben."

De zaak wordt verder afgehandeld door de Rijkspolitie in Druten. Al snel bekent Van Lieshout de overval en de poging daartoe. Hij zegt tegen de politie dat hij niet volgens een vooropgezet plan heeft gehandeld. Een politiewoordvoerder meldt in *De Gelderlander* van 18 maart 1992 dat er nog niet veel zicht is op het geheel: "We hebben de indruk dat het nogal een chaotische

Verdachte aangehouden

NIJMEGEN – De politie heeft maandagmiddag een 41-jarige Nijmegenaar aangehouden die verdacht wordt van een mislukte overval op een postagentschap in Puiflijk.

Door kordaat optreden van de winkelster moest de man zonder buit op de vlucht slaan. Zij pakte gewoon het pistool af, omdat die er 'als namaak uitzag'.

De man wordt er ook van verdacht een overval te hebben gepleegd op een supermarkt/postagentschap in Reek in Noord-Brabant.

De wagen die hij bij beide overvallen gebruikte staat op naam van een inwoner van Arnhem, die in Nijmegen werkt. De politie stond bij het werk van de Arnhemmer te posten, toen de Nijmegenaar kwam aanrijden. Op grond van kenteken en signalement hield de politie hem aan.

De Gelderlander 18-03-1992

figuur is." Van Lieshout zegt noch in zijn verhoren, noch tegen de hem toegewezen advocaat of de rechter-commissaris iets te hebben verteld over zijn BVD-verleden:

"Ik hield stijf mijn mond dicht, want een ding was me duidelijk, ze mochten nooit iets te weten komen over mijn activiteiten. Dit zou de dienst alleen maar in diskrediet brengen."

In voorarrest

Eenmaal opgesloten in het Huis van Bewaring te Grave opperen psycholoog en maatschappelijk werker volgens Van Lieshout dat hij wellicht schizofreen is. Dat zou dan een verklaring moeten zijn voor zijn daden. Van Lieshout besluit zijn verleden aan zijn advocaat, mr. R.S. Teekens, "op te biechten om het vertrouwen met de advocaat te herstellen". Hij noemt dit de zwaarste beslissing uit zijn leven. Teekens raadt hem aan om een rapport te schrijven over zijn leven als verzachtende omstandigheid voor de rechter. Van Lieshout gaat met dit voorstel akkoord en begint in zijn cel te schrijven. Teekens vraagt bovendien aan de rechter-commissaris toestemming voor een psychiatrische rapportage.

Eenmaal klaar met zijn rapport vraagt Van Lieshout een maatschappelijk werkster in de gevangenis van Grave of zij het rapport vertrouwelijk wil kopiëren voor zijn advocaat. Afgaand op het verhaal van Van Lieshout zelf gebeurt er dan iets vreemds: volkomen onverwacht wordt de vrouw ziek en Van Lieshout rest niets anders dan een bewaarster in vertrouwen te nemen. Zij belooft aan zijn verzoek te voldoen en Van Lieshout wacht drieënhalf uur op het terugbrengen van het origineel. Hij trekt zijn conclusies: de directie van het Huis van Bewaring heeft vast contact gezocht met de BVD en ongetwijfeld zal er nu minstens één extra set kopieën voor de dienst worden gemaakt. Dat de dienst uit zichzelf niets van zich heeft laten horen verwonderde hem al. Het versterkt zijn gevoel in de steek gelaten te zijn door zijn voormalige broodheren. Wanneer de originelen met vertraging worden teruggebracht, vraagt hij de bewaarster of er misschien extra kopieën zijn gemaakt. De vrouw ontkent. Maar dan ontdekt Van Lieshout tussen de originelen een extra gekopieerde pagina en weet hij zeker dat de BVD van zijn schrifturen op de hoogte is.

Overplaatsing naar het Huis van Bewaring te Arnhem

Van Lieshout wordt overgeplaatst naar het Huis van Bewaring in Arnhem. Daar assisteert hij bij de afdelingen onderwijs en geestelijke verzorging. Van

Lieshout ziet zichzelf in de "Blue Band-bajes"³ graag als een praatpaal voor iedereen. Hij stelt zelf dat veel gedetineerden hem als vertrouwensman beschouwen. Als dat al zo is, dan wisten die mensen niet dat ze met een voormalig politie-informant van doen hadden: een potentiële "matennaaiër". Sterker nog, Van Lieshout zet zijn oude verklikkersbezigheden in de gevangenis voort:

"Het bloed zal wel kruipen waar het niet gaan kan, maar steeds meer dingen begonnen me op te vallen toen ik me daar zo frank en vrij kon bewegen."

Die bewegingsvrijheid heeft Van Lieshout te danken aan zijn werkzaamheden voor de pastor en onderwijzeres. Na verloop van tijd valt het hem op dat er in het Arnhemse Huis van Bewaring personeelsleden zijn die van doen hebben met drugsinvoer en andere contrabande. Van Lieshout daarover:

"Hoewel iedereen wist dat ik een afschuw had van drugs, ving ik regelmatig e.e.a. op hoe dat spul de bajes in werd gesmokkeld."

En:

"Dat ik opgesloten zat, daar kon ik nog vrede mee hebben, maar dat ik door krimen opgesloten werd, dat ging me tever."

Als Van Lieshout met een bewaarder over zijn bevindingen praat, licht deze de directie in. De rijksrecherche blijkt dan al langer met een onderzoek bezig te zijn, maar zit te springen om informatie van binnenuit. Van Lieshout wordt geworven als, jawel, informant. En wat blijkt? De leiding van het rijksrecherche-team is in handen van Theo Mulder, dezelfde die Van Lieshout jarenlang gerund heeft voor de BVD.

Na enige tijd krijgen medegedetineerden en bewaarders lucht van de dubbelrol van Van Lieshout. Pesterijen en bedreigingen worden dan zijn deel. Uiteindelijk worden dertig corrupte ambtenaren in dienst van het Arnhemse Huis van Bewaring ontslagen dan wel overgeplaatst - zo wil althans het verhaal van Van Lieshout.

Het proces

Op 18 augustus 1992 dient het proces tegen Cees van Lieshout voor de rechtbank in Arnhem. Van Lieshout wil de zaak achter gesloten deuren behandeld zien in verband met de bespreking van zijn BVD-achtergrond, die hij op aanraden van zijn advocaat op papier heeft gezet. Een openbare behandeling wil hij

de dienst niet aandoen, zegt hij. In werkelijkheid is hij bang voor zijn eigen hachje: "De eventuele moeilijkheden die ik dan [in geval van openbare behandeling] zou krijgen kon ik niet overzien." Volgens Van Lieshout staan intussen de journalisten in de rij: "De journalisten werden steeds nieuwsgieriger en bleven vragen." Van Lieshout krijgt deels zijn zin: zijn persoonlijke omstandigheden worden achter gesloten deuren behandeld. Persofficier van justitie mr. S. Buist uit Arnhem laat later aan de VPRO weten dat die gesloten deuren inderdaad met de BVD-activiteiten van Van Lieshout te maken hadden.⁴

De behandelend officier van justitie, mr. B. Zijlstra, hecht in zijn requisitoir weinig geloof aan het rapport van Van Lieshout. Hoe dan ook vindt hij dat hetgeen erin te lezen valt geen excuus kan zijn voor de overvallen. Hij eist 22 maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Voor een voorwaardelijk deel ziet hij geen aanleiding, omdat Van Lieshout toch van plan is meteen na zijn vrijlating weer de wijk te nemen naar Kreta. Opmerkelijk is nog dat *De Gelderlander* van 19 augustus 1992 meldt dat Van Lieshout tot aan deze veroordeling geen strafblad had. Hiervoor is echter gebleken dat dat niet kan kloppen: alleen al in verband met zijn veroordeling voor de zogenaamde IPA-actie heeft Van Lieshout een strafblad gekregen. Óf die veroordeling moet dus wel degelijk op zijn strafblad staan, óf de BVD/PID heeft die er al eerder vanaf gekregen. Ook de woorden van advocaat Teekens op de zitting bij de rechtbank moeten we dan ook maar met een korreltje zout nemen:

"Zo zie je maar weer eens hoe je als eerzaam burger op je veertigste ook nog in de armen van Justitie terecht kunt komen."⁵

Op 1 september doet de rechtbank uitspraak: Van Lieshout krijgt achttien maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Het verloop van het proces, de veroordeling en de houding van de BVD zijn voor Van Lieshout een grote teleurstelling:

"(...) toen de officier het psychiatrisch rapport van tafel veegde als zijnde komplette fantasie uit een ziekelijk misdadig brein, begon ik alle moed te verliezen. In mijn persoonlijke brief naar het hof had ik gevraagd om alles te verifiëren. Had de dienst me in de steek gelaten door gewoon alles kathégorisch te ontkennen? Ik kon het niet geloven, maar de uitspraken van de OvJ [officier van justitie] logen er niet om. Woedend was ik! Had ik daarvoor alles geschreven en had ik daarvoor het achterste van mijn tong laten zien? Hoe konden deze mensen me zó voor schut zetten? Ik was ook enorm teleurgesteld. Ik kon een heleboel begrijpen. Ik kon begrijpen dat er mensen waren die weigerden om nog met me om te gaan, maar dat de dienst mijn bestaan zou ontkennen, dat was wel het laatste wat ik had verwacht. Ik voelde me zo in de steek gelaten dat ik besloot, om als ik ontslagen zou worden, toch met een uitgever in zee te gaan."

Van Lieshout had blijkbaar verwacht dat de BVD, na door de officier van justitie om uitleg te zijn gevraagd, een goed woordje voor hem had gedaan. En dat men met zijn verleden rekening zou hebben gehouden bij zowel de eis als strafmaat. Mogelijk heeft de officier niet eens navraag gedaan, of heeft de BVD de boot afgehouden of ontkend. De grootste vrees van Van Lieshout was, na zo'n lange gevangenisstraf, met een strafblad en zonder uitkering, niet meer naar Griekenland terug te kunnen:

"Voor geen prijs wilde ik hier in Nederland blijven. Ik haatte dit land en alles wat met dit land te maken had. Had ik hier de beste jaren van mijn leven voor gegeven?"

Advocaat Teekens spoort vervolgens zijn cliënt aan om de zaak middels een boek openbaar te maken. Van Lieshout hierover:

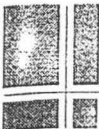
"We spraken af dat ik dit na mijn straftijd zou doen en hij zou mijn zaken blijven behartigen als ik weer terug was in Griekenland."

Overplaatsing naar het Huis van Bewaring te Almelo

Het hoofd van de afdeling van het Huis van Bewaring in Arnhem, waar Van Lieshout zit, komt hem - in de lezing van Van Lieshout - steeds vaker zeggen dat het beter zou zijn als hij overplaatsing aan zou vragen. Dit afdelingshoofd wordt, volgens Van Lieshout, samen met de verpleging een bedreiging voor hem. Het afdelingshoofd draait een vergoeding die Van Lieshout sinds enige tijd voor zijn onderwijswerk krijgt terug. Van Lieshout laat de man weten dat hem dat niets kan schelen.

Kort daarop, op 11 november 1992, krijgt Van Lieshout een beschikking waaruit blijkt dat hij overgeplaatst zal worden en tot aan het moment van zijn overplaatsing geen contact meer mag hebben met werknemers van het Huis van Bewaring, behalve die van de bewaking en de dagelijkse begeleiding, de medische dienst en de beveiliging. Aanleiding voor deze beschikking is volgens Van Lieshout het feit dat de onderwijzeres hem geld heeft voorgesloten voor de aanschaf door de medische dienst van een loopbeugel. Van Lieshout had immers loopproblemen. De directie van het Huis van Bewaring denkt daar iets anders over. Uit de beschikking:

"Naar mijn [de unitdirecteur] bevindingen bent u bijna in staat gebleken misbruik te maken van de goedwillendheid van enkele personeelsleden door hen zo ver te krijgen, onder onjuiste voorwendsels, u vanuit privé- en organisatie-middelen persoonlijk te laten ondersteunen. U heeft daarmee de betreffende perso-

HUIS VAN BEWARING ARNHEM

datum: 11 november 1992

betreffende: overplaatsing.

BESCHIKKING

Aan de heer C.J.M. van Lieshout,
verblijvend in dit huis van bewaring,
cel E-13,

Bij deze deel ik u mede dat ik de Penitentiair Consulent van het Ministerie van Justitie verzocht heb u over te plaatsen naar een andere penitentiare inrichting.

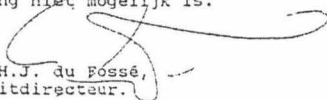
In afwachting van de inwilliging van mijn verzoek en uw overplaatsing sta ik u geen verdere deelname aan het dagprogramma toe. Het regiem dat ik u middels deze maatregel opleg beperkt zich tot enige bewegingsvrijheid op uw eigen afdeling, voornamelijk t.b.v. persoonlijke verzorging en recreatie op de afdeling, op momenten zoals het afdelingshoofd u dat zal aanreiken.

Ik sta u geen contacten meer toe met functionarissen buiten het dienstvak p.i.w., bad, beveiliging en medische dienst.

Het verzoek u over te plaatsen en, in afwachting daarvan, de beperkende maatregelen zijn gebaseerd op hetvolgende:

Naar mijn bevindingen bent u bijna in staat gebleken misbruik te maken van de goedwillendheid van enkele personeelsleden, door hen zo ver te krijgen, onder onjuiste voorwendsels, u vanuit privé- en organisatie-middelen persoonlijk te laten ondersteunen. U heeft daarmee de betreffende personeelsleden in grote verlegenheid gebracht.

Uw handelwijze vat ik op als een ingevaarbrenging van de geloofwaardigheid van het personeel in het algemeen. Mijn verzoek u over te plaatsen dient u dan ook op te vatten als een maatregel ter bescherming van personeel en organisatie tegen u. De relatie tussen u en personeelsleden is nu zodanig, dat een beperktere maatregel dan (een verzoek tot) overplaatsing niet mogelijk is.

C.H.J. du Fossé,
unitdirecteur.

U kunt binnen drie dagen na deze inzake mijn verzoek tot overplaatsing en inzake mijn besluit u beperkingen op te leggen schriftelijk beklag doen bij de Beklagcommissie uit de Commissie van Toezicht bij deze inrichting.

IR. MOLSWEG 3 6834 AA
POSTBUS 9027 6800 UJ

TELEFOON 085-245 715
DOORKEERENR. 043-245

FAX 045-245 420
CIWAJ 82409

De beschikking van unitdirecteur Du Fossé, waarin Van Lieshout wordt medegedeeld dat overplaatsing voor hem is aangevraagd. In afwachting daarvan worden hem beperkende maatregelen opgelegd.

neelsleden in grote verlegenheid gebracht. (...) Mijn verzoek [aan de penitentiair consulent] u over te plaatsen dient u dan ook op te vatten als een maatregel ter bescherming van personeel en organisatie tegen u."

Van Lieshout ziet de hand van de verpleegster en het afdelingshoofd in de totstandkoming van dit besluit.

Van Lieshout wordt eind november overgeplaatst naar Almelo; volgens Van Lieshout "een boerenbajes in Tukkerland waar de cipiers nog net niet in veldwachtersuniformen lopen". In Almelo maakt men Van Lieshout meteen duidelijk dat men weet wie hij is en dat hij niet hoeft te proberen in Almelo uit te halen wat hij in Arnhem heeft uitgehaald: "We houden je in de gaten en al het personeel is gewaarschuwd."

Volgens Van Lieshout is een groep van negen gedetineerden uit Arnhem hem naar Almelo voorgegaan als gevolg van het, met zijn hulp, uitgevoerde rijksrechercheonderzoek. Een brief van unitdirecteur C.H.J. du Fossé van het Arnhemse Huis van Bewaring, gedateerd op 19 november 1992, spreekt over een collectieve strafoverplaatsing van drie gedetineerden die verdacht werden van de invoer van contrabande. In Almelo zegt Van Lieshout bewaarders (penitentiair inrichtingswerkers) gewaarschuwd te hebben dat "iedere platte⁶ PIW'er bij mij aan de beurt zal komen". Hij verraadt - "het bloed kruipt waar het niet gaan kan" - vervolgens naar eigen zeggen een ontsnapingsplan. Eén ontsnapping moest plaatsvinden door het maken van een gat in de muur van de recreatiezaal op de tweede verdieping. Tegelijk zou een andere ontsnapping door middel van een gijzeling plaatsvinden. Van Lieshout geeft beide plannen, met de namen van betreffende gedetineerden, door aan de directeur. Bij de man van de "gijzeling" wordt volgens Van Lieshout een mes gevonden. Deze man wordt overgeplaatst.

Een opmerkelijk detail bij de overplaatsing van Van Lieshout van Arnhem naar Almelo is de verwijzing naar de medische kant van de zaak. Van Lieshout had het voorgeschoten geld nodig voor een beugel, waaraan hij behoefte zou hebben vanwege problemen met lopen. De unitdirecteur uit Arnhem noemt dat "onjuiste voorwendselen". In Almelo wil hij krukken, maar krijgt er maar één omdat de medische dienst uit Arnhem heeft doorgegeven dat hij helemaal geen krukken nodig heeft. Dat Van Lieshout wel vaker gezondheidsproblemen fingeert of zich mogelijk zelf inbeeldt is in dit verhaal al eerder naar voren gekomen. Al dan niet ingebeelde gezondheidsproblemen vormen een rode draad door het leven van Van Lieshout.

In hoger beroep

Van Lieshout en zijn advocaat besluiten hoger beroep aan te tekenen tegen de uitspraak van de rechter. Naar hun zin is er te weinig rekening gehouden met zijn "dienstbaar verleden". In afwachting van het hoger beroep ontvangt Van Lieshout, tot grote verrassing van hem en zijn advocaat, op 28 september 1992 een brief van het GAK. Het Administratiekantoor laat hem weten dat de intrekking van zijn uitkering op een misverstand heeft berust en dat hij alsnog, met terugwerkende kracht, een uitkering krijgt. Mr. W.H.B.M. Litjens, een kantoorgenoot van Van Lieshouts strafadvocaat Teekens, heeft voor Van Lieshout stappen ondernomen tegen het GAK. In de nieuwe beslissing laat men zelfs de - in 1990 afgesproken - einddatum voor zijn uitkering (december 1992) vallen. Later zal advocaat Teekens tegen de VPRO-radio verklaren dat Van Lieshout door tussenkomst van de BVD weer een uitkering heeft gekregen van het GAK. Inderdaad zowel over de periode dat hij in Griekenland zat als over de periode dat hij in arrest zat.⁷ Dit is dus in tegenspraak met het verhaal van Van Lieshout, waarin het in ere herstellen van zijn uitkering een op zichzelf staande gebeurtenis is. Een gebeurtenis die bovendien plaatsvindt vóórdat Van Lieshout met zijn verhaal naar buiten komt met het artikel van Martin Gommers in *De Gelderlander*. Teekens koppelt het herstel van de uitkering van Van Lieshout juist aan het verschijnen van dat artikel. Mogelijk klopt het verhaal van Van Lieshout en heeft hij het later bij zijn advocaat voorgesteld als resultaat van zijn gesprekken met BVD-medewerkers. Misschien haalt Teekens, ten tijde van de VPRO-uitzending, twee verhalen door elkaar.

Op 28 januari 1993 vindt het hoger beroep van Van Lieshout plaats. Net als eerder de rechtbank gelooft ook de procureur-generaal het verhaal van Van Lieshout niet. Hij wil de zaak-Van Lieshout dan ook niet achter gesloten deuren behandelen. Dat betekent dat de zaak in de openbaarheid komt en dat Van Lieshout herkend kan worden, met kans op wraak. Advocaat Teekens en zijn cliënt stellen een plan op om het gevaar te keren:

"Dit betekende konkreet dat we een journalist een beetje in vertrouwen moesten nemen. Na een aantal afwegingen besloten we onder voorwaarden in zee te gaan met een journalist waarvan mijn advokaat de inschatting had dat hij er geen opgeklopt verhaal van zou maken. Hij kreeg de toezegging dat hij een aantal feiten en gegevens zou krijgen en wij de toezegging dat hij zijn collegas op een dwaalspoor zou brengen door te zeggen dat er die middag niets belangrijks op de rechtbank zou gebeuren wat de moeite waard was om te verslaan of erbij aanwezig te zijn. We hebben ons woord gehouden en hij ook. Hij was de enige op dat moment. Wel was er wat publiek in de zaal, maar wij dachten dat het gewone passanten waren. Achteraf bleken het z.g. aanbengers voor programma-

makers uit Hilversum. Mijn advocaat is door verschillende t.v. en radioprogrammas benaderd, maar op mijn verzoek heeft hij ze allemaal 'in de ijskast' gezet."

De journalist in dit plan is Martin Gommers, de rechtbankverslaggever van het dagblad *De Gelderlander*. In ruil voor het afhouden van andere journalisten krijgt hij een exclusief interview met Van Lieshout in het Huis van Bewaring te Almelo, zo zegt Van Lieshout. Bovendien krijgt hij het rapport van Van Lieshout voor enkele dagen mee naar huis.

Gommers rept in de uitzending van het VPRO-programma *Argos* van 23 mei 1993 overigens niet over de deal met Van Lieshout en diens advocaat.

Het artikel in De Gelderlander

Op 30 januari 1993 verschijnt het artikel van Martin Gommers, waarin Cees van Lieshout zich - ondanks het pseudoniem "Rob Kamphuis" - ontmaskert. Behalve dat Gommers, als wederdienst voor zijn primeur, collega-journalisten op afstand houdt, dient de publicatie in *De Gelderlander* ook nog een ander doel: Van Lieshout heeft zijn straf er bijna op zitten en wil onmiddellijk na zijn vrijlating weer naar Griekenland vertrekken. Daar kan hij nog wel wat extra geld voor gebruiken. Door een gedeelte van zijn verhaal naar buiten te brengen hoopt hij de BVD dusdanig onder druk te zetten dat hem dat geld op zal leveren. We gaan ervan uit dat hij bewust niet alles in zijn rapport gezet heeft. Dat wat hij niet naar buiten brengt fungeert als wisselgeld in de onderhandelingen met de BVD: ik houd m'n mond verder als jullie met geld over de brug komen. Daarnaast is hij teleurgesteld in zijn oude werkgever: de BVD heeft tot op dat moment nog niets van zich laten horen. Laat staan dat de dienst iets gedaan heeft om hem te redden uit zijn penibele situatie. Van Lieshout geeft een wat nobeler reden voor het onder druk zetten van de BVD, namelijk de wens dat de dienst eindelijk zijn verhaal over de psychische nood van ex-agenten zal aanhoren:

"Ik twijfel nog steeds, als ik op een andere manier mijn doel kan bereiken, n.l. dat er serieus iets gedaan gaat worden aan de vaak te wensen overlatende afbouw en begeleiding van UC [*undercover*] agenten en informanten en alles wat daarbij hoort, dan kies ik voor een andere informatie overdracht."

Ergens tussen 1 februari en 11 maart 1993 krijgt Van Lieshout in het Huis van Bewaring bezoek van zijn vroegere "chef" in Nijmegen, Herman Oolbekkink, alsook van zijn "chef" uit Den Haag. Meteen neemt hij het eerdere plan om een boek te schrijven in heroverweging:

"Geloof me, het bezoek, totaal onverwacht, van mijn vroegere chef en mijn chef uit Den Haag heeft er veel toe bijgedragen om de hele boel in heroverweging te nemen. Na mijn eerste schrikreactie toen ik hem plotseling voor me zag staan, en met al mijn schaamte, was ik ontzettend opgelucht dat ik eindelijk iets van de dienst vernam. Het gaf me het gevoel om terug te zijn in mijn familie."

De rol van journalist Gommers

Er staat meer in het rapport dan de journalist Gommers in zijn artikel heeft vermeld. Bovendien heeft Gommers zelf niets gecheckt. Beide is kwalijk. Het houdt immers in dat Gommers niet alleen in ruil voor een primeur zijn collega-journalisten om de tuin heeft geleid - zoals Van Lieshout stelt - maar dat hij zichzelf en zijn krant ook heeft laten gebruiken als drukmiddel tegen de BVD, ten faveure van een man die daar slechts materieel beter van hoopte te worden.

Toen wij Martin Gommers, ongeveer een halfjaar na het verschijnen van zijn artikel, over deze zaak om commentaar vroegen, bleek hij erg vergeetachtig. Een afspraak zei hij op het laatste moment af en telefonisch gaf hij te kennen niet meer te weten wat er nu precies in het rapport had gestaan. Hij zei dat het ging om een pagina of twintig aan getypte vellen tekst en dat hij van een aantal in het rapport beschreven voorvallen had kunnen controleren dat ze klopten. Toch heeft hij nogal selectief zaken in zijn artikel opgenomen en weinig onderzoek gedaan naar de juistheid van opzienbarende feiten. Een voorbeeld. In zijn artikel meldt Gommers:

"Kamphuis moest ook eens een boodschap in Parijs afgeven en wist op het nippertje te ontsnappen uit een door de politie omsingelde wijk, waar kort daarop de RAF-leden Inge Vieth (sic) en Adelheid Schultze (sic) werden gearresteerd."

Bij die aanhoudingen werden, zoals we gezien hebben, niet Inge Vieth en Adelheid Schulz (zoals de juiste namen luiden) aangehouden. Gommers heeft de - ook nog eens verkeerd gespelde - namen klakkeloos overgenomen uit het rapport van Van Lieshout. Blijkbaar heeft hij zich geen moment ingespannen ook maar iets na te trekken.

Een nog veel opmerkelijkere verzwijging in het artikel vormt de betrokkenheid van Cees van Lieshout bij uitzettingen van Russische spionnen uit Nederland. In het artikel van Gommers is te lezen:

"(...) angst beheerst nog steeds het leven van de man, die als *undercover*-agent vooral in Gelderland werkte. Maar die ook te maken had met de RAF, met Palestijnen, Russen, het Rood Verzetsfront en de kraakbeweging."

Die Russen zijn in dit rijtje wat vreemde eenden in de bijt en moeten Gommers dus zijn opgevallen. In het rapport wordt ook wel wat meer verteld over de Russen, waaronder namen van diplomaten. Indien Van Lieshout betrokken is geweest bij contraspionage tegen de KGB, zoals hij zelf in zijn rapport zegt, is dat toch bepaald een nieuwsfeit te noemen dat de moeite van het uitzoeken waard is. Voor verslaggever Gommers zou deze informatie aanleiding geweest moeten zijn voor verder onderzoek, in plaats van met Van Lieshout mee te gaan in het verzwijgen van details. Kortom, het heeft er wat van weg dat Martin Gommers zich voor het karretje heeft laten spannen van Van Lieshout en mogelijk diens advocaat Teekens. Nu alle drie de deelgenoten commentaar weigeren, zullen we dat wellicht nooit te weten komen. Gommers heeft ons nog wel laten weten dat hij misschien wel een beetje gebruikt is door Van Lieshout.

Staatsgeheim

Het rapport van Van Lieshout blijft dus na de onderhandelingen met de BVD geheim en is in de bibliotheek van de dienst verdwenen. Tenminste, dat wil het verhaal. De naam van Van Lieshout blijkt zelfs tot staatsgeheim gemaakt te zijn. In antwoord op kamervragen door de fractie van GroenLinks immers, stelde de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken Dales dat de VPRO goed begrepen had dat de omroep een staatsgeheim zou onthullen - en daarmee een misdrijf zou plegen - indien zij de naam van Van Lieshout in de uitzending van 21 mei 1993 zou hebben genoemd. Voor het overige wilde de minister op geen van de zestien vragen van het GroenLinks-kamerlid Willems ingaan.⁸

Dit was niet de eerste keer dat de media van staatswege gewaarschuwd werden voor het openbaar maken van nieuwsfeiten betreffende de BVD. Later in 1993 gebeurde het nog eens. In de maand september van dat jaar belde Arian Kuil, journalist voor het *Gelders Dagblad*, naar de BVD. Hij wilde commentaar op het verhaal over BVD-informante "Iris", dat hij wilde publiceren. De journalist kreeg geen commentaar - de dienst geeft immers "geen commentaar over operationele zaken". Wel werd hem te verstaan gegeven dat wanneer hij het verhaal zou publiceren, hij zich mogelijk schuldig zou maken aan het misdrijf van het openbaren van staatsgeheimen.⁹

In de zaak rond Van Lieshout is ook later nog gebleken dat de BVD niet gediend is van meer openheid over deze affaire. Tot tweemaal toe krijgt de Arnhemse vriend van Van Lieshout (de persoon van wie hij de auto leende ten behoeve van zijn overvallen) bezoek van de BVD op zijn werkplek. Eenmaal van PID-chef Herman Oolbekkink en eenmaal van een "BVD'er uit Den Haag". Zij bezweren hem toch vooral zijn mond te houden over de "affaire-Van Lieshout".

Toch wordt de naam van Van Lieshout wel genoemd in twee boeken. In het boek *Welingelichte Kringen* in een voetnoot en achterstevoren, zoals het in de VPRO-uitzending klonk.¹⁰ In het boek *De BVD en inlichtingenrapportages* van Giliam de Valk verschijnt Van Lieshout minder verhuld: met naam en toenaam.¹¹ Van Lieshout wordt in het boek, middels een weergave van het verhandelde in de *Argos*-uitzending, als voorbeeld gegeven van een informant-provocateur bij de Dodewaard-acties. Tot strafvervolgning wegens het openbaren van staatsgeheimen is het bij de auteurs van beide boeken niet gekomen.

Financiële regeling

De BVD blijkt niet erg gecharmeerd van de publicatie in *De Gelderlander*, en is bereid tot onderhandelen met Van Lieshout. Die onderhandelingen zouden tot na de vrijlating van Van Lieshout voortgeduurd hebben. Over de precieze uitkomst bestaan verschillende lezingen. Het resultaat zou Van Lieshout in ieder geval geen windeieren gelegd hebben. De VPRO citeert in haar uitzending van 23 mei 1993 advocaat Teekens: "Mijn cliënt heeft een overeenkomst gesloten met de BVD en hij ziet af van alle publiciteit." En:

"Die deal met de BVD is heel gunstig voor hem, omdat hij er financieel aanzienlijk beter van geworden is. Hij is als een rijk man vertrokken. Als onderdeel van de deal heeft de BVD ervoor gezorgd dat mijn cliënt van het GAK zowel een uitkering krijgt over de periode dat hij in Griekenland zat, als over de periode die hij in detentie heeft doorgebracht. Dit gebeurde op dringend advies van de BVD aan het GAK. Ze voelden duidelijk nattigheid. Het was niet de bedoeling dat mijn cliënt het verhaal over zijn BVD-verleden nog meer in de openbaarheid zou brengen."

Een andere lezing van de gesloten overeenkomst zegt dat Van Lieshout een uitkering ineens gekregen zou hebben van vijftigduizend gulden wegens bewezen diensten, met een dankbetuiging van minister Dales van Binnenlandse Zaken. Weer een andere lezing rept over een brief van diezelfde minister, waarin Van Lieshout een "salaris" tot zijn 65ste wordt beloofd. Geen van deze lezingen komt overigens overeen met het herstel van Van Lieshouts GAK-uitkering zoals hij dat zelf beschrijft. Over een aanvullende financiële regeling - bovenop de GAK-uitkering - door de BVD meldt Van Lieshout zelf niets in zijn verhaal.

In ruil voor een financiële tegemoetkoming door de BVD/Binnenlandse Zaken belooft Van Lieshout, volgens diens advocaat, niet meer naar buiten te treden met zijn verhaal. Het rapport heeft hij ter beschikking gesteld van de BVD. Hem zou beloofd zijn dat het in de bibliotheek van de inlichtingendienst

komt, als lesmateriaal voor BVD'ers. Men zou dan uit het rapport moeten leren hoe een informant/agent onderuit kan gaan door slechte begeleiding en nazorg. Resultaat van de deal tussen BVD en Van Lieshout is onder meer dat ook de VPRO geen interview meer krijgt. Advocaat Teekens had op 1 maart 1993 nog aan de VPRO laten weten dat Van Lieshout hiertoe wel bereid was. Dat interview zou later die maand worden afgenomen, zodra Van Lieshout weer vrij zou zijn. Op 12 maart ging die vlieger echter niet meer op. Ook een andere journalist vist achter het net. Van Lieshout:

"In Almelo kreeg ik ineens bezoek van een journalist van de Nieuwe Revue. Hij vertelde mij over zijn vermoedens. Ik hield me oppervlakkig en gaf ontwijkende antwoorden. Verleidelijk was het wel toen hij een groot bedrag bood om het exclusieve verhaal van me te krijgen. Hoe hij zijn vermoedens had opgebouwd was opmerkelijk tenoemen. Hij vertelde mij dat hij in een advieskommissie zat voor de S.P. en in die hoedanigheid Hans van Hooff¹² kende. Mijn naam scheen verschillende keren in dat bestuur gevallen te zijn, en toen hij mijn naam ook hoorde noemen in het proces ging hij een paar dingen bij elkaar optellen. Zijn vermoedens werden des te meer bewaarheid toen hij ook nog hoorde dat de zitting achter gesloten deuren gehouden zou worden. De voornaamste reden om niet met hem in zee te gaan was, dat ik absoluut niet de behoefte had aan een zwaar uit zijn verband gerukt verhaal, wat naar mijn inschatting zeker in dit soort bladen zou gebeuren."

Navraag bij Hans van Hooft leert dat Van Lieshout geen bekende bij de SP is. Wel is het goed mogelijk dat Van Lieshout, zoals we van een oude huisgenoot van hem hebben gehoord, in opdracht van de PID-Nijmegen heeft deelgenomen aan acties in de wijk Hillekensacker. Het betreft door de SP gesteunde acties van bewoners voor verkeersdrempels in de wijk.

Terug naar Griekenland

Een onbedoeld neveneffect van de publicatie in *De Gelderlander* was dus dat meer journalisten interviews wilden. Bovendien hebben mensen uit het verleden van Van Lieshout belangstelling voor zijn verhaal. Van Lieshout schrikt - een beetje naïef - van deze belangstelling. Besloten wordt om hem, uit veiligheidsoverwegingen, vervroegd vrij te laten. Zo wordt voorkomen dat mensen uit Van Lieshouts verleden hem op de dag van zijn vrijlating aan de poort van de gevangenis opwachten. Advocaat Teekens in *Argos*:

"Mijn cliënt is enige dagen eerder vrijgekomen dan je op grond van zijn straf mocht verwachten, omdat iemand uit zijn politieke verleden alle gevangenis-

in Nederland afbelde om erachter te komen waar mijn cliënt vastzat. Daarom raakte men gealarmeerd. In samenspraak met de directeur van de inrichting is besloten dat die vervroegde invrijheidstelling kreeg. Hij zit nu al lang hoog en droog in Griekenland."

Of dat laatste klopte is maar zeer de vraag. Op 11 maart 1993 wordt Van Lieshout, door dezelfde vriend die hem de auto leende voor de twee overvallen, afgehaald bij de gevangenis. Deze Arnhemmer heeft destijds - naar eigen zeggen althans - niets van de overvalplannen geweten. Toen hij Van Lieshout voor het eerst in de gevangenis opzocht, heeft Van Lieshout zijn vriend in tranen spijt betuigd voor het gebruik van zijn auto bij de overvallen. Toen de vriend hem liet weten daar niet zo'n probleem mee te hebben, verzekerde Van Lieshout hem daarop dat deze zijn enige echte vriend was.

Na zijn vervroegde vrijlating wordt Van Lieshout op 16 maart 1993 in het Nijmeegse gemeentehuis gezien bij de paspoortbalie. Hij is zijn terugreis naar Kreta aan het regelen. Vervolgens blijft hij nog een week of twee bij zijn vriend in Arnhem. In die tijd gaat hij verschillende malen naar Den Haag om verder te onderhandelen met de BVD. Wanneer die onderhandelingen afgerond zijn, wordt hij door zijn vriend naar een vliegveld in het buitenland gebracht, waarvandaan hij weer naar Kreta vertrekt.

Terug op Kreta vestigt hij zich in de tweede stad van het eiland, Chania, aan de noordwestkust. Hier leidt Van Lieshout wederom een paranoïde bestaan.

Van Lieshout op Kreta.

Hij schrijft dat hij vaak het gevoel heeft gevolgd te worden en geeft aan nooit meer terug te willen naar Nederland.

In Chania bewoont hij een benedenetage aan de Solomou. In 1994 gaat hij daar ook toeristen ontvangen. Hij ontvangt ze naar eigen zeggen als waren het zijn vrienden en leidt ze rond op het eiland. Hij zou voor deze werkzaamheden als verkapt reisleader geen vergoeding vragen. Blijkbaar heeft hij een wat eenzaam bestaan. In 1993 en 1994 bezoekt hij iedere avond zijn stamkroeg, "Lyrakia", aan de Kalergon, dé toenmalige uitgaansstraat van Chania. Het is een eenvoudig café, waar "authentiek gedanst" wordt op "authentieke Griekse muziek". Een aanpak die gericht is op de toeristen, die er dan ook in groten getale op afkomen.

Het uitzoeken van een toeristencafé als stamkroeg lijkt in de positie van Van Lieshout vragen om problemen. Nadat wij hem al eerder op deze plek hadden getraceerd, stapt hij op de avond van de 18e oktober 1994 dit café weer binnen, in gezelschap van zes Duitse toeristen. Van Lieshout gedraagt zich als de reisleader die zijn gezelschap eens zal tonen wat Kreta waard is. Dan, nadat vier mensen uit Van Lieshouts gezelschap inmiddels het café verlaten hebben, doet zich een incident voor. Een drietal Roemenen, enkele tafeltjes verderop, krijgt onenigheid met de eigenaar van het café over de rekening. Van Lieshout staat op en meet zich een brede houding aan. Hij gaat tegenover de Roemenen zitten, rommelt in zijn binnenzak, en trekt dan een sleutelbos te voorschijn met daaraan een soort penning. Deze penning, ter grootte van een rijksdaalder met daarop de Griekse vlag, duwt hij onder de neus van de drie Roemenen. Of het gezelschap de papieren maar even wil laten zien. Omstandig bestudeert hij vervolgens de paspoorten en blijft intussen bevelen schreeuwen tegen het drietal. Geïntimideerd besluiten de Roemenen de naar hun mening te hoge rekening dan maar te betalen. De eigenaar probeert Van Lieshout daarna tot kalmte te manen, de zaak is immers al geregeld. Van Lieshout gaat echter door in z'n razernij en eist nogmaals de papieren van een van de Roemenen. Vervolgens schrijft hij uit die papieren het een en ander over. Een uitgestoken hand en een door de Roemenen aangeboden consumptie wijst hij resoluut af.

Inmiddels is een van de twee resterende Duitsers, die al een paar keer wat verbaasd en paniekerig om zich heen heeft zitten kijken, bij ons aan het tafeltje komen zitten. Hij vraagt wat wij van de toestand vinden. Hij zegt dat "Kostas", zoals Van Lieshout zich blijkt te noemen, "*Staatsanwalt, lawyer of the State*" is. Bovendien zou hij de eigenaar van de kroeg zijn. Het conflict zou niet alleen over de rekening gaan maar ook politiek van aard zijn: de Roemenen zouden er kritiek op hebben gehad dat "Kostas" daar met Duitsers zit.

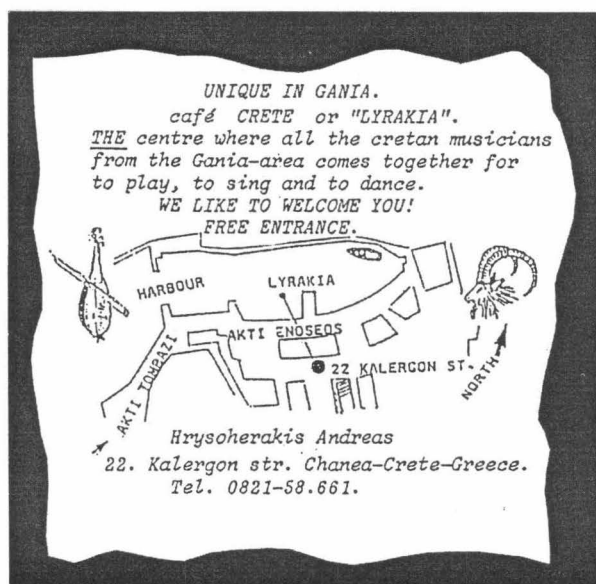
Op het moment dat Van Lieshout ziet dat een van zijn Duitse vrienden bij ons is aangeschoven, komt hij erbij staan en vraagt ons waar we vandaan komen.

Ook aan ons stelt Van Lieshout zich voor als "Kostas". Hij is Griek van

geboorte, zo zegt hij, en op onze vraag of hij politieman van beroep is, bevestigt hij dat. Hij zegt geen eigenaar te zijn van het café, maar er wel vaste klant te wezen. De Roemenen zouden overal problemen maken en niet werken. Hij dacht nu eindelijk een reden te hebben om ze te arresteren en ze het land uit te zetten. De Roemenen en andere Oost-Europeanen waren er immers te veel en "wij", de Griekse regering, willen ze weg hebben. Maar helaas, ze betaalden en de eigenaar wilde liever geen arrestaties in zijn café.

Als reactie op ons antwoord dat we uit Nederland komen, zingt "Kostas" - met een accent - de eerste regel van een Nederlands liedje. Hij heeft Nederlands geleerd, zo legt hij uit, toen hij "*International Law*" studeerde in Nijmegen. Hij had in het kader van zijn rechtenstudie in Griekenland zelf mogen kiezen waar hij dat vak zou volgen. Vervolgens vertelt hij dat je in Griekenland tenminste moet werken om aan de kost te komen. Men heeft er immers niet zo'n luxe sociaal systeem als in Nederland. Eigenlijk baalde hij er nogal van dat hij in het café in actie had moeten komen. Die avond had er eigenlijk een politieactie moeten plaatsvinden, maar die was afgeblazen. Dat hij nu toch in zijn vrije tijd moest optreden vond hij vervelend...

Het incident illustreert wat voor een verknipt persoon Cees van Lieshout is, of is geworden. Het idee dat hij zelf maar half weet wie hij is en zich in iedere nieuwe situatie verder verstrikt in zijn eigen verzinsels, wordt in deze korte ontmoeting duidelijk. Tegen de Duitsers heeft hij gezegd dat hij eigenaar van het café is; tegen ons ontkent hij dat weer. Tegen de Duitsers beweert hij offi-

Folder van de stamkroeg van Van Lieshout in Chania op Kreta.

cier van justitie te zijn; tegen ons vertelde hij - waar zijn Duitse gasten bij zaten - dat hij politieman is. De felheid en agressie waarmee hij de Roemenen tegemoet trad was beangstigend. Eenzelfde spanning hing er op ieder moment dat je het gevoel kreeg dat hij zichzelf op een leugen betrapte meende.

In zijn stamkroeg houdt Cees zich met name bezig met (veel) drinken. Soms maakt hij wat muziek met de doorgaans aanwezige muziekgroep of danst hij wat. Na sluitingstijd begeeft hij zich regelmatig - soms beschonken - met zijn auto naar een klein, obscuur huiskamerkroegje een straat verderop, "Karditsa". Om een uur of vier 's nachts begeeft hij zich dan, inmiddels in kennelijke staat, op weg naar huis. Voor het overige lijkt Van Lieshout niet zoveel te doen in Chania. Iedere dag gaat hij wel even op stap en bij goed weer zit hij op zijn terras. In 1997 verhuist Van Lieshout naar de oude stad. Hij woont daar - met zijn hond - aan de Meletiou Piga-dwarsstraat, een achterweggetje bij de Theotokopouloustraat, gebouwd op de Venetiaanse stadsmuren rond het oude centrum van Chania. Hij heeft ook een nieuwe stamkroeg gevonden: café "To Limáni" ("De Haven"). Hij vertoeft daar over het algemeen tot sluitingstijd, na het begin van de avond doorgebracht te hebben bij het Mexicaans restaurant "Chillies" van een Engelse vriend. Waar Van Lieshout zich momenteel verder mee bezighoudt is ons niet bekend. Als hij zijn geld niet in al te grote mate over de balk gooit, zal hij - gezien de toelage wegens bewezen diensten van de Nederlandse staat - ook niet direct genooddaakt zijn te werken.

HOOFDSTUK 9

NABESCHOUWING

Van Lieshout heeft zijn rapport op aanraden van zijn advocaat geschreven. In eerste instantie was het bedoeld om de rechtbank te laten zien dat hij niet zomaar tot zijn overvallen was gekomen. Het stelde hem zwaar teleur dat het schrijven van het rapport voor de BVD geen reden bleek hem te hulp te komen. In tweede instantie blijkt het rapport tevens als een prachtig drukmiddel richting BVD te werken. In de voorgaande hoofdstukken hebben we geprobeerd een reconstructie te geven van de werkzaamheden die Cees van Lieshout uitvoerde voor de verschillende inlichtingendiensten. We hebben onze bevindingen naast de weergave door Van Lieshout in zijn rapport gelegd.

Bij een aantal zaken willen we, na alle verhalen, nog stilstaan. Daaronder de vraag naar de geloofwaardigheid van het verhaal van Van Lieshout en de vraag hoe het mogelijk was dat Van Lieshout zo lang als informant heeft kunnen functioneren. Daarnaast willen we in deze nabeschuiving ingaan op wat mensen beweegt om als informant door het leven te gaan. We vergelijken Van Lieshouts zaak dan met de andere bekende gevallen, zoals die ook al in hoofdstuk 1 aan bod zijn gekomen. Afsluitend stellen we ons de vraag of de wijze van opereren door van Lieshout persoons- en tijdgebonden was.

Van Lieshout groeide uit van een - volgens verschillende mensen uit het Nijmeegse criminele milieu - onbeduidende informant van de CID, tot een agent-provocateur van de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Als hij werkelijk verantwoordelijk is geweest voor de arrestaties, op 5 en 6 mei 1980 in Parijs, van enkele leden van de Beweging van de 2e Juni en de Rote Armee Fraktion; als hij inderdaad nauw betrokken is geweest bij de aanslag op het huis van hoofd-officier van justitie Schampers in februari 1980; en als hij eind jaren tachtig werkelijk een rol heeft gespeeld bij de uitwijzing van een aantal Russische diplomaten, dan is hij zowaar een BVD-agent van formaat geweest.

Tijdens ons onderzoek zijn we ook op gebeurtenissen gestuit die nog verder gaan en die Van Lieshout zelf niet in zijn rapport noemt. Over een bepaalde opmerkelijke gebeurtenis vertelde iemand die vanaf het begin van Van Lieshouts BVD-carrière op de hoogte was van zijn activiteiten voor de dienst. Van Lieshout zou in de periode tussen 1978 en begin 1980, in opdracht van de BVD, een jongen van een jaar of negentien "geliquideerd" hebben. Van Lieshout vertelde tegen onze zegsman dat hij de jongen had doodgeschoten. Hij zou door die actie "een paar dagen *down*" geweest zijn, aldus onze bron. Wij

hebben voor deze gebeurtenis geen enkele bevestiging kunnen vinden. Wel heeft Van Lieshout zich eens aan een van de leden van het RVF laten ontvallen dat hij iemand vermoord zou hebben.

Geloofwaardigheid

Van Lieshouts informantencarrière is grofweg in te delen in vier perioden. Tussen 1976 en 1978 is hij actief geweest voor de Nijmeegse CID. In ieder geval tussen 1978 en 1982 heeft hij voor de BVD en PID geïnfiltréerd in het RVF en de Nijmeegse beweging. We denken dat hij tussen 1982 en 1986 niet doorlopend voor een inlichtingendienst heeft gewerkt. In die periode heeft hij onder meer de CID wel van informatie voorzien, maar niet in een vast dienstverband. Vervolgens zou hij tussen 1986 en 1990 ten minste tweemaal voor kortere of langere tijd voor de BVD informatie verzameld hebben over Russische diplomaten.

We hebben al eerder aangegeven dat er redenen tot twijfel zijn bij de positie van Van Lieshout. Volgens Van Lieshout zelf zou hij in zijn CID-tijd zware slagen aan de drugscriminaliteit hebben toegebracht. Door mensen uit deze kringen wordt dit evenwel ontkend. Toch stelden verschillenden onder hen vast dat Van Lieshout in die periode wel degelijk een bekende was in verschillende criminele circuits. We sluiten niet uit dat hij mogelijk verantwoordelijk is geweest voor arrestaties in met name het koppelbazencircuit.

Gelijksoortige tegenspraken vallen ook te constateren in de periode dat Van Lieshout actief was in links-radicale kring. Zowel de betrokkenheid van Van Lieshout bij de Schampers-aanslag als bij de arrestaties in Parijs - twee "hoogtepunten" in zijn BVD-periode - wordt door betrokkenen gebagatelliseerd of ontkend. Het gaat bij deze betrokkenen wel om mensen die er belang bij hebben om de rol van Van Lieshout als zijnde van weinig betekenis af te doen. Vast staat dat Van Lieshout in deze periode fulltime actief is geweest binnen diverse politieke groeperingen. De meeste tijd besteedde hij aan het RVF. Eveneens staat vast dat die activiteiten in opdracht van de BVD plaatsvonden. Van Lieshout was niet persoonlijk politiek gemotiveerd.

Over de periode tussen 1982 en 1986 is ons weinig bekend. Van Lieshout blijkt in die periode her en der les te geven en verspreidt verhalen over zijn activiteiten in het Hilversumse. Van zijn werkzaamheden voor verschillende omroepen hebben we geen bevestiging gekregen, integendeel. Wel blijkt hij in die periode wat eigen film- en fotografiewerk gedaan te hebben.

Tussen 1986 en 1990 blijkt Van Lieshout inderdaad meermaals contact te hebben onderhouden met Russische diplomaten. Over die periode vertelt hij in zijn rapport weinig. Zoals we gezien hebben doet hij dat mogelijk bewust, om wisselgeld te hebben in zijn onderhandelingen met de BVD. Het kan ook zo

zijn dat zijn activiteiten in de grote spionnenwereld even weinig voorstelden als die binnen het criminele circuit.

Hoe heeft het zo lang kunnen duren?

Van Lieshout heeft het langst kunnen functioneren binnen het RVF. In het "serieuzere" criminele circuit is hij van het begin af aan als niet-betrouwbaar gekenschetst. In de Nijmeegse beweging wordt hij door verschillende mensen ook al snel gewantrouwd. Bij de Russische ambassade blijkt hij in 1990, bij zijn poging een tweede film te maken, eveneens snel afgebrand te zijn.

Ook in zijn "buitenparlementaire periode" - tussen 1978 en 1981 - heeft herhaaldelijk wantrouwen jegens Van Lieshout bestaan. Om een aantal redenen heeft hij toch bijna vier jaar door kunnen werken en is zelfs eind 1981 niet geconcludeerd dat hij werkzaam was voor de BVD.

Binnen zowel het RVF als in de beweging speelt als belangrijke reden een soort basisvertrouwen mee - misschien naïviteit. Veel mensen gaan van een positieve instelling uit: ook als je wat anders functioneert dan de "norm" is, moet je mee kunnen doen met activiteiten. Veel mensen waren zich er zeker van bewust dat men in de gaten werd gehouden door politie en inlichtingendiensten. Sommigen meenden niets te verbergen te hebben. Anderen waren, zeker in de tijd waar we het nu over hebben, slechts enthousiast bezig hun maatschappelijke en politieke idealen te verwezenlijken en waren snel bereid met mensen samen te werken die zeiden diezelfde idealen na te streven. Van Lieshout is in staat gebleken de oprechte gevoelens van politieke en maatschappelijke verontwaardiging, die tot protest en verzet leidden, te bespelen. Vroeg of laat is hij daar telkens mee door de mand gevallen, maar tot die tijd kon hij zijn werk doen. Dit "talent" om mensen te manipuleren en voor zijn eigen belang te gebruiken, is hem niet alleen van pas gekomen in zijn BVD-werk.

Onder meer binnen het RVF speelde nog een andere reden, die in het verlengde ligt van de voorgaande. De praktijk van het streven naar een nieuwe, andere en mooiere wereld hield ook het breken met normen uit de "oude" wereld in. Het twijfelen aan Van Lieshouts integriteit, omdat hij in het verleden in drugs en mogelijk wapens zou hebben gehandeld, werd als een burgerlijke norm gezien. Een mens diende een tweede kans te krijgen. Onder meer om die reden werd Van Lieshout binnen het RVF de hand boven het hoofd gehouden wanneer hij met voorstellen kwam die niet pasten binnen een organisatie die toch voorwendde professioneel verzet te leveren. Dat daardoor naïviteit en goedgelovigheid de plaats innamen van scherpzinnigheid en alertheid moet een organisatie als het RVF worden aangerekend.

Nog een antwoord op de vraag waarom het zo lang duurde voor men de ogen opende voor de handel en wandel van Van Lieshout moet, paroxodaal genoeg, gezocht worden in een soort van onderlinge rivaliteit. Want hoewel er in die jaren sprake was van een sterke solidariteit tussen de verschillende actiegroepen onderling, was er tegelijkertijd sprake van rivaliteit. Het RVF pretendeerde een goed gestructureerde organisatie te zijn waarbinnen de neiging bestond ietwat meewarig neer te kijken op de chaotische werkwijze van de anarchistisch georiënteerde groepen en groepjes binnen de beweging. Het RVF presteerde het tenminste met goed voorbereide acties op de proppen te komen, maandelijks een bulletin te produceren en met doorwrochte teksten voor het voetlicht te verschijnen. Een dergelijke, niet geheel van arrogantie gespeende houding binnen het RVF liet zich nauwelijks rijmen met het denkbeeld dat mogelijk juist zij gefiltreerd was door een persoon als Van Lieshout.

Binnen het RVF bestond er ook wel een verschil in de mate waarin Van Lieshout vertrouwd werd. Met name bij de afdeling Zuid bestonden de nodige bedenkingen. Van Lieshout had zich binnen de organisatie echter een bepaalde status verworven; een status die men hem ook heeft laten verwerven. Een aantal voormalige leden van het Rood Verzetsfront meent dat "de BVD op hen wel een betere informant gezet zou hebben". Dat zijn ook precies de mensen die destijds Van Lieshout de hand boven het hoofd hielden op het moment dat anderen binnen de organisatie verdenking koesterden. Het betreft cynisch genoeg ook de mensen die bij het Rood Verzetsfront een centrale rol vervulden en tegen wie door sommigen opgekeken werd. Het waren ook juist deze mensen - althans een aantal van hen - die het bepaald niet erg vonden dat er tegen hen opgekeken werd. Het vertrouwen dat Van Lieshout van een aantal centrale figuren binnen het RVF genoot zorgde er weer voor dat anderen binnen het RVF hun wantrouwen lieten varen. Van Lieshout lijkt daar handig gebruik van gemaakt te hebben en de betreffende personen hebben dat laten gebeuren.

Doordat Van Lieshout zichzelf als belangrijk RVF'er kon profileren, maakte hij indruk op een aantal mensen in de buitenparlementaire beweging in Nijmegen en daarbuiten. Niet iedereen binnen die beweging wilde echter met hem in zee, evenals dat eerder gebeurd was in het criminele milieu. Ook de mensen van de zogenaamde Capelse Groep bleken nuchter genoeg om Van Lieshouts manipulaties niet te slikken. Binnen de buitenparlementaire beweging moest Van Lieshout het onder meer hebben van door hemzelf gevormde groepjes en zijn "RVF-status". Daar kwam nog bij dat de beweging, zoals we gezien hebben, zeker in Nijmegen een behoorlijk diffuus geheel was. Er bestonden wel contacten tussen alle verschillende groepjes en mensen, maar voordat het even diffuus aanwezige wantrouwen bij elkaar komt verstrikt de nodige tijd.

Persoonlijke achtergronden

Aangezien Van Lieshout louter en alleen ten behoeve van de BVD actief was binnen een breed scala aan maatschappelijke en politieke organisaties en bewegingen, moeten we zijn werkwijze ook zien tegen die specifieke geheime-dienstachtergrond. Maar de persoonlijkheid van Van Lieshout kunnen we natuurlijk niet geheel buiten beschouwing laten. In gesprekken met mensen over Van Lieshout vallen al snel begrippen als "een oplichter", "een fantast", "een alcoholist", "een (kleine) crimineel", "een pathologisch leugenaar" en "gefixeerd op geweld". De meeste mensen die hem enige tijd hebben meege-maakt, dragen hem bepaald geen warm hart toe, al zijn er ook mensen bij die wel goede herinneringen aan hem hebben. Zo spraken we een oude vriendin die zich kon herinneren hoe gul Van Lieshout kon zijn, áls hij geld had. Bij dat geld zat echter over het algemeen ook het probleem. Van Lieshout had over het algemeen een chronisch gebrek aan geld, onder meer veroorzaakt door zijn bepaald grote drankzucht. Hij maakte er dus een gewoonte van auto's op naam van anderen en met het geld van die anderen aan te schaffen, rekeningen niet te betalen en ook zijn bedrijfjes met geld van anderen te financieren. Om dit alles te bereiken maakte hij gebruik van zijn overtuigingskracht. Zelfs gewaarschuwde mensen traptten daarin. Zo leende hij eens geld van iemand voor een filmproject, waarbij het ging om enkele duizenden guldens. De persoon in kwestie was nog maar een minuut tevoren door diens beste vriend gewaarschuwd zeker geen geld aan Van Lieshout uit te lenen. Toch lukte het Van Lieshout om binnen enkele minuten het bedrag mee te krijgen.

Als niets meer lukte verliet Van Lieshout zich op zijn lichamelijke gebreken of ziekten. Als Van Lieshout zielig wilde zijn of wanneer hij iets gedaan wilde krijgen, dan was hij prompt kreupel of bijna dood. Sommigen zagen daar de grap wel van in, voor anderen bevestigde het alleen maar het beeld van een onbetrouwbaar persoon. Vanaf de tweede helft van de jaren tachtig had Van Lieshout geregeld last van reuma. Een zeer goede vriend meent dat zijn lichamelijke klachten in die periode eerder van doen hadden met overmatig drankgebruik en autosuggestie. Wel reuma of geen reuma, Van Lieshout deed er zijn voordeel mee. Van Lieshout over zijn Russische periode:

"Ironisch genoeg heeft de reuma, die in die periode bij mij op kwam zetten ertoe bijgedragen dat ik dit werk een lange tijd kon volhouden. Geen mens zag in mij een UC agent."

En over zijn RVF-periode:

"Als ik beslist niet aan een aktie mee kon doen, moest ik terugvallen op de handicap met mijn been. Voor het RVF en konsorten was dit vrij aannemelijk, maar thuis zat ik natuurlijk soms dagen of weken met een omzwachteld been om geloofwaardig over te komen. Voor ontmoetingen (safe-houses) had ik natuurlijk weer een pracht alibi. Dokterscontrole of ziekenhuiscontrole."

Het benaderen en runnen van Van Lieshout

Van Lieshout is in eerste instantie benaderd om te gaan functioneren als criminele informant. Van Lieshout zou van onbesproken gedrag zijn en uit een nette familie komen. Dat klopt niet. Volgens verschillende personen zou Van Lieshout zich al voordat hij voor de CID actief werd, bezig hebben gehouden met (kleine) criminaliteit. Hij beschikte over een vuurwapen, zou actief geweest zijn in de prostitutie, en zich hebben beziggehouden met de handel in hard- en softdrugs. Volgens een vaste bezoeker van de Nijmeegse San Remo-bar was het theaterbureautje dat Van Lieshout in de kelder van dat café dreef, slechts een dekmantel voor zijn handel in softdrugs. Sommigen vertellen dat Van Lieshout zich al in de jaren zeventig bezighield met (kinder)porno. Anderen spreken dat tegen: het zou hierbij slechts gaan om homo-erotische foto's van - inderdaad soms jonge - jongens.

Een persoon die vanaf het begin bij Van Lieshouts werkzaamheden voor de CID betrokken was heeft ons verteld dat de achtergrond van de benadering van Van Lieshout gezocht moet worden in zijn criminele verleden. Later - in zijn BVD-periode - zou Van Lieshout ook eens hebben willen stoppen met zijn inlichtingenwerk. Dat zou echter "onmogelijk" geweest zijn. "Men wilde hem niet laten gaan" en men zou "een stok achter de deur hebben gehad", aldus een nauw betrokkene. Welke stok dat was heeft Van Lieshout niet willen prijsgeven. Een dergelijke motivatie om voor inlichtingendiensten te werken riekt naar chantage en heeft bepaald niet het karakter van een samenwerking in vrijheid. Het is mogelijk dat Van Lieshout heeft kunnen kiezen tussen een gang naar de gevangenis of gaan samenwerken met de CID en later met de BVD/PID-Nijmegen. Deze optie is niet theoretisch. De PID-Nijmegen heeft deze methode, zoals we in hoofdstuk 1 gezien hebben, ook later nog toegepast bij het werven van informanten. Dat de meeste door de CID's geworven informanten zelf een criminele achtergrond hebben, komt ook naar voren in het eindrapport van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden, de Commissie-Van Traa. De commissie stelde vast dat drie kwart van het totaal aantal geworven informanten bestond uit aangehouden personen.

Sowieso komt het ons niet geloofwaardig voor dat Van Lieshout, uit vrije wil en als de respectabele cafébaas die hij zelf zegt te zijn geweest, zomaar is gaan infiltreren in eerst het criminele milieu en later het (gewelddadig) politiek acti-

visme. Van Van Lieshout is bekend dat hij nogal angstig en zenuwachtig was op het moment dat hij bij (criminele) acties betrokken werd. Ook zelf verhaalt hij in zijn rapport over hoe slopend de inlichtingenwerkzaamheden voor hem waren. Een goede vriend van Van Lieshout heeft ons verteld hoezeer zijn activiteiten hem ondermijnden. Een nauw betrokkene bij het hele inlichtingentraject van Van Lieshout vertelde ons bovendien dat Van Lieshout het erg moeilijk had met het brede werkterrein waarop hij ingezet werd: dan weer crimineel, dan weer politiek. We kunnen ons moeilijk voorstellen dat hij dit alles uit volstrekt vrije wil heeft gedaan.

De redenen waarom informanten als Van Lieshout aan het werk gaan en blijven zijn over het algemeen divers. Zowel de financiële vergoeding, de "kick" en de spanning, bevestiging van eigenwaarde, eventuele chantage of druk, als - op den duur - de relatie met de runner speelt een rol.

Persoonlijke begeleiding

Tijdens zijn werkzaamheden voor de BVD en de Nijmeegse PID werd Van Lieshout intensief begeleid. Van Lieshout in zijn rapport:

"Doordat ik minstens 2 à 3 keer per week verslag uitbracht in de z.g. safe-houses, zijn veel van deze acties voorkomen kunnen worden, zij het wel met de nodige improvisatie. Het spel is altijd met de grootste voorzichtigheid gespeeld, zodat er nooit een vermoeden is ontstaan dat er geïnfiltrerd was. (...) Iedere andere tegenactie van de Dienst werd tot in details voorbereid en doorgesproken. In de meeste gevallen had ik het vetorecht. Per slotte was ik degene die het veldwerk deed en dus de boel het beste kon inschatten."

Ook een nauw betrokkene zegt hierover dat Van Lieshout intensief begeleid werd door een team van de BVD, "een soort denktank". Een BVD overigens waar Van Lieshout een blind ontzag voor had. Van Lieshout zou wekelijks getraind zijn in onder meer gevechtstechniek. Van Lieshout zelf daarover:

"Een ander positief punt was dat ik leerde mezelf te verdedigen. Ik leerde mensen inschatten, en voelde bijna instinctief aan of ze daadwerkelijk een wapen zouden gebruiken of niet. Tot op de dag van vandaag, als de reumatische omstandigheden het toelaten, hoef ik nog geen gevecht uit de weg te gaan. Maar ik had ook geleerd om pas dan verdedigend geweld te gebruiken als alle middelen hadden gefaald. In 99% van de gevallen is de mond het beste wapen."

Voordat Van Lieshout aan zijn infiltratie in het RVF begon was hij door dit "team" goed voorbereid. Van Lieshout:

"Vooraf had ik enorm veel studiemateriaal over deze klup gekregen, en dit stomweg uit mijn kop geleerd."

Een dergelijke voorbereiding komt overeen met de "opleiding" die "Iris" genoot, de jonge, labiele vrouw die voor de BVD in het Ierland Komitee Nederland en later in het IRA diende te infiltreren.¹ Iris:

"Ik heb van hun knipselmappen, plakboeken van artikelen, gekregen. Dat deden ze wel vaker. Ze hadden er de voorkant afgescheurd, want die mocht ik niet herkennen."

Daarnaast kreeg Iris nog andere "cursussen":

"Ik heb een cursus achtervolgingstechniek gedaan. Er was in Den Haag een traject uitgezet. Ik werd dan gevolgd door lui. Die moest ik onderkennen en afschudden. Dat was een hele dag. In winkelruiten kijken, van die dingen van de televisie. Die cursus heb ik gekregen nadat ik eens op weg naar een contact [met de PID-Nijmegen] een bekende tegenkwam op het station. Ze wilden toen precies weten wie dat was, hoe hij eruitzag."

En:

"Ik heb ook wapenherkenning gekregen. Ik moest allerlei boeken en foto's door nemen van wapens en explosieven."

Vergoeding

De hoogte van de vergoeding die informanten krijgen voor hun werkzaamheden loopt nogal uiteen. Criminele informanten worden over het algemeen vele malen beter betaald dan BVD-informanten. Toch gaat het ook bij de BVD regelmatig om behoorlijke bedragen. Van Lieshout zou in zijn eerste BVD-periode (RVF en de beweging) een vast inkomen ontvangen hebben van 2500 gulden per maand. Daarnaast ontving hij nog een uitkering in verband met arbeidsongeschiktheid en kreeg hij van de BVD een onkostenvergoeding. Het (extra) inkomen was voor de meeste in Nijmegen bekend geworden BVD-informanten de belangrijkste drijfveer voor hun werkzaamheden. Han Dekker, die eind jaren tachtig in vredesgroepen en een organisatie van uitkeringsgerechtigden infiltreerde, zegt daarover in een uitzending van KRO's *Brandpunt Special Report*:

"Er wordt voor betaald, ik had toen een uitkering met een gezin. En met een uitkering is elke bijdrage daarbovenop welkom. Ik kreeg daar in het begin een vaste toelage van 175 gulden voor. En dan nog de onkosten."²

Iris zegt daarover: "Ik kreeg voor de eerste vergadering bij het Ierland Komitee die ik bijwoonde 250 gulden." En toen zij voor het eerst voor de BVD naar Noord-Ierland was geweest:

"Ik kon alles declareren. Het had me 1200 gulden gekost en ik declareerde drieduizend gulden. Die heb ik ook gekregen. Ik had toen een studiebeurs van 570 gulden. Uiteindelijk kreeg ik 1100 gulden per maand. Dat ik nu [nadat zij met haar BVD-werk was gestopt] diep in de schulden zit komt doordat ik mijn bestedingspatroon heb aangepast aan wat ik toen kreeg."

Dave Nobel - voormalig informant in de Nijmeegse kraakbeweging:

"In het begin kreeg ik alleen mijn onkosten. Later 25 of vijftig gulden. Na een maand of vier zeiden ze dat ik goed werk deed en stelden ze een schikking voor. Tweehonderd gulden en onkostenvergoeding. Ik vond dat prima; geld was niet belangrijk, maar ik leef wel ruim en wil ook ruim blijven leven."

Joris, de Nijmeegse student en muzikant die voor de BVD diende te infiltreren in de milieubeweging, bedong bij zijn runners van de RID-Nijmegen en de BVD een aanvangssalaris van driehonderd gulden.³ De enige bekend geworden informant die het zeker niet voor het geld deed was Joop de Boer, die negen jaar lang infiltreerde in verschillende antimilitaristische, vredes- en anti-kernenergiegroepen. De Boer:

"Ik krijg een onkostenvergoeding. Ik krijg m'n benzinekosten vergoed, vijftig cent per kilometer. En dingen die je eet en drinkt onderweg betalen ze. Meer wil ik niet. Een paar jaar geleden nog hebben ze me vijfhonderd gulden per maand aangeboden. Maar dat heb ik geweigerd. Het is puur uit politieke overtuiging dat ik dit doe. En dat al negen jaar lang, ja."⁴

De spanning en de kick

Een andere drijfveer die je ook weer bij al deze informanten - behalve De Boer - ziet is de kick, de spanning of een bepaald romantisch beeld van geheime-dienstwerk. Een drijfveer waar door de BVD ook op ingespeeld wordt. Han Dekker hield crosswedstrijdjes op de snelweg met zijn runner William. Hij had af en toe korte afspraakjes in parkeergarages. Dekker zelf over zijn BVD-

werk: "Het is een stuk spanning, het is wel spannend om dat te doen."⁵ Voormalig informante Iris werd helemaal ingepakt door de Nijmeegse PID'ers en BVD'er Cor van de Have. De geheim agenten waren ervan op de hoogte dat de vrouw verschillende malen in therapie was geweest. Zij had een zwak voor luxe en een uitbundige levensstijl. Iris over de periode dat zij nog als poetsvrouw bij de PID werkte, kort voor haar benadering:

"Op mijn verjaardag kwam ik op kantoor en er stond gebak voor me. Ik hoefde niet schoon te maken, dat deden zij. Er stonden flessen wijn en cadeautjes, een grote fles parfum."

En later:

"Toen ik terugkwam uit Noord-Ierland ben ik met Cor en Herman [Oolbekkink] in het Sonsbeekpark in Arnhem wezen wandelen en chique wezen eten. Ik mocht de wijn uitzoeken. Ik koos een fles van 120 gulden. Dat was geen probleem. Ik vond dit soort dingen geweldig en dat wisten ze. Zo hebben ze me ingepakt."

En:

"Cor, met zijn lange haren, is echt een stuk. Cor heeft zeker zijn uiterlijk en voorkomen gebruikt om me te runnen. Ik zei eens: 'Een zwart jasje staat je veel beter.' De keer daarop hadden hij en Herman een zwart jasje aan. Ronald [Nieuwhof, PID'er] had een zwart met wit geblokt jasje aan. Ik vond het altijd leuk om met Cor uit eten te gaan."

Ook Joris gaf aan onder meer voor de BVD gewerkt te hebben vanwege de spanning die het werk met zich meebracht.

Het hele rapport van Van Lieshout ademt een sfeer van "spanning en kick". Bovendien blijkt hij ook een grote behoefte te hebben tot het "team" te behoren.

De therapeutische relatie

Behalve het geld en de spanning is er regelmatig een derde motief herkenbaar bij mensen die besluiten om als infiltrant voor de geheime dienst te blijven werken, en dat is de "therapeutische" verhouding die ontstaat met de runners. De ontmaskerde of anderszins bekend geworden Nijmeegse informanten zijn vrijwel stuk voor stuk wat labiele persoonlijkheden. Arnold, die in 1981 opbiechtte voor de PID te werken, werd tijdens een moeilijke periode in zijn

leven benaderd. Na een beroerd verlopen militaire dienst vond hij vrij snel werk, maar nam al even snel weer ontslag. Het leverde hem een straffkorting op zijn uitkering op voor de duur van zeven maanden. Arnold ervaarde dit als een vernedering. Zijn relatie liep stuk en hij kreeg problemen in zijn woonsituatie. Vervolgens werd hij ontslagen tijdens de proeftijd van een nieuwe baan. Net in die periode verschenen twee mensen van de PID-Nijmegen op zijn stoep, die hem aanboden "nuttig werk" voor hen te gaan doen. Daarnaast boden ze hem "psychosociale hulp" aan: hij kon altijd bij ze terecht als hij het moeilijk had. Arnold in *De Groene Amsterdammer* van 10 februari 1982: "Zij luisterden wel, ik kon altijd opbellen, ook 's nachts." En:

"Als het slecht met me ging, had ik ook elke dag telefonisch contact met ze. Soms midden in de nacht, om twee of drie uur. Dan belde ik op en stuurden ze me weer naar bed. Ik lag in die tijd wel eens een hele nacht wakker. Ik gaf informatie en zij hielpen mij."

Iris ondervond dat een dergelijke therapeutische verhouding tot de BVD ook weer snel afgelopen kon zijn. Voor wat hoort wat, tenslotte:

"Toen ik voor het eerst over stoppen dacht, bleef Herman [Oolbekkink, PID'er] me lastigvallen. Hij vroeg dan of ik geen zin had in een reis, ik was 'immers al lang niet meer met vakantie geweest'. Cor [van de Have, BVD'er] heeft me een keer gebeld in die tijd. Hij vroeg me of ik iets voor ze wilde doen. Toen was ik helemaal over de zeik. Toen heb ik Herman gebeld en hem gezegd: 'Besef je wel waar je mee bezig bent. Je hebt eens gezegd: Als er ooit eens iets is, dan kun je bij me aankloppen. Wel, nu is er iets, ben er dan met psychische steun.' Hij zei: 'Daar kan ik echt niet aan beginnen.' En hij heeft de hoorn opgehangen."

Iris kwam uit haar BVD-avontuur nog labieler dan ze erin was gegaan:

"Ik heb al eerder in therapie gezeten. Dat wist de BVD ook. Sinds ik voor de BVD gewerkt heb is het alleen maar erger geworden. De toestand waar ik nu in zit, is door de tijd dat ik voor hun gewerkt heb. Mijn verwarring is alleen maar erger geworden. Om het kwijt te raken zit ik weer in therapie. Voorheen moest ik therapeuten eerst nog bewijzen dat ik de waarheid vertelde en dat het geen waanbeeld was."

Een therapeut schreef het BVD-verhaal van Iris toe aan een ernstige meerpersoonlijkheidsstoornis. Iris zelf:

"Vanaf dat ik voor hun werkte wist ik niet meer hoe ik me moest gedragen. Ik wist niet meer wat voor kleren ik aan moest doen. Ik kleepte me soms vier keer op een dag om."

Terug naar Van Lieshout. Evenals bij Arnold lijkt het voor Van Lieshout van belang geweest te zijn dat hij als volwaardig persoon ergens in mee kon draaien. Kort voordat hij benaderd werd, door aanvankelijk de CID, zegt hij geplaagd te zijn door een ernstig minderwaardigheidscomplex. Waar Van Lieshouts eigen initiatieven en activiteiten vaak strandden in onkunde en drankzucht, was het wel een prettig houvast om toch maar mooi geheim agent te zijn. Als hij inmiddels voor de CID/BVD werkt zegt hij:

"Ik hoorde erbij, en werd als volwaardig lid van het team beschouwd. Dit gevoel van volwaardig te zijn heb ik eigenlijk als een van de belangrijkste voorwaarden gevonden om goed te kunnen functioneren."

Behalve die "teamgeest" ervaart hij zijn runners, zowel zijn CID-runner W.K. als die bij de PID - eerst Theo Mulder en later Herman Oolbekkink - als een soort vaderfiguren.

Later, als Van Lieshout vastzit na zijn mislukte overvallen, begrijpt hij ook niet dat zijn oud-collega's, zoals hij zijn BVD-runners steevast noemt, niets van zich laten horen. Zij waren toch altijd een team geweest? Hij wil of kan niet inzien dat BVD'ers en informanten geen gelijkwaardige relatie hebben tot elkaar. Dat "het team" waar hij naar zijn idee deel van had uitgemaakt en waar hij zich in situaties van twijfel aan vastgeklampt had, slechts een psychologische truc van de dienst was om hem aan hen te binden.

Mogelijke chantage

We hebben al aangegeven dat we vermoeden dat een belangrijke reden voor Van Lieshout om voor de BVD te gaan werken, in zijn (criminele) verleden ligt. In zijn eigen rapport heeft het er ook veel van weg dat de BVD hem tot op het eind toe in de tang had:

"Niet in de laatste plaats is deze bekentenis bedoeld om uit een impasse te komen en mezelf im-populair te maken bij verschillende groeperingen, zodat er voor mij absoluut geen kans meer is om nog betrokken te raken bij activiteiten die vijftien jaar een hoofddoel in mijn leven waren."

En:

"Alleen door openheid van zaken te geven, door open en eerlijk tegenover mezelf te zijn en door mijn gevoelens en gedachten aan anderen toe te vertrouwen, bestaat er misschien een kans om mezelf te verlossen van een verleden waar ik alleen niet van los kan komen."

Van Lieshout heeft het blijkbaar - na zijn vertrek naar Kreta en de wat minder fortuinlijke terugkomst - nodig dat anderen zich van hem afkeren om daarmee te voorkomen dat hij die groepen (weer) gaat bespioneren. Het heeft er veel van weg dat de BVD opnieuw geprobeerd heeft Van Lieshout in te lijven. Misschien was het dan ook niet zo toevallig dat hij zijn voormalige PID-runner in diens nieuwe functie van rijksrechercheur van informatie is gaan voorzien over corruptie binnen de bajes.

Op onze zoektocht naar een mogelijk motief uit een crimineel verleden om voor inlichtingendiensten te gaan werken, stuiten we regelmatig op Van Lieshouts mogelijke betrokkenheid bij (kinder)porno. Het is eerder gezegd: de een ziet het als homo-erotische foto's van misschien wel erg jonge jongens, de ander spreekt van regelrechte (kinder)porno. De meeste mensen die wij gesproken hebben en die Van Lieshout goed kenden, verhalen over zijn voorliefde voor jonge jongens. Een van de mensen die wij gesproken hebben vertelde dat Van Lieshout een jongen uit het Kinderdorp Neerbosch, waar hij eind jaren tachtig als klusjesman werkte, "via het bed liet betalen voor een reparatie". Twee mensen vertelden ons dat Van Lieshout in 1990 via de Kinderbescherming of Jeugd en Gezin tot tweemaal toe een jongen in huis had als pleegkind. Beiden verzekerden ons dat hij met allebei de jongens ontucht gepleegd heeft. Zowel in zijn artiestenbureau, onder de San Remobar eind jaren zeventig, als bij Caesar Films en TRAC video- en fotoproductiebedrijf stond het maken van naaktfoto's van (jonge) jongens centraal.

Er zijn nog twee andere (criminele) feiten waarmee Van Lieshout in verband wordt gebracht. Allereerst de in hoofdstuk 1 beschreven brand bij café Palermo. Daarnaast de dood van een jonge jongen. Beide incidenten vonden in de jaren zeventig plaats. Verschillende mensen die we gesproken hebben kenden het verhaal - van Van Lieshout zelf afkomstig - dat hij iets met de dood van een jonge jongen van doen heeft gehad. Tegen een van die mensen heeft Van Lieshout verteld dat hij begin jaren zeventig een ongeluk heeft gehad waarbij een vriendje dat bij hem in de auto zat was omgekomen. Een ander vertelde ons een heel ander verhaal, namelijk dat Van Lieshout een jongetje zou hebben doodgereden. Van Lieshout zelf spreekt nergens over een ongeluk of het doodrijden van een jongen.

Het doel van operatie Homerus

Van Lieshout in de inleiding van zijn verslag:

"Mijn bedoeling is om een globaal overzicht te geven van mijn activiteiten ten behoeve van de 'Dienst', wat mijn persoonlijke inzet is geweest hierbij, en last but not least mijn motivatie en persoonlijke gevoelens tijdens de akties en de opbouw

hiervan. Er werd natuurlijk ook met een codenaam gewerkt. Mijn codenaam was 'Homerus'."

BVD-informanten hebben een codenaam. Vanzelfsprekend om ervoor te zorgen dat wanneer aanwijzingen naar zo'n informant gevonden mochten worden, deze niet verwijzen naar de werkelijke identiteit van zo'n informant. De informant zelf weet over het algemeen zijn codenaam niet. Hoe en wanneer Van Lieshout zijn codenaam te weten is gekomen weten we niet. Mogelijk genoot hij het privilege die naam wel te mogen kennen. Mogelijk was "Homerus" slechts een naam die in de communicatie met hem zelf werd gebruikt. We hebben al eerder gezien dat de jonge vrouw die in het Ierland Komitee en het IRA diende te infiltreren de codenaam "Iris" had. Met die naam werden bijvoorbeeld aan haar gerichte kaartjes van de runners van de vrouw ondertekend: "Groetjes Iris", "Kom je nog een keer naar Amsterdam, Iris?", of "Uitnodiging voor een etentje, Iris". Ontving zij zo'n kaartje, dan werd ze geacht contact op te nemen met de BVD. Het is zeer goed mogelijk dat zij bij de BVD nog een andere - ook voor haar geheime - codenaam had. Dave Nobel kende zijn codenaam niet. Pas nadat hij door Nijmeegse krakers ontmaskerd was heeft de PID hem die willen vertellen: Jaffa. Dat was afgeleid van zijn Javaans/Indische uiterlijk.

Met het runnen van Van Lieshout en zijn infiltratie in het RVF en de (Nijmeegse) beweging zal de BVD ongetwijfeld een langetermijndoel hebben gehad. Van Lieshout zelf is daar in zijn rapport niet duidelijk over.

Op de eerste plaats is natuurlijk het vergaren van informatie van belang geweest. Na Van Lieshouts eerder beschreven moeizame introductie in het RVF was het de bedoeling dat hij zo snel mogelijk een centrale positie in de organisatie zou bemachtigen. Daarvoor werd de tactiek gekozen van het manipuleren van een van de leden van de afdeling Zuid van het RVF. Daarnaast is gebleken dat Van Lieshout geregeld mensen geprovoceerd heeft tot radicalere en vaak ook gewelddadiger acties dan zij zelf wilden uitvoeren. Wat de motieven van de BVD in het algemeen kunnen zijn bij radicalisering van actiegroepen en polarisatie binnen de maatschappij hebben we in hoofdstuk 1 besproken. Binnen dat kader past ook het aanzetten door Van Lieshout tot het stelen of aanschaffen van vuurwapens.

Langetermijnstrategie bij de infiltratie binnen het RVF was bovendien, aldus een ingewijde, het veroorzaken van een intern conflict.⁶ Van Lieshout diende de denkers en de doeners binnen de organisatie tegen elkaar op te zetten. Daartoe dienden onder meer zijn provocaties.

Hij moest ook proberen intiemere verhoudingen te krijgen met mensen. Een dergelijke aanpak heeft de PID-Nijmegen en de BVD wel vaker toegepast. Het beste voorbeeld hiervan in het Nijmeegse is wederom de operatie Iris, waarbij de informante een relatie diende te krijgen met een Noord-Ierse Republikein,

die liefst zo dicht mogelijk bij het Ierse Republikeinse Leger - het IRA - actief was. Ook Dave Nobel kreeg opdracht hechte relaties aan te knopen met verschillende mensen uit de Nijmeegse beweging. Nobel: "Nadat de artikel 140-arrestanten waren vrijgelaten moest ik contact met ze maken. Met twee is dat gelukt."⁷ Op een gegeven moment werd Nobel gemaand intiemer contact aan te gaan met een centrale persoon in de Nijmeegse kraakbeweging. "Die is van de verkeerde kant, daar moet jij maar eens mee aanpappen", aldus Nobels PID-runner.

De overijverige agent

Het is al eerder in hoofdstuk 1 aan bod gekomen: door zowel verschillende chefs van de BVD als de verantwoordelijke ministers is altijd gesteld dat BVD-agenten maar beperkt aan gewelddadige acties mogen deelnemen en ze al helemaal niet mogen initiëren. In het geval van voormalig BVD-agent Dekker trok de BVD haar handen dan ook - met een opmerkelijk gebaar van openheid - van de man af: hij had het allemaal zelf gedaan en wist dat hij te ver was gegaan. Al zou het zo zijn dat Dekker en al die anderen provocaties op eigen gelegenheid uitgevoerd hebben, zonder toestemming of goedkeuring voor- of achteraf, dan nog is het de BVD geweest die de samenwerking met dergelijke mensen voortzette en afging op hun informatie. Dat kan een kwestie zijn van "roeien met de riemen die je hebt", maar dan wel op een door eigen toedoen zinkend schip. Het samenwerkingsverband met Dekker werd, kort na de door hem gepleegde vernielingen op het Lunettenterrein, beëindigd. Volgens Dekker nam hij daartoe zelf het initiatief; volgens PID-chef Oolbekkink was het de BVD die ermee stopte. In het geval van Dave Nobel, informant in de kraakbeweging, ging het deelnemen aan allerlei acties door tot op de dag van zijn ontmaskering. Lex Hester werkte meer dan tien jaar na zijn eerste inbraak voor de BVD nog steeds voor verschillende Nederlandse inlichtingendiensten. Joop de Boer bleef aan de lopende band de logistiek en financiële voorwaarden voor allerlei acties verzorgen. Van Lieshout onderhield meer dan twaalf jaar na zijn eerste provocaties nog steeds contact met de BVD. Bovendien heeft Van Lieshout in zekere zin een soort proefperiode gehad bij de Nijmeegse CID. In die periode moet de dienst een reële indruk gekregen hebben van het karakter van Van Lieshout, en gezien hebben dat hij de neiging had wel erg veel alcohol te nuttigen. Dat zou de PID/BVD dus ook geweten moeten hebben toen zij Van Lieshout overnamen van de CID. Zo niet, dan hebben ze toch alle kans gehad er zelf snel achter te komen. Ondanks Van Lieshouts rijke fantasie, gewelddadige karakter en bepaald grote drankzucht heeft men zich in ieder geval tussen 1978 en 1982 op zijn acties en informatie verlaten. Dat gebeurde ook bepaald niet met betrekking tot de geringste gebeurtenissen. Op

basis van door Van Lieshout aangedragen informatie werden de lokale, landelijke en wellicht buitenlandse overheden geadviseerd. Die overheden hebben vervolgens mede op basis van die adviezen beleid gemaakt. Natuurlijk zit er tussen het moment van verkrijgen van informatie en het verstrekken van advies aan de overheid nog de nodige analyse, en natuurlijk wordt de betrouwbaarheid van de informatie en de informant daarbij gewogen. Gezien Van Lieshouts lange staat van dienst en het feit dat hij ook weer opnieuw wordt ingezet tegen "de Russen" en, door zijn voormalige BVD-runner, in de gevangenis, kan het niet anders of Van Lieshout werd als betrouwbaar gezien.

De toekomst

Veel van de in hoofdstuk 1 beschreven infiltraties en provocaties hebben, evenals die van Van Lieshout, plaatsgevonden vóór 1990. De vraag is natuurlijk of zij, met name qua karakter en intenties, eigen zijn aan de werkwijze van een geheime dienst en de mensen die voor zo'n dienst werkzaam zijn. Of is het misschien zo dat de wijze waarop een en ander verliep verbonden was met vijandbeelden en interpretaties die specifiek samenhangen met de "koude-oorlogstijd" of de conflicten die speelden in de jaren zeventig en tachtig?

Vanaf 1990 heeft bij de BVD, naast de genoemde pseudo-openheidoperatie, een heroriëntatie en reorganisatie plaatsgevonden. De koude oorlog en al haar nevenverschijnselen waren voorbij en de dienst moest, om voort te kunnen bestaan, op zoek naar nieuwe vijanden. Minister Dales van Binnenlandse Zaken gaf in een notitie "de tendensen, ontwikkelingen en risico's" aan die in de erop volgende jaren voor de binnenlandse veiligheid relevant werden geacht.⁸ In de nota constateert de minister, met betrekking tot bescherming van de democratische rechtsorde, dat het gevaar van heimelijke politieke beïnvloeding in het kader van de tegenstelling tussen Oost en West sterk is afgenomen. Daarmee zouden ook de inspanningen van de dienst op het gebied van verkenning en controle van de voormalige Sovjet-Unie op dit terrein drastisch gereduceerd zijn. De toenmalige minister:

"Niet los te zien van de Oost-Europese ontwikkelingen is de geleidelijke verbroekeling en het verlies aan betekenis van partijen en groeperingen aan de uiterste linkerzijde van het politieke spectrum in Nederland."

En:

"Ondermijning van de democratische besluitvorming van deze kant is nauwelijks meer te duchten. Voorzover nodig houdt de BVD hier de vinger aan de pols."

Meer aandacht zou de dienst besteden aan (het ontstaan van) antidemocratische dreigingen vanuit extreem-rechts. Ook infiltratie in de politieke besluitvorming door allerlei maffia-achtige organisaties van deels buitenlandse oorsprong wordt gezien als nieuwe dreiging. In het kader van de Nederlandse variant op het terrorisme, het "politiek gewelddadig activisme", komt de minister nog terug op het (links) activisme. Ze stelt vast dat dreigingen te verwachten zijn uit de hoek van de anti-imperialisten (onder meer RARA) en antimilitaristen. In het algemeen worden die dreigingen als geringer gezien dan die van terroristen vanuit (groepen uit) het buitenland. Ten slotte meent de minister dat de BVD zich bezig dient te houden met spanningen tussen of binnen de verschillende migrantengemeenschappen in Nederland. Uit het meest recente jaarverslag van de BVD, dat over 1997, blijkt dat de dienst zich - naast georganiseerde criminaliteit, (met name buitenlands) terrorisme en ander politiek geweld - voornamelijk richt op de invloed die vreemde mogendheden (vooral het voormalig Joegoslavië, Iran en Irak) en (buitenlandse) islamitische organisaties op de Nederlandse samenleving hebben. Dit natuurlijk naast "traditionele" aandachtsgebieden als de proliferatie van massavernietigingswapens en spionage. Minder traditioneel is een laatste aandachtsgebied: de integriteit van de openbare sector. Op dat laatste gebied adviseert de BVD overheidsinstanties, opdat deze weerbaarder worden tegen fraude, corruptie en dergelijke. Daarnaast heeft de dienst een kliklijn waar "aantastingen van de integriteit" gemeld kunnen worden.⁹

Uit de jaarverslagen vanaf 1992 blijkt dat het gevaar van links activisme volgens de BVD alleen maar verder afgenomen is: de antimilitaristen zijn er inmiddels uit verdwenen. Het intensieve BVD-onderzoek naar RARA zou inmiddels ook gestopt zijn. Daarentegen zou meer belangstelling bestaan voor (radicale) milieugroepen, waaronder het Earth Liberation Front (ELF). In de praktijk blijkt de belangstelling van de dienst breder dan in de jaarverslagen te lezen is. Zo houdt men zich nog steeds bezig met (lokale) kraakacties; het verzet tegen de Europese eenwording; protest tegen de aanwezigheid van multinational Shell in Nigeria; het protest tegen stadsvernieuwingsprojecten; protest en verzet tegen het Nederlandse vluchtelingenbeleid; antifascisme en -racisme, et cetera, et cetera. Ook politieke partijen, zoals de Socialistische Arbeiderspartij (SAP), mogen nog steeds op aandacht van de BVD rekenen. Wat dat betreft lijkt er van de in 1992 voorgenomen heroriëntatie weinig terecht te zijn gekomen, al zal het aantal masuren dat de BVD nog in die linkse bewegingen en partijen investeert wel afgenomen zijn.

In het kader van de heroriëntatie is de BVD zich dus ook gaan richten op corruptie bij - ofwel, positiever omschreven - de integriteit van de overheid. Ook daarmee begeeft de dienst zich onder meer op het terrein van onderzoek naar criminele organisaties, voorheen voorbehouden aan politie- en justitiediensten. Een makkelijk terrein om je als BVD toe te eigenen door de dreigende

beeldvorming: "Tegen de georganiseerde criminaliteit kan niet genoeg gedaan worden." De vraag is of de BVD - en met haar de minister van Binnenlandse Zaken en het parlement - niet beter had kunnen concluderen dat, nu er geen of ten minste veel minder werk voor haar is, ze zou moeten inkrimpen. En dan met meer mensen dan de 57 die er door de reorganisatie vanaf 1990 verdwenen.¹⁰ Het is bovendien de vraag of de BVD zich zomaar een dergelijk politieterrein kan toeëigenen. We hebben het eerder in dit boek al gehad over de verschillen in bevoegdheden en taakstellingen.¹¹

Op welke terreinen de BVD zich ook manifesteert, het blijft de vraag of de manier van werken en met name de manier van opereren van agenten zal veranderen. Het is al eerder geconstateerd dat de BVD voor dergelijk werk vaak afhankelijk is van mensen die, zacht gezegd, niet erg stevig in hun schoenen staan en er regelmatig een rijke fantasie op na houden. Het voormalig BVD-hoofd P. de Haan zei eens dat hij niet uitsloot dat informanten uit een "zekere zin voor avontuur" hun werk deden, maar hoopte "dat het merendeel het voor de democratie" deed. Hij *dacht* dat hij, ondanks hun verradersrol, geen minachting had voor informanten.¹²

Bovendien zal bij PID- en BVD-medewerkers scoringsdrift en een sterk gekleurd beeld van de "tegenstander" altijd in meer- of mindere mate mee blijven spelen. Door de grote diversiteit aan belangen die bestaat bij het runnen van informanten, blijft het risico groot dat hun informatie en hun gedrag niet erg betrouwbaar zijn. Aan de kant van de BVD speelt het belang van opbouw en behoud van een informatiepositie. Bij zowel agent als BVD-medewerker spelen scoringsdrift aan de ene kant en geheimhouding aan de andere. Bij de BVD speelt het sturen of zelfs bespelen van maatschappelijk processen. Door dit alles, ingebed in de heimelijkheid waarmee een en ander gebeurt, kan niet garant worden gestaan voor een evenwichtig functioneren van agenten binnen de principes van een rechtsstaat. Naast de interne controle die er zou moeten bestaan, laat de geheimzinnigheid ook geen fatsoenlijke externe controle toe. Als men al vindt dat een dienst als de BVD zich - onder meer middels de inzet van agenten - dient te richten op zo'n breed scala van ingezetenen, dan neemt men het risico van meer ontsporingen zoals in dit boek beschreven, op de koop toe.

De (parlementaire) controle op de werkwijze van de BVD op operationeel niveau blijkt telkens weer te wensen over te laten. Zo'n controle is ook bijna ondoenlijk door de schimmigheid van de wereld waarin een en ander zich afspeelt en door de geringe bereidheid van betrokkenen in én buiten de diensten om opening van zaken respectievelijk te geven en te eisen.

Inmiddels is bij het parlement een ontwerp voor een nieuwe Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (WIV) aanhangig.¹³ Het wetsontwerp is, voor wat betreft de taakstelling van de verschillende inlichtingen- en veiligheidsdiensten (BVD en MID), gelijk aan de huidige wet. De diensten krijgen nieuwe

namen, respectievelijk AIVD en MIVD,¹⁴ die de lading beter dekken dan de huidige. Ook voor wat betreft de samenwerking met de politie (lees: RID's) verandert er niets ten opzichte van de oude situatie.

Een in het oog springend verschil met de oude wet is de uitgebreide opsomming van bevoegdheden van de diensten. Het wetsontwerp is daardoor aanmerkelijk dikker geworden (106 artikelen) dan de oude wet (26 artikelen). Die opsomming - en *überhaupt* de totstandkoming van het wetsontwerp - is het gevolg van de verwerping van de oude wet door het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Het Hof achtte de huidige WIV, onder meer omdat die geen omschrijving geeft van de bevoegdheden van de diensten, strijdig met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

De opsomming van bevoegdheden in de nieuwe wet is schier oneindig. De diensten mogen observeren; af luisteren (alle communicatie); inbreken; infiltreren; nepbedrijven oprichten; misdrijven (laten) begaan; allerhande persoonsregistraties bevragen; et cetera, et cetera. Op zich niets nieuws - het gebeurde toch allemaal al - maar nu staat het dan allemaal zwart op wit. Maar mochten de diensten een nieuwe methode uitvinden, dan mogen ze die een jaar lang in het geheim en ongecontroleerd toepassen. Daarna moet een dergelijke methode alsnog aangemeld worden middels een wetswijziging. De dienst kan dat natuurlijk ook achterwege laten.

Aan de praktijk van het inlichtingenwezen zal de nieuwe wet, tenzij het parlement ingrijpt, niets veranderen. Als het ontwerp zoals het nu is wet wordt, zal men toekomstige verontwaardiging over de inlichtingenpraktijk kunnen smoren in de wettelijk gegeven bevoegdheden. Niemand zal zich nog kunnen verbazen of verontwaardigen over de inzet van vérgaande bevoegdheden. Immers, we staan erbij en kijken ernaar...

EPILOOG

DE BVD EN OPENBAARHEID

Bij ieder stukje openbaarheid over BVD-operaties reageert de dienst als door een wesp gestoken. Over het algemeen zwijgt men als door journalisten of burgers om opheldering gevraagd wordt. Men schroomt er zelfs niet voor om, zoals we ook in dit boek gezien hebben, journalisten te dreigen met strafvervolging wegens het openbaren van staatsgeheimen als zij willen publiceren over geheimdienstzaken. Toch betreft die publiciteit over het algemeen "slechts" de weerslag van verhalen van mensen die stellen voor de dienst gewerkt te hebben. Vaak gaat het dus niet eens om heimelijk verkregen informatie, maar om het geven van ruchtbaarheid aan het verhaal van mensen die er genoeg van hebben mee te spelen in het schimmige spel van de BVD.

Bij haar zwijgzaamheid verwijzen de BVD en de minister van Binnenlandse Zaken over het algemeen naar de staatsveiligheid. De veiligheid van de staat zou geschaad worden door grotere openheid. De dienst laat hiermee ook haar kans op weerwoord varen. Dat behoort dan tot "de tragedie van een geheime dienst", zoals de voormalig minister van Binnenlandse Zaken mevrouw Dales het uitdrukte.¹

Een geheime dienst als de BVD is - net als vele andere organisaties, maar mogelijk méér - een maker van de geschiedenis. Middels door haar uitgebrachte adviezen en (risico)analyses, de infiltraties die hun eigen dynamiek (kunnen) krijgen, en via haar (heimelijke) invloed op de carrière van vele burgers, stuurt de BVD maatschappelijke processen en levens van mensen. Deze invloed van de dienst behoeft een intensieve controle middels - ten minste achteraf - openbaarheid.

Uit procedures die onder meer de VVV en het SIP ten behoeve van hun leden voeren, blijkt dat de BVD erg krampachtig blijft in het verstrekken van inzage in stukken. Als het aan de dienst ligt blijven alle dossiers gesloten. Met name waar het de werkwijze en de bronnen van de dienst betreft krijgt eenieder nul op het rekest. Dit leidt tot curieuze situaties. Met name in Nijmegen zijn er, dat moge inmiddels duidelijk zijn, de afgelopen vijftien jaar nogal wat van die bronnen van de BVD bekend geworden, met name uit kringen van (radicaal-) linkse actievoerders. Sommigen gaven zelf de pijp aan Maarten. Zij hielden hun dubbelrol voor gezien en biechtten die op aan een journalist of aan de door hen verraden mensen. Anderen werden ontmaskerd door actievoerders en legden onder wat minder vrijblijvende omstandigheden een verklaring af

over hun activiteiten voor de geheime dienst. Geen enkele van die voormalig agenten heeft, nadat hun verhaal bekendgemaakt werd, ooit enig fysiek of materieel nadeel ondervonden van het openbaar worden van hun dubbelrol. Of het zou de terugval in hun maandelijks inkomen moeten zijn, omdat ze geen loon en onkostenvergoeding meer konden toucheren bij de BVD.

Van veel ex-informanten werd vroeg of laat door de overheid bevestigd dat zij in staatsdienst de actievoerder gespeeld hadden. Toch blijkt in procedures ter verkrijging van inzage in het eigen dossier dat categorisch elk stuk geweigerd wordt dat kan verwijzen naar een dergelijk publiek bekend geworden informant. In het geval van de ook in dit boek genoemde Joop de Boer bijvoorbeeld, bevestigde het hoofd van de BVD in 1990 nog op televisie dat de man voor hem gewerkt had. In 1997 weigert de BVD echter ieder stuk over hem prijs te geven. Reden: daarmee zou bevestigd worden dat De Boer "bron" is geweest van de dienst en dat zou de veiligheid van de staat schaden. Hetzelfde geldt voor de infiltranten John Wood en Han Dekker, over wie door de minister van Binnenlandse Zaken uitgebreid in de Tweede Kamer is gesproken. Het geldt ook voor Dave Nobel, over wiens informantenrol de politie van Nijmegen een persbericht verspreidde.

In het geval van Van Lieshout is voorzover wij weten nog niet publiekelijk door de overheid toegegeven dat hij werkelijk voor de BVD heeft gewerkt. De summiere gegevens die in het boek *De tragiek van een geheime dienst* over Van Lieshout werden gepubliceerd; zijn eigen bekentenis ruim twee jaar later in *De Gelderlander*; en het dreigement van de minister aan het adres van de VPRO zich bij openbaarmaking van de naam van Van Lieshout schuldig te maken aan het openbaren van een staatsgeheim, zeggen echter voldoende. We hebben met dit boek geprobeerd daar nog een schepje bovenop te doen. We hebben de BVD of de minister niet gevraagd om commentaar. Dat is door de VPRO en de Tweede Kamer al gedaan. Het antwoord was voorspelbaar, namelijk: geen enkele reactie.

Er blijven daarom vragen onbeantwoord. Wat zijn nu de werkelijke bedoelingen geweest van de operatie(s) Homerus? In hoeverre heeft de BVD haar informant in de hand gehad? Waar dienden de vele provocaties door Van Lieshout toe? Kortom: wat is de maatschappelijke en politieke invloed geweest van de operatie(s) Homerus? Hoe rechtmatig is het optreden van de dienst via deze informant geweest? Vragen die slechts beantwoord kunnen worden door de verhalen van de getuigen en Van Lieshout naast die van de BVD te leggen. We zullen dan ook bij het verschijnen van dit boek een uitgebreid verzoek tot inzage aan de minister richten.

De zaak-Van Lieshout is er een uit velen. Als het aan de BVD ligt zullen de dossiers over al die zaken gesloten blijven en zullen zij te zijner tijd door de

papiervernietiger gaan. Daarmee bewijst de BVD bepaald geen dienst aan de bestudering en de verwerking van een niet onbelangrijk deel van de maatschappelijke en politieke geschiedenis van Nederland. Juist de verslagen van de werkzaamheden van voormalige agenten van de dienst en de documenten die ten grondslag hebben gelegen aan het beleid bij dergelijke operaties, zijn van groot belang voor een helder en evenwichtig beeld van deze geschiedenis. Daarnaast menen we dat ook de burgers die samen met een BVD-agent actief zijn geweest, of helaas in veel gevallen onder invloed van een agent activiteiten hebben ontplooid, het recht hebben te weten waarom de zaken gelopen zijn als ze hebben gedaan. Het komt bovendien niet zelden voor dat agenten - in hun scoringsdrift, of vanwege onvolledige waarneming of onjuiste interpretatie - de grootst mogelijke onzin aan de dienst rapporteren en zo in een dossier doen belanden. Als daar nog eens een even grote scoringsdrift van een dienstmedewerker of een erg gekleurd vijandbeeld bij komt, is de toegebrachte schade niet meer te overzien. En door de voortdurende heimelijkheid is deze schade dan ook niet meer te corrigeren.

Van de BVD is vrijwillig geen grotere openheid te verwachten. Die kan slechts afgedwongen worden door een politieke of rechterlijke beslissing, maar zal pas werkelijk gestalte krijgen door meer en intensiever journalistiek of wetenschappelijk onderzoek. We hopen in ieder geval door middel van dit boek bijgedragen te hebben aan een wat grotere openheid met betrekking tot het werk van inlichtingendiensten.

Bijlage 1

OPERATIE HOMERUS: EEN INTERNATIONALE VERGELIJKING

In dit boek is de ontploffing, gevolgd door brand, in het huis van Henk Wubben en Ciska Brakenhoff aan de Amsterdamse Quellijnstraat besproken. Van Lieshout heeft destijds, in juni 1980, gesuggereerd dat hij met die ontploffing van doen gehad zou hebben. In ieder geval heeft hij gesteld dat het een provocatie van de BVD betrof. Wubben meent eveneens dat sprake is van een actie van inlichtingendiensten. Maar niet alleen van de Nederlandse. In het boek *'n Hollandse stadsguerrilla. Terugblik op de Rode Jeugd*, tekenen de journalisten Dekkers en Dijkman uit zijn mond de volgende theorie op. Henk Wubben zou door zowel Duitse als Nederlandse veiligheidsdiensten beschouwd zijn als sleutelfiguur voor de (Duitse) terrorisme-scene, en wel een ergerlijk ongrijpbare sleutelfiguur. Voor die instanties reden genoeg een aanslag op zijn huis en leven te plegen.¹

Bij de ontploffing raakt Wubben echter "slechts" gewond en valt het Rode Jeugd-archief aan de vlammen ten prooi. Antiterrorismerechercheur Van Hoogen probeert Wubben terloops de eerder gepleegde aanslag op het huis van hoofdofficier van justitie Schampers in de schoenen te schuiven. Al met al dus een ontploffing met verschillende invalshoeken.

Hieronder zullen we dieper ingaan op een andere zaak waar - min of meer toevallig - Henk Wubben in gemoeid is. Het betreft een door de Duitse veiligheidsdienst opgezette actie waarbij men getracht heeft, onder meer via Wubben, enkele informanten in de omgeving van Duitse "terroristische kringen" te krijgen. Er zijn meerdere redenen om bij deze zaak stil te staan. Op de eerste plaats geeft deze zaak - die van het zogenaamde *Celler Loch* - en haar context een voorbeeld van hoe inlichtingendiensten proberen (criminele) informanten binnen kringen van activisten of "terroristen" te laten infiltreren. In de manier van aanpak zijn enkele parallellen te zien met het verloop van de infiltratie door Van Lieshout. Bovendien geeft deze zaak een voorbeeld van samenwerking tussen de BVD en Duitse inlichtingendiensten, in pogingen onder meer de Rote Armee Fraktion te infiltreren. Die pogingen zijn in Duitsland midden jaren zeventig gestart - slechts enkele jaren voordat Cees van Lieshout door de BVD gerecruteerd werd, naar het zich laat aanzien onder meer ook om - via een omweg - diezelfde RAF te ontmantelen. Ook uit het hieronder weergegeven verhaal wordt duidelijk hoe ver inlichtingendiensten kunnen gaan binnen door hen uitgevoerde operaties.

Het parlement van de Duitse deelstaat Nedersaksen heeft een uitgebreid onderzoek ingesteld naar de operaties waarbinnen de actie in Celle viel. We zullen voor ons verhaal gebruikmaken van het bijna vierhonderd pagina's tellende rapport dat het resultaat was van dat onderzoek.² Ondanks dat veel verhooren in dat onderzoek in de openbaarheid hebben plaatsgevonden en het rapport openbaar is, kan bepaald niet gezegd worden dat daarmee de veiligheid van de Duitse staat op het spel is komen te staan. Een argument dat in Nederland maar al te snel in stelling gebracht wordt bij vragen naar aanleiding van het handelen van inlichtingendiensten.

Het gat van Celle

Op 25 juli 1978 slaat om 02.54 uur 's nachts een explosie een gat in de buitenmuur van de *Justizvollzugsanstalt Celle*, een gevangenis in de Duitse deelstaat Nedersaksen. In de gevangenis zit onder meer Sigurd Debus, die tot de zogenaamde *Terroristenszene* behoort. Debus, die een straf van twaalf jaar uitzit wegens onder meer lidmaatschap van een criminele vereniging, wordt onmiddellijk na de explosie verder geïsoleerd binnen de gevangenis. Het zou immers, zo stellen de autoriteiten al snel vast, om een poging gaan de terrorist Debus te bevrijden. Na twee dagen komt justitie met het vóór de explosie geschreven en verspreide *Dellwo Papier* op de proppen. Het stuk is genoemd naar RAF-lid Karl Heinz Dellwo, die er een te voeren strategie in uiteengezet zou hebben. "Dellwo" schrijft onder meer dat "met aanslagen op het buitengebied van gevangenen", waarbij "geen bloed mag vloeien", "een samenvoeging van vastzittende terroristen tot interactiegroepen" bereikt dient te worden. In het stuk zouden nadrukkelijk de gevangenen van Celle en Hannover genoemd worden. De aanslag en "poging tot bevrijding" zouden acht jaar lang officieel als "links-terroristische actie" te boek staan.

Pas in 1986 zou de werkelijke achtergrond van de actie bekend worden. De aanslag in Celle, *Aktion Feuerzauber* geheten en uitgevoerd door de Duitse antiterreureenheid GSG-9, vond plaats in het kader van de zogenaamde *Operation Emsland* van de Nedersaksische staatsveiligheidsdienst. Doel van de operatie was een (aantal) informant(en) in de "harde kern van terroristen" te krijgen. De actie in Celle diende er met name toe twee van die informanten, Klaus-Dieter Loudil en Manfred Berger, een "achtergrond" te verschaffen.³ Mogelijk was het ook de bedoeling van de Duitse geheime dienst om door middel van criminele informanten een eigen terroristische organisatie op te bouwen.⁴

Operation Neuland, Aktion Salzgitter en Zeljko Susak

Ongeveer tegelijk met de Operation Emsland, gestart in juli 1976, liep de *Operation Neuland*. Ook die operatie had tot doel middels criminele informanten door te dringen in kringen van terroristen. De nu volgende feiten zijn ontleend aan het verslag van de Nedersaksische parlementaire onderzoekscommissie.

Dé informant binnen de in 1974 als *Operation Sommerpause* gestarte Operation Neuland was de Joegoslavische crimineel Zeljko Susak. Susak zou opereren onder de schuilnamen "Hugo" en "Marco". Doel van Operation Neuland was Susak in een trainingskamp in het Midden-Oosten te doen belanden. Dit mes sneed aan twee kanten: Susak zou op deze wijze een betere achtergrond krijgen, en bovendien kon hij in het betreffende trainingskamp vaststellen of zich daar Duitse terroristen bevonden.

Susak was lid van een in de hele BRD opererende inbrekersbende. Hij was onder meer ook bekend bij de Spaanse en Franse politie en zou in het verleden voor een Joegoslavische geheime dienst gewerkt hebben. Nadat Susak gepakt was voor zijn lidmaatschap van de inbrekersbende klapte deze behoorlijk uit de school: hij bekende zijn criminele activiteiten en noemde zijn mededaders. De persoon van Susak leek wat de Nedersaksische staatsveiligheidsdienst betreft geknipt voor infiltratie van de Terroristenszene. Susak was intelligent, sprak meerdere talen, was een ervaren geveltoerist en - niet onbelangrijk - beschikte over een buitengewoon geheugen, met oog voor details. In de gevangenis werd hij dan ook benaderd door Manfred Borrak, die aanvankelijk in het midden liet dat hij voor de staatsveiligheidsdienst werkte. Susak bleek wel te porren voor de grootse plannen en was tevens geïnteresseerd in de financiële vergoeding die tegenover zijn werkzaamheden zou staan.

Onderdeel van Operation Neuland was *Aktion Salzgitter*, een nogal doldrieste actie waarbij Susak de mogelijkheid kreeg zich geloofwaardiger te maken en bovendien "naar het buitenland te verdwijnen".

Aktion Salzgitter vindt ongeveer een halfjaar voor de aanslag op de gevangenis in Celle plaats. Informant Susak wordt in het negentig kilometer ten zuiden van Celle gelegen Salzgitter aangehouden door de plaatselijke politie. Hij bestuurt op dat moment een zwarte Mercedes 350 SL en trekt de aandacht doordat een van zijn remlichten defect is. Als de betreffende politiebeambte Susak naar zijn papieren vraagt geeft deze gas en vlucht. Uiteindelijk laat Susak de auto achter en vlucht te voet verder. In de auto - begin december 1977 in Augsburg gestolen en voorzien van valse kentekenplaten - vindt de politie valse paspoorten, wapens en munitie. Tijdens zijn vlucht dumpst Susak een pakketje kleding met daarin een eveneens vals paspoort met daarop een foto van Sigurd Debus. De conclusie ligt voor de hand: de officieel onbekend gebleven bestuurder van de zwarte Mercedes was betrokken bij een voorgeno-

men bevrijdingsactie van de in de gevangenis van Celle verblijvende Debus. Opmerkelijk is overigens nog dat deze "poging tot bevrijding" geen aanleiding geeft Debus over te plaatsen naar een andere gevangenis. Normaal werden "terroristen" al voor veel minder overgeplaatst. Op dat moment lopen echter al de voorbereidingen voor de klap op de vuurpijl: de bomaanslag op de gevangenis waar Debus verblijft. Het is ook niet geheel toevallig dat Susak in Salzgitter aangehouden wordt: in de stad bevindt zich een woongemeenschap van jongeren die met Debus in contact staan.

De Mercedes voor deze actie was geleverd door Werner Mauss, van huis uit verzekeringsdetective. Hij was ook degene die, tijdens de eerste oriëntatie voorafgaand aan de operaties Emsland en Neuland, de leider van de Nedersaksische antiterrorismeafdeling van de staatsveiligheidsdienst - Manfred Borrak - attendeerde op sportleraar Susak. Mauss zou overigens niet alleen voor Duitse inlichtingendiensten gewerkt hebben. In ieder geval vanaf eind 1980 zou hij tenminste een jaar lang voor de CIA gewerkt hebben. Die dienst liet hem vallen omdat hij niet door een leugendetector test kwam.⁵

Klaus-Dieter Loudil, Manfred Berger en Henk Wubben

In 1974 werd binnen de staatsveiligheidsdienst van Nedersaksen een "afdeling IV" opgericht, die zich speciaal bezig zou gaan houden met het terrorisme. Medewerkers van de afdeling werden personen met politie-ervaring. Het werkveld was voor de staatsveiligheidsdienst totaal nieuw. Men kwam al snel op het idee om medegevangenen van "terroristen" te recruteren als informanten. Men had immers gemerkt dat de politieke gevangenen medegevangenen probeerden te politiseren.

Op 3 augustus 1976 werd de 26-jarige geweermaker Klaus-Dieter Loudil in de gevangenis van Celle benaderd door een medewerker van de staatsveiligheidsdienst. Loudil had de aandacht van de dienst getrokken door bij de politie te melden dat hij tijdens transport tussen de gevangenis van Göttingen en Celle door een medegevangene benaderd was deel te nemen aan een gedetineerdenhulpgroep. Loudil zat op dat moment een straf van tien jaar uit wegens het doorrijden na het veroorzaken van een verkeersongeluk waarbij twee doden vielen. Daarbij kwamen nog eens vijftien gevallen van roof en diefstal. Van een moord waar hij van verdacht werd, was hij vrijgesproken.

Loudil bleek bereid tot samenwerking met de staatsveiligheidsdienst. Als reden gaf hij zijn afkeer van het terrorisme en het feit dat hij meende wat goed te maken te hebben voor de maatschappij. Hij zou vanaf dat moment gerund worden door verschillende medewerkers van de Nedersaksische staatsveiligheidsdienst, waaronder Manfred Borrak en Klaus Pengel. Vanaf september 1977 zou Sigurd Debus bij Loudil erop aangedrongen hebben na een verlof

niet meer in de gevangenis terug te keren. Om hem aan dat verzoek te kunnen laten voldoen regelde de staatsveiligheidsdienst dat Loudil in mei 1978 gratie kreeg. Eigenlijk had hij op dat moment nog zeseneenhalf jaar te gaan.

Loudils buurman in de gevangenis van Celle was de dertigjarige machinebankwerker Manfred Berger, die een straf van tien jaar uitzat wegens poging tot moord op een politieagent. Begin februari 1977 vertelde Loudil Berger over zijn werk voor de veiligheidsdienst. Die dienst werd hierdoor voor de keuze gesteld: óf Berger ook werven - waar men eigenlijk niet veel voor voelde - óf Loudil laten vallen. Men vond het met name een probleem twee gevangenen als team in te zetten. Toch werd Berger midden februari 1977 geworven. Hij was toen bijna op het einde van zijn straf: op 22 september 1977 zou hij vrijkomen.

In *'n Hollandse Stadsguerrilla* verhaalt Henk Wubben over de vriendschap die hij had met Sigurd Debus en zijn kennismaking met Loudil en Berger.⁶ Henk Wubben heeft Sigurd Debus leren kennen in 1972. Debus maakt dan deel uit van een Hamburgse groep rond het blad *Der Funke*. Zij raken bevriend. Op 28 februari 1974 wordt Debus aangehouden naar aanleiding van een bankoverval en veroordeeld tot twaalf jaar gevangenisstraf. In 1978 leert Wubben Manfred Berger kennen, die overigens zegt liever "Fritz" genoemd te willen worden. Berger zegt in de gevangenis door Debus gepolitiseerd te zijn. Hij vertelt dat Debus in de gevangenis langzaam kapot gaat en dus absoluut bevrijd moet worden. Hij laat Wubben een brief van Debus lezen met dezelfde strekking. Bij een volgende ontmoeting vertelt Berger dat Debus twee weken later een bezoek zal brengen aan een tandarts buiten de gevangenis. Daarbij zal hij vergezeld worden door slechts twee bewakers. Wubben wil wel meedoen, maar stelt uit veiligheidsoverwegingen een aantal voorwaarden. Hij wenst een handgeschreven brief van Debus, waarin deze details moet geven over de woning van Wubben. Bovendien eist hij dat er bij de eventuele bevrijding van Debus niet geschoten zal worden, en verder wil hij na de bevrijding alleen Debus veilig onderbrengen. Volgens zowel Berger als veiligheidsdienstman Pengel bij de parlementaire commissie, zou Wubben Berger hebben voorzien van wapens, geld en munitie. Wubben bestrijdt dat. De commissie is tot de conclusie gekomen dat Wubben Berger wel degelijk wapens en geld heeft gegeven.⁷

Drie weken later treffen de twee elkaar weer. De brief is okee, maar, zegt Berger, er is een kink in de kabel gekomen. Hij laat Wubben een kranteknipstel zien over de Aktion Salzgitter, waarbij de eveneens gepolitiseerde kompaan "Marco" - informant Zeljko Susak - betrokken was. Tengevolge van het gebeurde zal het bezoek door Debus aan de tandarts niet doorgaan. Wubben zegt dat het plan dan van de baan is.

Berger komt vervolgens met een ander plan op de proppen. Weer een andere kameraad, "Olli" (ofwel: Klaus-Dieter Loudil) zal binnenkort verlof hebben en na dat verlof niet meer terugkeren naar de gevangenis. Deze wil helpen in

een plan de gevangenis, die op dat moment verbouwd wordt, binnen te dringen om zo Debus te bevrijden. Later bericht Berger Wubben dat er inmiddels een wapen de gevangenis is binnengesmokkeld. Hij zegt het gevoel te hebben dat ze iets over het hoofd zien, en verzoekt Wubben naar Duitsland te komen om de zaken te inspecteren. Wubben zegt dat als Berger geen vertrouwen heeft in het welslagen van het plan, dat dan afgeblazen moet worden. Na een paar dagen blijkt Berger er echter het volste vertrouwen in te hebben.

Op 26 juli belt Berger in paniek Wubben op: ze hebben de ochtend daarvoor middels een explosie een gat in de muur van de gevangenis van Celle geslagen. Vervolgens hebben ze de benen moeten nemen. De foto's van Loudil en Berger staan in de krant, en ze willen dat Wubben hen onmiddellijk onderdak verleent. Wubben is stomverbaasd - over een springstofaanslag is immers nooit gesproken - en verbreekt ieder contact met Berger. Van de activiteiten van de Duitse informanten in Nederland, waaronder de contacten met Wubben, is de BVD op de hoogte geweest en gehouden, zo blijkt uit het verslag van de Nedersaksische onderzoekscommissie.

In april 1986 ziet Henk Wubben bij toeval hoe hij op de Duitse televisie tot topterrorist wordt bestempeld. De berichten handelen over het feit dat de actie in Celle destijds door de Duitse overheid geënceneerd was. De actie zou bedoeld zijn om via de "sleutelfiguur" Wubben de Terroristenszene te infiltreren.

De auteurs van *Das RAF-Phantom* stellen vast, naar aanleiding van de Aktion Salzgitter en de aanslag in Celle, dat:

"...Duitse overheidsdienaren zelf terroristische activiteiten van A tot Z enceneren. Ze rijden in (zogenaamd?) gestolen auto's met vervalste kentekens, vol met wapens en munitie, evenals met zogenaamd door terroristen gestolen en vervalste identiteitspapieren. Ze planden een bomaanslag en voerden die uit, brachten daar mensenlevens mee in gevaar en lieten gefingeerde sporen achter."

De operatie Homerus: Emsland in het klein

Een aantal vergelijkingen tussen de activiteiten van Van Lieshout en de in de BRD gevoerde operaties Neuland en Emsland dringt zich op. Ook bij Van Lieshout lijkt het erop dat hij bepaald geen blanco crimineel verleden had. Ook hij werd, volledig van buiten, een politieke groepering in gesluisd. Ook bij Van Lieshout was het de bedoeling om, weliswaar anders opgebouwd, via persoonlijke contacten bij de "harde kern" van activisten en "terroristen" te komen. In het verhaal van Van Lieshout is ook een wat vreemde en nooit opgehelderde bomaanslag opgedoken. De bomaanslag bij het huis van hoofd-officier Schampers: een Aktion Feuerzauber in het klein? De doelen kunnen

hetzelfde geweest zijn: het opkrikken van geloofwaardigheid en eventueel wegnemen van wantrouwen om zo door te kunnen dringen tot de "harde kern". Ook een in verband met de operatie Emsland geopperd doel - het opzetten van een eigen terroristische organisatie - lijkt in het geval-Van Lieshout enigszins te zijn opgegaan. Bij de IPA-actie en acties bij Dodewaard verzamelde hij een groepje jongeren om zich heen waarmee hij acties voerde. De strategie was hetzelfde, al ging het in het geval van Van Lieshout om wel erg jonge mensen en bepaald niet het gezelschap waarmee je continuïteit opbouwt. Het gaf hem wel de gelegenheid elders op te geven over zijn vorderingen in de strijd.

In ieder geval maakt de actie in Celle duidelijk dat het in het geheel niet ondenkbaar is dat een inlichtingendienst zelf een bomaanslag pleegt. Een bomaanslag waarbij de schade beperkt blijft, zoals dat ook bij de aanslag op het huis van Schampers het geval was - al had men bij het huis van de hoofd-officier in dat geval enigszins buiten de bewakers van het huis gerekend. De BVD is in ieder geval van de opbouw naar de actie in Celle op de hoogte geweest. Mogelijk heeft men in 1980 gedacht zelf zo'n gedurfd plan aan te kunnen. Naar aanleiding van het Duitse voorbeeld heeft de chef van de Nedersaksische geheime dienst, Peter Frisch, verklaard dat "ook een bomaanslag een middel van een geheime dienst kan zijn".⁸

In een aantal opzichten lijkt de BVD met operatie Homerus operaties als Neuland en Emsland op zijn Nederlands nog eens dunnetjes over te hebben willen doen. Dat de BVD zich wel vaker inzet om ook het buitenlandse terrorisme te bestrijden is ook later gebleken.

Rond 1990 is bij de BVD-operatie Iris duidelijk gebleken dat er wordt samen-gewerkt met buitenlandse inlichtingendiensten. De samenwerking met Engelse diensten mag bij die operatie alleen al blijken uit het feit dat Iris verschillende foto's te zien heeft gekregen van Republikeinse demonstranten. Op straat genomen foto's die blijkbaar door een Britse dienst aan de BVD zijn geleverd. Ook zou Iris bij bezoeken aan Noord-Ierland "beschermd" zijn door de plaatselijke politie en Britse diensten.⁹

De journalist Michael Quilligan legt in het geval van operatie Iris een direct verband tussen een aantal mislukte Britse infiltratiepogingen in het IRA, en de belangstelling van inlichtingendiensten op het Europese continent voor de Ierse gemeenschap in de respectievelijke landen.¹⁰ Vanaf augustus 1979 en juni 1981 werden respectievelijk de operaties *Scream* en *Ward* gelanceerd. Het betrof gezamenlijke operaties van verschillende Britse veiligheidsdiensten: MI5, MI6 en de militaire inlichtingendienst. Doel: het creëren van een netwerk van informanten. De operaties faalden: van de zestien gerecruteerde informanten kon er in 1983 slechts van twee gezegd worden dat ze actief waren in de zin dat ze iets rapporteerden. Eén informant had men moeten laten vallen vanwege zijn gewoonte te liegen en twee waren er door de politie gearresteerd

vanwege illegale activiteiten. Anderen werden al spoedig verdacht in de Ierse gemeenschap, waarmee hun waarde als informant snel daalde. De operatie Ward, die voortkwam uit Scream, werd beëindigd in 1984. In 1989 werden geheime documenten betreffende de operaties door het IRA verkregen en naar de pers gelekt. De publicatie van de documenten zou catastrofale gevolgen hebben gehad voor de Britse geheime operaties op het continent. Quilligan acht het niet uitgesloten dat de BVD haar kans schoon zag en in het gat dook. Naast Iris werden immers eind jaren tachtig/begin jaren negentig meer vrouwen door de dienst benaderd met betrekking tot het IRA. De BVD-acties hadden echter al even weinig rendement als de Britse. De BVD-operaties Home-rus en Iris lijken zo mooie opvolgers van aanvankelijk in het buitenland opgestarte operaties, die gericht waren op groeperingen in de respectievelijke landen. De BVD blijkt zo, volgens methodes die ook in die landen gebruikt worden, operaties opgezet te hebben waar zij zelf baat bij gehad zou moeten hebben maar die tevens buitenlandse belangen zouden hebben moeten dienen. De dienst lijkt vergeten te zijn dat Nederland geen Duitsland of Engeland is en Nederlandse groeperingen ook niet te vergelijken zijn met de groeperingen waar andere staten mee te maken hebben.

641

Vragen van het lid **Willems** (GroenLinks) over *BVD-informant C.v.L.* (ingezonden 26 mei 1993)

1

Hebt u kennis genomen van de activiteiten van een informant, c.q. infiltrant van de BVD, de Nijmegenaar C.v.L., die onder meer bekend was onder de naam *Homerus*?¹

2

Heeft deze man zichzelf bekend gemaakt als BVD-informant? Heeft hij een uitgebreid schriftelijk verslag gemaakt van zijn activiteiten als informant voor de BVD?²

3

Hebt u er kennis van genomen, dat C.v.L., geconfronteerd met diens activiteiten in het desbetreffende radioprogramma *Argos*, voor verdere informatie naar de BVD heeft doorverwezen? Mag daaruit worden afgeleid dat C.v.L. in opdracht van de BVD werkte?

4

Is er een verzoek gedaan vanuit de BVD om een deel van het proces dat tegen betrokken BVD-informant was aangespannen wegens twee overvallen op een postagentschap in Brabant, achter gesloten deuren te houden? Zijn de contacten tussen de BVD en betrokkene na de veroordeling voortgezet?

5

Waarom verwijst de Nijmeegse PID-chef Oolbekkink voor informatie over C.v.L. naar de BVD? In welke mate was de PID betrokken bij diens activiteiten?

6

Is de veroordeling van betrokkene voor zijn aandeel in een poging tot brandstichting bij een internationale politietentoonstelling naar aanleiding van het 20-jarig jubileum van de Nijmeegse afdeling van de International Police Association in mei 1979, voor de BVD geen reden geweest de contacten met hem te verbreken? Waarom niet?

7

Is er in maart 1993 contact geweest tussen de BVD en het Huis van Bewaring in Almelo om te bewerkstelligen dat C.v.L. eerder vrij kwam?

8

Is er contact geweest tussen de BVD en het GAK over de verstrekking van een uitkering aan betrokkene, ook gedurende zijn detentie? Zo ja, wat is uw oordeel daarover?

9

Is betrokkene in de periode 1978–1990 actief geweest in actiegroepen als het Rood Verzetsfront, de anti-kernenergiebeweging en de kraakbeweging?

10

Heeft deze man regelmatig geprobeerd actiegroepen aan te zetten tot gewelddadige handelingen waaronder bomaanslagen?³

11

Was de BVD op de hoogte van de handelwijze van deze man?

12

Heeft de BVD opdracht gegeven voor de activiteiten van C.v.L., dan wel er achteraf goedkeuring aan gegeven? Kreeg betrokkene voor zijn activiteiten een vergoeding?

13

Is besloten tot het grootschalige politioptreden bij de ontruiming van het «vrouwenkraakpand» aan de Prof. Schrijnenstraat in Nijmegen in maart 1980 op grond van informatie afkomstig van betrokken informant?

14

Wordt C.v.L. bij de actie in de Prof. Schrijnenstraat «de organisator van de verdediging» genoemd? Zette hij daarbij aan tot het plegen van geweld?¹

15

Had mede dankzij informatie van C.v.L. het politioptreden bij de actie rond de Piersonstraat, eveneens in Nijmegen, een extra grootschalig karakter?

16

Hoe beoordeelt u in het licht van de feiten zoals die in de documentaire over C.v.L. naar voren komen. Kan uw eerder gedane uitspraak «De BVD is gehouden zijn taak uit te oefenen in gebondenheid aan de wet. Het zou vanzelfsprekend ontoelaatbaar zijn dat deze dienst zou uitlokken tot het plegen van strafbare feiten. De BVD past een dergelijke werkwijze dan ook niet toe?»⁴

¹ VPRO-programma Argos van 21 mei jl.

² Zie ook De Gelderlander van 30 januari 1993, waarin rechtbankjournalist Martin Gommers betrokkene interviewt. C.v.L. maakt in dit interview gebruik van de naam Rob Kamphuis.

³ In de betreffende VPRO-documentaire werd de betrokkenheid van C.v.L. (in dit programma Kamphuis genoemd) bij acties, alsmede zijn aanzetten tot geweld, door verschillende woordvoerders bevestigd.

⁴ Antwoorden op vragen van de leden Willems en Lankhorst (beiden GroenLinks) over een documentaire over een informant van de BVD. Aanhangsel van de Handelingen, nummer 472, vergaderjaar 1990-1991.

Antwoord

Antwoord van minister **Dales** (Binnenlandse Zaken). (Ontvangen 11 juni 1993)

1 t/m 16

Ik heb kennis genomen van het programma Argos van de VPRO-radio dat op vrijdag 21 mei 1993 werd uitgezonden. Dat programma ging over een vermeende BVD-informant, die in de uitzending Homerus, dan wel Rob Kamphuis werd genoemd. De VPRO heeft in het programma zorgvuldig vermeden de bij hun bekende identiteit van deze vermeende BVD-informant openbaar te maken. Kennelijk wilde men de privacy van betrokkene eerbiedigen of misschien ook wilde men het risico vermijden zich schuldig te maken aan een misdrijf door het openbaren van een staatsgeheim. Om gelijksoortige redenen kan ik in het openbaar geen antwoord geven op deze vragen. Er is immers geen antwoord mogelijk zonder een impliciete erkenning danwel ontkennen van een informantenrol van iemand die door u is aangeduid als C.v.L. Dit gegeven dient nu juist geheim te blijven.

Het is van essentieel belang voor het goed functioneren van de BVD en daarmee voor de veiligheid van de Staat dat geheim is en blijft wie wel of niet als informant van de dienst optreedt of is opgetreden. Ik wijs in dit verband ook op de wettelijke verschoningsplicht van het Hoofd van de BVD en de op hem rustende zorgplicht met betrekking tot de veiligheid van de personen met wier medewerking gegevens worden verzameld. Ik zal de gestelde vragen in de beslotenheid van de vaste Commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten beantwoorden.

GEBRUIKTE AFKORTINGEN

AIVD	Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
AKB	Anti Kernenergie Beweging
AKKU	Aktie Komitee Kritiese Universiteit
AMB	Anti Militaristisch Buro
AMOK	Antimilitaristies Onderzoekskollektief
ANP	Algemeen Nederlands Persbureau
AVRO	Algemene Vereniging Radio Omroep
BHW	Bond van Huurders en Woningzoekenden
BAK	Bundeskriminalamt
BNV	Bureau Nationale Veiligheid
BR	Brigate Rosse
BRD	Bundesrepublik Deutschland
BVD	Binnenlandse Veiligheidsdienst
CCC	Cellules Communistes Combattantes
CDA	Christen Democratisch Appèl
CDU	Christlich-Demokratische Union
CIA	Central Intelligence Agency
CID	Criminele Inlichtingendienst
CPN	Communistische Partij Nederland
CRI	Centrale Recherche Informatiedienst
CVD	1. Centrale Veiligheidsdienst 2. Centrale Vervoersdienst
DEA	Drugs Enforcement Administration
DDR	Deutsche Demokratische Republik
DID	Districts Inlichtingendienst (Rijkspolitie)
ELF	Earth Liberation Front
ETA	Euskadi Ta Askatasuna (Baskenland en Vrijheid; Baskische bevrijdingsbeweging)
FINPOL	Financiële Politie Desk
GAK	Gemeenschappelijk Administratiekantoor
GBO	Groep Bijzondere Opdrachten
GESTAPO	Geheime Staatspolizei (Hitler-Duitsland)
GRAPO	Grupos de Resistencia Antifascista Primero de Octubre (Spaanse marxistisch-leninistische guerrillaorganisatie)
GRU	Glavnoje Razvedyvatel'noje Upraleniye (Militaire Inlichtingendienst Sovjet-Unie)
GSG-9	Grensschutzgruppe 9 (Duitse antiterreureenheid)
IKN	Ierland Komitee Nederland
IKV	Interkerkelijk Vredesberaad
IPA	International Police Association
IRA	Irish Republican Army
IRT	Interregionaal Rechercheteam
JCB	Jeugd Club en Buurtwerk
KEMA	Keuringsdienst voor Elektrotechnische Materialen, te Arnhem
KEN-ML	Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland - marxistisch-leninistisch
KGB	Komitet Gossoedartstvennoj Bezopasnosti (Binnenlandse/Buitenlandse Inlichtingendienst Sovjet-Unie)
KRO	Katholieke Radio Omroep
KRU	Kritische Universiteit
KVP	Katholieke Volkspartij
LAKA	Landelijk Anti-Kernenergie Archief
MAN	Milieu Actiecentrum Nederland
ME	Mobiele Eenheid

MI5	Military Intelligence, section 5 (Britse binnenlandse veiligheidsdienst) (Security Service)
MI6	Military Intelligence, section 6 (Britse buitenlandse inlichtingendienst) (Secret Intelligence Service)
MID	Militaire Inlichtingendienst
MIVD	Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
MLS	Marxistisch-Leninistische Studentenbond
NADFM	North Atlantic De-Fence Movement
NAPAP	Noyaux pour l'Autonomie Populaire (Gewapende Kernen voor Volksautonomie)
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NISA	Netherlands Intelligence Studies Association
NJB	Nederlands Juristenblad
NOS	Nederlandse Omroep Stichting
NRC	Nieuwe Rotterdamse Courant
NSA	National Security Agency
NU	Netwerk Uitkeringsgerechtigden
NVIH-COC	Nederlandse Vereniging tot Integratie van Homosexualiteit - Cultuur en Ontspannings Centrum
OBIV	Onderzoeksburo Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
OM	Openbaar Ministerie
OVJ	Officier van justitie
PCE(R)	Partido Comunista de España (reconstruido)
PFLP	Popular Front for the Liberation of Palestine
PID	Plaatselijke/Politieke/Politie Inlichtingendienst
PIW'er	Penitentiair Inrichtingswerker
PKK	Partya Karkeren Kurdistan (Arbeiderspartij van Koerdistan)
PPR	Politieke Partij Radicalen
PRA	Politieke Recherche Afdeling
PSP	Pacifistisch-Socialistische Partij
RAF	Rote Armee Fraktion
RARA	Revolutionaire Anti-Racistische Actie
RID	Regionale Inlichtingendienst
RIJP	Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders
RJ	Rode Jeugd
RRF	Rood Revolutionair Front
RVF	Rood Verzetsfront
RZ	Revolutionäre Zellen
SAP	Socialistische Arbeiderspartij
SIP	Steunpunt Inzage PID
SP	Socialistische Partij
SVB	Studenten Vakbeweging
TWM	Transworld Marine
UCN	Ultra Centrifuge Nederland
USN	Unie van Studenten Nijmegen
USSR	Unie van Socialistische Sovjetrepublieken
USVA	Universitaire Stichting Vormingsactiviteit (Groningen)
VAK	Vredesaktiekamp
VPRO	Vrijzinnig Protestantse Radio Omroep
VVV	Vereniging Voorkom Vernietiging
WIV	Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
WVC	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

NOTEN

Hoofdstuk 1

- 1 *Brandpunt Special Report*, KRO-televisie, 7 november 1990.
- 2 De ook in Nederland gebruikelijke term voor medewerkers van een inlichtingendienst, die burgeragenten ("informanten") opleiden, begeleiden en "aan de praat houden".
- 3 Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, wet van 3 december 1987, Stb. 635, artikel 8, lid 2 onder a.
- 4 Tweede Kamer 1984-1985, 17363, met name nrs. 6, 7 en 12; Handelingen Tweede Kamer, 6 november 1985, onder meer p. 1133; Handelingen Eerste Kamer, 1 december 1987, p. 8-219.
- 5 Aldus BVD-chef A. Docters van Leeuwen in *Brandpunt Special Report*, KRO-televisie, 7 november 1990.
- 6 Uitspraak van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State van 16 juni 1994, AB 1995, nr. 238.
- 7 Vergelijk onder meer *NRC Handelsblad*, 7 juli 1996; Bob de Graaff en Cees Wiebes, Behoud archieven vereist harde aanpak. In: *NRC Handelsblad*, 3 december 1997; *de Volkskrant* van 4, 5, 6, 8 en 10 december 1997; *De Gelderlander*, 29 januari 1998.
- 8 *NRC Handelsblad* en *de Volkskrant*, 5 juli 1990.
- 9 *De Volkskrant*, 22 augustus 1990.
- 10 *NRC Handelsblad*, 26 januari 1993.
- 11 *De tragiek van een geheime dienst. Een onderzoek naar de BVD in Nijmegen*, (auteurs en uitgever onbekend), Nijmegen, 1990, p. 13 e.v.
- 12 Vergelijk onder meer: *Trouw*, 18 december 1997.
- 13 Vergelijk ook: L. Sévère, De regionale inlichtingendienst: vernieuwde samenwerking BVD-politie. In: *Welingelichte kringen, inlichtingenjaarboek 1995*, Buro Jansen & Janssen (red.), Ravijn, Amsterdam, 1995.
- 14 Kees van Beijnum en S. Bos, De BVD van binnenuit. In: *Nieuwe Revu*, 1990, 6, 13 en 20 december.
- 15 *Nieuwe Revu*, 6 december 1990, p. 29.
- 16 Gegevens ontleend aan: Jaarverslag Binnenlandse Veiligheidsdienst 1996, p. 53; *De tragiek van een geheime dienst. Een onderzoek naar de BVD in Nijmegen*, (auteurs en uitgever onbekend), Nijmegen, 1990, p. 28 e.v.; het resultaat van een door de Vereniging SIP-Nijmegen in 1995 gehouden enquête onder de 25 politie-regio's.
- 17 *NISA-Nieuwsbrief* (Netherlands Intelligence Studies Association), jaargang 6, nr. 1, voorjaar 1997, p. 18-19.
- 18 Peter Klerks, *Terreurbestrijding in Nederland 1970-1988*, Ravijn, Amsterdam, 1989, p. 91.
- 19 Tomas Ross, Onze veel te fantastische BVD. In: *Vrij Nederland*, 15 juni 1996.
- 20 Rapport van de werkgroep "Relatie Politie-BVD", Den Haag, juni 1991.
- 21 Gegevens uit een door de Vereniging SIP-Nijmegen in 1995 gehouden enquête onder de 25 politieregio's.
- 22 *De tragiek van een geheime dienst. Een onderzoek naar de BVD in Nijmegen*, (auteurs en uitgever onbekend), Nijmegen, 1990, p. 91 e.v.
- 23 Maarten-Jan Dongelmans, *Acht eeuwen politie in Nijmegen*, Walburg Pers, Zutphen 1993, p. 31 en 47.

- 24 Onder "beweging" verstaan we de bonte verzameling van individuen en actie-groepen en -groepjes, die zichzelf zagen als antiautoritaire en buitenparlemen-taire tegenbeweging tegen de bestaande maatschappelijke orde. Van die bewe-ging spreken we vanaf half jaren zeventig tot eind jaren tachtig. Vergelijk voor een beschrijving van (het ontstaan van) die beweging: Frank J. Buijs, *Overtui-ging en geweld. Vreedzame en gewelddadige acties tegen de apartheid*, Baby-lon-De Geus, Amsterdam, 1995, p. 60 e.v.
- 25 Gemeentepolitie Amsterdam, nota Hoofdlijnen informatiebeleid centrale recher-che, Amsterdam, juni 1989.
- 26 Op 1 februari 1994 werd bij de dienst Financieel Economische Criminaliteit van de CRI een Financiële Politie Desk (FINPOL) ingesteld. FINPOL ondersteunt de poli-tieregio's; jaarbericht CRI over 1993, p. 40.
- 27 *Het Parool*, 14 mei 1990.
- 28 Vergelijk *De Gelderlander* van 27 augustus 1992; 23 en 24 september 1992; 10 oktober 1992; 23 januari 1993; 8 april 1993; 11 februari 1994; 26 augustus 1994; 16 december 1994; 18 januari 1995.
- 29 Volgens toezeggingen door de minister van Binnenlandse Zaken in de Tweede Kamer, was de BVD in september 1982 gestopt met het "volgen" van CPN'ers. Bij de inzagen door SIP-leden bleek in ieder geval de PID-Nijmegen tot verder in de jaren tachtig gegevens over leden van de Nijmeegse afdeling van de CPN te heb-ben bijgehouden.
- 30 *Trouw*, 24 juni 1995; Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1994-1995, nr. 1097; vragen van 22 mei 1997 van GroenLinks-kamerlid Singh Varma.
- 31 *De Gelderlander*, 7 november 1992.
- 32 Aldus plaatsvervangend commandant van de rijkspolitie district Nijmegen, A.J. Meijboom, in een brief aan de advocaat van de vrouw.
- 33 *De Gelderlander*, 10 maart 1993.
- 34 "'n Spion in ons midden." In: *De Schoffel*, Nijmegen, januari 1982 (auteurs onbe-kend).
- 35 Vergelijk ook: *De tragiek van een geheime dienst. Een onderzoek naar de BVD in Nijmegen*, (auteurs en uitgever onbekend), Nijmegen, 1990, p. 205 e.v.
- 36 Zie, voor een uitgebreid verslag van Dave's activiteiten: *FLAM*, antiautoritair blad voor de regio Arnhem, Nijmegen en Wageningen, nr. 36, 27 januari 1989.
- 37 *De tragiek van een geheime dienst. Een onderzoek naar de BVD in Nijmegen*, (auteurs en uitgever onbekend), Nijmegen, 1990, p. 132-134.
- 38 *Safehouses* zijn huizen/ruimten, over het algemeen bij particulieren, waar mede-werkers van de BVD/PID hun agenten ontmoeten.
- 39 "Slimme manoeuvres" zijn methodes om eventuele volgers af te schudden.
- 40 Jansen & Janssen afd. Nijmegen, Nasleep van de tragiek in Nijmegen. In: *Klein-tje Muurkrant*, jaargang 15, 6 februari 1991.
- 41 De Boer doelt op de grote Dodewaard gaat dicht-actie van najaar 1981. Hij heeft aan die actie, waarbij door de politie grote hoeveelheden traangas werden inge-zet, als activist meegedaan. Meer over deze actie in hoofdstuk 5.
- 42 De antimilitaristische North Atlantic De-Fence Movement (NADFM; "onthekkings-beweging"), was in de jaren tachtig in Nederland verantwoordelijk voor verschil-lende acties waarbij de afrastering rond militaire bases werd omgehaald. Een bekend NADFM-activist was de inmiddels overleden Kees Koning.
- 43 *De Volkskrant*, 1 november 1990.
- 44 *Brandpunt Special Report*, KRO-televisie, 7 november 1990.
- 45 Tegenwoordig: Landelijk documentatie- en onderzoekscentrum op het gebied van kernenergie en het verzet ertegen, gevestigd in Amsterdam.
- 46 *NRC Handelsblad*, 8 november 1990.
- 47 *De Volkskrant*, 16 november 1990.

- 48 *Lekker Fris*, nr. 13, november 1990.
- 49 *De Gelderlander*, 17 januari 1991.
- 50 Persbericht van het Onderzoeksburo Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (OBIV) van 14 september 1993; *Gelders Dagblad*, 14 september 1993; *de Volkskrant*, *Algemeen Dagblad*, *Trouw*, 15 september 1993.
- 51 Persbericht van OBIV van 28 oktober 1996; actieblad *Ravage*, 1 november 1996; *de Volkskrant*, 9 november 1996.
- 52 Voor een terugblik op ontstaan en bestaan van deze organisatie, zie: Frans Dekkers en Daan Dijkman, *'n Hollandse stadsguerrilla. Terugblik op de Rode Jeugd*, Balans, Amsterdam, 1988.
- 53 Peter Klerks, *Terreurbestrijding in Nederland 1970-1988*, Ravijn, Amsterdam, 1989, p. 96.
- 54 Rudie van Meurs, *De BVD*, Van Genneep, Amsterdam, 1978, p. 158 e.v.
- 55 Het verhaal van John Wood/Gardiner is uitgebreid beschreven in: AMOK, *De spion in het vredeskamp. De affaire Gardiner*, AMOK, Utrecht, mei 1985.
- 56 *De Volkskrant*, 17 mei 1984.
- 57 Het VAK-mobiel was een gezelschap van antimilitaristen, met wisselende samenstelling. Enkele malen per jaar organiseerde men bij een militair complex een actieperiode. In de buurt van het complex werd een actiekamp ingericht, van waaruit men verschillende acties ondernam.
- 58 Onder meer: *De Gelderlander*, 12 mei 1990.
- 59 Onder meer: *Brandpunt Special Report*, KRO-televisie, 7 november 1990.
- 60 Handelingen Tweede Kamer, 17 mei 1990, p. 68-3800 e.v.
- 61 *De Volkskrant*, 17 mei 1984.
- 62 Jos vander Velpen, *De CCC, de staat en het terrorisme*, EPO, Berchem (België), 1986, p. 174-178.
- 63 *Het Gebouw*, VPRO-radio, 11 mei 1990.
- 64 *Karel*, AVRO-televisie, 3 november 1990.
- 65 *De Volkskrant*, 7 november 1990.
- 66 Onder meer: *Algemeen Dagblad*, 23 februari 1994.
- 67 Peter Klerks, *Terreurbestrijding in Nederland 1970-1988*, Ravijn, Amsterdam, 1989, p. 79-80.
- 68 *Brandpunt Special Report*, KRO-televisie, 7 november 1990.
- 69 Pamflet *Informant/provocateur ontmaskerd*, Amsterdam, 11 januari 1991, verschenen als bijlage bij actieblad *NN*, nr. 73.
- 70 Kees van Beijnum en S. Bos, *De BVD van binnenuit*. In: *Nieuwe Revu*, 1990, 6, 13 en 20 december.

Hoofdstuk 2

- 1 Waar we Van Lieshout zelf aan het woord laten, dan is dat over het algemeen op basis van het aan ons toegespeelde stuk "Zomaar een rapport" met bijlagen. Als we daar citaten uit gebruiken gebeurt dat inclusief (de vele) spelfouten. Ook bij citeren uit andere bronnen wordt de originele tekst zoveel mogelijk gerespecteerd.
- 2 Van Lieshout noemt in zijn rapport slechts deze initialen. We hebben er geen naam bij kunnen vinden.
- 3 Hendrik Jan Kortering, Max en de tranen van "Sambal". In: *Panorama*, nr. 49, 10 december 1982, p. 16-17.
- 4 Maarten-Jan Dongelmans, *Acht eeuwen politie in Nijmegen*, Walburg Pers, Zutphen 1993, p. 107.

Hoofdstuk 3

- 1 W. is W.K., de CID-chef en runner van Van Lieshout.
- 2 De GRAPO werd in 1975 opgericht als de gewapende arm van de Spaanse communistische partij, PCE(r).
- 3 Een actuele weergave van deze ontstaansachtergrond is bijvoorbeeld te vinden bij: Lutz Taufer, Gekooide gedachten. In: *Het gelijk, uitnodiging tot een debat*, Papieren Tijger, Breda, 1994.
- 4 Een goed beschreven beeld van de ontstaansgeschiedenis van het gewapende verzet in de Bondsrepubliek Duitsland is te vinden in: Boudewijn Chorus, *Als op ons geschoten wordt*, Stichting Pamflet, Den Bosch, 1985.
- 5 Een weerslag van de activiteiten van het RVF is terug te vinden in de toentertijd maandelijks uitgebrachte bulletins van de organisatie.
- 6 Popular Front for the Liberation of Palestine, onder leiding van George Habasj.
- 7 "Frans" is een - op verzoek van betrokkene - gefingeerde naam.
- 8 De actie tegen de zogenaamde IPA-tent. Deze actie wordt beschreven in hoofdstuk 4.
- 9 Van Lieshout noemt in zijn rapport de naam van deze persoon.
- 10 De RVF'ers in Venlo werden gerekend tot de afdeling Zuid, waar ook Nijmegen bij hoorde.
- 11 Van Lieshout noemt als aanleiding voor deze arrestaties een totaal andere actie. Een actie die wel heeft plaatsgevonden en waar hij ook bij betrokken was, maar die gewoon is doorgegaan. Het betreft een bezettingsactie bij een kantoor van Swiss Air, naar aanleiding van de isolatie van twee gevangenen uit de RAF in Zwitserse gevangenissen. De bezetting liep door paniek bij het personeel enigszins uit de hand. Enkele actievoerders worden gearresteerd, maar binnen enkele uren weer vrijgelaten.
- 12 Tegen rechter Schaafsma - berucht door enkele ontruiming van kraakpanden - is wel actie gevoerd, maar op zijn huis of zijn persoon is nooit een aanslag gepleegd. Wel is in die periode vanuit de Nijmeegse kraakbeweging actie gevoerd bij de woning van Schaafsma in Arnhem. Als antwoord op de talloze ontruimingsvonnissen die de rechter uitsprak, werd als tegenactie gepoogd het huis van Schaafsma te ontruimen. Bij aankomst in Arnhem bleek het huis echter door de politie bewaakt te worden en kwam het tot schermutselingen. De actie was uitgelekt, zo luidde de conclusie destijds. Gezien de verschrijving is niet uit te sluiten dat Van Lieshout ook die actie heeft verraden.
- 13 Deze organisatie, die vanaf begin jaren zeventig verschillende gewapende acties uitvoerde, is genoemd naar 2 juni 1967. Op die dag schoot de politie in West-Berlijn, tijdens een optocht tegen het bezoek van de sjah van Perzië aan de stad, de demonstrant Benno Ohnesorg dood.
- 14 Butz Peters, *RAF, Terrorismus in Deutschland*, Knaur, München, 1993, p. 277-278.
- 15 APAPC, *Vrijheid! Informatie in verband met de invrijheidstelling van Pierre Carette, Pascale Vandegheerde en Bertrand Sassoje*.
- 16 Jos vander Velpen, *De CCC, de staat en het terrorisme*, EPO, Berchem (België), 1986, p. 35.
- 17 Idem, p. 16.

Hoofdstuk 4

- 1 De navolgende beschrijvingen zijn ontleend aan: *De tragiek van een geheime dienst. Een onderzoek naar de BVD in Nijmegen*, (auteurs en uitgever onbekend), Nijmegen, 1990, p. 99-119.

- 2 Het anti-imperialisme gaat ervan uit dat uitbuiting en onderdrukking in de derde wereld afkomstig is uit - georganiseerd wordt vanuit - het Westen, de eerste wereld. Een strijd tegen onderdrukking en uitbuiting in de derde wereld houdt dan tevens een strijd in die eerste wereld in. Een strijd tegen de westerse representanten van de onderdrukking of tenminste een strijd die ondersteunend werkt voor het verzet in de derde wereld.
- 3 Wij hanteren een definitie die enigszins vergelijkbaar is met die van PID en BVD. Zie ook noot 24 bij hoofdstuk 1.
- 4 *De Gelderlander*, 5 oktober 1979.
- 5 Het is niet ongebruikelijk dat informanten ook werkelijk moeten "zitten". In verband met het geheimhouden van de dubbelrol van de informant, is het niet altijd mogelijk daar onderuit te komen. Over het algemeen staat er wel weer een vergoeding tegenover van - voor dergelijke BVD-informanten - ongeveer vijftig gulden per dag.
- 6 De Eerste en Tweede Landelijke Kraakdag vonden plaats op respectievelijk 5 mei 1970 en 24 maart 1978.
- 7 *De Gelderlander*, 25 mei 1979.
- 8 Dick de Ruyter, *Een baksteen als bewustzijn*, Stichting Maatschappelijke Publicaties, Nijmegen, 1986, p. 24.
- 9 *Wij eisen geluk*, nr. 1, september 1978.
- 10 Ineke Zijlmans, Op zijn pik getrapt, ofwel de stompzinnigheid van Joop Wilhelmus. In: *Vrouwentongen*, derde jaargang, nr. 3, maart 1980, p. 13-18.
- 11 "Een paar vrouwen uit Nijmegen", "Ingezonden brief." In: *Vrouwentongen*, derde jaargang, nr. 3, maart 1980, p. 18.
- 12 *NRC Handelsblad*, 7 november 1984.
- 13 *De Gelderlander*, 11 september 1980.
- 14 Van Lieshout noemt in zijn rapport de werkelijke naam van "Frans".

Hoofdstuk 5

- 1 Er is nog een andere film gemaakt, door Nijmeegse studenten. Het product van Van Lieshout is echter de film die na de gebeurtenissen op veel plekken vertoond zal worden.
- 2 Diverse auteurs, *Pierson mot blieve*, De Haktol, Nijmegen, 1981, p. 10.
- 3 De Eenhoorn was een op het terrein gelegen en op 27 september 1980 gekraakt pakhuis.
- 4 Diverse auteurs, *Pierson mot blieve*, De Haktol, Nijmegen, 1981, p. 17.
- 5 Idem, p. 17-18.
- 6 Idem, p. 32.
- 7 Idem, p. 69.
- 8 Het citaat wordt aangehaald in het boek *Pierson mot blieve* (De Haktol, Nijmegen), p. 69-70.
- 9 Diverse auteurs, *Pierson mot blieve*, De Haktol, Nijmegen, 1981, p. 90.
- 10 Het verloop van de besluitvorming rond de uitbreiding van Ultracentrifuge Nederland (UCN), een uraniumverrijkingsfabriek in Almelo, en het verloop van de acties daartegen, eind jaren zeventig, leidde tot een verharding in delen van de Antikernenergiebeweging (AKB). Die verharding heeft mede vorm gegeven aan de latere Dodewaard-acties.
- 11 *Dodewaard gaat dicht '81. Een fotoverslag*, Onderstroom, Nijmegen, 1981, p. 7.
- 12 Idem, p. 5.
- 13 Jan Westerhof, Hoe de BVD de vredesbeweging infiltreert. In: *De Groene Amsterdammer*, 10 februari 1982.

- 14 *De tragiek van een geheime dienst. Een onderzoek naar de BVD in Nijmegen*, (auteurs en uitgever onbekend), Nijmegen, 1990, p. 187.

Hoofdstuk 6

- 1 *Wij eisen geluk*, nr. 17, april 1981.
- 2 In de beweging was het niet gebruikelijk dat mensen elkaars achternamen kenden. Daarmee was de kring van mogelijke bellers beperkt.
- 3 Wij denken dat dit geen goede reden was om Van Lieshout te verdenken. De BVD heeft er geen belang bij een van een informant verkregen naam ter beschikking te stellen aan een onroerendgoedeigenaar ten behoeve van een civiele procedure. Integendeel.
- 4 Bobby Sands was een IRA-gevangene die, na 66 dagen hongerstaking, op 5 mei 1981 stierf in het gevangenisziekenhuis in Long Kesh.
- 5 Herman, Pieter en Pim zijn gefingeerde namen.
- 6 Het "Vierdaagsecomité" was een actiegroep tegen het militaire karakter van het gelijknamige jaarlijkse wandelevenement in Nijmegen. Van Lieshout hing wel vaker rond bij vergaderingen van het comité, maar was er geen lid van.

Hoofdstuk 7

- 1 *De Gelderlander*, 10 augustus 1987.
- 2 Marcus Beeren, Nijmeegse filmer pakt zware onderwerpen aan. In: *AV-magazine*, augustus 1987.
- 3 De naamkeuze voor deze kroeg heeft niets met Van Lieshout te maken. Hij kende de eigenaar wel goed en zou naar verluidt een (symbolisch) aandeel in het café hebben genomen.
- 4 *Brandpunt*, KRO-televisie, 4 november 1990.
- 5 *NRC Handelsblad*, 21 oktober 1989.
- 6 *The world directory of diplomatic representation*, (auteur onbekend), Europa Publications, London, 1992.
- 7 Felix Kaplan en Jan Fred van Wijnen, Rusland zoekt Nederlandse advocaten. In: *Vrij Nederland*, 22 november 1997, p. 17.
- 8 Dit bedrijf werd begin jaren vijftig door de BVD al in verband gebracht met spionage. Vgl. D. Engelen, *Geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst*, Sdu, Den Haag, 1995, p. 301
- 9 *De Volkskrant*, 24 april 1992.

Hoofdstuk 8

- 1 *NRC Handelsblad*, 31 oktober 1990.
- 2 De tekst van de volgende paragrafen is deels gebaseerd op het verhaal van Van Lieshout zelf, zoals hij dat beschrijft in bijlagen bij het stuk "Zomaar een rapport". Overigens heeft Van Lieshout dit rapport, kennelijk met de bedoeling er een boek van te maken, later aangevuld en de titel veranderd in "Buitenstaander in eigen land". Het werk is echter nooit verschenen. "Buitenstaander in eigen land" beschouwen we daarom als werktitel; waar zijn werk in dit boek "Zomaar een rapport" wordt genoemd, betreft dat zijn rapport plus de (later geschreven) bijlagen. Wij putten dus zowel uit het stuk dat *De Gelderlander* heeft gebruikt als uit latere stukken, waarin Van Lieshout ook terugblikt op het *Gelderlander*-verhaal.
- 3 Het Huis van Bewaring in Arnhem-Zuid wordt zo genoemd omdat het gelijkenis vertoont met een pakje Blue Band-boter (wit met blauwe lijnen).

- 4 *Argos*, VPRO-radio, 23 mei 1993.
- 5 *De Gelderlander*, 19 augustus 1992.
- 6 "Plat" is onder meer in gevangenis- en politiekringen synoniem voor corrupt.
- 7 *Argos*, VPRO-radio, 23 mei 1993.
- 8 Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 1992-1993, nr. 641. Zie bijlage 2.
- 9 *Gelders Dagblad*, 14 september 1993.
- 10 Buro Jansen & Janssen (red.), *Welingerichte Kringen. Inlichtingenjaarboek 1995*, Ravijn, Amsterdam, 1995, p. 112. In de noot wordt Van Lieshouts naam weergegeven als: "tuohseil nav seeC".
- 11 Giliam de Valk, *De BVD en inlichtingenrapportages*, Studiecentrum voor vredesvraagstukken KU Nijmegen, Nijmegen, 1996, p. 233-239.
- 12 Van Lieshout bedoelt de fractievoorzitter van de SP in de gemeenteraad van Nijmegen, Hans van Hooft.

Hoofdstuk 9

- 1 Bijlage bij een persbericht van het Onderzoeksburo Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (OBIV) van 14 september 1993.
- 2 *Brandpunt Special Report*, KRO-televisie, 7 november 1990.
- 3 Persbericht van het Onderzoeksburo Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (OBIV) van 28 oktober 1996, onder meer gepubliceerd in het actieblad *Ravage* van 1 november 1996.
- 4 *De tragiek van een geheime dienst. Een onderzoek naar de BVD in Nijmegen*, (auteurs en uitgever onbekend), Nijmegen, 1990, p. 184-203.
- 5 *Brandpunt Special Report*, KRO-televisie, 7 november 1990.
- 6 Dergelijke strategieën zijn gebruikelijk in het inlichtingenwerk. Zie voor de beschrijving van een vergelijkbaar - op de CPN gericht - BVD-project ("project Toekomst"): D. Engelen, *Geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst*, Sdu, Den Haag, 1995, p. 222 e.v.
- 7 Nobel doelde op de acht Nijmeegse krakers die in maart 1987 werden opgepakt op grond van art. 140 Wetboek van Strafrecht: deelneming aan een criminele organisatie. Zij hadden volgens justitie (gewelddadige) acties georganiseerd tegen de ontruiming van een - tot "De Mariënburcht" omgedoopt - gekraakt Shell-kantoor.
- 8 BVD, *Ontwikkelingen op het gebied van de binnenlandse veiligheid. Taakstelling en werkwijze van de BVD*, BVD/ministerie van Binnenlandse Zaken, Den Haag, 11 februari 1992; ook verschenen als bijlage bij het jaarverslag van de BVD over 1991.
- 9 BVD, *Jaarverslag Binnenlandse Veiligheidsdienst 1997*, BVD, Den Haag, juli 1998.
- 10 *Een nieuwe BVD. Hoofdlijnen van de reorganisatie*, Handelingen Tweede Kamer 1989-1990, 21 819, nr. 2.
- 11 Vergelijk in dit verband: mr. T. Blom, De Binnenlandse Veiligheidsdienst op zoek naar nieuwe werkerterreinen. In: *Nederlands Juristenblad*, 28 oktober 1993, afl. 38, p. 1343-1349.
- 12 *NRC Handelsblad*, 22 december 1984.
- 13 Tweede Kamer, 1997-1998, 25 877, nrs. 1-2.
- 14 Respectievelijk Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst en Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst.

Epiloog

- 1 *Het Parool*, 8 september 1990.

Bijlage 1

- 1 Frans Dekkers en Daan Dijksman, *'n Hollandse stadsguerrilla. Terugblik op de Rode Jeugd*, Balans, Amsterdam, 1988, p. 47.
- 2 *Bericht des Elften Parlamentarischen Untersuchungsausschusses des Niedersächsischen Landtages*, Hannover, 9 oktober 1989, Drucksache 11/4380.
- 3 Voorgaande weergave van de feiten is ontleend aan: G. Wisnewski, W. Landgraeber, E. Sieker, *Das RAF-Phantom. Wozu Politik und Wirtschaft Terroristen brauchen*, Knauer, München, 1992, p. 310-314. Met "achtergrond" wordt bedoeld: een geloofwaardige uitgangspositie om te kunnen infiltreren.
- 4 Christa Ellersiek, Wolfgang Becker, *Das Celler Loch*, (uitgeverij onbekend), Hamburg, 1987, p. 125.
- 5 G. Wisnewski, W. Landgraeber, E. Sieker, *Das RAF-Phantom. Wozu Politik und Wirtschaft Terroristen brauchen*, Knauer, München, 1992, p. 339.
- 6 Frans Dekkers en Daan Dijksman, *'n Hollandse Stadsguerrilla. Terugblik op de Rode Jeugd*, Balans, Amsterdam, 1988, p. 40-47.
- 7 *Bericht des Elften Parlamentarischen Untersuchungsausschusses des Niedersächsischen Landtages*, Hannover, 9 oktober 1989, Drucksache 11/4380, p. 293.
- 8 G. Wisnewski, W. Landgraeber, E. Sieker, *Das RAF-Phantom. Wozu Politik und Wirtschaft Terroristen brauchen*, Knauer, München, 1992, p. 318.
- 9 *Belfast Telegraph*, 17 maart 1993.
- 10 Michael Quilligan, Irises from The Hague land Dutch intelligence in soup. In: *The Sunday Business Post*, 10 oktober 1993.

REGISTER

- Aarts, C.M. 35
 Aarts, Chris 127
 Actiegroep Medicijnen 92
 Agt, Dries van 99
 Aken, Ruud van 36, 37
 Aktie Komitee Kritiese Universiteit (AKKU)
 22
 Aktion Feuerzauber 214, 218
 Aktion Salzgitter 215, 217, 218
 Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
 (AIVD) 207
 Anarchia 149
 Anti Militaristisch Buro (AMB) 22, 23, 133
 Antirepressiegroep 93
 Arkstee 138, 142
 Augustin, Ron 82, 83, 87, 88
 Het Bakkertje 44, 50
 Barabass, Ingrid 85, 86
 Barten, Koos 27
 Beeren, Marcus 151
 Beerer 112
 Berg, Evert van de 29
 Berg, Janie van de 50
 Berger, Manfred 214, 216 - 218
 Beweging tegen Bajesterreur 67
 Beweging van de 2e Juni 58, 189
 De Blauwe Engel 107, 110
 Blue Band-bajes 174
 Bobby Sands-Beweging 141
 Boerwinkel, F.Th. 98
 Boikoi, Alexander 160, 161
 Bolt, Joop 67, 68, 71, 72
 Bond van Huurders en Woningzoekenden
 (BHW) 92
 Borrak, Manfred 215, 216
 Bos, Sjoerd 16, 37
 Bouwman, W.J. 78, 80 - 82
 Brakenhoff, Ciska 75, 83, 116 - 119, 142,
 143, 213
 Breed Spanje Comité 93
 Brigade Rosse (BR) 56, 82
 Broek, John van den 97
 Bruinvis, Ed 66, 69, 70, 88, 141, 142, 145,
 146
 Buback, S. 89
 Buist, Siep 175
 Buro Bijzondere Opdrachten 113, 114
 Caesar Films 148, 151, 152, 157, 201
 Caesar Productions Nijmegen 48, 129
 Capelse Groep 119, 120, 135, 143, 192
 Carette, Pierre 87
 Celler Loch 213
 Cellules Communistes Combattantes (CCC)
 82, 87
 Central Intelligence Agency (CIA) 216
 Du Commerce 40, 41
 Dales, Ien 16, 21, 22, 34, 36, 182, 183,
 204, 209, 222
 Dam, Marcel van 124
 Debus, Sigurd 214 - 218
 Dekker, Han 11, 33 - 36, 38, 196, 197,
 203, 210
 Dellwo, Karl Heinz 214
 Dijk, Thea van 171
 Docters van Leeuwen, Arthur 11, 13, 14,
 27, 28, 153, 161, 163
 Doila, Viktor 152, 155, 161, 162, 168
 Dolle Mina 92
 Doornroosje 45, 126
 Drugs Enforcement Administration (DEA)
 34
 E., Toontje 49
 Earth Liberation Front (ELF) 205
 Eeken, Adrie 71, 73, 75, 146
 Eindhoven, Louis 19
 Engelen, Theo 29, 30
 Euskadi Ta Askatasuna (ETA) 111
 De Feeks 22, 112
 Fossé, C.H.J. du 177, 178
 Full House 149
 Gerard 35, 36
 Glavnoye Razvedyvatel 'noye Upraleniye
 (GRU) 154
 Gommers, Martin 7, 84, 165, 179 - 182,
 222
 Graaf, Cors de 44 - 47
 Griekenland-werkgroep 92
 GroenLinks 22, 34, 182, 222
 Groep Bijzondere Opdrachten (GBO) 70,
 78 - 80
 Grote Broek 28
 Haan, P. de 206
 Hans 32
 Have, Cor van de 28, 198, 199

- Hermesen, F. 105
 Herold, Horst 86
 Hester, Lex 37, 203
 Hettterscheid, W.H.G. 105, 112, 114 - 116
 Heukeshoven, Th.J. 80
 Hoesel, Lucien van 29, 30
 Hofmann, Sieglinde 85, 86
 Hooft, Hans van 184
 Hoogen, H. van 119, 213
 Huize Bayard 105
 Ierland Komitee Nederland (IKN) 28, 196, 197, 202
 Intercosmos 152
 Interkerkelijk Vredesberaad (IKV) 24
 International Police Association (IPA) 61, 95 - 101, 114, 121, 138, 175, 219, 221
 Iris 28, 182, 196 - 199, 202, 219, 220
 Irish Republican Army (IRA) 17, 28, 34, 111, 196, 202, 203, 219, 220
 Is het hier oorlog? 24, 26, 33
 Jeugd Club en Buurtwerk (JCB) 148, 149, 151, 153
 Joosten, Max 47, 48, 51
 K. 52
 K., W. 42, 43, 51, 200
 Kamphuis, Rob (pseudoniem; zie Lieshout, Cees van)
 Kamps-Münnickow, Karin 86
 Karpensjenkov, Gennadi 154, 160
 Keller, P. 14
 Kip, Leendert 77 - 80
 Komitet Gosoeardst vennoy Bezopastnosti (KGB) 154, 155, 160, 182
 Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland - marxistisch-leninistisch (KEN-ml) 92
 Knoefpanden 103, 104, 138
 Koerten, Onno 160, 162, 163
 Komitee Stop de Snuffelstaat 27
 Konings, L.J.A.Th. 80
 Korvinus, Cees 119
 Kritische Universiteit 91
 Kuil, Arian 182
 Kwakernaat, J.J. 67 - 71
 Landelijk Antikernenergie Archief (LAKA) 27
 Lambers, L. 77, 78, 80
 Lansink, Ad 130
 Lauwaars, H. 124
 Leclerc, Marcel 86
 Lieshout, Cees van *passim*
 Litjens, W.H.B.M. 179
 Lorenz, Peter 84
 Loudil, Klaus-Dieter 214, 216 - 218
 Lyrakia 186
 M., Joris 28, 197, 198
 Magg, Karola 86
 Marxistisch-Leninistische Studentenbond (MLS) 92
 Mauss, Werner 216
 Michailov 154
 Milieu Actiecentrum Nederland (MAN) 92
 Militaire Inlichtingendienst (MID) 16, 160, 163, 206
 Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) 207
 Military Intelligence, section 5 (MI5) 219
 Military Intelligence, section 6 (MI6) 219
 Mols, Gerard 119
 Monhaupt, Brigitte 86
 Mousseault, Paul 82, 83, 87
 Mulder, Theo 51, 52, 54, 65, 171, 172, 174, 200
 Mulders, Danny 29, 30
 Muurkrant-groep 125, 136, 139
 Naidenov, Vladimir 156
 Naidonof, Wladimir 155
 National Security Agency (NSA) 32, 34
 De Nederlandse Filmunie 147, 152
 Netwerk Uitkeringsgerechtigden (NU) 33
 Nicolai, Regina 86
 Nieuwhof, Ronald 198
 Nijmeegse Jeugdraad 55, 149
 Nijmeegs Stadsjournaal 55, 125, 126, 129, 130, 132, 148
 Nobel, Dave 24, 36, 38, 197, 202, 203, 210
 North Atlantic De-Fence Movement (NADFM) 26
 Noyaux pour l'Autonomie Populaire (NAPAP) 87
 Nederlandse Vereniging tot Integratie van Homosexualiteit - Cultuur- en Ontspannings Centrum (NVIH-COC) 22
 Onkruit 24, 101, 102, 112, 138
 Oolbekkink, Herman 19, 21, 23, 24, 26 - 28, 35, 36, 52, 53, 65, 92, 159, 160, 165, 172, 180, 182, 198 - 200, 203, 221

- Operation Emsland 214 - 216, 218, 219
 Operation Neuland 215, 216, 218, 219
 Operation Scream 219, 220
 Operation Sommerpause 215
 Operation Ward 219, 220
 Oranje Vrijstaat Nijmegen 92
 Oriach, Frédéric 87
 Os, H.J. den 154
 Overbosch, Hans 27
 Palermo 50, 114, 201
 Palmer 86
 Papyrin 154
 Partya Karkeren Kurdistan (PKK) 24
 Paulis, Rob 27
 Paulussen, Geert 29
 Pengel, Klaus 216, 217
 Pieter 32, 143, 145
 De Plak 50
 De Plasmolen 52, 160, 165
 Poel, Fons de 11, 163
 De Pontanus 110, 111, 138
 Ponto, Jürgen 86
 Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) 60
 Postma, Theo 113
 Pub 82 149
 Quilligan, Michael 219, 220
 Raay, Dolf van 23
 radio Kuifje 55
 radio Rataplan 55, 127, 128
 Regionale Inlichtingendienst (RID) 11, 15, 19, 21, 22, 28, 197, 207
 Revolutionaire Anti-Racistische Actie (RARA) 205
 Revolutionair Woningburo De Kraker 94
 Revolutionäre Zellen (RZ) 56, 58
 Rietkerk, K. 33, 34
 Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP) 48
 Rode Brigades 57
 de Rode Flikkers 125
 Rode Jeugd (RJ) 29, 60, 63, 213
 Roo, J. de (pseudoniem) 29, 30
 Rood Revolutionair Front (RRF) 36
 Rooduijn, Tilly 36
 Rood Verzetsfront (RVF) 7, 54 - 66, 69 - 71, 73, 75, 77, 79, 82, 83, 88, 89, 91, 94, 95, 98, 101, 110, 111, 119 - 121, 124, 131, 135, 139 - 142, 144 - 147, 181, 190 - 196, 202, 221
 Rood Volksverzet 71, 73, 81, 118
 Rooie Flikkers Fraktie 93
 Ross, Tomas 18, 19
 Rote Armee Fraktion (RAF) 7, 56, 58, 60, 64, 82 - 84, 86, 87, 93, 103, 115, 181, 189, 213, 214, 218
 Roze Karavaan 125
 Saaltink, D.E. 67, 71
 San Remobar 48 - 50, 194, 201
 Schaafsma, J. 75, 127
 Schampers, J.M. 71, 72, 75 - 82, 118, 140, 146, 189, 190, 213, 218, 219
 Schleyer, Hanns Martin 86, 87
 Schnabel, Ingo 60
 Schneider, Gert 87
 Schulz, Adelheid 84, 85, 181
 Sibirtsev 154
 Simonse, Hans 35
 Slood, Jan van der 64, 83, 135, 141, 143 - 145
 Snering en Inslag 27, 165
 Socialistische Arbeiderspartij (SAP) 13, 205
 Socialistische Partij (SP) 13, 92, 184
 Sovexportfilm 161
 Steunpunt Inzage PID (SIP) 13, 22, 38, 209
 De Stoof 41 - 43
 Stoutjesdijk, J.J.Th. 27
 Stroomgroep 131, 136
 Studenten Vakbeweging (SVB) 91
 Susak, Zeljko 215 - 217
 Teekens, R.S. 173, 175, 176, 179, 182 - 184
 Tenthof 82, 83, 87
 Thijn, Ed van 14
 To Limáni 188
 TRAC video- en fotoproductiebedrijf 157 - 159, 165, 201
 Transworld Marine (TWM) 154
 Tsernosjkoer, L. 162
 Ultra Centrifuge Nederland (UCN) 131
 Unie van Studenten Nijmegen (USN) 91
 Universitaire Stichting Vormingsactiviteit (USVA) 83
 VAK-mobiel 33, 34

Veer, Pim van der 24, 26
 Velitsjko, Valentin 154
 Vereniging Van Dienstplichtige Militairen
 (VVDM) 93
 Vereniging Voorkom Vernietiging (VVV) 13,
 38, 209
 Vierdaagsecomité 146
 Vietnam-Indonesië Comité Nijmegen 92
 Viëtt, Inge 84, 181
 Vijftig-Plussers Tegen Kerngeweld 132,
 133
 Vredesactiekamp (VAK) 30, 31, 33
 Vrijstaat de Eenhoorn 127, 128
 Wackernagel, Christoph 87
 Westen, Ferdie 67
 Wey, L. van der 25
 Wilhelmus, Joop 112 - 114, 116, 140
 Willems, Wilbert 34, 182, 221, 222
 William 33, 35, 36, 197
 Winter, Harry de 151
 Wolk, André van de 60
 Wubben, Henk 83, 116 - 119, 121, 142 -
 144, 213, 216 - 218
 Ziedende Bintjes 36
 Zijlmans, Ineke 50, 83, 112 - 116, 119,
 131
 Zijlstra, B. 175
 Zimmerman, Rob 151
 Het Zwarte Paard 149

OVER DE AUTEURS

Het Onderzoeksburo Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (OBIV) is in de zomer van 1993 in het leven geroepen en doet onderzoek naar het functioneren van geheime diensten in met name de regio Nijmegen. Deels betreft het de voortzetting van onderzoekswerk dat ook in de jaren daarvoor door groepjes in wisselende samenstelling gedaan werd. Het OBIV verzamelt documentatie en literatuur over inlichtingen- en veiligheidsdiensten, interviewt betrokkenen, en ondersteunt personen en organisaties die geconfronteerd worden met werkzaamheden door die diensten.

Frank Schoenmaeckers is werkzaam voor het OBIV. Tevens is hij secretaris van de Vereniging Steunpunt Inzage PID-Nijmegen.

Louis Sévèke is werkzaam voor het OBIV. Tevens is hij voorzitter van de Vereniging Steunpunt Inzage PID-Nijmegen.

Ed Bruinvis maakte van 1979 tot 1982 deel uit van het Rood Verzetsfront (RVF). Is thans werkzaam als onderzoeker/publicist bij de Stichting Dokumentatiecentrum Arnhem (DOCA). Dit bureau onderzoekt de relatie tussen het bedrijfsleven in de regio Arnhem en de samenleving. Bruinvis publiceerde in 1989 het boek *Multinationals in Arnhem* en is coauteur van het in 1998 verschenen boek *Nederlandse wapenhandel in de jaren '90*. Verder is hij bestuurslid van het Platform voor Vrede en Ontwikkeling in Arnhem en van de landelijke Stichting Campagne tegen Wapenhandel.

In dit boek hebben we geprobeerd zo volledig en juist mogelijk te zijn. Ongetwijfeld echter hebben we zaken gemist of onvolledig weergegeven. We houden ons dan ook aanbevolen voor alle kritiek, aanvullingen en suggesties. Ook in andere verhalen betreffende het werk van inlichtingen- en veiligheidsdiensten zijn we geïnteresseerd.

**Onderzoeksburo Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten OBIV,
Postbus 1501, 6501 BM Nijmegen.**

Het Gelijk...

Uitnodiging tot een debat

Diverse auteurs

Mensen van over de hele wereld praten en discussiëren openhartig over hun radicaal-linkse verleden. Wat heeft hun betrokkenheid opgeleverd? Hoe zijn hun opvattingen in de loop der jaren veranderd? En kan links nog een rol van betekenis spelen in de maatschappij? De verschillende antwoorden vormen een prikkelende uitnodiging tot een debat.

ISBN 90 6728 057 7 • 208 pagina's • f 32,-

Persona Non Grata

Willem Oltmans

Oltmans belicht ontstaan en achtergronden van zijn gevecht met de Staat der Nederlanden, en beschrijft hoe de staat zijn carrière als journalist veertig jaar lang heeft belemmerd. Ondersteund door documenten weet Oltmans het onwaarschijnlijke aannemelijk te maken: BVD en Buitenlandse Zaken spaarden kosten noch moeite om Oltmans het leven zuur, en het werken onmogelijk te maken.

ISBN 90 6728 081 X (tweede druk) • 184 pagina's • f 28,-

De Staat van Bedrog

Willem Oltmans

In dit vervolg op *Persona non grata* doet Oltmans verslag vanuit de rechtbank, waar hij zijn marathonproces voert tegen de staat. Geen enkel medium waar het besef nog niet is doorgedrongen dat een onvermoeibare David nu al zeven jaar dapper strijd voert tegen een steeds nerveuzer wordende Goliath. Met spraakmakende getuigen als figuranten: een weigerachtige BVD-baas, prinses Margriet, Zuid-Afrikaanse topambtenaren, woedende ex-ministers en een behulpzame oud-premier en zijn vrouw.

ISBN 90 6728 095 X • 271 pagina's • f 32,50

Het Tonar-dossier

Zaanse zwendel in Moskou, of hoe Ahold zaken doet
John Rooymans

Albert Heijn is allang niet meer de sympathieke kruidenier die op de kleintjes let. Het Russische bedrijf Tonar en de Moskouse bevolking hebben dat inmiddels ondervonden. Dit boek vertelt hoe Ahold subsidiegeld misbruikte, de Russische overheid en bedrijfsleven om de tuin leidde, en daar miljoenen aan overhield. Zelfs Boris Jeltsin ondervond de macht van de Koninklijke Ahold...

ISBN 90 6728 090 9 • 192 pagina's • f 29,90

Atlas van de macht

Nico Schouten

Met voorwoord van Jan Marijnissen, fractievoorzitter van de Socialistische Partij (SP) in de Tweede Kamer.

De vraag die bij het maken van *De atlas van de macht* centraal stond is deze: wie zijn de mannen (en de enkele vrouw) die in de Nederlandse economie de lakens uitdelen? De auteur heeft tal van namen boven tafel gekregen van mensen die, vaak in betrekkelijke anonimiteit, een grote hoeveelheid macht uitoefenen. Een netwerk van financiële en personele participaties werd blootgelegd en is weergegeven in een schat aan grafisch materiaal.

ISBN 90 6728 087 9 • 160 pagina's • f 39,90

Nederlandse wapenhandel in de jaren '90

Platform Tegen Wapenhandel

Nederland staat op de zevende plaats in de toptien van wapenexporterende landen. Hierover is weinig bekend, want informatie over wapenexport is geheim, zelfs voor de Tweede Kamer. *Nederlandse wapenhandel in de jaren '90* maakt een eind aan de geheimzinnigheid. De auteurs volgen het traject waarmee een wapen op het slagveld terechtkomt: van de fabrikanten - via Den Haag - naar landen waar met de mensenrechten vaak een loopje wordt genomen. Duidelijk wordt dat, op grond van de criteria die de Nederlandse regering zelf opstelde, veel leveranties nooit hadden mogen plaatsvinden.

ISBN 90 6728 098 4 • 133 pagina's • f 29,90

CP'86

Met name genoemd

Onderzoeksgroep Kafka

Met voorwoord van Tara Singh Varma, Tweede-Kamerlid voor GroenLinks.

Nooit eerder werd er een boek gewijd aan de CP'86, een van de meest radicale partijen die de Nederlandse naoorlogse democratie kende. Daarmee is dit boek een primeur in de politieke geschiedschrijving. Het vertelt het bizarre verhaal van een partij die een verbod welhaast over zichzelf afriep, aan de hand van de mensen erachter. Een verbijsterend relaas over onderlinge twisten, scheuringen, en de schandalen die de partij steeds meer in het oog van justitie deden lopen. Met foto's en uitgebreid register.

ISBN 90 6728 096 8 • 160 pagina's • f 22,50

Dagboek van een RARA-terrorist

Hans Krikke

Hans Krikke werd in 1994 door justitie aangewezen als lid van terreurorganisatie RARA. Ten onrechte, zo zal later blijken, maar het kwaad is dan al geschied. Opdrachtgevers haken af, medepassagiers in de trein kiezen haastig een veiliger plaatsje. Ook justitie lijkt ondertussen uit te gaan van het principe "schuldig tot het tegendeel bewezen is". Een gerechtelijke dwaling, of een actie met bijbedoelingen? Krikke's verslag - een indrukwekkende tegenaanklacht - geeft te denken.

ISBN 90 6728 044 5 • 144 pagina's • f 32,50

De CIA contra Che

Adys Cupull en Froilán González

De verbijsterende geschiedenis van de klopjacht die de CIA op Che Guevara maakte. Enorme bedragen werden gespendeerd aan de liquidatie van Guevara. *De CIA contra Che* is een spannend en bijna ongelooflijk verhaal over desinformatie, chantage, foltering, en uiteindelijk de moord waar alles wat CIA was zo lang naar uit had gekeken. Wat Che's vijanden niet hadden voorzien is dat zijn dood hem tot een martelaar maakte.

ISBN 90 6728 051 8 • 160 pagina's • f 28,-

Voor een volledig fondsoverzicht kunt u contact opnemen met:

Uitgeverij Papieren Tijger
Postbus 2599
4800 CN Breda
Tel./fax 076 - 5228375

Operatie Homerus, Spioneren voor de BVD

Onderzoeksburo Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (OBIV)

Dit boek bevat een staatsgeheim. Het onthult de identiteit van een infiltrant die jarenlang, en in opdracht van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD), informatie verzamelde en doorgaf over maatschappijkritische individuen en groeperingen. Ook zette hij hen herhaaldelijk en bewust aan tot het plegen van strafbare feiten.

Operatie Homerus is een spannende en genadeloze reconstructie van een van de meest verregaande BVD-operaties die ooit bekend zijn geworden. Het is tevens de eerste keer dat een dergelijke operatie zo uitvoerig uit de doeken wordt gedaan. Uit de grote hoeveelheid materiaal waarop de schrijvers de hand wisten te leggen zijn opmerkelijke conclusies te trekken over het functioneren van inlichtingendiensten en de informanten die ervoor werken.

Het Onderzoeksburo Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (OBIV) doet onderzoek naar het functioneren van geheime diensten. Zij verzamelt documentatie over inlichtingen- en veiligheidsdiensten en ondersteunt personen en organisaties die geconfronteerd worden met werkzaamheden door die diensten.

ISBN 90-6728-100-X

PAPIEREN TIJGER